SARVAŠSKÉ PRIEZVISKÁ

Ján Chlebnický – Jaromír Krško – Ferenc Kutas – Tibor Mótyán

SZARVASI CSALÁDNEVEK

Chlebniczki János – Krško Jaromír – Kutas Ferenc – Mótyán Tibor

Kultúrny spolok sarvašských Slovákov "Vernosť"
Vernosť – Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre

Sarvaš – Szarvas 2022

Ján Chlebnický – Jaromír Krško – Ferenc Kutas – Tibor Mótyán

SARVAŠSKÉ PRIEZVISKÁ

Chlebniczki János – Krško Jaromír – Kutas Ferenc – Mótyán Tibor

SZARVASI CSALÁDNEVEK

Vydanie publikácie podporili/ A könyv kiadását támogatták
Farma Lestyan-Goda, s. r. o./ Lestyan-Goda Farm Kft.
Správa fondov Gábora Bethlena/ Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
Rudolf Forschner, gastronóm/ Forschner Rudolf, gasztronómus
Slovenská národnostná samospráva mesta Sarvaš/ Szarvas Város Szlovák Nemzetiségi Önkormányzata
Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku/ Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete
Mihály Kondacs, agronóm/ Kondacs Mihály, mezőgazdász
Celoštátna slovenská samospráva/ Országos Szlovák Önkormányzat
Slovenská samospráva Békešskej župy/ Békés Megyei Szlovák Önkormányzat
Sarvašská novokostolná Evanjelická cirkev/ Szarvas-Újtemplomi Evangélikus Egyházközség
Tibor Mótyán, osvetový pracovník/ Mótyán Tibor, népművelő
György Cséke, podnikateľ/ Cséke György, vállalkozó
Odborní recenzenti/ Szakmai lektorok
doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.
prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.
Odborná a jazyková korektúra/ Szakmai és nyelvi lektorálás
prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD., prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD., Dr. Kutas Ferenc
Preklad/ Fordítás Ján Chlebnický, Csaba Lampert
Autor máp/ A térképeket készítette Mgr. Juraj Majo, PhD.
Redaktor/ Szerkesztő Ján Chlebnický / Chlebniczki János
Na obálke/ A borítólapon
Bývalá Hospodárska škola Samuela Tešedíka. Postavená bola v roku 1791 v barokovom štýle. Prvá hospodárska škola v Uhorsku. V súčasnosti Múzeum Samuela Tešedíka/ Tessedik Sámuel Gazdasági Iskolája. 1791-ben épült barokk stílusban. Az ország első gazdasági iskolája volt.
Vydavateľ/ Kiadó
Kultúrny spolok sarvašských Slovákov "Vernosť"/ Vernosť – Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre
Za vydanie zodpovedá/ Felelős kiadó
Kunovac Pavle

ISBN 978- 615-01-5023-9

Typografia/ Szedés
Juraj Lukáč, PaedDr. Eva Čulenová, PhD. vydavateľstvo Signis, Dr. Kutas Ferenc
Tlačiareň/ Nyomda Progresszív Nyomda, Békéscsaba
Zodpovedný vedúci/ Felelős vezető Kovács I. Zoltán

Obsah/ Tartalom

Na úvod/ Bevezető 4
Dolnozemskí Slováci/ Ján Chlebnický 5
Kapitoly z dejín Sarvaša/ Ferenc Kutas 8
O sarvašských priezviskách/ Ján Chlebnický – Jaromír Krško 15
Slovník sarvašských priezvisk/ Ján Chlebnický – Jaromír Krško . . 32
Malá panoráma sveta sarvašských sálašov/ Tibor Mótyán 126
Náčrt dejín Roskošovcov/ Ján Gomboš 131
Doslov 134

Az alföldi szlovákok / Chlebniczki János 136
Fejezetek Szarvas történetéből / Kutas Ferenc 139
A szarvasi családnevek osztályozása jelentésük szerint/
Triedenie sarvašských priezvisk podľa motivácie vzniku /
Chlebniczki János – Jaromír Krško 145
A szarvasi családnevekről / Chlebniczki János – Krško, Jaromír 152
Szarvasi családnevek szótára / Chlebniczki János – Krško, Jaromír 169
Kis körkép a szarvasi tanyavilágról/ Mótyán Tibor 261
Roszkos-család vázlatos története/ Gombos János 266
Térképek/ Mapy/ Juraj Majo 269
Utószó/ Doslov / Krško Jaromír 275
Irodalom/ Literatúra 277

Na úvod

Novodobá história Sarvaša začína 23. júlom 1722. Vtedy bola podpísaná zmluva o osídlení osady slovenskými poddanými. Túto dôležitú udalosť oslavuje mesto v roku 2022. Na jubilejných programoch sa podieľajú aj slovenské organizácie, Celoštátna slovenská samospráva, Slovenská menšinová samospráva mesta Sarvaš, Kultúrny spolok sarvašských Slovákov „Vernosť“, Slovenská základná škola, materská škola a kolégium. K tejto príležitosti kolektív vedeckých výskumníkov pripravil dvojjazyčnú slovensko-maďarskú publikáciu Sarvašské priezviská -- Szarvasi családnevek, ktorou sa prihovára jednak slovenským a maďarským obyvateľom mesta, jednak vedeckej obci v Maďarsku i na Slovensku a všetkým tým, ktorí prejavujú záujem o svoj slovenský pôvod, o históriu Sarvaša. Hlavným zámerom publikácie bolo posilňovanie slovenského povedomia a jazykovej identity sarvašských Slovákov, ale i snaha prispieť ku všeobecnej úcte voči slovenským znovuzakladateľom osady.
Úlohu vydavateľa knihy bral na seba Kultúrny spolok sarvašských Slovákov, ale na jej vydaní sa podieľali aj iné organizácie a jednotlivci. Všetci veria v tom, že jej vydanie v značnej miere prispeje k dôstojným oslavám 300. výročia znovuzaloženia Sarvaša slovenskými osadníkmi.

Kultúrny spolok sarvašských Slovákov „Vernosť”

Bevezető

A legújabb kori Szarvas története 1722. július 23. napján kezdődik. Akkor került aláírásra a megállapodás a település benépesítéséről. Ezt a fontos eseményt ünnepli meg a város 2022-ben. A jubileumi programok megszervezéséből szlovák szervezetek is részt vállaltak, mint az Országos Szlovák Önkormányzat, Szarvas Város Szlovák Kisebbségi Önkormányzata, "Vernosť" -- Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre, Szlovák Általános Iskola, Óvoda és Kollégium. Ebből az alkalomból egy tudományos kutatókból álló közösség Sarvašské priezviská --Szarvasi családnevek című, szlovák-magyar kétnyelvű publikációt állított össze, amely egyaránt szól a település szlovák és magyar nyelvű közösségéhez, a magyarországi és szlovákiai tudományos élet művelőihez, valamint mindazokhoz, akik érdeklődnek szlovák származásuk és a város történelme iránt. A kiadvány elsődleges célja a szarvasi szlovákok öntudatának és nyelvi identitásának erősítése, valamint a település újratelepítői iránti nagyobb megbecsülés elősegítése. A könyv kiadója "Vernosť" -- Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre, de a kiadvány költségeihez más szervezetek és egyének is hozzájárultak, bízva abban, hogy a könyv jelentős mértékben járul hozzá a város újratelepítésének 300. évfordulója méltó megünnepléséhez.

„Vernosť”– Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre

Dolnozemskí Slováci

Ján Chlebnický

„Značná časť Slovákov žije mimo svojho materského etnického územia, za hranicami svojej vlasti. V minulosti ich nepriaznivé životné podmienky vyháňali za obživou do bližšej i ďalekej cudziny. V čase kapitalizmu slovenskí vysťahovalci mierili predovšetkým do Ameriky. Za feudalizmu, najmä v 18. storočí a v prvej polovici 19. storočia, lákala ich takzvaná Dolná zem[1], kde v tomto období vznikali početné slovenské osady v oblasti medzi Dunajom a Tisou, v békešskej oblasti, v Zadunajsku i terajšom severovýchodnom Maďarsku, ako aj v juhoslovanskej Vojvodine (v Báčke, Banáte a Srieme). Menšie skupiny Slovákov sa osadili aj v dnešnom Rumunsku (v oblasti Nadlaku a inde) a neskôr i v Bulharsku (najmä v okolí Gornej Mitropolje).[2]

Spolu s Jánom Siráckym si kladieme otázky a pokúšame sa i odpovedať na ne: KEDY, PREČO a AKO odchádzali slovenskí poddaní do cudziny, čím bol vyvolaný tento obrovský migračný osídľovací proces v 18. a 19. storočí?

Osmanská ríša po ovládnutí Balkánu sa chystala podmaniť aj strednú Európu, ale tá na čele s Uhorskom sprvu čelila osmanským náporom. Po Moháči (1526) a po páde Budína (1541) Turci na dlhé obdobie ovládli strednú časť Uhorska. Koncom 17. storočia (1699) kresťanské vojská oslobodili spod Osmanov celé Uhorsko.

Tieto udalosti od základov zmenili život stredovekého Uhorska a jeho národov. Osmanmi obsadené územie bolo temer vyľudnené. Veľká časť poddaných a zemepánov sa utiahla na územie dnešného Slovenska, kde život i beztak bol omnoho ťažší ako na úrodnej nížine. Po vyhnaní Turkov sa smer migrácie obyvateľstva obrátil.

KEDY sa začali sťahovať slovenskí poddaní na Dolnú zem? Po vyhnaní Osmanov z Uhorska od konca 17. a začiatku 18. storočia. Tento pohyb charakterizujú tri časové etapy a koná sa predovšetkým v rámci toho istého štátu, v rámci Uhorska.

Prvú migračnú vlnu (1690-1710) charakterizujú sezónne sťahovania, keď obyvateľstvo z chudobných severných stolíc chodí na sezónne práce na Dolnú zem, ale sa aj vracia naspäť. Začnú sa objavovať i prvé spontánne úteky poddaných. Tento pohyb je ešte pomerne slabý.

---

[1] Pod pojmom Dolná zem v tomto prípade rozumieme to územie bývalého Uhorska, ktoré sa nachádzalo južnejšie ako územie, kde kompaktne žili Slováci.

[2] Ján Sirácky: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí. Bratislava 1966, s. 7

Druhá vlna sťahovania poddaných (1711-1740) je omnoho silnejšia a týka sa vyššieho počtu obyvateľstva, a nielen domáceho. Zo zahraničia prichádzajú osadníci väčšinou z nemeckých území. Organizátormi kolonizácie sú zemepáni, katolícka cirkev, kráľovská komora a takzvaní impopulátori.

Tretie obdobie migračných pohybov sa odohráva v rokoch 1741-1790 a týka sa menšieho počtu osadníkov. Nové slovenské osady sa zakladajú z nadbytku obyvateľov už jestvujúcich dolnozemských dedín a menšieho počtu prišelcov z Horného Uhorska. Napríklad Níreďházu zakladajú Sarvašania, Čabania, Komlóšania a chudobné obyvateľstvo dnešného stredného a východného Slovenska. Tretím obdobím ešte nekončí migračný pohyb smerom na juh, pretrváva ďalej, iba jeho intenzita a masovosť sa ďalej zmierňuje a nepreukazuje novšie znaky.

Omnoho dôležitejšie než kedy je odpovedať na otázku PREČO. Podľa odhadov historikov počet obyvateľov vtedajšieho Uhorska bol 3,0-3,5 milióna osôb a na území dnešného Slovenska žilo až milión-milión dvestotisíc obyvateľov. Pričom rozloha Horniakov tvorila len asi pätinu rozlohy celého Uhorska. Ťarchy protitureckých vojen a vydržiavanie šľachty znášalo tamojšie obyvateľstvo. Pritom na tom území sa odohrávali aj stavovské povstania a časté boli aj epidémie, prírodné pohromy, neúrodné roky a podobne. Okrem toho treba spomenúť aj prenasledovanie protestantov, evanjelikov.
Oproti tomu Dolná zem bola riedko obývaná. Síce úrodná, ale neobývaná, nekultivovaná. Tieto územia za svoje zásluhy v protitureckých bojoch šľachta dostala od cisárskej komory, ale bez pracovných síl ich nevedela zužitkovať, následkom čoho slovenskí a iní (väčšinou nemeckí) osadníci boli vítaní na Dolnej zemi.

Zostáva ešte otázka, AKO a KDE sa usadzujú slovenskí poddaní na území dnešného Maďarska.

Zadunajskí Slováci kolonizovali predovšetkým pohoria Bakoň, Vérteš, Gereče a Pilíš. Pochádzali zo západnej časti dnešného Slovenska a hovorili západoslovenskými nárečiami. Väčšinou vyznávali katolícku vieru. Okrem poľnohospodárstva zaoberali sa drevárstvom, kamenárstvom, pálením uhlia a vápna, baníctvom a vinohradníctvom. Osadzovala ich hlavne katolícka cirkev zo svojich majetkov z územia dnešného západného Slovenska.

Druhú veľkú skupinu tvoria peštiansko-novohradskí Slováci, ktorí pochádzali zo severných stolíc Uhorska. Hovorili stredoslovenskými nárečiami a väčšinou vyznávali evanjelickú vieru. Mnohí však tunajšie osady, v ktorých sa usadili, pokladali za prechodné, sťahovali sa ďalej. Ich hlavnou obživou bolo poľnohospodárstvo a chov dobytka. Toto územie kolonizovali najskôr, zaľudňovali ho predovšetkým utečenci.

Okolo Pešti sa začali usadzovať slovenskí poddaní v druhej migračnej vlne,

tiež z územia dnešného stredného Slovenska. Hovorili väčšinou stredoslovenskými nárečiami a vyznávali evanjelickú aj katolícku vieru. Do tejto skupiny patria obce južne od Novohradu, osady tzv. Kerepešského ostrova a osady medzi Dunajom a Tisou. Obživou sa prispôsobovali tamojším geografickým podmienkam, zaoberali sa poľnohospodárstvom, chovom dobytka a záhradníctvom.

Štvrtú skupinu tvorili matranskí Slováci, Slováci Bukového pohoria a Zemplína. Pochádzali predovšetkým z východného Slovenska, vyznávali buď rímskokatolícku alebo gréckokatolícku vieru. Okrem poľnohospodárstva zaoberali sa lesníctvom, pálením uhlia a vápna, baníctvom a hutníctvom, mnohí aj vandrovníckymi povolaniami, ako je sklárstvo a drotárstvo.

Zvláštnu slovenskú, tirpácku kultúru zastupovali Slováci Níreďházy. Miešajú sa v nej prvky stredo- a východoslovenskej a dolnozemskej slovenskej kultúry. Predstavujú jedinečnú sídelnú kultúru, v minulosti žili v rámci takzvaných skupinových sálašov. Zaoberali sa poľnohospodárstvom a záhradníctvom.

Najpočetnejšia skupina dolnozemských Slovákov žila v békešsko-čanádskej oblasti, väčšiu časť ktorej vlastnil rakúsky zásobovací komisár (rytier, neskôr barón) Ján Juraj Harruckern. V tejto oblasti sa zakladali najväčšie Slovákmi znovu založené osady (Čaba, Sarvaš, Poľný Berinčok, Slovenský Komlóš a ďalšie). Ich obyvateľstvo pochádzalo väčšinou zo stredného Slovenska, hovorilo stredoslovenskými nárečiami a vyznávalo prevažne evanjelickú vieru. Zaoberalo sa hlavne poľnohospodárstvom, ale v prvom období jeho hlavnou obživou bol extenzívny chov dobytka. Pre túto skupinu bola charakteristická druhotná a terciálna kolonizácia (Slovenský Komlóš, Pitvaroš, Nadlak a ďalšie).

Zemepáni so svojimi osadníkmi uzatvárali osadnícke zmluvy, ktoré obsahovali práva a povinnosti obidvoch zmluvných strán. Zo strany poddaných napr. na isté obdobie oslobodenie od poddanských povinností, slobodné vyznávanie viery a iné. Zemepáni okrem iných nepožadovali od svojich poddaných vykonávanie všeobecných poddanských povinností do vypršania lehoty.

Život znovu založenej osady začínal výstavbou príbytkov, kostola, školy, paralelne s týmto aj chovom dobytka, obrábaním pôdy. Pre prvé obdobie bol charakteristický voľný záber pôdy, čo znamená, že každý osadník mohol zabrať toľko pôdy, koľko vedel obhospodáriť. Na nej sa pokúsil dopestovať to, čo potreboval a čo musel odovzdať zemepánovi. Na vyššom stupni hospodárenia sa začalo pestovať aj pre trh. Následkom usilovnosti hornouhorských slovenských osadníkov sa množili a prosperovali slovenské osady na Dolnej zemi a inde a ich pričinením Uhorsko začína prekonávať traumu spôsobenú Osmanmi.

Kapitoly z dejín Sarvaša

Kutas Ferenc

V prehistorickej dobe

Počiatky dejín Sarvaša sa strácajú v hmlách dávnej minulosti. Kedysi veľmi dávno aj toto územie bolo zaplavené morom. Prešli milióny rokov, kým sa tu vytvorila pevnina a kým sa tu objavil vôbec život a oveľa neskôr ľudia. A k tomu bola potrebná sladká voda.

Prichádzali a odchádzali rôzne skupiny ľudí – medzi inými aj v oblasti okolo riek Kerešov —, a praveké ľudské kolektívy vystriedali nomádske pastierske kmene. Aj ony uprednostňovali záplavové územia riek. Svedčia o tom aj stopy najnovšie objavených tellov (praveké malé sídliskové objekty) v priestore súčasného Arboréta. To, že sa na území dnešného Sarvaša trvalo usadili ľudské kolektívy a trvalo tu aj zostali, možno ďakovať práve Kerešu. Prvá zachovaná písomná zmienka jeho mena sa nachádza v latinskej geste[1] „Anonyma“, anonymného písára kráľa Belu III. Podľa neho vodcovia *Ősbő* a *Velek* preplavili Kereš pri kope (vŕšku) Sarvaš – aj keď sa nezmienil, žeby už vtedy tu bola aj osada. Ani po kope už niet stopy, pravdepodobne vyčnievala na mieste dnešného Starého kostola.

Praveký Sarvaš

Jestvoval, ale ešte aj dnes historici vedia veľmi málo o jeho existencii. Historik András Gulyás píše nasledovne: *„ Po príchode do Karpatskej kotliny usadení Maďari si založili samostatné usadlosti* (...) *Malá osada, pozostávajúca iba z niekoľkých domov, sa podobala skôr na dnešné centrá samôt, ako na súčasné dediny, vybudované so štruktúrou ulíc. Tieto osady neboli dlho na tom istom mieste, ale „putovali ďalej.“*[2] Z týchto osád sa zachovalo iba málo nálezov, ktoré objavili archeológovia. Predchodcu dnešného Sarvaša vierohodne spomína prvýkrát listina *kráľa Ladislava Kumánskeho*. Od tých čias – s menšími prerušeniami – Sarvaš bol obývanou osadou, lokalitou, akou je aj v súčasnosti.

O rozlohe vtedajšieho Sarvaša svedčí fakt, že chotárne časti dnešného mesta – Káka, Décse, Halásztelek – boli v tom období významnejšími obcami než samotný súdobý Sarvaš. Tieto osady počas vpádu Tatárov (Mongolov) a následne počas osmanskej okupácie boli spustošené a ani neskôr neboli opäť zaľudnené. Aj Sarvaš trpel následkom tureckých dobývačných a koristníckych výprav. Turci na mieste pri Kereši, ktoré Anonymus spomenul ako miesto prevozu, preplavenia, postavili pevnosť zo zeme, ale samotná osada bola zničená. Po vyhnaní Osmanov na území dnešnej Békešskej župy boli iba močariská a pustatiny.

---

[1] Gestá, „činy“, kronikárske záznamy, patria medzi prvé stredoveké texty, ktoré registrujú dejiny.

[2] Gulyás, A.: Osady na okolí kopy Sarvaš. Naše mesto, Sarvaš 2014, str. 34.

Zaľudnenie pustatiny

Za to, že sa tu vytvorilo mesto, patrí vďaka jednému zemepánovi, *barónovi Jánovi Jurajovi Harruckernovi* (1664-1742). Územie dnešnej Békešskej župy je sčasti dar cisára preňho a sčasti si ho kúpil. Barón, ako skutočný osvietenec a praktický človek vedel, že táto oblasť bude vtedy hodnotná, ak bude obrábaná. K tomu ale potreboval ľudí, ktorí sa vyznali v obrábaní pôdy. Na svoje tunajšie majetky privábil predovšetkým tótskych[3] (slovenských) osadníkov z Novohradskej, Gemerskej, Hontianskej, Zvolenskej a Peštianskej stolice, ako aj Nemcov. Poskytol im značné výhody, takto sa zaľudnilo aj územie niekdajšej dedinky (kopy) Sarvaša.

Keď v roku 1722 prichádzali prví noví osadníci, vybudovali prechodné bydliská, ešte aj ich kostol bol iba malou, biednou budovou, ktorá sa po niekoľkých rokoch aj zrútila. Tieto skromné budovy postavili náhodne, neplánovane na mieste spustošenej osady zo stredoveku. Takto sa vytvorilo okolo kostola, v blízkosti zrúcanín niekdajšej pevnosti jadro malej dediny. Naši predkovia sa preto usadili práve na tomto mieste, lebo to bolo jedno z najvyššie položených území osady, ktoré ani počas najväčších povodní nezaplavil vtedy ešte nezregulovaný Kereš.

Osada sa svojou rozlohou rozšírila rýchlo, ale neplánovane. Na mape, nakreslenej v roku 1784 niet ešte ani stopy po upravených radoch ulíc. Ulice – od Kereša po Kereš – sa rozprestierali v tvare polkruhu okolo kostola a cintorína vedľa neho. Jej územie sa pravdepodobne nachádzalo na štvorcovej ploche, ohraničenej dnešnými Ulicami Tešedíka – Deáka – Jókaiho a riekou Kereš. Smerom na sever domy vyčnievali až po Ulicu Hatház. Táto ulica je jediná, ktorá dodnes je pomenovaná rovnako už viac ako 200 rokov. Starodávny Sarvaš mal krivolaké, úzke uličky s domami so slamenými strechami, tieto občas zničili požiare a ich obyvateľov vyhubili časté epidémie.

Predok *rodiny Réthyovej*, *Kristóf Schlotterbeck,* napísal v roku 1805 o vtedajšom Sarvaši: *„Ty, pravdivý Bože, ako som sa zľakol, keď som uvidel ten zmätok chatrčí so slamenými strechami.“*

Neznesiteľnosť tohto stavu si začala vrchnosť priznávať začiatkom 19. storočia. K regulácii došlo v roku 1824, keď zemepán na základe predstáv výstavby osady farára *Samuela Tešedíka* a podľa plánov panského inžiniera *Mihálya Ballu* v záujme vyrovnania a rozšírenia ulíc nariadil zbúrať celé rady domov a ich obyvateľstvo ubytovať na inom mieste. A už od nasledujúceho roku rozhodne začal s realizáciou tohto plánu. Táto obrovská zmena sa uskutočnila za necelé polstoročie.[4]

---

[3] tót: staršie maďarské pomenovanie Slovákov

[4] O tomto období píše podrobne vo svojom diele z roku 1922 *Dr. Jenő Neumann: Dejiny veľkoobce Sarvaš* na stranách 132-144.

Dejiny Sarvaša po jeho opätovnom zaľudnení sú akýmsi „triumfálnym pochodom“. Koncom roka 1722 mal už 300 obyvateľov, v roku 1723 získal titul agrárneho mesta, tým pádom mal aj svoj erb a pečať. Centrálnou postavou erbu mestečka bol skákajúci jeleň, ktorý je symbolom mesta dodnes.

Vývin počtu obyvateľstva

1722	300	**1870**	22 446	**1970**	18 448	**2014**	16 546
1762	2 340	**1880**	22 504	**1980**	20 445	**2015**	16 275
1773	4 840	**1890**	24 393	**1990**	19 065	**2016**	16 044
1787	7 789	**1900**	25 773	**2001**	17 965	**2017**	15 758
1817	13 743	**1910**	25 978	**2005**	18 260	**2018**	15 565
1830	14 813	**1920**	25 224	**2009**	17 577		
1842	17 666	**1930**	25 561	**2010**	17 412		
1855	17 240	**1941**	25 023	**2011**	17 181		
1865	20 900	**1949**	22 728	**2013**	17 007		

Neskôr sa do osady prisťahovali Maďari, Nemci, Židia, Cigáni (Rómovia) a príslušníci iných národností, ale väčšina obyvateľstva obce počas dvoch stáročí bola slovenskej národnosti so slovenským materinským jazykom. Toto však nikdy nespôsobovalo žiadne starosti. **Sarvaš je dodnes vzorom a príkladom pokojného spolunažívania národov a národností.**

Sarvaš v 19. a 20. storočí

Regulácia riek

Hranice obce do polovice 19. storočia obmedzili ramená riek Trojitého Kereša. Pod vedením inžiniera *Pála Vásárhelyiho* sa začali veľkolepé práce v oblasti regulácie riek Dunaja, Tisy a Kerešov. V roku 1836 zrušili zákrutu pri Bikazugu a v roku 1888 veľkú zákrutu pri Sarvaši a Békésszentandrási. Vybudovali priehrady, zanikla hrozba povodní a boli odstránené prekážky ďalšieho rozšírenia sa veľkoobce. Centrum osady sa dostalo na jeho dnešné miesto, obývané územia sa rozšírili smerom na východ a juh. Boli vybudované časti Zöldpázsit, Újporták a Oncsa-telep. V druhej polovici 20. storočia boli vybudované nové sídliská na Ceste Szentesi I., II., na Staničnom a na Trhovom námestí, ako aj s názvom ÖKI, resp. v Mangolzugu.

V roku 1942 bola vybudovaná vodná nádrž pri Békésszentandrási, takto bol zabezpečený priebežný pohyb vody v mŕtvom ramene pri Sarvaši a Békésszentandrási, čo sa stalo tým pádom najväčšou hodnotou mesta (hospodárstvo, šport, turizmus, kultúra).

Svet sálašov na okolí Sarvaša

V záujme odbornej a bezpečnej poľnohospodárskej výroby sa koncom 18. storočia začal vytvárať systém sálašov. Sálaš je predovšetkým bydliskom tých, ktorí sa živia jednoznačne poľnohospodárskou činnosťou. Ľudia, ktorí dostali pozemky, postavili na nich jednoduché obytné domy. Podľa veľkosti a polohy pozemku boli rozmiestnenie a vzdialenosť medzi jednotlivými sálašmi rozličné. Rad radom vybudované sálaše boli určujúcimi a príznačnými prvkami sarvašského chotára.

Tomuto procesu napomáhalo aj zrušenie poddanstva (1845), rozparcelovanie veľkostatkov a zabezpečovacie práce na elimináciu povodní. Je príznačné, že v chotári s názvom Káka v rokoch 1881 – 1890 za jedno desaťročie si majetky rodín *Wenckheim* a *Inkey* kúpilo 500-600 sarvašských gazdov, ako aj panstvá *grófa Alberta Apponyiho* a *grófa Istvána Károlyiho*. V roku 1930 *polovica obyvateľstva už žila na sálašoch.*

Pozemková reforma v roku 1945 dávala ďalší impulz vývinu systému sálašov. Počas pozemkovej reformy istú časť zoštátnených veľkostatkov vyparcelovali a dostali ich niekdajší biedni sluhovia panstiev, želiari a maloroľníci. Sarvašské sálaše sa umiestnili pri poľných alebo hradských cestách v pravidelných radoch. Charakteristické rady sálašov vznikli v chotároch Békešskej Čaby, Orosházy, Szentesu, Poľného Berinčoku a Endrődu. Chotárne názvy sú staršieho pôvodu, vznikli buď z rodinných priezvisk, alebo poukazujú na prírodné pomery (Hosszúsor/Dlhý rad), hony Peres, kopa Balczó, Bohnyatove hony atď.). Chotár obce rozčlenili *na obvody*. Vo vnútornom katastri Sarvaša vytvorili štyri, kým na jeho vonkajšom území osem obvodov.

Historický prelom nastal v rokoch 1959 – 1960, keď štát pod hospodárskymi a politickými zámienkami násilnou reorganizáciou poľnohospodárstva do veľkých družstiev nechal zaniknúť maloroľnícku výrobu.

V nasledujúcich desaťročiach bola vytvorená socialistická poľnohospodárska veľkovýroba (štátne majetky, poľnohospodárske družstvá). Následkom toho a ďalších spoločenských zmien sa počet obyvateľov na vonkajšom území mesta znížil približne o jednu pätinu. Vtedy sa začal rozpad tradičného sveta sálašov v Békešskej župe, teda aj v Sarvaši. Jeden príznačný údaj: *v roku 2010 počet obyvateľov na sálašoch a okolí mesta sa znížil na 4-5 %.*

(Zdroj: Naše mesto, Sarvaš, str. 55-58.)

Priemysel a obchod v Sarvaši

Sarvaš od samých začiatkov do polovice 20. storočia bol typickým agrárnym (poľným) mestom. Pomalý vznik spoločenskej vrstvy meštianstva sa začal od druhej polovice 19. storočia. V prvých rokoch po znovuosídlení mesta sotva môžeme hovoriť o miestnom remeselníctve, pretože ľud, ktorý sa venoval obrábaniu

pôdy aj v tejto oblasti bol sebestačný, sám si vyrábal prostriedky, potrebné ku každodennému životu. O pol storočie neskôr následkom prudkého rastu počtu obyvateľstva sa už v Sarvaši vytvorilo významnejšie remeselníctvo. Koncom 18. storočia v Sarvaši pracovalo 544 remeselníkov. *Samuel Tešedík* sa do dejín osady zapísal aj na poli ***priemyslu***. Z jeho iniciatívy sa začala výroba hodvábu a spracovanie vlny, ktoré však netrvali dlho. Po znovuosídlení najstarším remeselníckym povolaním bolo čižmárstvo, svoj *cech* založili v roku 1778.[5] V roku 1817 bol založený cech kováčov a kolesárov (kolárov), v tom istom roku krajčírov a halenárov, v roku 1829 kožušníkov. Cech stolárov, zámočníkov, debnárov a sklenárov založili v roku 1844, kým maliarov zase v roku 1846.

Následkom prudkého rozvoja techniky cechový priemysel sa stal zastaraným. Význam cechov v druhej polovici 19. storočia postupne poklesol, v roku 1872 zákonom bol vyhlásený ich zánik. V roku 1885 bolo založené Združenie remeselníkov v Sarvaši, ktoré do roku 1948 zoskupovalo a organizovalo činnosť remeselníkov veľkoobce. Na prelome storočí postupne boli založené sarvašské „továrne“, ktoré v skutočnosti boli manufaktúrne malé závody, dielne. Dnes už málokto vie, že v obci prebiehala aj výroba indiga, octu, významná bola výroba črepov (škridiel) a tehál, výroba keksíkov a cukríkov; vyspelý bol mlynársky priemysel: fungovali tu veterné, suché, parné mlyny a mlyny riadené motorom.

V prvej polovici 20. storočia ešte v Sarvaši boli výrazné *remeselnícke živnosti*. Združenie remeselníkov malo 670 členov, 557 pomocníkov a 350 učňov.

Ku koncu 50-tych rokov vystriedal ho *družstevný priemysel,* ktorý do spoločenského prevratu zohral významnú rolu v priemysle Sarvaša, ktorý sa medzitým stal mestom. Významné remeselnícke výrobné družstvá (RVD) boli kovoobrábacie (železno-kovové), odevnícke a drevárske RVD. Ich úpadok nastal počas privatizácie po zmene spoločenského režimu. Na prelome storočí popri početných malých závodoch najvýznamnejšími boli závod na výrobu osiva Pioneer a závod na spracovanie morčacieho mäsa Gallicoop.

Prekážkou rozvoja ***obchodu*** okrem začiatočníckych, nevyspelých dopravných pomerov bola aj skutočnosť, že obyvateľstvo nedisponovalo s hotovosťou vo väčšom množstve. Takže ani neznamenalo významnú kúpnu silu; v obchodoch si ľudia kupovali iba najpotrebnejšie tovary. Väčšinu odevu, rôznych nástrojov a náradí si vyrábali doma. Ženy tkali a priadli. Známe a významné boli jarmoky v Sarvaši (ročne štyri razy: vo februári, v júni, v októbri a v decembri) a dodnes sú dôležité mestské trhy (v utorok, v piatok a v nedeľu).

Koncom 19. storočia sa meštianska vrstva stala čoraz silnejšou, tým sa aj kúpna sila zväčšila. Vtedy vzrástol počet súkromných obchodníkov, ktorí založili aj svoje združenia.

V roku 1945 vzniklo Družstvo obrábateľov pôdy v Sarvaši a na jeho okolí, v roku 1946 otvorili aj jeho prvý obchod. Následne z roka na rok vzrástol počet

---

[5] Cechy: záujmové organizácie remeselníkov rovnakého zamestnania.

družstevných obchodov, zároveň v oblasti súkromných obchodov nastal pokles.

V roku 1948, ktorý bol rokom „spoločenského obratu“, sa začali *zoštátnenia.* Následkom tohto procesu bol úplný zánik súkromných obchodov. Súkromný sektor sa oživil iba po spoločenskom prevrate (1990). Vtedy však objavenie sa *multinacionálnych* či *nadnárodných* firiem znamenalo preňho skoro neporaziteľnú konkurenciu. V meste prevádzkujú väčšie obchodné domy firmy Lidl, Spar, Tesco a Penny Market.

Kultúrny život

Školský systém

V Sarvaši v podstate už v období znovuosídlenia, v roku 1722, bola založená *prvá škola* – podľa prameňov v budove niekdajších tureckých kúpeľov. Odvtedy až dodnes prebieha výučba vždy na úrovni, primeranej danej situácii. Malé agrárne mestečko, neskôr veľkoobec a nakoniec mesto si vytvorilo školský systém. Jednu časť škôl prevádzkovala obec (mesto), ďalšiu cirkev a od roku 1948 prevádzkovateľom škôl sa stal štát.

Následkom prudkého rozvoja malého agrárneho mesta v 19. storočí sa vytvoril svet sálašov na okolí mesta. Cirkev, ktorá prevádzkovala školy, už nemala kapacity na to, aby zorganizovala školský systém aj v oblasti sálašov, preto obyvatelia prvé školy si zakladali opierajúc sa o vlastné sily. *Prvé sálašské školy* boli priebežne založené od roku 1845, zároveň niektoré aj zanikli. Spočiatku vyučovanie prebiehalo po slovensky (autor používa výraz: po tótsky), veď väčšina obyvateľstva neovládala maďarčinu. V 20. storočí sa slovenský (tótsky) jazyk postupne dostal do pozadia. Sálašské školy fungovali do prvej polovice 20. storočia. Zánikom veľkého počtu sálašov boli sálašské školy začlenené do obvodných škôl. Posledné sálašské školy zanikli v roku 1980, keď Základná škola v Középhalom bola začlenená do obvodnej školy.

So zavedením *výučby v ôsmich ročníkoch* bol vytvorený systém centralizovaných škôl. Spočiatku namiesto názvu mali čísla (č. 1., 2. a 3.), koncom 20. storočia dostali názvy: Ústredná, Na Hlavnom námestí, Gyulu Benku atď. Ich organizačná štruktúra sa často menila a ustavične sa mení dodnes.

Prvým pokusom o zavedenie tzv. *ľudovej školy* bola praktická škola Samuela Tešedíka na prelome 18. a 19. storočia, ktorá fungovala dve desaťročia. V roku 1802 založili evanjelické gymnázium v trojjazyčnom Poľnom Berinčoku, ktoré sa presťahovalo na Sarvaš v roku 1834. V roku 1930 bolo pomenované po svojom najvýznamnejšom riaditeľovi *Péterovi Vajdovi.* Dodnes je jedným z najvýznamnejších centier stredoškolských štúdií. Ďalšia: v uplynulých desaťročiach odborná škola prešla rôznymi organizačnými zmenami a bola viackrát premenovaná, nakoniec ju pomenovali po aviatikovi *Mihályovi Székelyovi.*

Vysokoškolské vzdelávanie prebieha v Sarvaši *od roku 1960.* Najprv bola založená Vysokoškolská inštitúcia pedagogická pre učiteľky materských škôl, následne aj Vysokoškolská poľnohospodárska vzdelávacia inštitúcia. Po spoločenskom prevrate kratšiu dobu mesto malo svoju samostatnú vysokoškolskú inštitúciu – Vysokú školu Samuela Tešedíka. V súčasnosti tu pôsobí Pedagogická fakulta Vysokej školy Ferenca Gála, pri nej aj cvičná základná škola; resp. Campus Univerzity sv. Štefana, na ktorom študujú budúci odborníci v oblasti poľnohospodárstva.

Veda

V 19. storočí predstaviteľmi vedeckého života boli *profesori*, zaoberajúci sa aj vedou, z Evanjelického hlavného gymnázia. Po celej krajine známi vedci tejto školy boli teológ a jazykovedec *Mór Ballagi* (pôvodne Bloch), spisovateľ, básnik a literárny vedec *Ágost Greguss,* polyhistor storočia *Péter Vajda,* neskôr geológ *Tibor Mendöl,* historik *Dr. Jenő Nádor* a historik, nositeľ ceny L. Kosssutha *Lajos Hanzó.*

V druhej polovici 20. storočia predstaviteľmi vedeckého života na vysokej úrovni boli spolupracovníci Výskumného ústavu chovu rýb a Výskumného ústavu zavlažovacích systémov.

Tlač, divadlo, kino

Síce tlačiarenský priemysel nepatrí vyslovene do oblasti kultúry, predsa v prvej polovici 20. storočia poskytol veľkú pomoc k vytvoreniu čulého literárneho a divadelného života. V meste boli dve rivalizujúce tlačiarne, ich majiteľmi boli Károly Müller a Sándor Nagy. Okolo nich sa zoskupili miestni spisovatelia, básnici a novinári.

Od prelomu 19. storočia vydávali rôzne tlačové orgány, týždenníky, jeden z nich pod názvom *Szarvas és Vidéke* (Sarvaš a jeho okolie) vychádza dodnes, paralelne s ním v súčasnosti aj *Szarvasi Hét* (Týždeň v Sarvaši). Od roku 1988 ročne raz si Sarvašania môžu prelistovať zbierku príspevkov z oblasti miestnej histórie, periodikum nesie názov *Szarvasi Krónika* (Sarvašská kronika).

Elektronickú tlač v 21. storočí v meste tvoria *Rádió Szarvas*, *Televízia Körös* a *Sarvašská káblová televízia*.

V prvej polovici 20. storočia v meste bol čulý divadelný život.

O sarvašských priezviskách

Ján Chlebnický - Jaromír Krško

O priezviskách všeobecne

Z výskumu dolnozemských slovenských priezvisk sa doteraz zrodili dve knižné publikácie, v roku 2015 *Čabianske priezviská* a v roku 2017 *Komlóšskej priezviská*. Ich výskum sa uskutočnil v rámci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Ďalšie výskumy priezvisk sa konali v rámci interdisciplinárnych výskumných táborov ústavu mimo Békešského regiónu. Analýzy vychádzali z úradných zoznamov poskytnutých v maďarskom jazyku, preto sme aj pri spracovaní priezvisk postupovali v administratívnoprávnej norme. Podobne pokračujeme aj v prípade sarvašských priezvisk na základe zoznamu obyvateľov z apríla 2011, ktorý obsahoval 2096 rôznych priezvisk 17 745 nositeľov. Z nich sme analyzovali pod 560 heslami vyše 900 priezvisk, čo predstavuje okolo 43 % všetkých sarvašských priezvisk. Pokúsili sme sa rozobrať temer všetky slovenské, najfrekventovanejšie a z istého hľadiska zaujímavé maďarské a typické nemecké sarvašské mená. Na rozdiel od predošlých dvoch publikácií táto je dvojjazyčná, slovensko-maďarská, ktorou sa pokúsime vyhovieť aj nárokom maďarského obyvateľstva Sarvaša a prispieť ku všeobecnej úcte voči slovenským zakladateľom mesta.

Keďže publikácia je venovaná nielen vedeckej, ale aj širšej laickej verejnosti, musí na jednej strane vyhovieť odborným kritériám, na strane druhej chce vedecké výsledky popularizovať. Teda obsahom a štýlom má byť primeraná aj pre tých, ktorí majú záujem o svoju minulosť a pôvod. Za cieľovú skupinu pokladáme predovšetkým bývalých absolventov dvojjazyčných slovensko-maďarských základných a stredných škôl a bývalých žiakov maďarských škôl, v ktorých slovenčina sa vyučovala ako predmet. Popritom myslíme aj na tú staršiu generáciu, ktorá nemala možnosť učiť sa v školách slovenský jazyk, ale nárečie ovláda ešte na dobrej úrovni.

Prv, než by sme sa zaoberali sarvašskými priezviskami, podáme k nim stručný úvod: čo vieme o priezviskách, čo motivovalo ich vznik, aký význam majú, čo znamenajú. Pritom sa pokúsime podať aj ich jazykovú charakteristiku.

Ľudia sa od pradávna pomenúvali nejakým spôsobom. Nie tak, ako v súčasnosti. Dnešný pomenovací systém v Uhorsku sa začal vytvárať okolo 12. – 13. storočia.[6] Dovtedy každý človek mal len jedno meno, ktoré ho dostatočne identifikovalo, charakterizovalo danú osobu v rodovom spoločenstve a iných menších kolektívoch. Toto meno sa z istého ohľadu podobalo dnešnému rodnému (krstnému) menu, ale malo širší význam. Naraz zohrávalo aj funkciu dnešného priezviska. Rastom počtu obyvateľstva a jeho spoločenskou mobilitou sa začal

[6] O utváraní priezvisk a dvojmennej sústavy pozri napr. Krško – Maliniak, 2019.

vytvárať taký pomenovací spôsob, ktorý bol v stave vyhovieť požiadavkám väčšieho a komplikovanejšieho spoločenstva. K menu danej osoby sa začali pridávať rôzne rozlišovacie znaky: meno otca alebo príslušnosť k niekomu inému, názov osady, v ktorej žil, názov zamestnania, ktoré vykonával, praktizoval, vonkajšie, telesné a vnútorné, duševné vlastnosti a podobne. Takto postupne vznikali prímená, z ktorých sa utvárali priezviská v dnešnom slova zmysle. Od 15. – 16. storočia sa vyformoval dnešný, dvojmenný pomenovací systém, ktorý pozostáva z dvoch mien, z priezviska a z rodného (krstného) mena. Panovník Jozef II. tento systém uzákonil nariadením v roku 1787. Poradie dvoch mien v slovenčine a maďarčine je iné. Maďarčina na prvé miesto dáva priezvisko a na druhé rodné meno, v slovenčine a v indoeurópskych jazykoch je na prvom mieste rodné meno.

Koncom 17. a začiatkom 18. storočia po vyhnaní osmanských vojsk z Uhorska sa začína veľká vnútorná migrácia. Poddaný ľud Horného Uhorska bol postavený pred otázku: zostať v rodisku a krvopotne pracovať o živobytie, alebo južnejšie, na vyľudnených a rozsiahlych Dolniakoch hľadať priaznivejšie životné podmienky. Široké masy volili druhú možnosť, pustili sa do neznáma so svojím „majetkom", väčšinou evanjelickým náboženstvom, ľudovou kultúrou a materinským jazykom, resp. tamojším spôsobom života, hospodárením – a menom z rodiska. Cestou smerom na juh získali nové impulzy: iné boli prírodné podmienky, iné bolo spoločenské a jazykové prostredie, priaznivejšie boli životné podmienky. Aby ich nenašiel bývalý zemepán, niektorí si museli zmeniť svoje mená, aby ich nenašiel a nevrátil naspäť. Mená prisťahovalcov v novom prostredí menili aj úradníci alebo kolektív, do ktorého sa dostali. Slovenskí poddaní dlhú cestu z rodiska po nový domov absolvovali naraz alebo s viacerými zastávkami. Koľko dočasných, prechodných bydlísk, toľkokrát sa poddaný musel prispôsobiť novému prostrediu. Za takýchto podmienok je ťažko sledovať púť poddaného z jeho rodiska po nový domov. Administratíva (napr. daňové súpisy) alebo bývalý zemepán sa ho síce pokúsil sledovať, ale mnohí sa im cestou a časom stratili.

Z hľadiska spoľahlivejšej identifikácie danej osoby sa rozhodujúcim stáva len posledný dočasný pobyt alebo nový konečný domov. V tejto súvislosti uverejňujeme štúdiu historika Jána Gomboša Náčrt dejín Roskošovcov, peripetie predkov svojej matky odvtedy, ako Osmani zničili osadu Rozkoš, až kým sa jeden z jeho predkov neusadil v Komlóši.

Kategorizácia priezvisk

Odborná literatúra triedi priezviská podľa rôznych kritérií, napríklad podľa etymológie (či je dané priezvisko slovenského, maďarského, nemeckého alebo iného pôvodu), podľa spisovnosti (či je spisovné, nárečové, zastarané a podobne), podľa frekventovanosti (či je frekventované, rozšírené alebo zriedkavé), podľa slovných druhov (utvorené z podstatného, prídavného mena, slovesa alebo iného slovného druhu), z hľadiska morfologického (či je zložené, akými príponami je utvorené) atď.

Jedným spôsobom triedenia je kategorizácia podľa motivácie vzniku, čo motivovalo vznik daného priezviska, čo ono znamená. Pri triedení sarvašských priezvisk vychádzame z modelu Milana Majtána, z jeho štúdie O slovenských priezviskách, uverejnenej v časopise Kultúra slova (2005, roč. 39. č. 3 – 2006, roč. 40. č. 4.), v ktorej vyčlenil nasledujúce kategórie a podkategórie slovenských priezvisk.

I. Priezviská podľa zamestnania
II. Priezviská z rodných (krstných) mien
III. Priezviská podľa príbuzenských vzťahov
IV. Priezviská podľa spoločenského zaradenia
V. Priezviská podľa pôvodu
    1. Priezviská z obyvateľských mien
    2. Priezviská z prídavných mien utvorených z osadných názvov
    3. Priezviská z krajových obyvateľských mien
    4. Priezviská z etnických a národných mien
VI. Priezviská podľa vlastnosti
    1. pomenovania priame
        a) podľa vonkajších, telesných,
        b) podľa vnútorných, duševných vlastností;
    2. pomenovania majúce metaforický, obrazný charakter:
        a) názvy, pomenovania zeme, prírody a prírodných javov,
        b) pomenovania voľne žijúcich zvierat,
        c) pomenovania domácich zvierat,
        d) pomenovania vtákov,
        e) pomenovania rýb,
        f) pomenovania hmyzu,
        g) pomenovania rastlín, plodov a stromov,
        h) pomenovania náradia a nástrojov,
        i) pomenovania jedál a požívatín,
        j) pomenovania častí odevu.

Aplikovaný systém triedenia sarvašských priezvisk sa líši od kategorizácie čabianskych a komlóšskych priezvisk. Okrem troch značnejších rozdielov ide vlastne len o poradie jednotlivých kategórií priezvisk. Milan Majtán priezviská motivované zemepisnými názvami podľa pôvodu nerozdeľuje na priezviská zachovávajúce názov rodiska nositeľa a na priezviská, ktoré poukazujú, že osadník cestou na Dolnú zem už raz alebo viackrát prechodne niekde pobudol, že nedošiel priamo zo svojho rodiska. Naopak, priezviská podľa pôvodu zaraďuje do štyroch skupín. Zvláštnu skupinu tvoria priezviská z obyvateľských mien a priezviská z prídavných mien utvorených z osadných názvov. Kritériom rozlišovania sú rozdielne prípony: *-an* , *-ec* a ďalšie, resp. *-ský*, *-(c)ký*. Tretí rozdiel rozlišovania sa

týka priezvisk podľa vlastnosti, ktoré sa delia na priezviská podľa vonkajších (telesných) a vnútorných (duševných) vlastností. Tieto môžu byť priame pomenovania, na rozdiel od tých, ktoré majú metaforický, obrazný charakter. Milan Majtán aj z týchto typov vytvára rôzne podskupiny.

O sarvašských priezviskách

Po stručnom všeobecnom úvode o priezviskách sa pokúsime podrobnejšie predstaviť, čo všetko prezrádza súčasný zoznam sarvašských slovenských a čiastočne aj maďarských a nemeckých priezvisk. Jedna ich časť je „prinesená" z rodísk slovenských poddaných, zo severných stolíc Horného Uhorska, druhá je „cestou získaná", z rodiska po nový domov, kde sa prechodne usadili, a tretia, to sú v novom domove „získané" prezývky. Jednoznačne na rodisko poukazujú napríklad priezviská *Bača, Gombár, Hudák, Hrnčiar, Mesjarik, Valach* a ďalšie. Zase nový domov prezentujú mená *Fazekas, Halász, Kocsis, Lovas, Ökrös, Tímár, Varga* a iné. Spomedzi sarvašských priezvisk napríklad mená *Guťan, Ďurčan, Acsai, Čuvarský* a ďalšie sa neviažu ani na rodisko, ani na nový domov, skôr poukazujú na posledné dočasné prechodné bydliská.

Väčšina slovenských priezvisk Sarvašanov vznikla ešte na území Horného Uhorska. Odrážajú sa takto v nich tamojšie hospodárske, spoločenské, sociálne, kultúrne, jazykové, náboženské a iné pomery. Ale ich nemalá časť, väčšia ako sme predpokladali, sa viaže na nový domov, k podmienkam, s ktorými sa stretli na Dolnej zemi: cudzí jazyk, iná kultúra, nové hospodárske, spoločenské a iné pomery. K týmto pomerom sa na jednej strane museli osadníci prispôsobovať, na druhej strane im bolo treba čeliť. Nemožno vylúčiť ani to, že počas migračného pohybu, jednak na slovenskom území alebo v maďarskom prostredí, ich stihli také impulzy, ktoré sa odrážajú aj v repertoári ich priezvisk. Mnohí v maďarskom prostredí sa pomaďarčili, iní zostali Slovákmi, jedni si ponechali pôvodné priezviská, ďalší si ho pozmenili alebo iní im ich "prisúdili". Rozhodujúcu úlohu v tom, že daný osadník v novom domove bol zaregistrovaný pod nejakým priezviskom, mali aj cirkevní a svetskí pisári. Existuje mnoho príkladov, keď danú osobu namiesto pôvodného priezviska identifikovali slovenským alebo maďarským názvom jej pôvodného alebo prechodného bydliska, jej zamestnaním, ktoré praktizoval. V prípade Sarvašanov v porovnaní s čabianskymi a komlóšskymi priezviskami je táto tendencia zjavnejšia.

Mnohí zo slovenských poddaných sa usadzovali aj v maďarských osadách. Keď tam zostali, obyčajne sa pomaďarčili. Neskoršie, keď sa dolnozemské slovenské osady posilnili a rozrástli, podobný osud tam čakal na maďarských osídlencov. Cudzí sa všade musel prispôsobiť miestnym podmienkam. Čiže dnes je už veľmi ťažko dokázať, kto sa vlastne skrýva za daným slovenským alebo maďarským priezviskom.

Sarvašské priezviská podľa motivácie vzniku

Slovenská a maďarská odborná literatúra síce podobne, ale nie totožne kategorizuje priezviská. V práci sme systém triedenia priezvisk prispôsobili kategorizácii M. Majtána.

Priezviská podľa zamestnania

Časť sarvašských priezvisk vznikla podľa názvu zamestnania. Je ich o niečo menej ako 18 % všetkých analyzovaných priezvisk. V minulosti, keď vznikali priezviská (ešte ako prímená), priezvisko sa krylo so zamestnaním. Neskôr, keď sa prímeno začalo dediť a vyvinulo sa z neho priezvisko, pôvodné zamestnanie predka už daný človek nemusel vykonávať. Pravda, v mnohých rodinách aj zamestnania sa dedili z generácie na generáciu.

Životné podmienky Horného Uhorska a Dolnej zeme sa od seba diametrálne líšili. Táto skutočnosť sa odráža aj na priezviskách, čo nevylučuje možnosť praktizovania tých istých remesiel na obidvoch miestach. V tejto súvislosti ani jazyk názvu zamestnania nie je vždy rozhodujúci. Väčšina názvov hornouhorských zamestnaní je slovenská a dolnozemských maďarská. Celkove prevažujú maďarské názvy zamestnaní, čo sa môže pripisovať aj úradníkom v Sarvaši, ktorí pri registrácii osadníkov uprednostňovali maďarský jazyk.

Na ukážku uvedených postavíme do páru niektoré hornouhorské a dolniacke zamestnania: *Bača, Valach – Gulyás, Kondacs, Pásztor; Debnár, Kolár – Bognár, Kerékgyártó; Čižmár – Varga; Gajdoš, Hudec – Hegedűs; Mesiarik – Mészáros; Pekár, Pekárik – Pék; Furár, Vozár – Szekeres* atď.

Niečo iné prezrádzajú nasledujúce priezviská: *Molitor – Mlynár, Molnár, Müller*. Okrem iných to, že isté názvy zamestnaní majú základ v latinčine a ten tvorí základ utvárania slovenských, nemeckých a maďarských a inojazyčných názvov. Ďalej prezradia aj to, že v Uhorsku, resp. v Maďarsku žili a žijú rôzne etnické skupiny a národy, čo potvrdzujú aj uvedené mená. Priezviská *Hrnčiar – Gelencsér, Harencsár, Fazekas* poukazujú na celkom iné. Po prvé: maďarčina má výpožičky z rôznych jazykov, najviac od slovanských národov. Ale má aj vlastný pojem na dané zamestnanie. Po druhé: jazyky sa časom menia, vyvíjajú. Podobne aj slovanské jazyky sa menili, vyvíjali a tieto zmeny potvrdzuje napr. maďarčina, keď ich preberá v iných obdobiach.

Priezviská z rodných (krstných) mien

Jednomenná pomenovacia sústava v minulosti musela vyhovieť mnohým požiadavkám v rodovom spoločenstve, tým viac v širšom kolektíve. Z toho vyplýva, že variabilita rodného (krstného) mena musela byť veľká. Tretia najväčšia skupína priezvisk, tvorí do 23 % analyzovaných mien. Na tejto širokej báze spočívajú slovenské rodné mená dvojmennej pomenovacej sústavy. Väčšina vybraných priezvisk tejto kategórie má hebrejský, grécky, latinský, slovanský a iný

pôvod, ku ktorým prislúcha veľký počet slovenských a menej maďarských a inojazyčných prípon. Počet používaných krstných mien v minulosti bol obmedzený, vzťahoval sa na niečo vyše desať mužských a menej ženských mien, práve množstvom rôznych prípon sa stal bohatým. V minulosti využívané mužské krstné mená boli predovšetkým tieto: *Ján, Štefan, Michal, Juraj, Ondrej, Andrej, Pavel, Peter, Martin, Matej, Jozef, Gregor, Adam, Anton, Ladislav* a ženské: *Anna, Alžbeta, Zuzana, Mária, Judita, Eva, Helena, Katarína, Terézia* a ďalšie (k tomu napr. Krško, 2001, 2004).

Na ukážku vyberieme štyri krstné mená, z ktorých bolo utvorených najviac sarvašských *priezvisk.*

Z mena *Ján*: Jančo, Janečko, Janurík, Janšík, Jánošík, Janiš, Jani (Hano, Hanko);
z mena *Juraj*: Juro, Jurák, Ďurčík, Ďurečka, Ďurica, Ďurík, Ďuriš a Ďurkovič[7];
z mena *Pavel*: Paličko, Palov, Paľov, Paluška, Pavlík, Pavlovič;
z mena *Peter*: Petráš, Petrov, Peťko a Petrovič.

Priezviská podľa príbuzenských vzťahov

Počet priezvisk podľa príbuzenských vzťahov je aj na Slovensku obmedzený. Vo zvýšenej miere to platí pre Dolnú zem. V sarvašskom zozname priezvisk je ich sedem (menej ako 1 %): *Brachna, Bračok, Kmeťko, Kmotrica, Strýčko (Strýčkó)* a *Svák*. Dnešný človek už ani nepozná význam niektorých východiskových slov, ktoré motivovali tieto priezviská – napr. *brachna* alebo *svák*.

Priezviská podľa spoločenského zaradenia

Viac priezvisk je motivovaných spoločenským zaradením ako priezvisk podľa príbuzenských vzťahov (2,75 %), ale ani tie neodzrkadľujú bývalé postavenie pôvodného nositeľa priezviska.[8] Dnes skôr ide o prezývky s negatívnym významom a niektoré z nich pre sarvašských obyvateľov majú zahalený význam.
V sarvašskom zozname, okrem iných, sú priezviská podľa spoločenského zaradenia tieto: *Gróf, Kráľ, Podany, Siroň, Szabados, Sedlák, Papp*.

Priezviská podľa pôvodu

Najväčšiu skupinu tvoria priezviská podľa pôvodu, ktorá predstavuje o niečo viac ako 29 % všetkých analyzovaných sarvašských priezvisk. Z nich asi 8,7 % je obyvateľských mien, do 14 % prídavných mien utvorených z osadných názvov,

---

[7] Aj forma mena má výpovednú hodnotu – podoba *Juraj* sa používa na západnom Slovensku, stredoslovenská podoba je *Ďuro* a východoslovenská je *Dzuro*. Takže napr. priezviská *Jurík, Jurčišin, Juroviech*, *Ďuriš, Ďurišin, Ďurkovič, Dzurko, Dzurinda, Dzúrik, Dzurianin* a pod. pochádzajú z rôznych nárečových častí Slovenska.

[8] Komlóšske priezviská 2017, s. 67

2,7 % krajových a 3,7 % národných a etnických mien. Najviac priezvisk podľa pôvodu je teda utvorených z osadných názvov, spolu 22,7 %. V tejto kategórii treba ešte pripomenúť obyvateľské mená s takzvanou nulovou príponou (bez prípony), keď tvar priezviska je totožný s názvom osady (napr. *Čuvár, Hunya*). Tvoria približne jednu pätinu priezvisk podľa pôvodu.

Podľa Jána Siráckeho (1960, s. 44.) koncom 17. storočia sa „začína pohyb obyvateľstva zo severných slovenských stolíc, Oravskej, Spišskej a Liptovskej, neskôr i z Turčianskej a Nitrianskej, do južnejších stolíc". Tento pohyb sa týka aj ďalších stolíc Horného Uhorska. Počet „presťahovaných Slovákov (nedá sa určiť presne, ale odhadujeme ich na vyše 40 000 rodín, vyše 200 000 osôb)" (Tamže s. 9). Z toho len malá časť má priezviská z krajových obyvateľských mien týkajúcich sa Oravy, Spiša a Liptova, resp. Turca a Nitrianskej stolice a ďalších regiónov, ktoré môžu poukazovať na pôvodné bydliská. O niečo viac je priezvisk z obyvateľských mien a priezvisk z prídavných mien utvorených z osadných názvov spomenutých území. Zostávajúci vysoký počet priezvisk sa teda bude týkať iných, južnejších geografických regiónov Horného Uhorska. V tomto prípade nebudeme môcť s istotou tvrdiť, že na základe týchto priezvisk pochádzajú ich nositelia z pôvodných bydlísk.

Zo štyroch kategórií priezvisk podľa pôvodu sme dali k dvom vyhotoviť mapy, a to k obyvateľským menám a prídavným menám utvoreným z osadných názvov. V rámci danej mapy sme dali vyznačiť hranice stolíc, body a názvy patričných osád. Pomocou Slovníka sarvašských priezvisk každý Sarvašan na základe svojho priezviska si môže nájsť osadu, z názvu ktorej mohlo byť utvorené jeho priezvisko. Keďže väčšina krajových obyvateľských mien sa viaže na názvy stolíc, podobne každý si môže nájsť stolicu, z ktorej bolo utvorené jeho priezvisko. Priezviská z etnických a národných mien sa viažu obyčajne na krajiny a regióny, tieto bolo zbytočné vyobraziť. Zvláštnu mapu sme dali vyhotoviť pre priezviská, ktoré sa viažu na názvy geografických bodov v Maďarsku. Ďalšie (ale nie všetky) maďarské priezviská utvorené z osadných názvov maďarskou príponou -i je možné nájsť v úvodnej časti slovníka. Spolu uvádzame šesť máp: Horné Uhorsko s bývalými stolicami a ich sídlami, Slovensko západ, Slovensko stred, Slovensko východ, Slovensko – súhrn a Maďarsko.

Na základe zoznamu priezvisk sarvašského obyvateľstva z apríla 2011 môžeme len približne identifikovať pôvod zakladateľov Sarvaša. Mnohí zo súčasného obyvateľstva sa neviažu na veľký migračný pohyb 18. a 19. storočia. K dokresleniu úplného zoznamu by bolo potrebné vyhľadať aj tie priezviská, ktoré sa časom vytratili z inventáru pôvodných sarvašských osadníkov.

Slovenskí predkovia dnešného obyvateľstva Sarvaša podľa ich priezvisk pochádzajú temer zo všetkých stolíc bývalého Horného Uhorska. Väčšina pochádza z Gemera, Hontu, Novohradu, Šariša, Trenčína a Zemplína, menej z Liptova, Oravy, Spiša a Nitrianskej stolice, pretože obyvateľstvo týchto posledne spomenutých regiónov dočasne už žije južnejšie, v týchto stoliciach. Ďalšie stolice

v zozname priezvisk sú zastúpené nižšími počtami priezvisk. V doterajších prácach o slovenských priezviskách sa zdôrazňovalo, že slovenskí osadníci Dolnej zeme majú pôvod predovšetkým na území stredného Slovenska, čo je pravda, ale na príklade sarvašských slovenských priezvisk treba dodať, že počet zastúpených osád východného Slovenska je vyšší, ako sa doteraz predpokladalo.

Kategória priezvisk z národných a etnických mien sa týka nasledujúcich etnoným: *Slovákov*: *Szlovák, Tót, Tóth, Tóth Cifra, Tóth-Galu* a *Tóth Rigler*, spolu 279 osôb; *Maďarov: Magyar, Uhrin, Kun*, spolu 53 osôb; *Nemcov*: *Nemczov, Nemcsik, Német, Németh, Nyemcsok, Nemcsók, Szász*, spolu 113 osôb; *Poliakov*: *Kasuba, Lengyel, Poják, Poljak, Polják, Polyák, Paljak*, spolu 36; *Chorvátov*: *Horváth, Horváth-Bohus*, spolu 74 osôb; *Srbov*: *Szerb, Rác, Rácz*, spolu 99 osôb; *Rumunov*: *Román, Oláh, Moldvan*, spolu 21 osôb; *Turkov*: *Török*, 22 osôb.

Priezviská podľa vlastností

Druhá najväčšia skupina analyzovaných priezvisk je podľa vlastnosti (26,7 %). Milan Majtán ich delil do dvoch základných skupín, na pomenovania priame (14,3 %) a na pomenovania, ktoré majú metaforický, obrazný charakter (12,4 %). Priame pomenovania sa týkajú vonkajších (telesných) a vnútorných (duševných) vlastností človeka, väčšinou v tvare prídavných mien (*Krátky, Fekete, Plachý, Milosrdný, Veres*) alebo rôznymi príponami utvorené priezviská substantívneho charakteru (*Čiernik, Dobrotka, Lakomec*) alebo zo slovies (*Behan, Hovorka*) (Majtán, 2006, s. 156 – 157). Väčšina priezvisk zaradených do slovníka, vyjadrujúca telesné a duševné vlastnosti, poukazuje na vonkajšie vlastnosti (9,9 %), čo pokladáme za samozrejmé, veď tieto vidíme na prvý pohľad, zatiaľ čo spoznanie duševných vlastností (4,4 %) je výsledkom dlhšieho pozorovania. Pomenovanie vonkajších vlastností je obyčajne v slovenskom jazyku. Táto tendencia pri pomenúvaní vnútorných vlastností sa uplatňuje vo zvýšenej miere v prospech slovenského jazyka. Môže to byť následkom toho, že priezviská tohto typu mohli vzniknúť ešte v rodisku, alebo v novej vlasti v tom období, keď osady boli ešte jednojazyčné, slovenské. Milan Majtán ďalej rozdeľuje priezviská metaforického charakteru do rôznych podskupín (2006, s. 216 – 217). Z nich sú najdôležitejšie štyri, do ktorých patrí najviac sarvašských priezvisk. Do podskupiny pomenovania voľne žijúcich zvierat patria okrem iných tieto (v zátvorkách označujeme frekventovanosť daného priezviska): *Farkaš* (196), *Medveď* (119), *Srnka* (81), *Líška* (48), atď. Najfrekventovanejšie priezviská v kategórii pomenovania vtákov sú tieto: *Škorka* (74), *Havran – Holló* (4 /17), varianty tvaru *Varjú – Vrana* (12 /1), *Sýkora* (7). V kategórii pomenovania rastlín vyniká priezvisko *Kudela* (96), ďalšie poradie je: *Cesnak* (37), *Hraško* (28), *Hruška* (18), *Virág* (18), atď. Do skupiny pomenovania jedál a požívatín okrem iných patria: *Kysel – Kyseľ* (25/ 53), *Zvara* (39), variácie na priezvisko *Prievara* (34). Priezviská, ako aj uvedené príklady, prezrádzajú rôzne cenné informácie. Tak i frekventovanosť daného priezviska, ktorá môže závisieť od toho, koľko rodín s rovnakým priezviskom sa

usadilo v danej lokalite, jedna či viac. Alebo istá rodina mohla byť veľmi rozvetvená. V prípade priezviska Farkaš môžeme brať do úvahy aj zmenu priezviska. Existujú príklady na to, že osoby s priezviskom *Vlčko* si pomaďarčili meno na *Farkaš*. Je to príklad na zmenu priezviska prekladom z jedného jazyka do druhého. Jazykom väčšiny uvedených priezvisk je slovenčina, čo poukazuje na to, že sú to z domova prinesené mená. Tento fakt potvrdzujú aj pomenovania živej prírody. S výnimkou niektorých priezvisk v nich sa odzrkadľuje flóra a najmä fauna Horného Uhorska. Sarvašský zoznam priezvisk, v porovnávaní s čabianskym a komlóšskym, je bohatší na prezviská tohto typu. Pripomíname, že to môže byť aj následkom toho, že v prípade Sarvaša pomer analyzovaných priezvisk k celkovému ich počtu bol vyšší, než napríklad v prípade čabianskych.

Zvláštnu pozornosť si zasluhujú tie slovenské priezviská, ktoré môžu mať pôvod naraz v osadných názvoch pomenovaných podľa reálií, ako sú pomenovania jedál, náradí, rastlín, hmyzu, domácich zvierat a podobných (*Kapusta, Komár, Medveď*) a v samotných osadných názvoch, ako *Káposztafalu, Komárovce, Medvedzie*. Ťažko je rozhodnúť, kde ich zaradiť, či ich dať medzi priezviská metaforického charakteru alebo do kategórie z osadných názvov. Priezviská tohto typu sme zaradili medzi metaforické Kapuszta a Káposzta figurujú aj v kategórii podľa pôvodu.

Každá dolnozemská slovenská osada má svoje typické, len pre ňu príznačné priezviská. Nie je to ináč ani v prípade Sarvaša, ktorý vyniká pomerne vysokým počtom takýchto mien. Sú to: *Bakuľa, Bankó, Bliznák, Bobvoš, Bohrát, Brachna, Bračok, Cesnak, Cibuľa, Darida, Dauda, Fojtán, Galát, Ganec, Gerhát, Januřík, Kašuba, Kita, Kmotrica, Kudela, Olejár, Paľov, Podany, Pras, Škorka, Seliak, Snida, Suhaj, Svák, Tušiak, Vaškor, Vavrek* a ďalšie. Tiež typickým sarvašským javom sú aj takzvané paralelné slovensko-maďarské priezviská, ako *Rosík-Harmati, Plástik-Kepenyes, Zajac-Nyúl, Vrana-Havran* a podobné.

Keďže sme vyššie spomenuli charakteristické rozdielne priezviská, na druhej strane treba hovoriť aj o spoločných priezviskách v prípade Sarvaša, Békešskej Čaby a Slovenského Komlóša. Táto tematika si ale vyžaduje ďalší výskum. Spoločné priezviská sa môžu odôvodňovať napr. spoločnými remeslami, pôvodom z toho istého regiónu, prípadne z tej istej lokality, ale medzi spomenutými osadami sú známe aj väčšie migračné pohyby v minulosti, nehovoriac o pohyboch vyvolaných hospodársko-spoločensko-kultúrnymi podmienkami v poslednom polstoročí. Z tohto ohľadu vyniká ako župné sídlo Békešská Čaba prílivom obyvateľstva a Slovenský Komlóš práve odlivom.

Je známe, že v minulosti sa na osídľovaní Komlóša okrem Szentandrášanov podieľali aj vtedajší obyvatelia Čaby a Sarvaša, čo mohlo mať za následok aj uzavieranie manželstiev medzi obyvateľmi spomenutých osád.

Jazyková charakteristika sarvašských priezvisk

Ako sme už vyššie spomenuli, zoznam sarvašských priezvisk sme dostali v maďarskom jazyku. Súhlasíme s tvrdením Ivety Valentovej (Komlóšske priezviská, 2017, s. 71), podľa ktorej sa v Maďarsku spravidla všetky priezviská bez ohľadu na národnostnú príslušnosť nositeľa píšu maďarským zložkovým pravopisom. Keďže s nimi pracujeme v slovenskom jazyku, treba ich prepisovať z maďarského zložkového pravopisu do slovenského diakritického pravopisu. Je všeobecne známe, že princípy slovenského a maďarského pravopisu sú iné. Slovenský pravopis sa pokladá za diakritický, to znamená, že jednotlivé grafémy sa odlišujú od seba tým, aké diakritické znamienka sa píšu nad ne. Oproti tomu pre maďarský pravopis je príznačné, že jednotlivé hlásky sa zapisujú jednou, dvoma až tromi písmenami. V priebehu prepisovania mien z maďarčiny do slovenského jazyka sa stretávame s nasledujúcimi problémami.

1. Prepisovanie je bezproblémové, ak sa maďarské a slovenské písmená zhodujú (*Antal, Babák, Demeter, Furák, Gál* a podobné).
2. Jednoducho sa prepisujú priezviská, pokiaľ treba len nahradzovať maďarské písmená slovenskými (*Farkas-Farkaš, Gazsó-Gažó, Haluska-Haluška, Janecskó-Janečkó, Juhász-Juhás* a ďalšie).
3. V obidvoch jazykoch, aj v maďarčine aj v slovenčine, existujú hlásky/grafémy, ktoré druhý jazyk nepozná. Typickou maďarskou literou je spoluhláska *ly*, ktorá sa v maďarčine vyslovuje ako *j*. Ako typický príklad sa zvykne uvádzať slovo kiszely (kyseľ). V maďarčine môže mať dvojakú výslovnosť (kisej alebo kiseli), slovenčina ho vyslovuje ako kyseľ.
   O spoluhláskach *l – ľ* je potrebné hovoriť aj v inej súvislosti. Keďže maďarčina nepozná mäkkú spoluhlásku *ľ*, nahradzuje ju jej tvrdým párom, písmenom.
   Namiesto mien *Bakuľa, Paľko* sa píše a vyslovuje *Bakula, Palkó* a ďalšie. Typickou slovenskou hláskou je spoluhláska *ch*, ktorú maďarčina nepozná. Problematická je pre Maďarov jej výslovnosť, ale aj v grafickej podobobe ju obyčajne zjednodušujú na *h*. Napríklad v zozname priezvisk sme sa stretli s menom *Hovan*, čo by malo byť správne *Chovan*. Problematická môže byť výslovnosť začiatočnej spoluhlásky ch, ak po nej nasleduje ďalšia spoluhláska. Napríklad priezvisko *Hlavatý* sa občas vyslovuje ako *Chlavatý*.
4. Maďarský jazyk v grafickej podobe obyčajne nerozlišuje tvrdé a mäkké *i (y/i)*. Namiesto tvarov *Vrbovský, Krátky, Mýtovský* píše *Vrbovszki, Krátki, Mitovszki a* ďalšie. Výnimkou môžu byť historické šľachtické slovenské priezviská (rodové mená) s príponami *-ský, -(c)ký* a podľa najnovších zákonov priezviská občanov národnostných menšín s koncovým *-y.*
5. Maďarčina obyčajne nerešpektuje dĺžku prípony *-ík* a preto ju skracuje. Namiesto *Mizík, Nemčík* píše a vyslovuje *Mizik, Nemčik.* Naopak, v oje-

dinelých prípadoch z neznámych dôvodov predlžuje krátku príponu. Namiesto *Nemčok* píše *Nemcsók (Niebozk!).*

6. Maďarský jazyk nerešpektuje ani krátkosť slovenských zdrobňujúcich prípon a predlžuje ich. Namiesto familiárnych oslovení *Janko, Paľko, Ďurko* píše a vyslovuje *Jankó, Palkó, Ďurkó/Gyurkó*, ktoré takto v slovenčine dostávajú expresívny význam. Ináč maďarčina predlžuje všetky slová s koncovým *-o*.
7. V maďarčine s dlhým koncovým *-ó* súvisí aj výslovnosť a pravopis slovenskej privlastňovacej prípony *-ov*. Príponu -ov maďarčina mení na -ó, pomaďarčuje, prispôsobuje ju pravidlám svojho jazyka. V prípade komlóšskeho priezviska *Ondrejov* táto zmena už prebehla, meno sa už píše v podobe *Ondrejó*, pokým sarvašské priezviská Palov, Palyov touto zmenou ešte neprešli.
8. Podobne ako výslovnosť slovenskej neznelej spoluhlásky ch pre ľudí maďarského pôvodu aj výslovnosť ďalších spoluhlások a samohlások je problematická. Napríklad výslovnosť mäkkej spoluhlásky *ľ* (ktorá sa tvorí úžinou jazyka a ďasien v zadnej časti ústnej dutiny), dlhých spoluhlások *ĺ* a *ŕ* , resp. dvojhlások *ia, ie , iu* a osobitne *ô (uo).*

Čo treba ešte vedieť o sarvašských priezviskách

Prepisovanie sarvašských priezvisk z maďarského jazyka do slovenčiny znamená len vstup do analýzy vybraných priezvisk. Práca pokračuje ich zaradením do patričnej kategórie: akého pôvodu sú (slovenského, maďarského, iného), čo motivovalo ich vznik (zamestnanie, krstné meno, pôvod, vlastnosť a iné), ako sú tvorené (čo je ich základ, akými príponami boli utvorené) a ďalšie kritériá štruktúry hesla.

Prvotným cieľom práce bolo predstaviť sarvašské slovenské priezviská: ukázať ich bohatstvo, rozmanitosť, hodnoty slovenského jazyka, a tým prehlbovať povedomie ich nositeľov. Pritom sme sa usilovali plniť aj isté didaktické zámery, rozširovať poznatky rôzneho druhu, zdokonaľovať ich v spisovnej slovenčine, dávať impulzy, aby aj sami Sarvašania pokračovali v pátraní po svojich slovenských priezviskách, aby zostavovali svoje rodokmene a podobne.

Predpokladáme, že každý, kto má záujem o svoj pôvod, ako prvé bude hľadať v slovníkovej časti svoje priezvisko, čo pokladáme za prirodzené. Jediné priezvisko však prezrádza len zlomok z množstva informácií o sarvašských priezviskách. Preto v nasledujúcich častiach z nich vyberieme tie priezviská, ktoré môžu poskytnúť ďalšie cenné informácie aj pre iných.

Dôvodom toho, že okrem slovenských priezvisk sa zaoberáme aj maďarskými, nemeckými a inými priezviskami, je nielen fakt, že mesto Sarvaš je aj v súčasnosti viacjazyčné, ale aj to, že jeho osadníci v minulosti prišli aj z etnicky

zmiešaných oblastí, ako je napríklad Spiš a sčasti aj Orava, nehovoriac o stoliciach, ktoré sa nachádzajú v širokom pásme slovensko-maďarskej jazykovej hranice.

Väčšinu slovenských priezvisk podľa významu je možné zaradiť do jedinej kategórie. Také je aj priezvisko *Bohuš*, ktoré vzniklo skrátením krstného mena Bohuslav vo význame „Bohu slávny". Podobne i priezvisko *Bračok*, ktoré vzniklo z podstatného mena *brat* vo význame „súrodenec mužského pohlavia" a utvorené bolo slovenskou príponou *-čok*, ktorá je stredoslovenská. Jej spisovná podoba je *-ček* (braček). Existujú ale priezviská, ktoré môžu patriť do dvochtroch alebo viacerých kategórií. Napríklad priezvisko *Hunya* (vyslov Huňa) môže byť slovenského pôvodu, ktoré má prezývkový charakter podľa vlastnosti a používa sa vo význame „kabát z hrubého súkna alebo kožušiny", čiže huňa. Ale zaraďuje sa aj medzi maďarské priezviská podľa pôvodu. Vzniklo totiž z osadného názvu *Hunya* (Maďarsko, Békešská župa) a bolo utvorené takzvanou transonymizáciou (prechodom vlastného mena z jednej onymickej sústavy do druhej – napr. názov vodného toku (hydronymum) *Nitra* sa transformuje do osadného názvu (ojkonyma) *Nitra*, mesto *Budapešť* sa stane východiskom pre pomenovanie hotela *Budapešť* (k tomu napr. Krško, 2014, s. 27; Rožai, 2017).

Spomedzi sarvašských priezvisk sme maďarské priezviská vyberali podľa toho, či sú veľmi časté, frekventované, ak majú slovanský/slovenský pôvod alebo sú zaujímavé z iného aspektu. Keďže maďarské kmene, ktoré sa usadili v centrálnej časti Karpatskej kotliny, našli tu žijúce slovanské obyvateľstvo a v novom prostredí sa mnohým veciam priučili od nich. Veľká časť maďarskej slovnej zásoby totiž pochádza zo slovanských jazykov. Túto problematiku rozoberá István Kniezsa vo svojej práci *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* (Slovanské slová maďarského jazyka), v ktorej analyzuje vyše 400 takých pojmov, ktoré maďarčina prevzala z rôznych slovanských jazykov. Z nich niektoré (podľa tém) uvádzame v maďarskom jazyku v snahe, že budú známe aj ich slovenské varianty. *Poľné hospodárenie:* abrak, asztag, barázda, borona, csoroszlya, kalász, parlag, szalma, széna, ugar; *verejná správa*: ispán, megye; *cirkevný život*: barát, hála, kenéz, keresztény, malaszt, szent, pokol; *nástroje*: abroncs, gerenda, kasza, lapát, oszlop, póráz, villa; *zamestnania:* molnár, gerencsér, mészáros, paraszt, szolga, takács; *požívatiny:* galuska, kovász, szalonna; *obydlie:* ablak, asztal, gerenda, pitvar, udvar; *dni týždňa*: szerda, csütörtök, péntek, szombat a tak ďalej.

Vyššie uvedenými ale netvrdíme, že slovenská slovná zásoba neobsahuje slová, výrazy maďarského pôvodu. Napríklad slovenská obec *Cakov* (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota) má sekundárne pôvod v maďarskom názve vtáka *cakó/gólya* (bocian). Prvotnou motiváciou však bolo osobné meno majiteľa (zakladateľa) obce, o čom svedčí privlastňovacia prípona *-ov.* Priezvisko *Cako* však vzniklo z maďarského všeobecného pomenovania *cakó*. Podobne slovenské priezvisko *Kondač* vzniklo z maďarského slova *kondás* (čítaj kondáš). Naopak, maďarský názov zamestnania *szakács* (čítaj sakáč) vo význame kuchár má slovanský pôvod, vznikol zo slovanského slovesa s významom sekať, sekáč. V tejto

súvislosti pozri v slovníkovej časti heslo *Szakács*. Ale existujú aj pojmy, priezviská, ktoré slovenčina i maďarčina pokladá za svoje. Slovo kováč má jednoznačne slovanský pôvod, ale Hajdú (2010, s. 279) pokladá priezvisko *Kovács* za maďarské. Síce dodáva, že pojem kováč je známy vo všetkých slovanských jazykoch. V slovenčine aj pojem kov súvisí zo slovesným tvarom kovať (k tomu pozri Králik, 2015, s. 294). Na názov zamestnania maďarčina mala pojem *verő* a *vasverő* (vyslov vašverő), ale namiesto týchto začala používať slovo kováč. Podobne používala a používa aj ďalšie priezviská slovanského pôvodu, ako *Kulcsár, László, Medve, Mészáros, Németh, Pálinkás, Pusztai, Takács* a ďalšie. Pozri ich význam v slovníkovej časti!

V minulosti maďarčina namiesto názvu zamestnania *fazekas* vo význame „hrnčiar" používala tiež slová slovanského pôvodu *gerencsér, gelencsér, hárencsár*, ktoré poukazujú na to, ako sa menili, vyvíjali slovanské jazyky a ako preberala z nich niektoré pojmy maďarčina. Spomenuté tvary vznikli z podoby *grnčar*, ale nie naraz, lebo napríklad maďarský jazyk vtedy prevzal slovo *harencsár*, keď sa v niektorých slovanských jazykoch už odohrala hláskoslovná zmena z g na h. Z tohto aspektu aj analýza priezviska *Gombár* si vyžaduje opatrnosť aj z dvoch dôvodov. Priezvisko by sa mohlo pokladať za maďarské vo význame gombikár, ale je slovenského pôvodu, dnes sa už nepoužíva. Slovenčina si ho nahradila slovom hubár.

Väčšina sarvašských slovenských a maďarských priezvisk má spisovnú podobu, napríklad *Bača, Juhász, Kováč/Kovács, Lipták, Mlynár* a ďalšie. Omnoho menej je priezvisk nárečových. Slovenčina rozoznáva tri základné nárečové skupiny (makroareály) a viacero regionálnych nárečí. Toto sa odráža aj na zozname sarvašských priezvisk. Napríklad priezvisko *Hudák* má východniarsky charakter, ale *Hudec* mohlo vzniknúť na území stredného Slovenska. Podobne i nárečové podoby *Kušnjar, Seljak, Spišjak*, čo sa nedá povedať o tvaroch *Kušňár, Sedlák, Spišák*. Podobnú dvojicu tvoria sarvašské slovenské priezviská *Urbančok*, ktorého pôvod by sme hľadali na strednom Slovensku a podobu *Urbanček* na západnom Slovensku. Maďarčina má tiež svoje spisovné a nárečové, resp. zastarané podoby priezvisk, ako *Varjú-Varnyú* a podobne. Iný prípad predstavujú dvojice priezvisk *Oravec-Árvai, Havran-Holló, Zvonár-Harangozó, Zajac-Nyúl* a ďalšie. Sú to buď doslovné preklady toho istého priezviska, alebo paralelne, v inom prostredí utvorené varianty priezvisk. Podobne ako pre Čabu a Komlóš aj pre Sarvaš sú príznačné latinské priezviská, napríklad *Fábri, Molitoris, Braksatoris*.

Pri analýze slovenského priezviska *Hrabovský* sa nám nepodarilo s istotou zistiť, z ktorého osadného názvu vzniklo, keďže je ich viac a všetky boli utvorené zo slovanského/slovenského základu *hrab/grab*. Takýchto prípadov je viac. Zistiť pôvod rodiny Hrabovských je síce ťažké, ale nie je nemožné. Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied má totiž portál, z ktorého sa môžeme dozvedieť viacero informácií. Napríklad existujú zoznamy obyvateľov všetkých lokalít Slovenska z roku 1995. Ak preštudujeme zoznamy obyvateľov všetkých osád s koreňom *hrab* a nájdeme viac priezvisk, ktoré existujú aj v Sarvaši, tak sa nám podarilo približne zistiť osadu (alebo aspoň oblasť), z ktorej

rodina Hrabovských mohla pochádzať. Najpresnejšiu informáciu by nám však poskytol genealogický prieskum rodu spojený s analýzou zápisov o mieste narodenia, prípadne krstu.

Jednoduchšie sa rieši otázka pôvodu, ak existuje len jedna lokalita, z ktorej mohlo vzniknúť dané priezvisko. Priezvisko *Víťaz* môže patriť do kategórie podľa vlastnosti alebo podľa pôvodu. Ak priezvisko vzniklo z osadného názvu, tak patričná osada môže byť len Víťaz (Šarišská stolica, okres Trebišov). Podobne sa rieši aj problém sarvašského maďarského priezviska *Bozóki*, potrebné je však poznať aj slovenské a maďarské názvy lokalít na Slovensku. Patričná osada je *Bzovík/Bozók* (Zvolenská stolica, okres Krupina). K maďarskému osadnému názvu treba pridať len príponu *-i* (*Bozók-i*).

O maďarskej prípone *-i/-y* treba vedieť, že nevyjadruje iba pôvod, ale aj privlastňovací vzťah. Priezviská *Ferenczi, Škultéti* vyjadrujú synovský vzťah, syn Ferenca (v maďarčine vo význame Ferencé), syn škultéta, richtára (vo význame bíróé).

„Osobitný zreteľ zasluhujú priezviská s príponou *-ovic -ovič* a *-ic*. Prípona *-ovic* je starobylá, tvorili sa s ňou privlastňovacie prídavné mená vyjadrujúce príslušnosť k rodine ako celku, no už sa ani v nárečiach nepoužíva, zachovala sa iba vo viacerých priezviskách osôb pochádzajúcich najmä z južnej časti stredného Slovenska a zo stredoslovensko-západoslovenského pomedzia, napr. *Bartovic, Markovic, Matušovic, Mičkovic, Paukovic, Šimonovic, Šinkovic* a pod. Priezviská tohto typu sa väčšinou preformovali na priezviská s príponou *-ovič*, ktorá takisto vyjadrovala príslušnosť k rodine ako celku, ale nemá v slovenčine paralelu v apelatívnych konštrukciách, preto sa priezviská s touto príponou často pokladajú za južnoslovanské. Na západné Slovensko sa totiž dostalo veľa priezvisk s príponami *-ovič* a *-ič* chorvátskou kolonizáciou v 16. storočí, takže (najmä medzi odborníkmi) sa udržuje mienka, že priezviská s príponou *-ovič* jednoznačne signalizujú chorvátsky pôvod svojich nositeľov. Je to však iba čiastočná pravda, lebo iba časť z nich nie je slovenského pôvodu a takýto spôsob tvorenia nebol a nie je slovenčine cudzí. Priezvisk s príponou *-ovič* je na Slovensku veľa ...“ (Majtán, 2005, s. 354 – 355). Okrem iných ako príklady M. Majtán uvádza tieto priezviská, ktoré sú známe aj v Maďarsku: *Adamovič, Antalovič, Balažovič, Benkovič, Blaškovič, Ďurkovič, Ilkovič, Jančovič, Lackovič, Martinovič, Palkovič, Petrovič, Šimonovič* a ďalšie.

Priezviská stoja obyčajne bez prípon alebo sa tvoria pomocou prípon, napríklad *Komlósi, Komlóssky*. V sarvašskom zozname existujú aj priezviská s dvoma príponami, navyše obidve poukazujú na ich pôvod. Takéto sú *Hlbocsányi, Porubcsánszki, Rágyanszki* a ďalšie. Utvorené sú z osadných názvov *Hlboké, Poruba* a *Rad*, z nich boli najprv utvorené obyvateľské mená *Hlboč-an, Porub-(č)an, Rad-(č)an*, potom ďalšou príponou *Hlbočan-i/Hlbocsány-i, Porubčanský/Porucsán-szki* a *Raďan-sky/Rágyan-szky.* To čo maďarčina vyjadruje príponou *-i* (*Komlós-i*), slovenský jazyk vyjadruje obyvateľským menom s príponou *-an* (*Komlóš-an*) alebo prídavným menom utvoreným z osadného názvu príponou *-sky* (*Komlóš-sky*).

V Sarvaši žijú aj rodiny komlóšskeho pôvodu. Dozvedáme sa o tom aj zo spomenutých väčších migračných pohybov medzi dvoma osadami. Navyše svedectvo o tom je aj sarvašské slovenské priezvisko *Komlovsky*, ktorého spisovná podoba je *Komlóšsky*. Ako mohla vzniknúť táto podoba priezviska? Maďarčina sa usiluje všetky cudzie jazykové javy prispôsobiť pravidlám svojho jazyka, hlásky, prípony, slová, slovné spojenia, zvraty a podobne. Na ukážku uvádzame príklad z komlóšskeho zoznamu priezvisk, ktorý sa týka aj sarvašského (Paylov). Je to priezvisko *Ondrejó*, pôvodne *Ondrejov*. Maďarčina príponu *-ov* zmenila na dlhé *-o* (*-ó*). Opak tohto javu predstavuje sarvašské slovenské priezvisko *Komlovsky*. Ako je všeobecne známe, Komlóš svoj názov má od rastliny chmeľ, po maďarsky komló, ktorý tam divo rástol. Jazykový cit človeka, ktorý pomenúval daného človeka alebo danú rodinu, za maďarskou dlhou samohláskou *-ó* cítil slovenskú príponu *-ov*, tak ako základ priezviska dal tvar *komlov* a opatril ho príponou *-ský* (*Komlov-ský*). Takto namiesto spisovného tvaru vzniklo nové priezvisko *Komlovsky/Komlovszki*.

Tiež zvláštny jazykový jav predstavujú slovenské priezviská *Demian, Debnár*, resp. *Gyemian, Gyebnár* (vyslov Ďemian, Ďebnár). Ide vlastne o tie isté priezviská, iba z hľadiska slovenskej výslovnosti ich grafická podoba je iná.

Nielen pre výskumníka, ale aj pre širšiu verejnosť môže byť zaujímavá otázka analýzy priezviska *Suhaj/Szuhaj*. Do maďarčiny sa prepisuje v podobe *Szuhaj*. Slovník sarvašských priezvisk ponúka dve možnosti riešenia. Priezvisko môže patriť medzi priezviská podľa pôvodu, keďže i na území dnešného Maďarska i na Slovensku existujú osady so základom *Szuha* (pôvodne *Suchá*), ktoré maďarskou príponou *-i* označujú pôvod nositeľov priezvisk. Pritom prípona *-i* sa často zamieňa aj tvrdým *y,* ale aj spoluhláskou *j*. Takto vznikajú tvary *Szuhai-Szuhay-Szuhaj*, v slovenskom prepise *Suhai-Suhay-Suhaj*. Priezvisko *Šuhaj* vo význame mladík, mladý človek zaraďujeme medzi priezviská podľa vlastnosti a v prepise do maďarčiny dostáva tvar *Suhaj* (vyslov Šuhaj), čo sa po slovensky číta Suhaj. V súvislosti s uvedeným priezviskom toto druhé riešenie pokladáme za pravdepodobnejšie, ktoré potvrdzuje aj tá skutočnosť, že v niektorých osadách, odkiaľ pochádzajú ďalší sarvašskí osadníci, aj dnes je živé priezvisko *Šuhaj*.

Podobne treba uvažovať aj v takých prípadoch priezviska podľa pôvodu, ak dané priezvisko mohlo vzniknúť jednak z osadného názvu alebo z názvu väčšieho územného celku. V prípade sarvašských priezvisk sú to osady, resp. regióny, veľké územné celky Halič, Moldova, Bukovina. Dotyčné priezviská mohli vzniknúť aj z krajových názvov, ale pravdepodobnejšie riešenie je, že vznikli z osadných názvov. Podobný problém vzniká aj vtedy, ak treba rozhodovať v otázke odkiaľ pochádzajú rodiny Boťanských, Boťany totiž existujú aj na území Maďarska, aj na území Slovenska. Odpoveď môže byť: aj z jedných aj z druhých Botian.

Odpoveď môže byť dvojaká aj v prípadoch, ak vysvetľujeme priezviská typu *Ganec/Ganyecz* a *Brach/Brachna*. Ganec je väčší kus neprehltnutého jedla, v prenesenom slova zmysle nechutné husté jedlo. Brach je „brat, súrodenec mužského pohlavia". V Jančovičovom slovníku pod heslom ganec nájdeme slovo „puliczka", kukuričné jedlo puliska (1848, s. 76); pod heslom brach „pajtás, barát",

čiže kamarát, priateľ (Tamže, s. 24). Ak vznikli priezviská ešte na slovenskom etnickom území, platné je prvé vysvetlenie, ak v Sarvaši, tak treba prijať Jančovičovo tvrdenie.

V súvislosti so sarvašskými priezviskami treba ešte pripomenúť niekoľko ďalších otázok. Napríklad problematiku nepravidelného tvorenia priezvisk *Dekycký/Gyekiczki* a *Šutinský/Sutyinszki*. Priezvisko *Dekický* bolo utvorené z osadného názvu *Dekýš* príponou *-sky* a podľa toho by mal byť spisovný tvar Dekýšsky. Namiesto toho bola k základu pridaná prípona *-(c)ký*, z čoho vznikol tvar *Dekycký*.

Priezvisko *Farkaš/Farkas* patrí medzi najfrekventovanejšie sarvašské priezviská. Má ho takmer 200 občanov, ale väčšina ľudí si neuvedomuje, že to nie je pôvodný názov šelmy, len jej stručný opis. Meno vlka u Maďarov bolo tabu, nebolo ho slobodno vysloviť, preto ho nazvali „chvostnatý“, zver s chvostom. Opisom vyjadrujú pojem medveď aj Nemci, totiž slovo Bär znamená „hnedý”. Podobne tabu bol medveď aj u Slovanov a dávali ho do súvislosti s medom. Podobne si neuvedomujeme, aký význam má slovo Nemec. Nemcami nazývali Slovania svojich susedov, ktorí hovorili pre nich nezrozumiteľným jazykom, preto boli pre nich akoby nemí, nemci.

Záverom tejto kapitoly treba spomenúť ešte niekoľko teoretických otázok. Zaujímavá je otázka o priezvisku ako slovnom druhu. Samozrejme, všetky priezviská sú vlastné mená, teda substantíva, ktorých úlohou je pomenúvať, označovať. Najviac slovenských a maďarských priezvisk bolo utvorených z vlastných a všeobecných podstatných mien. Zo všeobecných podstatných mien vznikli napríklad priezviská podľa zamestnania: *Bača, Bíró, Čižmárik, Fazekas, Hrnčiar, Kováč, Lakatos, Mészáros, Mlynár, Pap, Sedliak, Takács, Valach* a mnoho ďalších. Pripomíname ale, že medzi priezviskami podľa zamestnania boli niektoré utvorené aj z prídavných mien, ako napr. *Boros, Lajtos, Pálinkás, Podany, Rostás, Szenes* a ďalšie.

V slovenskom jazyku medzi priezviská z vlastných mien patria tieto kategórie priezvisk: priezviská z rodných (krstných) mien, ako *Adamík, Blaško, Dávid, Fülöp, Janurík, Matušík, Sándor* a podobne; priezviská z etnických a národných mien: *Kun, Nyemcsok/Nemčok, Kašuba, Poliak* a podobne; priezviská z obyvateľských mien: *Guťan/Gutyan, Tárnik/Tárnyik, Zuberec* atď. a priezviská z krajových obyvateľských mien ako *Oravec, Lipták, Spišiak* a ďalšie. V tejto súvislosti treba poukázať na niektoré zvláštnosti, rozdiely pravopisu slovenského a maďarského jazyka. V tom prípade, ak sa etnonymum a obyvateľské mená nepoužívajú vo funkcii vlastného mena , v slovenčine sa píšu veľkými začiatočnými písmenami. Maďarčina len priezviská z krstných mien píše veľkými začiatočnými písmenami, ostatné nie.

Väčšina priezvisk poukazujúcich na vonkajšie a vnútorné vlastnosti je vyjadrená prídavnými menami, napríklad *Velki, Kiss, Balog, Krátky* resp. *Hlavati, Plachi* a ďalšie.

Slovenské a maďarské priezviská z osadných názvov utvorené príponami *-ský*, *-(c)ký* a maďarskou príponou *-i* sú z hľadiska formy prídavné mená, ale ako

priezviská sú z hľadiska funkcie substantíva a píšu sa veľkými začiatočnými písmenami.

Temer všetky slovenské a maďarské priame pomenovania priezvisk podľa telesných a duševných vlastností vznikli z prídavných mien: *Balog, Fehér, Kis, Krátky, Nagy, Veľký*, resp. *Hlavatý, Milosrdný, Plachý*. Výnimku tvoria priezviská utvorené napr. zo slovies ako *Behan*, z podstatných mien ako *Bobvos, Burjan, Vantruba, Víťaz* atď.

Z podstatných mien boli utvorené pomenovania majúce metaforický, obrazný charakter, napríklad: *Svet, Srnka, Bárány, Havran, Holló, Škorka, Sýkora, Karas, Mravík, Hruška, Kudela/Kugyela, Rózsa, Virág, Korbeľ, Sindeľ, Kyseľ, Prievara, Zvara, Kožuch* a ďalšie.

Široká paleta uvedených príkladov slovanských/slovenských a maďarských slov, pojmov je následkom viac než tisícročného spolunažívania Slovákov, Slovincov, Chorvátov, Srbov, Ukrajincov a Maďarov. Tieto národy v rámci Uhorska sa odvtedy navzájom obohacujú svojským spôsobom života, kultúrou a jazykom. Pretože predkovia tu žijúcich slovanských národov na tomto území žili už pred príchodom Maďarov, tí sa od nich naučili žiť novým spôsobom života, zaoberať sa poľnohospodárstvom, vytvoriť si systém spravovania štátu a cirkvi. Týmto zriadeniam patrila istá slovná zásoba, ktorú si postupne aj noví obyvatelia osvojili. Ale aj staršie obyvateľstvo preberalo od Maďarov mnoho slov. Pritom obidve strany nadväzovali nielen na jazyk, kultúru a iné osobitosti jedna druhého, ale aj na klasickú grécku a latinskú kultúru, ba ešte aj na staršie kultúry, veď napríklad početné priezviská majú svoj pôvod až v hebrejskej kultúre. Tieto kultúry boli v minulosti sprostredkovateľmi hodnôt medzi národmi Európy a kultúrneho sveta.

Vybranými priezviskami, ktoré sme zaradili do slovníkovej časti, pokúsili sme sa obsiahnuť temer celú paletu sarvašských slovenských priezvisk. Preto sme do zoznamu zaradili aj slovenské priezviská nejasného významu a pôvodu, čo sa nevzťahuje na priezviská maďarského a nemeckého pôvodu. Spomedzi tých sme robili výber podľa frekventovanosti, zaujímavosti a pôvodu.

Od vzniku istého priezviska mohlo uplynúť aj niekoľko storočí. Dnes je už priam nemožné identifikovať, za akých okolností mohlo vzniknúť dané priezvisko. Týka sa to predovšetkým priezvisk metaforického charakteru podľa vlastností. V tejto súvislosti si záverečnú myšlienku vypožičiavame od Milana Majtána, ktorou pripomíname aj okrúhle, 300-ročné výročie znovu založenia dolnozemskej osady Sarvaš v roku 2022.

„Prezývky a priezviská podľa vlastností sa tvoria častejšie metaforou, priamo z pomenovania zvierat, rastlín alebo iných reálií blízkych vtedajšiemu človeku. Patrili by sem stovky a vari aj tisíce slov a priezvisk, ktorými sa vystihovala v konkrétnej situácii vzniku prezývky. Túto motiváciu po viacerých storočiach dnes často nemožno ani vystopovať, možno ju len predpokladať.“[9]

[9] Majtán, 2006, s. 160.

Slovník sarvašských priezvisk[10]

Ján Chlebnický – Jaromír Krško

Na úvod

Podobne ako medzi čabianskymi a komlóšskymi maďarskými priezviskami aj v Sarvaši je mnoho mien z osadných názvov a krajových obyvateľských mien utvorených maďarskou príponou *-i*, napríklad *Abonyi*, *Árvai*. Aby sme ich nemuseli všetky analyzovať, priezvisko Abonyi je vzorom pre ostatné priezviská takéhoto typu. Uvádzame ich v nasledujúcom zozname. V zátvorkách podávame dve čísla, ich frekventovanosť, na prvom mieste počet nositeľov daného priezviska, muži a ženy spolu, a na druhom počet žien s manželovým priezviskom a príponou *-né* (*-ová*).

Almási (8), *Almásiné* (1), *Apáti* (4+1), *Bátori* (10), *Bessenyei* (5), *Bődi* (7), *Csanádi* (4+1), *Csányi* (6+2), *Csatai* (22+3), *Csézi* (4+1), *Csonki* (18), *Debreczeni* (5), *Egeresi* (5), *Egri* (7+2), *Erdei* (8), *Fülepi* (5), *Gácsi* (12+1), *Garai* (9), *Gondi* (5), *Gyáni* (9), *Gyarmati* (5), *Győri* (18), *Gyulai* (36+1), *Harsányi* (7), *Hárskuti* (9+2), *Házi* (7), *Hódsági* (6+1), *Horti* (4+1), *Jenei* (8+1), *Kalocsai* (8+1), *Karádi* (6), *Karai* (7+1), *Karsai* (7), *Kécskei* (45), *Kéri* (4+1), *Kerti* (6+1), *Kincsesi* (4+1), *Kóczi* (7+1), *Kondorosi* (7+1), *Koppányi* (10+1), *Kóródi* (7+1), *Kőfalvi* (10), *Körmendi* (14+1), *Körösfalvi* (7), *Körösparti* (9), *Ladányi* (6), *Lipcsei* (6+3), *Medgyesi* (6), *Magyari* (20+1), *Megyesi* (4+1), *Mezei* (6+1), *Mogyorósi* (5+1), *Monostori* (8+1), *Nádudvari* (8), *Nánási* (7), *Nyárádi* (5), *Nyíri* (4+1), *Óvári* (9+1), *Pákozdi* (8+1), *Palotai* (8), *Pápai* (16+1), *Pataki* (15), *Petényi* (4+1), *Petneházi* (13), *Plentri* (21), *Posgay* (5), *Réthy* (7+1), *Rónyai* (7+1), *Rumi* (9+1), *Sallai* (6+2), *Selmeci* (6), *Solymosi* (13), *Szántai* (4+1), *Szántosi* (5+1), *Szebeni* (6), *Szemenyei* (7+1), *Szilvássy* (5), *Szuromi* (6), *Tasi* (13+1), *Tasnádi* (5), *Tatai* (5), *Teremi* (5), *Tihanyi* (5+1), *Turi* (9), *Váradi* (9), *Vári* (5+1), *Varsányi* (5), *Velencei* (8), *Vetési* (5), *Zöldhegyi* (5), *Zsigri* (11+1).

Vymenovali sme vyše 90 priezvisk, frekventovanosť ktorých je päť alebo viac (má ich vyše 800 nositeľov). Nemienime sa zaoberať ani tými, ktoré sa opakujú menej krát, ktorých je viac než 220 (počet ich nositeľov je tiež značný). Ide teda o vyše 310 priezvisk, ktoré nebudeme analyzovať, ale pokladáme za dôležité povedať o nich niekoľko myšlienok.

Najviac z nich bude pomaďarčených, za ktorými sa skrývajú v prvom rade slovenské, v menšom počte i nemecké priezviská. Druhú skupinu tvoria mená Sarvašanov maďarskej národnosti a tretiu priezviská tiež Maďarov, vysídlených v rámci výmeny obyvateľsta medzi Maďarskom a Československom v rokoch 1946-48 do Sarvaša.

Značná časť priezvisk utvorených maďarskou príponou *-i* vznikla z názvov existujúcich osád, väčších geografických regiónov, hôr, riek, jazier a podobných

[10] K analýze niektorých priezvisk svojimi cennými pripomienkami prispel Tibor Mótyán.

(*Szénászki, Gömöri, Tátrai, Kőrösi, Balatoni*). Názvy týchto môžu pozostávať z jedného člena, dvoch alebo viacerých členov (*Eger, Hódmezővásárhely*). Ale priezviská sa tvoria aj z neexistujúcich zemepisných názvov, sú to pseudonázvy, ako *Zöldhegyi, Köröspárti,* a podobne, obyčajne zložené slová, neprirodzené a vyumelkované mená. Vznikali v minulosti obyčajne vtedy, keď si ľudia z najrozličnejších dôvodov menili priezviská.

Zmena priezvisk má viacero spôsobov: keď z pôvodného mena zostáva len prvá hláska (*Hugyecz – Hidasi*), keď z pôvodného mena zostáva niekoľko hlások, napríklad prvá slabika (*Konyecsni – Kondorosi*), preklad z jedného jazyka do druhého, napr. keď sa slovenské priezvisko *Oravec* mení na maďarské *Árvai* a keď medzi pôvodným a novým menom neexistuje žiadny vzťah (*Poljovka – Széplaki*).

Priezviská sú obyčajne jednočlenné, ale vyskytujú sa aj dvoj- a viacčlenné. Prvý člen býva obyčajne dedičný, druhý upresňuje význam prvého. Viacčlenné priezviská vznikajú obyčajne v takých prípadoch, ak je dané priezvisko veľmi rozšírené, frekventované. Druhý člen mena (prímeno) sa môže vzťahovať na pôvod (*Varga-Héczei*), na zamestnanie (*Nagy-Szklenár*), na vlastnosti nositeľa priezviska (*Boros-Veszeli*) alebo na rodinný vzťah, na meno druhého člena manželského páru a podobne (*Lestyan-Goda*).

1. **Abonyi** (vyslov *Aboňi*) – priezvisko z osadného názvu *Abony* (Maďarsko, Peštianska župa), utvorené maďarskou príponou *-i,* ktorá poukazuje na pôvod. Možné je spájať toto priezvisko aj s maďarskými názvami osád na Slovensku Malé Blahovo (Kis-Abony, dnes časť Dunajskej Stredy) a Veľké Blahovo (Nagy-Abony, Bratislavská stolica, okres Dunajská Streda) (Čabianske priezviská 2017, s. 80). Treba však poznamenať, že hlavné trasy slovenských poddaných, hľadajúcich si nový domov na Dolnej zemi, obyčajne neviedli cez maďarské etnické územie. Ak áno, mohol dotyčný dostať namiesto podoby Abonyi aj meno *Blaho*.
2. **Ábrahám** – priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Abrahám* vo význame „otec množstva“, čo sa pokladá za ľudovú etymológiu. Novšie sa vysvetľuje významom „vznešený otec“ (Hajdú, 2010, s. 27). Priezvisko Ábrahám mohlo vzniknúť aj z osadných názvov, ak jeho nositeľ pochádzal z osád Abrahamovce/Abrahámovce (Šarišská stolica, okres Bardajov, resp. Spišská stolica, okres Kežmarok).
3. **Acsai** (vyslov *Ačai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Acsa/Jača* (Maďarsko, Peštianska župa), ktorú obývajú aj Slováci. Uvedené priezvisko vzniklo z názvu Acsa a maďarskej prípony *-i.* Mohla to byť posledná prechodná osada tých slovenských poddaných, ktorí sa natrvalo usadili v Sarvaši. Priezvisko je najrozšírenejšie v Békešskej Čabe, ale je známe aj v Slovenskom Komlóši.

4. **Adamik** – priezvisko z rodného (krstného) mena *Adam*, ktoré má hebrejský pôvod zo slova *hádám* vo význame „prsť, zem“, „človek z hliny“. Prípona – *ík* (v maďarčine skrátená) poukazuje na vzťah k otcovi (*Adamík)*.
5. **Adamovszki** (vyslov *Adamovski*) – priezvisko podľa pôvodu. Prídavné meno utvorené z osadného názvu *Adamovce* príponou *-ský*, dnes Adamovské Kochanovce (Trenčianska stolica, okres Trenčín).
6. **Ambrus** (vyslov *Ambruš*) – maďarské priezvisko gréckeho pôvodu z rodného (krstného) mena *Aszódis.* Pozri aj heslo Tušiak.
7. **Ancsin** (vyslov *Ančin*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Anna*, ktoré má hebrejský pôvod. Vzniklo z podoby *Channá(h)* s významom „milosť”. *Anča* je domácka podoba krstného mena Anna. Podoba Ančin vyjadruje privlastňovací vzťah. Rovnakým motivačným princípom vzniklo sarvašské priezvisko *Paľov* (*Palov, Palyov*).
8. **Anderkó**, **Andrikó**, **András** (vyslov *Anderkó, Andrikó, Andráš*) – priezviská gréckeho pôvodu z rodného (krstného) mena *Andreios* vo význame „mužný, statný“. Z tejto gréckej podoby vznikli dva slovenské tvary, *Andrej* a *Ondrej* a maďarské krstné meno *András*. Starší tvar je Andrej, z ktorého boli utvorené uvedené slovenské podoby priezvisk zdrobňujúcou príponou *-ko*, vyjadrujúcou synovský vzťah.
9. **Antal** – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Antinoos* vo význame „popredný, vynikajúci“. (Hajdú, 2010, s. 34). Slovenská podoba krstného mena je *Anton*.
10. **Arnoczi**, **Arnoczki**, **Arnóczki** (vyslov *Arnoci, Arnocki, Arnócki*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Arnót* (Maďarsko, Boršodsko-abovsko-zemplínska župa) príponami *-i* a *-sky*. Maďarský spisovný tvar je *Arnóczi* a správna podoba uvedených slovenských priezvisk by mala byť *Arnótsky*. Keďže pri výslovnosti spoluhlásky *-t+s-* splynú, vzniká hláska *c* (*cz*), preto sa namiesto tvaru *Arnótsky* píše priezvisko v podobe *Arnóczky*.
11. **Árvai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z krajového názvu Orava, z jej maďarského názvu Árva príponou *-i*. Slovenčina tento tvar vie vyjadriť dvojakým spôsobom: ako i maďarčina prídavným menom utvoreným z osadného názvu a príponou *-ský* (*Oravský*) a obyvateľským menom utvoreným tiež z osadného názvu príponou *-ec* (*Oravec*).
12. **Aszódi** (vyslov *Asódi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *–i* z osadného názvu *Aszód* (Maďarsko, Peštianska župa). Prví osadníci Sarvaša (34 rodín) prišli zo Zvolenskej, Novohradskej, Hevešskej, Hontianskej a Peštianskej stolice. Z Peštianskej aj z Aszódu, ktorí sa usadili na takzvanej *asódskej strane*. Druhá skupina došla z Novohradu, Gemera a Hontu, títo sa usadili na takzvanej *tušiackej strane*. (Gomboš, In. Sarvašská čítanka s. 31). Pravdepodobne niektorí nositelia priezviska Aszódi sú potomkami prisťahovalcov z Aszódu.

13. **Bába, Babák**, **Babecz** (vyslov *Babák, Babec, Bába*) – *Babák* a *Babecz* sú slovenské priezviská podľa príbuzenských vzťahov a *Bába* maďarské priezvisko podľa zamestnania, všetky sú utvorené z podstatného mena *baba*. Slovo baba sa využíva v rôznych významoch, napríklad vo význame „baba", „stará žena", „stará mama", „babka" a podobné. Význam slov baba, babica (maďarsky bába), pôrodná asistentka je jednoznačný. Uvedené priezviská sú utvorené zo základu *bab-* príponami *-ák*, *-ec*, *-a* a môžu sa vzťahovať jednak na babu a babicu.
14. **Babinszki**, **Babinszky** (vyslov obidve *Babinski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, utvorené z osadných názvov *Babiná* (Zvolenská stolica, okres Zvolen), *Babín* (Oravská stolica, okres Námestovo) a *Babinec* (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota). Priezviská boli utvorené z osadných názvov uvedených lokalít príponami *-sky*, *-ský* (*Babiná – Babinský, Babín – Babínsky, Babinec – Babinský* alebo *Babinecký*). Podľa toho slovenské spisovné tvary uvedených priezvisk budú *Babinský* alebo *Babínsky*.
15. **Bagi** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Bag* príponou *–i* (Maďarsko, Peštianska župa). Aj predkovia týchto rodín mohli patriť medzi prvých osadníkov Sarvaša. Hajdú (2010, s. 44) vznik osadného názvu odvodzuje z rodných (krstných) mien Arpádovskej doby *Bagat, Bogdan, Bogislav* a *Bogosló*. Z týchto, z ich skrátených foriem na jednu slabiku (*Bog-*, *Bag-*) postupne vznikli osobné mená s príponou *-i*, vyjadrujúce privlastňovací vzťah, vzťah k otcovi so slovenským významom Bag-ov (syn). Z krstných mien vznikali aj priezviská a keď sa s nimi spájala napríklad maďarská prípona *–i* vo význame pôvodu, tak vznikol tvar Bagi s významom „človek, ktorý sa tam narodil, alebo odtiaľ pochádza".
16. **Bagyin**, **Bagyin-Csepregi** (vyslov *Baďin*, *Baďin-Čepregi*) – priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené z osadného názvu takzvanou nulovou príponou (bez prípony), čiže tvar priezviska je totožný s tvarom názvu osady. Patričná osada môže byť *Badín* (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica) alebo *Horný* a *Dolný Badín* (Hontianska stolica, okres Krupina). Priezvisko *Bagyin-Csepregi* poukazuje buď na pôvod (Bagyin pochádzal z Csepregu) alebo manželka sa menovala Csepregiová.
17. **Bak**, **Bakos** (vyslov *Bak, Bakoš*) – Bakos je maďarské priezvisko podľa zamestnania (napríklad pastier, chovateľ capov), utvorené zo slova *bak* vo význame „cap" príponou *-s* (vyslov *-š*). Hláska *o* je vkladná samohláska, ktorá zľahčuje výslovnosť. Priezvisko môže vyjadriť aj vlastnenie niečoho (Bakos je aj vlastník capa) (Hajdú, 2010, s. 48).
18. **Bakula**, **Bakulya** (vyslov *Bakula*, slov. *Bakuľa*, maď. *Bakuja*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru podľa vlastnosti. Vlastnosť človeka je vyjadrená metaforou vo význame „hrubá, zakrivená palica s ohnutou rukoväťou", krivuľa, čugaňa. Napríklad *taký krivý ako bakuľa.* (KSSJ, 1987, s. 42).

19. **Balás**, **Balázs**, **Balázs-Posza** (vyslov *Baláš*, *Baláž*, *Baláž- Posa*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Basileios* vo význame „kráľovský“ so slovenským významom *Blažej*. Do maďarského jazyka sa dostalo v podobe *Blazsiusz*. Dnešný tvar vznikol stratou gréckej prípony, vkladnou spoluhláskou zľahčil výslovnosť spoluhláskovej skupiny na začiatku slova, potom sa predĺžila druhá slabika (*Blazsiusz, Blazs, Balazs, Balázs*). (Hajdú, 2010, s. 50). Priezvisko *Balázs-Posza* vyjadruje vlastnosť nositeľa priezviska vo význame *drobný, zakrpatený*.
20. **Balczó** (vyslov *Balcó*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena babylonského pôvodu *Baltazar* vo význame „(boh) Bál nech ochráni kráľa“. Z neho vznikol slovenský tvar krstného mena *Baltazár* a z toho domácke podoby *Balco, Balko* a z nich potom priezviská (Majtán, 2005, s. 51). Zo skráteného tvaru Baltazár (Bal-) a zo slovenských zdrobňujúcich prípon *-co* a *-ko* utvorené podoby vyjadrujú synovský vzťah. Slovenskému tvaru *Baltazár* zodpovedá maďarské krstné meno *Boldizsár* (vyslov *Boldižár*). (Majtán, 2014, s. 54).
21. **Bálint** (vyslov *Bálint*) – maďarské priezvisko, ktoré má pôvod v latinskom slove *valens* vo význame „silný, zdravý“. Do maďarčiny sa dostalo v podobe *Valentinus* a skrátilo sa na *Valent*, čo je aj slovenský spisovný tvar. V maďarčine sa ďalej menilo. Keďže maďarčina ešte vtedy nepoznala spoluhlásku *v,* nahradila ju hláskou *b*. Potom sa tvar *Balent* až dotiaľ menil, kým sa neustálil v dnešnej podobe (Hajdu, 2010, s. 51).
22. **Balog**, **Balogh** (vyslov obidve *Balog*, totiž maďarské koncové *h* je nemé, nevyslovuje sa) – *bal* je maďarské podstatné meno ugrofínskeho pôvodu s významom „ľavá strana“, z ktorého príponou –*g* vzniklo prídavné meno *bal-(o)g*, „ľavák, nešikovný, neskúsený“, ale aj „zlým osudom postihnutý“. Z týchto niektoré pojmy nadobudli funkciu osobného mena, tak priezvisko sa radí medzi osobné mená podľa telesných a duševných vlastností. Priezvisko *Balog* môže patriť aj medzi mená podľa pôvodu, ak jeho vlastník pochádzal napríklad z Čierneho Balogu (Zvolenská stolica, okres Brezno) a namiesto pôvodného priezviska bol registrovaný názvom osady, odkiaľ pochádzal.
23. **Bankó**, **Bankó-Szarvák** (vyslov *Bankó*, *Bankó-Sarvák*) – podľa Hajdu M. (2010, s. 51) maďarské priezvisko môže mať staroturecký pôvod (*bághám* vo význame „stĺp v strede jurty, nosný stĺp“, ale aj *bajan* s významom „bohatý“, ktoré avarčina prevzala vo význame osobného mena, ale chorvátčina do maďarčiny ho sprostredkovala už s významom „bán“ ako hodnosť. Tvar *bághám* po zložitom vývoji sa ustálil tiež v podobe *bán*. Jednotný tvar potom slovenskou zdrobňujúcou príponou *-ko* vyjadril synovský vzťah. Maďarčina s predĺženou koncovou slabikou priezvisko pokladá za maďarské, slovenčina s krátkou príponou *-ko* za slovenské, nakoľko prípona *-ko* je nielen slovenská

ale aj slovanská. M. Majtán (2005, s. 282) priezvisko *Bankó* dáva do súvislosti s menom *Baltazár*, ktoré má babilonský pôvod vo význame „(boh) Bál nech ochráni kráľa“. Z mena *Baltazár* vznikli slovenské podoby priezvisk *Balco, Balko, Banko*. Priezvisko *Bankó-Szarvák* je podľa pôvodu, priezvisko *Szarvák* je utvorené z osadného názvu *Rohovce/Nagy-Szarva* (Bratislavská stolica, okres Dunajská Streda).

24. **Bartolák** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *bar Tolomai* vo význame „syn Talmaia“, z ktorého vzniklo i slovenské i maďarské krstné meno *Bartolomej*, resp. *Bertalan*. Základom uvedeného priezviska bol skrátený slovenský tvar *Bart-*, z ktorého vznikli rodné mená *Bart-oš, Bart-ko, Bart-ík*, z dlhšieho skráteného tvaru *Bartol-* príponou *-ák* vznikla podoba *Bartolák* (Hajdú, 2010, s. 63-64).
25. **Bárány** (vyslov *Báráň*) – maďarské priezvisko slovenského pôvodu, prezývka podľa vlastnosti, vyjadrená metaforicky – bárány, „baran“ (napríklad krotký ako baránok). Vlastnosti prenesené zo zvieraťa na človeka môžu byť jednak telesné, jednak duševné. Hajdú (2010, s. 58) priezvisko *Bárány* zaraďuje medzi priezviská podľa zamestnania (pastier baranov).
26. **Behan**, **Behán** – prezývka, slovenské priezvisko podľa vlastnosti takého človeka, ktorý sem a tam behá alebo často beháva. Utvorené je z tvaru *beh* príponou *-an*. Tvar mena *Behán* je nespisovný, poznačený maďarským vplyvom, predlžovaním posledných slabík slov.
27. **Belicza** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnoti. Základ má v slovanskom tvare *bel-* vo význame *biely*. Podľa KSSJ (1987, s. 44) slovo *belica* má tieto významy: biele slivky alebo čerešne, sladkovodná striebrobiela ryba, biela ovca. Metaforicky (podľa striebrobielych vlasov) mohla vzniknúť prezývka *Belica*, z ktorej sa utvorilo priezvisko.
28. **Belopotoczky** (vyslov *Belopotocki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou *-(c)ký*. Osady, z ktorých mohlo vzniknúť uvedené priezvisko, môžu byť tieto: Oravský Biely Potok (Oravská stolica, okres Tvrdošín) alebo Biely Potok (dnes časť Ružomberka, Liptovská stolica, okres Ružomberok).
29. **Bencze** (vyslov *Bence*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Benedictus* („dobrý, požehnaný“) alebo z hebrejského *ben-já-mín* („syn pravej ruky“), prípadne zo skrátenej podoby latinského rodného mena *Vintentius* vo význame „víťaz, víťazný“. Z ich skrátených variantov v maďarčine vzniklo dvojčlenné slovné spojenie *Vincenc-Bincenc*, ktoré sa krátilo a zjednodušovalo, až kým nezostal len druhý člen dvojice, hypokoristikum *Bence* (Hajdú, 2010, s. 72).
30. **Benczúr** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Benedictus* s významom „požehnaný” alebo z hebrejského *ben-já-mín* („syn pravej ruky“). Obidve priezviská sa skrátili na jednu slabiku, príponou *-(c) úr* vzniklo priezvisko Ben-(c)úr (Hajdú, 2010, s.72).

31. **Bencsik** (vyslov *Benčik*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Benedictus* vo význame „požehnaný, blahoslavený“ alebo z hebrejského *ben-já-mín* („syn pravej ruky“), šťasten, syn prvý (Hajdú, 2010, s. 72). Vzniklo zo skrátenej podoby *Ben-* a slovenskej prípony *-ík*, poukazujúcej na synovský vzťah, na vzťah k otcovi, Ben-(č)ík. Benčík patrí medzi tie slovenské priezviská, ktoré sú známe temer vo všetkých slovenských osadách v Maďarsku.
32. **Benka**, **Benke**, **Benkovic**, **Benkó**, **Benkő**, **Benyó** (vyslov *Benka, Benke, Benkovic, Benkó, Benkő, Beňó*) – priezviská utvorené z latinského *Benedictus* vo význame „dobrý, požehnaný“ alebo z hebrejského *ben-já-mín* („syn pravej ruky“). Vznikli zo skrátenej podoby *Ben-* rôznymi príponami (Hajdú,2010, s. 72, 74-75). Zdrobňujúci význam majú prípony (Ben)-ka, (Ben)-ke, (Ben)-kő, (Beň)-ó. Zvláštnu pozornosť si zasluhuje priezvisko *Benkovic*, ktoré môže byť slovenské i južnoslovanské. Prípona *-ov* vyjadruje privlastňovanie (otcov, Benkov syn) a prípona *-ič* sa vzťahuje na syna.
33. **Bereczki** (vyslov *Berecki*) – podľa M. Hajdú (2010, s. 75) je priezvisko maďarského pôvodu, utvorené z rodného (krstného) mena keltského alebo galského pôvodu. Do maďarčiny sa dostalo v latinskej podobe *Brictus*. Skôr stratilo príponu *–us* (Brict), potom vkladnou samohláskou *e* zanikla spoluhlásková skupina *Br-* (Berict). Ďalšími zmenami vznikol konečný tvar osadného názvu *Bereck* (napríklad Alsó-, Felsőbereck, Maďarsko, Boršodsko-abovsko-zemplínska župa, Olešná/Bereczkfalu (Trenčianska stolica, okres Čadca). Uvedený tvar priezviska *Bereczki* bolo utvorené maďarskou príponou *-i* poukazujúcou na pôvod vo význame človek, ktorý sa tam narodil alebo tam žije.
34. **Berkó** – maďarské priezvisko (Hajdú, 2010, s. 63-64), ale na základe slovenskej zdrobňujúcej prípony *-ko* slovenské meno z rodného (krstného) mena *Bartolomej*. Jeho maďarská podoba je *Bertalan*. Pôvod majú v hebrejskom krstnom mene *Bartolomaj* vo významoch „syn Talmaia“, „syn kopca“, „syn brázdy“. Z maďarského krstného mena *Bertalan* najprv vzniklo maďarské meno *Bertók*, potom z jeho skrátenej podoby *Ber-* a slovenskej zdrobňujúcej prípony *-ko* tvar *Ber-ko*, vyjadrujúci synovský vzťah.
35. **Bertók** – variant priezviska *Bartók*, maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena *Bertalan*, ktoré vzniklo z hebrejského *Bartolomaj* vo význame „syn človeka so zvráskavenou tvárou“ alebo zo slovného spojenia „smelý bojovník“, podľa iných „syn kopca“ alebo „syn brázdy“ a ďalších (Hajdú, 2010, s. 63-64). Pozri aj heslo Berkó.
36. **Beszeda** (vyslov *Beseda*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, ktoré má viacero významov. Beseda môže byť názov kultúrnej alebo osvetovej organizácie, môže znamenať rozhovor, debatu, ale aj prezývku človeka istého typu. Môže to byť človek, ktorý rád beseduje, je zhovorčivý. Synonymum

tohto sarvašského mena môže byť komlóšske priezvisko *Hovorka alebo čabianske Vravko.*

37. **Bíró** – maďarské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia. Utvorené je z maďarského slovesa *bír* vo význame „môcť, vládať, stačiť'" príponou *-ó*. Slovo *bíró* v maďarčine má dva významy: „predstaviteľ obce", richtár a „sudca" (Hajdú, 2010, s. 83).
38. **Bjelik** – slovenské priezvisko podľa vonkajších, telesných vlastností. Vzniklo zo základu *bel-* vo význame *biely* a môže sa vzťahovať na človeka s belšou pleťou, bielymi, šedivými vlasmi a podobné. Spisovný tvar priezviska je *Bielik*.
39. **Blahó** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Blahoslav* utvorené skrátením, *Blaho*. Môže vyjadriť aj pôvod, ak vzniklo z osadných názvov Malé alebo Veľké Blahovo, ktoré sa nachádzajú v Bratislavskej stolici v okrese Dunajská Strteda. M. Majtán (2014, s. 45) v podobe Blaho (s krátkym ***o***) ho zaraďuje aj medzi priezviská podľa vlastnosti vo význame *blaženosť* alebo *blažený, šťastný človek*.
40. **Blaskó**, **Blastyák** (vyslov *Blaškó, Blašťák*) – priezviská z rodného (krstného) mena. Mohli vzniknúť jednak zo slovanského krstného mena *Blahoslav*, z gréckeho *Basileios* vo význame „kráľovský" alebo z prerománskeho prezývkového *Blaesus* s významom „nezrozumiteľne hovoriaci" (Hajdú, 2010, s. 84). Utvorené sú slovenskou zdrobňujúcou príponou *-ko* (Blaš-ko), poukazujúcou na synovský vzťah a príponou *-ák*, ktorou sa zveličujú veci a mávajú charakter expresívny, Blaš -(ť)ák.
41. **Bliznák** (vyslov *Bliznák*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou *blizňa* vo význame „dvojča", jedno z dvoch narodených detí (mláďat) tej istej matky (samice) alebo nárečové slovo *blizna*, „ovca, ktorá mala naraz dve jahňatá" (KSSJ, 1987, s. 48). Slovo *blizňa* tvorí základ aj pre horoskopový tvar Blížence, čo je vlastne nevedecká predpoveď budúcnosti, osudu podľa postavenia planét.
42. **Bobály** (vyslov slov. *Bobáľ*, maď. *Bobáj*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, prezývka vo významoch: hľuza, zemiak alebo opekance vo význame vianočné jedlo (Hvozdzik, 1937, s. 46). Čo z nich motivovalo vznik prezývky, dnes to už nevieme s istotou zistiť.
43. **Bobvos** (vyslov *Bobvoš*) – typické sarvašské priezvisko. Pravdepodobne slovenská prezývka metaforického charakteru podľa vlastnosti, utvorená zo slov *bobo, bobák* príponami *-š, -ák* „bobo-š", „bob-ák" vo významoch strašiak, mátoha, ktorými dospelí plašili malé deti.
44. **Bódi**, **Bódis**, **Bógyis** (vyslov *Bódi, Bódiš, Bóďiš*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena *Baltazár*, ktoré má starozákonný pôvod z hebrejského *Béltšáccár* „(boh) Baál nech ochráni kráľa" (Majtán – Považaj, 1998, s. 58). V latinskej podobe *Baltazsár* (vyslov *Baltažár*) sa dostalo do maďarského jazyka a po rôznych zmenách sa ustálilo v podobách *Boldizsár, Bódizsár* (vyslov *Boldižár, Bódižár*), resp. v skrátených podobách *Boldi, Bódi,*

Bódis, Bógyis. Maďarský tvar *Bódis* v slovenčine sa číta *Bóďiš* a do maďarčiny sa prepisuje v podobe *Bógyis*.

45. **Bodnár** – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktorého názov uchovávajú už len priezviská. Maďarčina „z dovozu" mala dva výrazy pre toto zamestnanie, z nemčiny prevzaté *bognár* (wagener) vo význame „výrobca vozov a kolies" a z niektorého južnoslovanského jazyka *bodnár* „výrobca sudov". Tieto dve zamestnania časom splynuli, lebo pracovali rovnako s drevom. Zachoval sa iba názov *bognár* a namiesto názvu *bodnár* sa začal používať tiež južnoslovanský názov *kádár* (Hajdú, 2010, s. 87). Pozri aj heslá *Kádár* a *Bognár.*
46. **Bogdán**, **Bogdán-Micheller** – priezviská južnoslovanského pôvodu, zložené slová z členov *Bog* (Boh) a *dan* (daný) vo význame Bohom daný. *Bogdán* s dlhou koncovou slabikou prezrádza maďarský vplyv. Dvojčlenné priezvisko *Bogdán-Micheller* poukazuje na rodinný vzťah, keď *Micheller* mohlo byť priezvisko manželky alebo Bogdánovci mohli mať medzi predkami Michellerovcov.
47. **Bognár** – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo z nemeckého slova *wagener* vo význame výrobca vozov a kolies. Maďarčina ho prispôsobila svojim pravidlám. Zmena začala tým, že začiatočná spoluhláska *w* sa menila na *b* (*bagener*). Zmeny pokračovali, až kým sa neustálil tvar *bognár*.
48. **Bohák** – slovenské priezvisko podľa duševných vlastností. Prezývka bola utvorená zo slova *Boh* príponou *-ák*, Boh-ák (Hvozdzik 1937, s. 48-49). Vzťahuje sa na človeka zbožného, bohabojného, bohumilovaného, mravného a cnostného. Prípona *-ák* vyjadruje vzťah človeka k bohu (KSSJ, 1987, s. 49-50).
49. **Bohrát** – typické sarvašské priezvisko, pravdepodobne nemeckého pôvodu, ale neznámeho významu.
50. **Bohus** (vyslov *Bohuš*) – priezvisko z rodných (krstných) mien slovanského pôvodu. Mohlo vzniknúť buď z podoby *Bohuslav* vo význame „Bohu sláva", *Bohumil*, „Bohu milý" alebo *Božidar*, „Boží dar", Bohom darovaný (Čabianske priezviská, 2015, s. 89).
51. **Boldis**, **Boldizsár** (vyslov *Boldiš, Boldižár*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Baltasár* s významom „(boh) Baál nech ochráni kráľa". Z latinského jazyka do maďarčiny sa dostalo v podobe *Baltazsár* a z tohto vznikol tvar *Boldizsár* (vyslov Boldižár). V slovenčine mu zodpovedá podoba *Baltazár*. Maďarský tvar sa potom ďalej menil (skracovanie, vznik novších tvarov pomocou prípon), napríklad *Boldis, Boldi, Bódi* (Hajdú, 2010, s. 91).
52. **Bontovics** (vyslov *Bontovič*) – priezvisko slovanského pôvodu, načo poukazuje aj prípona *-ovič*, ktorá môže byť jednak chorvátska i slovenská. Základ slova je *bont-*, z neho vzniklo priezvisko Bont-ovič. Tvar Bont- tvorí

základ aj pre geografický názov Bontovajské jazero/Bontovai tó (Maďarsko, Tolnianska župa. Jazero sa nachádza v chotári Dombóváru.)

53. **Borbély** (vyslov maď. *Borbéj*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania so slovenským významom „holič". Vzniklo z bavorsko-rakúskeho slova *barbir*, ktoré sa vzťahovalo na odborníka, ktorý „strihal brady" (Hajdú, 2010, s. 93). Dnes pôvodný tvar sa používa s novým významom.
54. **Borbíró** – maďarské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia. Člen mestskej alebo obecnej správy v minulosti, volený spomedzi prísažných, ktorý mal na starosti výčap vína, niekde aj piva a pálenky.
55. **Borgula**, **Borgulya** (vyslov *Borgula*, slov. *Borguľa*, maď. *Borguja*) – slovenské priezviská utvorené zo ženského rodného (krstného) mena *Barbora*, maď. *Barbara* príponou *-uľa* (Čabianske priezviská, 2015, s. 90).
56. **Boros**, **Boross**, **Boros-Veszeli** (vyslov *Boroš, Boroš, Boroš-Veseli*) – prezývky, maďarské priezviská podľa zamestnania so slovenským významom „vinár", výrobca vína alebo obchodník s vínom, ale i „pijan" vína, ktoré je priezvisko podľa vlastnosti. Podobne i dvojčlenné priezvisko Boroš Veselý (Hajdú, 2010, s. 94).
57. **Botyánszki** (vyslov *Boťánski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadných názvov príponou *-sky*. Aktuálne osady, ktoré motivovali toto priezvisko, môžu byť dve, jedna na Slovensku, druhá v Maďarsku: Boťany (Zemplínska stolica, okres Trebišov), Őrbottyán (vyslov Őrboťťán, Peštianska župa). Táto druhá vznikla spojením maďarskej obce Őrszentmiklós (Őrsentmiklóš) so slovenskou lokalitou Vácbottyán (Vácboťťán), po slovensky Boťany. Je otázne, odkiaľ prišli do Sarvaša rodiny Boťanských. Bolo by kuriozitou, ak by pochádzali zo Zemplína a cestou na Dolnú zem isté obdobie strávili v Peštianskej župe.
58. **Bozóki** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *-i* z osadného názvu *Bzovík/Bozók* (Hontianska stolica, okres Krupina), Bozók-i. Osadný názov bol utvorený zo slova *baza* (bot. Sambucus).
59. **Bozsik** (vyslov *Božik*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena slovanského pôvodu, ktoré mohlo vzniknúť zo skrátených tvarov nasledujúcich krstných mien: *Božidar, Božimír, Božislav, Boživoj* príponou *-ík*, Bož-ík. V tomto prípade mohlo dôjsť k skráteniu prípony, čo je typický maďarský jav. Existuje príklad aj s príponou *-ik*, *bôžik* vo význame „pohanský domáci boh" alebo jeho soška (KSSJ, 1987, s. 51). Toto vysvetlenie pokladáme za menej pravdepodobné.
60. **Brachna**, **Bracsok** (vyslov *Brachna, Bračok*) – slovenské priezviská podľa príbuzenských vzťahov vo význame „súrodenec mužského pohlavia", ktoré vznikli zo slova *brat*. Tvar brachna je starobylý, na Dolnej zemi neznámy, uchováva ho už len priezvisko. Vzniklo zo základu *brach* príponou *-na*,

brach-na. Tvar *bračok* vznikol zo základu *brat* príponou *-čok*, brat-čok, vo výslovnosti sa spoluhlásková skupina *–t+č-* zjednodušila na hlásku č, bračok. Prípona *-čok* je stredoslovenská nárečová podoba (spisovný tvar je *braček*).

61. **Brakszatorisz, Brakszatórisz** (vyslov *Braksatoris*) – latinské priezvisko podľa zamestnania vo význame „syn sládka, syn pivovarníka". Latinské slovo braxator označovalo človeka, ktorý pri výrobe piva pracoval so sladom (alebo ho vyrábal alebo spracovával). (Poznámka: slad je surovina na výrobu piva získaná klíčením a sušením jačmeňa – KSSJ, 1987, s. 592.) Slovenským ekvivalentom slova *braxator* je sladovník. Genitívny tvar slova braxator je *braxatoris*, „syn sládka"(Majtán,2005, s. 236). V maďarskom jazyku latinskému slovu braxator zodpovedá zložené slovo „serfőző", ktoré sa skladá z dvoch častí: *ser* (vyslov šer) vo význame pivo a *főző*, „varič", človek, ktorý ho varí. Slovo ser/sör (vyslov šer/šör) je staroiránskeho pôvodu v podobe sere (vyslov šere), čo znamená, že maďarský spisovný tvar bol ser (šer) a podoba sör (šör) bola nárečová (Hajdú, 2010, s. 421-422).
62. **Brecska** (vyslov *Brečka*) – priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti vyjadrené metaforicky. Slovo *brečka* v slovenskom jazyku má viacero významov, môže označovať „riedku kašovitú hmotu", „riedke blato", „rozmočený sneh", „rozvarené slivky na lekvár", „nechutný, nekvalitný nápoj alebo podobné jedlo" (Komlóšske priezviská, 2017, s. 84).
63. **Breznyik** (vyslov *Brezňik*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno z osadného názvu *Breza* (Oravská stolica, okres Námestovo) utvorené príponou *-(n)ík*. Nevylučuje sa ani pôvod priezviska z názvov iných osád obsahujúcich slovo *breza*. Breza je „listnatý strom s bielou kôrou" (bot. Betula) (KSSJ, 1987, s. 52). Na Slovensku a v slovanskom svete vôbec je mnoho osád, ktorých názov je odvodený od slova breza.
64. **Brhlik** (vyslov maď. *Brhlik*) – Na Dolnej zemi a aj v slovenčine je známe sloveso *brhlať* vo význame „silno, kŕčovito kašľať" (Sinčok, 2016, s. 151), z ktorého mohla vzniknúť prezývka Brhlík. Podobne základom prezývky môže byť aj sloveso *„brhliť" vo význame „drhliť, drhnúť, ťažko pracovať"* (Hvozdzik I. 1987, s. 60) alebo expresívny slovesný tvar *„brhliť" vo významoch „trieť, drhnúť, šúchať"* (Stelczer-Vendégh, 1992, s. 83). Motivantom uvedenej prezývky by mohol byť aj *brhlík* – „drobný vtáčik lezúci po stromoch" (zool. Sitta) (KSSJ, 1987, s. 52).
65. **Brlás**, **Brlázs** (vyslov *Brláš, Brláž*) – slovenské priezviská podľa vlastnosti, ktoré súvisia so slovesom *bŕľať* – prehrabávať sa, premŕvať, kutrať (KSSJ, 2003, s. 77). Priezvisko mohlo vzniknúť z prezývky označujúcej človeka, ktorý sa o všetko zaujímal, „vo všetkom sa prehrabával". Sloveso *bŕľať* má aj význam *prehrabávať sa* v jedle, vo veciach, hľadať niečo.
66. **Brózik** – typické sarvašské slovenské priezvisko, ktoré má pôvod v gréckom rodnom (krstnom) mene *Ambrosios* vo význame „nesmrteľný" so slovenskou podobou *Ambróz*. Z tohto tvaru vznikol základ *Bróz* a z neho zdrobňujúcou

príponou -*ik,* Brózik. Maďarská podoba krstného mena je *Ambrus* (Ambruš).

67. **Bruszniczky**, **Brusznyiczki**, **Brusznyiczky** (vyslov *Brusnicki* a *Brusňicki*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov príponou -*(c)ký*. Mohli vzniknúť z názvov lokalít *Brusník* (Novohradská stolica, okres Veľký Krtíš) prípadne *Brusnica* (Zemplínska stolica, okres Svidník) a *Rybník (Brusník)* (Gemerská stolica, okres Revúca). Uvedené osadné názvy boli utvorené zo slova brusnica, čo je „kríčkovitá horská rastlina s jedlými červenými plodmi" (bot. Vaccinium vitis-idea).
68. **Budai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou -*i*. Patričný osadný názov by mohol byť *Buda, Budín*, zadunajská časť hlavného mesta Maďarska Budapešť, ale k nemu sa neviaže otázka migrácie slovenských poddaných na Dolnú zem. Možno teda uvažovať o tom, že ide o pomaďarčené slovenské priezvisko *Buda*. V roku 1995 bolo na Slovensku registrovaných 212 nositeľov tohto mena v 72 lokalitách, prípadne môže ísť o motiváciu slovenským osadným názvom *Budiná/Buda-Lehota* (Novohradská stolica, okres Lučenec).
69. **Bukovenszki**, **Bukovinszki** (vyslov *Bukovenski, Bukovinski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov príponou -*ský*. Dotyčné osady môžu byť *Bukovina* (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš) a *Bukovina*,dnes *časť Bzenice* (Tekovská stolica, okres Žiar nad Hronom). Toto priezvisko mohlo vzniknúť aj z historického územia *Bukovina*. Bolo to územie v severovýchodných Karpatoch, dnes časť územia Ukrajiny a Rumunska.
70. **Bulovszki** – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu poľskej hornosliezskej obce Bulowice príponou -*ský*. Odtiaľ prešiel tento rod do turčianskej obce Dulice, kde sa narodil prekladateľ diel J. A. Komenského *František Buľovský* (Majtán, 2014, s. 136 – 137).
71. **Burján** – slovenské priezvisko, ktoré má niekoľko významov. Môže mať pôvod v slove burina, ktoré je známe vo viacerých slovanských jazykoch, môže byť utvorené z českého krstného mena Burian (Komlóšske priezviská, s. 84), tiež priezvisko z rodného mena a burina (Hajdú 2010, s. 104). Burian je aj starý, najväčší zvon vo veži (Hvozdzik, 1937, s. 76), burian, burič je človek, ktorý sa búri proti niekomu, niečomu. Od vzniku priezviska mohlo uplynúť niekoľko storočí a keďže ľudská pamäť má svoje hranice, na motiváciu vzniku sa časom zabudlo.
72. **Buza**, **Buzás**, **Búzás** (vyslov *Buza, Buzáš, Búzáš*) – maďarské priezviská podľa zamestnania, utvorené zo slova *búza*, „pšenica" príponou -*s* (vyslov -š), búz-(á)s, vo význame „pestovateľ pšenice alebo obchodník s pšenicou" alebo len človek, ktorý disponuje pšenicou.
73. **Cakó** – prezývka, maďarské priezvisko podľa vlastnosti vyjadrené metaforou

cakó vo význame *gólya* (vyslov maď. gója), po slovensky bocian. Môže vyjadriť vlastnosť telesnú i duševnú (vysoký, s dlhými nohami a dlhým krkom, verný ako bocian k svojej družke, ku svojmu hniezdu a podobne) (Hajdú, 2010, s. 107).

74. **Czanka** – maďarské alebo poľské priezvisko metaforického charakteru, prezývka vyjadrujúca vlastnosť metaforou, názvom vtáka *cankó*. Je to sťahovavý vták, vták močaristých terénov a má viacero druhov (lesný, sivý, zo žltými alebo červenými nohami a podobne). V poľštine *czanka* (vyslov čanka) je konský postroj, zubadlo. Podľa toho sarvašská rodina môže mať aj poľských predkov, ktorí spolu so slovenskými osadníkmi sa usadili v Sarvaši.
75. **Czeglédi**, **Cziglécczki**, **Cziglédszky** (vyslov *Ceglédi, Ciglécki, Ciglédski*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov príponami *-i* a *-sky*. Z uvedených *Czeglédi* je maďarské, základom ktorého je istý druh vŕby – *cigla*, v ktorom prípona *-a* poukazuje na vrbinu, vrbový porast daného terénu. Z tohto tvaru vznikol názov mesta Cegléd (Hajdú 2010, s. 107-108). Na Slovensku existuje osada *Cigla* (Šarišská stolica, okres Svidník), z názvu ktorej príponou *-sky* boli utvorené slovenské priezviská *Cziglécczki* a *Cziglédszky*. Jednotný spisovný tvar obidvoch je Ciglédsky.
76. **Czerjak** (vyslov *Cerjak*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Cyril* – Kyrillos, ktoré vzniklo z gréckeho *kyios* – „pán, vladyka". Z latinčiny (v podobe Cyriakus) sa dostalo do maďarčiny a stratilo príponu *-us* (Cyriak) (Hajdú, 2010, s. 110). Menej pravdepodobné je, že priezvisko Czerjak vzniklo zo slovného spojenia „ceriť zuby" vo význame „smiať sa, vyškierať sa", ale na vytvorenie slovenského tvaru mohlo mať vplyv, keďže pôvodný základ je Ciriak a slovenská podoba je Ceriak.
77. **Czesznak** (vyslov *Cesnak*) – prezývka, slovenské priezvisko podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova cesnak – „zelenina pestovaná pre podzemnú guľovitú časť, ktorej aromatické strúčky sa používajú ako pochutina" (KSSJ, 1987, s. 57-58). Vlastnosti tejto zeleniny boli prenesené na človeka, ale za akých podmienok, dnes je to už nemožné identifikovať. Uvedené priezvisko sa môže zaradiť aj medzi priezviská podľa zamestnania, ako pestovateľ alebo obchodník s cesnakom.
78. **Czibula**, **Czibulya** (vyslov *Cibula*, slov. *Cibuľa*, maď.*Cibuja*) – slovenské priezvisko prezývkového a metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom zeleniny *cibuľa*. Priezvisko Cibuľa okrem vlastnosti môže označovať aj zamestnanie, napríklad pestovateľa cibule, obchodníka s cibuľou, ale i veľkého konzumenta tejto zeleniny.
79. **Czinkoczki**, **Czinkóczki**, **Czinkoczky**, **Czinkóczky** (vyslov *Cinkocki, Cinkócki*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená boli utvorené z osadného názvu *Cinkota* (bývalá slovenská osada, dnes časť Budapešti) príponami *-sky*, *-ský*. Následkom asimilácie podľa zvučnosti spoluhlásková skupina *-ts-* sa vyslovuje ako *c* (Cinkocký, cz je starobylá maďarská graféma).

80. **Csaba**, **Csabai**, **Csabay** (vyslov *Čaba, Čabai*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena tureckého pôvodu vo význame „dar", ale i priezviská podľa pôvodu z osadných názvov *Csaba*, *Békéscsaba, Piliscsaba* a podobné. Maďarské priezviská podľa pôvodu sa tvoria príponami *-i, -y*. Napríklad *Csabai*, *Csabay*. Slovenčina tento význam vyjadruje dvojakým spôsobom, obyvateľským menom *Čaban* a prídavným menom *čabiansky*. Obidvom tvarom zodpovedá maďarský tvar *Csabai*. Ako zaujímavosť treba pripomenúť, že aj slovenský jazyk pozná podobu čabaj, ale vo význame telesnej vlastnosti: „čabaj", čapatý, nemotorne sa pohybujúci, „čaptavý" (človek).
81. **Csákó** (vyslov *Čákó*) – maďarské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti a priezvisko podľa pôvodu. *Csákó*, „*čákov*" je čiapka podobná prilbe, ktorú nosili v minulosti vojaci a žandári. Csákó je i maďarský osadný názov (Rumunsko, bývalá Fehérska stolica). V tomto prípade priezvisko je s nulovou príponou (vlastne bez prípony), keď je tvar priezviska totožný s názvom osady.
82. **Csankovszki** (vyslov *Čankovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Čankov* príponou *-ský* (bývalá Hontianska stolica). Čankov dnes patrí k okresnému sídlu Levice (Tekovská stolica, okres Levice).
83. **Csasztvan** (vyslov *Častvan*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno z osadného názvu *Csesztve* (vyslov Čestve, Maďarsko, Novohradská župa) so slovenským názvom *Častva* (historická podoba Čestva). Priezvisko vzniklo z obyvateľského mena (človek pochádzajúci z Častvy) a bolo utvorené príponou *-an* (Častv-an).
84. **Csatári** (vyslov *Čatári*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou *-i*. Štitáre existujú na Slovensku v Nitrianskej stolici (Horné Štitáre/Felsőcsitár, okres Topoľčany) a bývalé Dolné Štitáre/Alsócsitár, dnes časť Nitry. Slovo *štít* je praslovanského pôvodu (ščitъ), takže je známe aj v iných slovanských jazykoch, ale vzhľadom na motiváciu osadným názvom pripisujeme mu slovenský pôvod.
85. **Cséke** (vyslov *Čéke*) – maďarské priezvisko, variant tvaru *Cseke* (vyslov Čeke), ktoré sa vysvetľuje z maďarských pojmov *csökken*, „klesať, klesnúť", *fejlődésben visszamaradt*, „zaostávajúci vo vývoji", *alábbhagy*, „znížiť sa, znižovať sa". Ale mohlo sa vyvinúť zo staroturecké mien zo začiatočnou slabikou *Ček-* vo význame bez chyby, bezchybný, celý, úplný, nepoškodený. Odvodené je zo staromaďarského rodného (krstného) mena *Cseke* (vyslov Čeke), pričom *-e* je zdrobňujúca prípona. Zástanci tohto stanoviska ale význam slova nepodávajú. Priezvisko mohlo vzniknúť aj zo skrátených podôb slovanských osobných (krstných) mien *Šte-* (Štefan), *Če-* (Čefan). Tieto tvary, utvorené rôznymi príponami, aj v maďarčine dostali funkciu rodného mena (Hajdú, 2010, s. 116-117).

86. **Csellár** (vyslov *Čelár*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania vo význame „odborník vo včelárstve" – *včelár*. Priezvisko má nárečovú podobu, pre ľahšiu výslovnosť zo spoluhláskovej skupiny na začiatku slova vypadla spoluhláska *v-* a v strede slova sa spoluhláska *-l-* predĺžila. Uvedené priezvisko môže poukazovať i na pôvod, ak vzniklo z osadného názvu *Čeláre* (Novohradská stolica, okres Veľký Krtíš).
87. **Cselovszky** (vyslov *Čelovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadných názvov *Čelovce* príponou *-ský*, Čelov-ský (Hontianska stolica, okres Veľký Krtíš a Šarišská stolica, okres Prešov).
88. **Cserenyecz** (vyslov *Čereňec*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky – zo slova *čerenec*, „rybárska sieť na dlhej žrdi" (KSSJ 1987, s. 63). Utvorené bolo z podstatného mena čereň príponou *-ec*, čeren-ec. Uvedené priezvisko mohlo vzniknúť aj z nárečovej podoby obyvateľského mena *Čerenec* (správne *Čereňanec*) podľa osadného názvu *Čereňany* (Tekovská stolica, okres Prievidza).
89. **Csernik**, **Csernus**, **Csernus Lukács** (vyslov *Černik, Černuš, Černuš Lukáč*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru podľa telesných vlastností, priame pomenovania súvisiace s čiernou farbou, utvorené príponami *-ík* (Čern-ík) a *-uš* (Čern-uš). Tvar priezviska *Černík* je utvorené buď z koreňa *čern-*, alebo *čiern-* (Čern-ík alebo Čiern-ik) (Majtán 2006, s. 158-159). Dvojčlenné priezvisko *Csernus Lukács* môže poukazovať na rodinný vzťah, ak niekto v rodine mal prímeno Lukáč.
90. **Cserven**, **Cservenák** (vyslov *Červen, Červenák*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru podľa telesných vlastností, priame pomenovania súvisiace s červenou farbou (pokožky, vlasov), utvorené jednak nulovou príponou (čiže bez prípony) *Červen* a príponou *-ák*, Červen-ák (Majtán 2006, s. 86).
91. **Csicsel**, **Csicsely**, **Csicsely-Podani** (vyslov *Čičel*, slov. *Čičeľ*, maď. *Čičej, Čičeli* a *Čičeľ-Podani*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru podľa vlastnosti vyjadrené metaforou. Priezvisko mohlo vzniknúť z archaického nárečového základu *čič-*. Slovo *čičať* znamená „močiť" a *čičák* „mužský pohlavný orgán" (Čabianske priezviská, 2015, s. 94). Priezvisko *Csicsely-Podani* vzniklo z pôvodného priezviska *Csicsely*, ku ktorému sa pridalo prímeno *Podani* (slovensky *Podaný* – to vzniklo zo slova *poddaný* – nevoľník, závislý od feudála).
92. **Csik**, **Csík** (vyslov *Čik, Čík*) – maďarské priezviská prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou, názvom ryby. *Csík* je slovo staroturecké pôvodu s významom „hranica, chotár", tiež i priezvisko tureckého pôvodu *Čiki* vo význame „majster". Maďarčina tvarom *csík* nazýva istý druh ryby žijúci v močaristých rašeliniskových vodách (čík obyčajný, zool. Misguranus). Je to ryba podobná úhorovi (KSSJ, 1987, s. 65). Tvar priezviska *Csik* mohol vzniknúť z nepozornosti alebo vedome, aby sa rozlišoval od mena s dlhým *í*.

93. **Csipai**, **Csípai** (vyslov *Čipai, Čípai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Csépa* (vyslov Čépa, Maďarsko, Jasovsko-veľkokumánsko-solnocká župa). Vzniklo z názvu osady a prípony *-i*, vyjadrujúcej miesto pôvodu nositeľa priezviska, Csépa-i. Tvar Csípai sa vysvetľuje ľudovou etymológiou. Staršie obyvateľstvo osadu nazýva Csípa/Čípa. Niektoré časti chotára sú močaristé, kde je mnoho komárov, ktoré hryzú (po maďarsky **csíp a** szúnyog/číp a súňog, totiž, že štípe komár).
94. **Csizmadia**, **Csizmár**, **Csizmarik** (vyslov *Čizmadia, Čizmár, Čizmarik*) – priezviská podľa zamestnania. *Csizmadia* je maďarské priezvisko, jeho slovenský variant je *Čižmár* a *Čižmárik* je jeho zdrobnený tvar vo význame syn Čižmára. Jedine maďarský tvar je spisovný. Slovenské podoby sú nárečové, poznačené niektorými javmi maďarského jazyka. Utvorené sú zo základu *čižma* príponou *-ár* (čižm-ár) a zo základu *čižmár-* ďalšou príponou *-ik* (čižmár-ik), všetky vo význame „odborník, ktorý vyrába, šije obuv s vysokou sárou, čižmy“.
95. **Csontos** (vyslov *Čontoš*) – maďarské priezvisko podľa telesných vlastností vo význame „kostnatý“. Utvorené je zo slova *csont* (vyslov čont) s významom *kosť* príponou *-s* (vyslov *-š*), csont-(o)s. Priezvisko môže vyjadriť aj zamestnanie, ak sa vzťahuje na človeka, ktorý kupuje kosti s cieľom variť z nich glej (Hajdú, 2010, s. 125).
96. **Csuvár** (vyslov *Čuvár*) – podobne ako v Slovenskom Komlóši, aj v Sarvaši sa vyslovuje len Čúvár. Slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadného názvu *Csővár* so slovenským názvom *Čuvár* (Maďarsko, Peštianska župa). Osada je obývaná aj Slovákmi. Nového osadníka v Sarvaši, ktorého predošlé prechodné bydlisko bolo v Čuvári, namiesto pôvodného priezviska prezývali Čuvárom, ktoré časom zostalo aj jeho úradným menom.
97. **Dancsó**, **Dankó** (vyslov *Dančó, Dankó*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Daniel* vo význame „Boh je sudca“. Uvedené domácke podoby vznikli zo skrátenej podoby krstného mena príponami *-čo* a *-ko* (Dan-čo, Dan-ko) a vyjadrujú synovský vzťah (Majtán, 2005, s. 355-356). Predlžovanie posledných slabík slov je maďarským znakom.
98. **Darida** – typické sarvašské priezvisko z rodného (krstného) mena. Ak od priezviska oddelíme slovenskú príponu *-ida*, zostávajúci kmeň *Dar-* môže poukazovať na meno *Dárius* pochádzajúce z mena perzského káľa *Dareia* (Dareios, po maďarsky Dáriusz). Teda priezvisko Darida mohlo byť utvorené zo spomenutého krstného mena príponou *-ida*, Dar- ida.
99. **Darvas** (vyslov *Darvaš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa pôvodu. Súvisí s maďarským slovom *daru*, ktoré v slovenčine znamená *žeriav* (veľký vták podobný bocianovi, *zool. Grus*). Sú miesta, kde

vo väčšom počte žije tento vták, maďarčina to vyjadruje názvom vtáka a príponou *-s* (-š), darv-(a) s, z čoho môže vzniknúť aj osadný názov (*Darvas*). Maďarská prípona *-s* má aj druhý význam, ňou sa tvoria aj názvy zamestnaní. Podľa toho *darvas* je aj človek, ktorý sa stará o žeriavy, napríklad chová ich, preto priezvisko môže byť aj podľa zamestnania.

100. **Dauda** – typické sarvašské priezvisko, pravdepodobne z rodného (krstného) mena, podobné priezvisku Darida. Majú podobný základ (*Dau-* a *Dar-*), podobné sú aj ich prípony *(-da, -ida*). Jedine základ nepoukazuje na konkrétne krstné meno ako v prípade priezviska Darida, preto ho zaraďujeme podľa pôvodu a významu za neisté.
101. **Dayka**, **Dajka** (vyslov obidve *Dajka*) – maďarské priezviská slovanského pôvodu podľa zamestnania alebo z rodného (krstného) mena. Maďarské podstatné meno *dajka* zodpovedá slovenskému slovu „*dojka*" – žena, ktorá dojčí alebo opatruje cudzie dieťa. Hajdú (2010, s. 129) uvedené priezvisko odvodzuje aj z juhoslovanského krstného mena *Dajmír, Dajan* (posledné vo význame dar, donácia a podobné), vlastne z ich skráteného tvar *Daj-* a zdrobňujúcich prípon *-ka, -ko,* Dajko, Dajka. Uvedený príklad nie je jediný, keď citovaný autor namiesto slovenského pôvodu uvádza alebo hľadá juhoslovanský.
102. **Dávid** – slovenské i maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Dávid* vo význame „obľúbený", podľa iných „brat, mních" (Hajdú, 2010, s. 134). Je to jeden z mála takých prípadov, keď ani slovenský ani maďarský tvar sa nelíši od pôvodného, z ktorého boli utvorené.
103. **Deák** – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré má pôvod v gréčtine vo význame „sluha, posol". V latinčine v podobe *diaconus* má význam „kostolný sluha". Do slovanských jazykov sa dostalo bez prípony (*diakon*) a maďarčina ho prevzala v podobe *dijak* vo význame „učený človek". Keď nadobudlo význam pisár, tajomník, stalo sa z neho priezvisko podľa zamestnania. Vo význame „študent" sa používa od 16. storočia (Hajdú, 2010, s. 134-135).
104. **Détár** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, ktoré vzniklo z osadného názvu *Dejtár* (Maďarsko, Novohradská župa) a má slovenské znenie. Ak sa dva uvedené tvary vlastných mien pokladajú za totožné, priezvisko Détár vzniklo z obyvateľského mena Dejtár nulovou príponou, čo znamená, že priezvisko zodpovedá tvaru osadného názvu.
105. **Dékán**, **Dékány** (vyslov *Dékán*, *Dékáň*) – maďarské priezviská podľa spoločenského zaradenia alebo podľa zamestnania. Latinský tvar *decanus* pôvodne znamenal predstaveného desiatich ľudí. Keď sa tvar dostal do maďarčiny a stratil latinskú príponu, používal sa vo význame *dekan* a *cechmajster*. V súčasnosti za spisovný tvar sa pokladá *dékán* a *dékány* je nárečový (Hajdú, 2010, s. 135).

106. **Demcsák** (vyslov *Demčák*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Demeter*, ktoré pochádza z gréckeho *Démétrios* vo význame „patriaci bohyni úrody Demeter“. Po strate gréckej prípony-*ios* (Demetr), vzniká na konci slova spoluhlásková skupina, ktorá sa odstráni vkladnou samohláskou *-e-* (Demet(e)r). Uvedené priezvisko bolo utvorené zo skráteného tvaru *Dem-* a prípony *-(č)ák*, Dem-(č)ák. Známe je aj v Slovenskom Komlóši, ale tam vo výslovnosti má charakter stredoslovenský a uplatňuje sa aj zákon asimilácie – *Denčiak*.
107. **Deme**, **Demeter** – maďarské priezviská, ktoré vznikli z rodného mena *Demeter* procesom transonymizácie, t. zn. prechodom z jedného druhu vlastných mien do iného druhu (rodné meno sa stalo priez-viskom). Z tvaru *Demeter* skrátením na jednu slabiku (Dem-) zdrobňujúcou príponou *-e* vzniká nové priezvisko Dem-e vyjadrujúce synovský vzťah (Hajdú, 2010, s. 136).
108. **Demján**, **Demjén** (vyslov *Demján, Demjén*) – priezviská gréckeho pôvodu, ktoré vznikli z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Démétrios* vo význame „patriaci bohyni úrody Demeter”. Demján v podobe Demian môže byť aj slovenské, Demjén je jednoznačne maďarské. Vznikli zo skráteného tvaru na jednu slabiku príponami *-ján/-ian* a *-jén*, Dem-ján/Dem-ian a Demjén.
109. **Dina**, **Dinya** (vyslov *Dina, Diňa*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru vyjadrené metaforicky zo slova *dyňa* – rastlina podobná tekvici, rodiaca guľaté plody so sladkou dužinou. Čo sa týka dyne, je potrebné presne rozoznávať názvy jednotlivých dýň a ich názvov na Slovensku a na Dolnej zemi. Poznáme dyňu s červenou dužinou, ináč melón (Citrullus lanatus) a dyňu s menšími žltozelenými plodmi (Melo sativus) (KSSJ, 1987, s. 95, 197). Na Dolnej zemi tento posledne spomenutý druh dýň sa volá dyňa (vo výslovnosti ďiňa). Druhý sa menuje gerega, slovo utvorené z maďarského názvu melón/görögdinnye (vyslov görögdiňňe, čiže grécka dyňa).
110. **Dobrotka** – slovenské priezvisko podľa duševných vlastností, utvorené z podstatného mena *dobrota*, priame pomenovanie vo význame „ľudské dobro vo vzťahu k iným, láskavosť, dobrotivosť“. *Dobrôtka* je zdrobnelina, expresívne vyjadrenie spomenutých vlastností (KSSJ 1987, s. 79), ale aj niečo dobré, chutné. Uvedený tvar v porovnaní so spisovným vznikol stratou vokáňa. (Poznámka pre dolnozemských Slovákov: uo s vokáňom(ô) je slovenská dvojhláska, ktorej výslovnosť začína krátkou samohláskou u a končí vyslovením hlásky o).
111. **Dobruczky** (vyslov *Dobrucki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno z osadných názvov *Dobroč*, utvorených príponou *-ský* (Novohradská stolica, okres Lučenec) a *Čierny Balog-Dobroč* (Zvolenská stolica, okres Brezno) (Čabianske priezviská, 2015, s. 98). Po prieskume priezvisk obidvoch osád vysvitlo, že v Dobroči v okrese Lučenec je viac takých mien,

ktoré sa nachádzajú aj v Sarvaši. Podľa toho je väčšia pravdepodobnosť toho, že sarvašský Dobrucký pochádzal z tejto osady.

112. **Domján** – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Damianos* vo význame „ochranca ľudu". V maďarčine prv stratilo príponu *-os*, potom z tvaru Damian vznikli jeho varianty *Domján, Demjén, Dimény* a ďalšie (Hajdú, 2010, s. 144). Podobná je variabilita krstného mena Domian aj v slovenskom jazyku.

113. **Dragan**, **Dragán** – priezvisko južnoslovanského pôvodu, oficiálne uznané aj na Slovensku. Utvorené je z prídavného mena *drag* v slovenskom význame „drahý, milý" príponami *-an,-án*, Drag-an, Drag-án. Tvar *Dragán* je poznačený maďarským vplyvom.

114. **Dubovecz** (vyslov *Dubovec*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadného názvu *Dubovec* (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota) takzvanou nulovou príponou, čo znamená, že tvar priezviska a osadného názvu je totožný. Existujú na Slovensku ďalšie osady so základom *dub*, napríklad Dubová, Dubové, Dubovce, ale z nich utvorené obyvateľské meno nie je Dubovec ale jednotne Dubovčan.

115. **Duda**, **Dudás** (vyslov *Duda, Dudáš*) – maďarské priezviská podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia, ktoré majú slovenský pôvod. Utvorené boli zo zvukomalebného slova *dudy* vo význame *gajdy* maďarskou príponou *-s* (vyslov -š, dud-(á)s, Dudás) (Komlóšske priezviská, 2017, s. 89).

116. **Durda**, **Durkó**, **Duró**, **Durucskó** – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena *Juraj*, ktoré je gréckeho pôvodu – z *Georgios* s významom „roľník". Z tohto mena vznikol aj maďarský tvar *György* (vyslov Ďörď). Slovenčina domácke podoby krstných mien vytvára aj so začiatočným *j* aj *ď*, Jurko, Ďurko. Tvar *Ďurko* naznačuje maďarský vplyv. Na Slovensku sú rôzne podoby tohto rodného mena – na západnom Slovensku sú podoby *Juraj, Juro*, na strednom sú nárečové podoby *Ďuro, Ďurko* a na východnom Slovensku sú nárečové podoby *Dzuro, Dzurko* (z toho vznikli aj priezviská typu *Jurák, Juriga, Juráň, Jurka, Ďurčo, Ďurčík, Ďurian, Dzúr, Dzurinda atď.* – Majtán, 2014, s. 14). Všetky uvedené priezviská sú slovenské, utvorené rôznymi slovenskými príponami, poukazujúcimi na synovský vzťah: Ďur-da, Ďur-ko, Ďur-o, Ďur-učko.

117. **Emődi** (vyslov *Emődi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Emőd* (Maďarsko, Boršodsko-abovsko-zemplínska župa) príponou *-i*, Emőd-i. O osade treba vedieť, že v roku 1736 sa tam usadilo niekoľko slovenských rodín. V roku 1746 ju obývalo 871 obyvateľov, z nich 217 bolo Slovákov a 174 Rusínov. V súčasnosti tam žije 98 % Maďarov a 2 % Rómov. V polovici minulého storočia sa osada Emőd-Istvánmajor pokladala ešte za slovenskú.

118. **Ézsiás** (vyslov *Éžiáš*) – maďarské priezvisko hebrejského pôvodu z mena

Ješajahu vo význame „Hospodin je spása". Vzniklo z maďarského tvaru *Ézsaiás* (vyslov Éžaiáš), stratou samohlásky *-a-* vznikol tvar *Ežiáš*. Jeho slovenský spisovný ekvivalent je *Izaiáš*. Izaiáš bol izraelský prorok.

119. **Fabo**, **Fabó**, **Fábián** – priezviská z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Fabianus* vo význame „patriaci rodu Fabiovcov". Maďarské meno Fábián bolo utvorené z latinského slova *faba* vo význame „bôb, fazuľa". Slovenská podoba je *Fabián*, z jej skrátenej podoby príponou *-o* vzniklo priezvisko *Fabo* vyjadrujúce synovský vzťah. Fabó je pomaďarčená podoba tvaru Fabo (Čabianske priezviská, 2015, s. 99).
120. **Fábri**, **Fábry** – latinské priezviská, ktoré vznikli z podstatného mena *faber* vo význame kováč. „Častejšie sú genitívne podoby takýchto latinských pomenovaní v priezviskách, vyjadrujúce synovský vzťah z pôvodných spojení, napr. v priezvisku Fábry genitív fabri (od faber „kováč") zo spojenia filius fabri „syn kováča", „kováčov syn" (Majtán, 2005, s. 161).
121. **Faragó** – maďarské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa záľuby, ktoré vzniklo zo slovies s významom *strúhať, vyrezávať* a vzťahuje sa na človeka, ktorý strúha, vyrezáva. Uvedené slovo len v tom prípade vyjadruje konkrétnu činnosť, ak ho spojíme s materiálom danej činnosti. Napríklad strúhač dreva, maď. *fafaragó*.
122. **Farkas**, **Farkas Gergely** (vyslov *Farkaš*, maď. *Farkaš Gergej)* – maďarské priezviská prezývkového charakteru podľa telesných a duševných vlastností, ktoré vznikli metaforicky zo slova *farkas* – v slovenskom jazyku zodpovedá slovo „vlk". Farkas nie je pôvodný názov vlka, to bolo tabu, ktoré sa nesmelo vysloviť, aby sa človek nestretol s týmto zvieraťom. V doslovnom preklade slovo farkas znamená „chvostnatý", (zver) s chvostom (Hajdú, 2010, s. 156). Podobne tabu bolo u Slovanov slovo medveď, jedák medu, u Nemcov tiež medveď, Bär, zvaný hnedý (všetky vyjadrené opisom). Prezývka Farkas sa môže vzťahovať na človeka odvážneho, smelého, prípadne s divokou povahou, či silného, udatného, vytrvalého a podobné (Komlóšske priezviská, 2017, s. 90). Priezvisko Farkas okrem vlastnosti môže vyjadriť aj zamestnanie, ak sa istá osoba zaoberala lovom vlkov. Priezvisko Farkas patrí medzi najfrekventovanejšie priezviská, príčinou čoho môže byť skutočnosť, že mohlo vzniknúť aj z osadných názvov, ako sú Vlčkovce/Farkashida (Spišská stolica, okres Kežmarok), Dubovce-Vlčkovany/Farkashely (Nitrianska stolica, okres Skalica) alebo následkom prekladu zo slovenského do maďarského jazyka. Je zaujímavé, že v súvislosti s vlkom medzi dolnozemskými Slovákmi vznikalo len priezvisko Vlčko a nie Vlk. Aj to je čoraz zriedkavejšie.
123. **Fazekas** (vyslov *Fazekaš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania so slovenským významom „*hrnčiar*", výrobca hlinených hrncov i iných výrobkov z hliny. Staršie maďarské názvy boli *gerencsér, gelencsér* (vyslov

gerenčér, gelenčér), čo sú vlastne výpožičky zo starších slovanských jazykov z obdobia, keď sa ešte neodohrala hláskoslovná zmena *g* na *h*. Po tejto hláskovej zmene vznikli novšie maďarské slová podľa zamestnania s názvami *harencsár, herencsér* (vyslov harenčár, herenčér). Porovnaj ich so slovenskou podobou Hrnčiar.

124. **Fehér** – maďarské priezvisko prezývkového charakteru podľa telesných vlastností, utvorené zo slova *fehér*, „biely". Mohlo sa vzťahovať na človeka s belšou pleťou, bielymi, svetlejšími vlasmi a podobne.
125. **Fejes** (vyslov *Feješ*) – maďarské prídavné meno podľa vlastnosti, utvorené z podstatného mena *fej*, „hlava" príponou *-s* (vyslov -š, fej-(e)s, fejes) vo význame „opatrený hlavou" (napríklad neobvyklou, veľkou). V tomto prípade je vyjadrená telesná vlastnosť. Priezvisko Fejes môže byť aj podľa spoločenského zaradenia vo význame „hlavný, dôležitý, základný". Totiž v maďarskom jazyku vo význame *hlava* existuje aj podstatné meno v podobe *fő*.
126. **Fekete** – maďarské priezvisko podľa vonkajších, telesných vlastností. Utvorilo sa z prídavného mena *fekete* vo význame „čierny" a mohlo sa vzťahovať na človeka tmavšej pleti, čiernych vlasov a podobne.
127. **Ferencz**, **Ferenczi**, **Ferenczy**, **Ferencsik** (vyslov *Ferenc, Ferenci, Ferenci, Ferenčik*) – priezviská z rodného (krstného) mena *Frank* germánskeho pôvodu, ktoré sa vysvetľovalo vo význame „smelý, odhodlaný", "slobodný, voľný". Latinská podoba *francus* znamená „patriaci ku kmeňu Frankov", z ktorej vznikol pojem Francúz. V kresťanskom svete sa rozšíril tvar *Franciscus*, z toho potom vzniklo slovenské krstné meno *František* a maďarský tvar *Ferenc* (Hajdú, 2010, s. 159-160). Priezviská *Ferenc, Ferenczi* a *Ferenczy* sú maďarského pôvodu, podoby *Ferenczi* a *Ferenczy* môžu mať dva významy: privlastňovací tvar, utvorený príponou *-i* vo význame Ferencé (Ferencov) a ten istý tvar s príponou *-i*, ale vo význame pôvodu, človek, ktorý sa tam narodil alebo odtiaľ pochádza. Priezvisko *Ferencsik* je slovenské, síce utvorené z maďarského základu, ale slovenskou príponou *-(č)ík*, Feren-(č)ík, Ferenčík.
128. **Filip**, **Filyó**, **Fülöp** (jedine výslovnosť mena Filyó je problematická, slov. *Fiľó*, maď. *Fijó*) – priezviská z rodného (krstného) mena *Filip*, ktoré je latinského pôvodu, *Philippus* s významom „milovník koní" (Hajdú, 2010, s. 169-170). Stratou latinskej prípony vznikli spisovné tvary, Filip vo význame Fülöp a zo slovenského tvaru Filip skrátením na jednu slabiku príponou *-o* vznikol tvar Fiľ-o, Fiľo.
129. **Fodor**, **Fedor** – *Fedor*, slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Feodoros* vo význame „dar Boha" alebo tiež z gréckeho *Feodor*, z ktorého stratou *e*, resp. *o* sa vyvinuli dva tvary – *Fedor*, resp. *Fodor* (Hajdú, 2010, s. 163). *Fodor*, maďarské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti z podstatného mena *fodor* vo význame „volán,

volánik", ozdoba ženského oblečenia, „vlna, vlnka" na vode. Pritom slovo fodor v maďarčine má aj význam prídavného mena, kučeravý, napr. kučeravé vlasy (Komlóšske priezviská, 2017, s. 91). Dnes je už záhadou, čo motivovalo vznik uvedených priezvisk. Mohli vzniknúť jednak v slovenskom alebo maďarskom prostredí.

130. **Foltán**, **Folytán** (vyslov *Foltán*, slov. i maď. *Fojtán*) – slovenské priezviská podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia. Vznikli z podstatného mena *fojt* vo význame „zakladateľ osady na nemeckom práve, dedičný richtár". Synonymum slova fojt je okrem iných šoltýs. Maďarský tvar *Folytán* je nespisovný. Keďže vznikol zo slova fojt príponou *-án*, Fojtán, má sa písať so spoluhláskou *-j* – Fojtán.
131. **Forschner** (vyslov Foršner) -- pôvodné priezvisko pochádza z nemčiny. Ide o pravopisný variant priezviska *Forscher* s významom "výskumník, kto niečo skúma, študuje". Priezvisko vzniklo zo slovesa *forschen* (v strednej hornej nemčine *vorschen*) s významom "systematicky niečo skúmať, študovať", čo by sa dalo metaforicky vyložiťaj ako *mysliteľ*, *učenec.*
132. **Frankó** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *František*, ktoré má nemecký pôvod. Etnonymum *Frank* má význam „smelý, slobodný". Do maďarčiny sa dostalo v latinskej alebo talianskej podobe *Franciscus*, resp. *Francesco*. Slovenský tvar *Franko* vznikol z ich skrátenej podoby *Fran-* a zdrobňujúcej prípony *-ko* ako krstné meno, ktoré sa časom stalo priezviskom vo význame „syn osoby menom Frank" (Hajdú, 2010, s. 167).
133. **Frcska**, **Fricska** (vyslov *Frčka, Frička*) – slovenské priezviská prezývkového charakteru vyjadrené metaforicky zo slova *frčka* (po maďarsky *fricska*). Frčka je úder ukazovákom odrazeným od palca (obyčajne pod nos alebo do neho) (KSSJ, 1987, s. 105). Priezvisko *Frčka* môže byť aj podľa pôvodu, ak sarvašský osadník pochádzal z dedinky *Frčka* (Spišská stolica, okres Bardejov). V tomto prípade Frčka je obyvateľské meno z názvu osady, ktorý je totožný s menom osady. Na priezvisko *Fricska* sa vzťahuje všetko už vyššie uvedené. Tento tvar bol utvorený pre ľahšiu výslovnosť vsunutím vkladnej samohlásky *i* do spoluhláskovej skupiny *frč-* (frčka, fr-i-č-ka, frička, Fricska).
134. **Fulajtár**–zastaralé slovenské i maďarské slovo, priezvisko prezývkového charakteru, ktoré má nemecký pôvod. *Fulajtár* je „sluha niekoho vyššie postaveného", napr. „predný, vedúci jazdec alebo rýchly posol na koni" (Majtán, 2005, s. 234).
135. **Furár** – zastaralé slovo. Slovenské priezvisko utvorené podľa zamestnania z podstatného mena *fúra* vo význame „naložený voz, jeho obsah, naložený voz s ťažkým nákladom"(KSSJ, 1987, s. 106). Patričná prípona je *-ár*, furár, ako priezvisko Furár. Novší výraz je furman.
136. **Gaál**, **Gál**, **Gáll** (vyslov Gál) – maďarské priezviská z krstného mena latinského pôvodu *Gallus* vo významoch „obyvateľ Gallie, teda Francúz, resp.

„kohút". Slovo v maďarčine stratilo príponu *-us*, takto vznikli tvary *Gaál, Gál, Gáll*.

137. **Gajdos** (vyslov *Gajdoš*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania vo význame „kto hrá na gajdách". Gajdy sú „ľudový hudobný nástroj skladajúci sa z píšťaly alebo sústavy píšťalových trubíc, krátkych klarinetových piskorov, zásobníka zo zvieracej kože a mechanických mechov". Slovo gajdy v slovenčine má len množné číslo. Priezvisko bolo utvorené zo základu *gajd-* a prípony *-oš* (gajd-oš, Gajdoš).
138. **Galát**, **Galáth** (vyslov obidve *Galát*) – typické sarvašské priezviská neznámeho pôvodu, nateraz s nejasným významom. V maďarčine síce existuje prídavné meno *galád* vo význame „podlý, hanebný", ktoré v slovenskom jazyku následkom znelostnej asimilácie sa vyslovuje ako galát, ale toto vysvetlenie vôbec neobstojí. Podobne neistý je pôvod mien, ak ich spájame s hebrejským slovom *gálut* vo význame vyhnanstvo, diaspóra, náboženské alebo etnické spoločenstvo žijúce v rámci iného spoločenstva.
139. **Galla** –priezvisko odvodzuje Hajdú (2010, s. 175) z latinských slov *Gallus*, *gallus* vo významoch „obyvateľ Gallie, Francúz", respektíve „kohút". Podľa toho priezvisko je buď etnického charakteru, buď prezývka podľa vlastnosti vyjadrená metaforou kohút. Ján Stanislav (1948, s. 179) pod heslom Gala uvádza vysvetlenie Gola, t. j. „holá". Župné mesto Tatabánya (Maďarsko, Komárňansko-ostrihomská župa) vzniklo spojením osád Bánhida, Alsó- a Felsőgalla. Z posledných dvoch názvov je možné vyvodiť slovanské, slovenské názvy osád Nižná a Vyšná Hoľa. To znamená, že za priezviskom Galla by sa mohlo skrývať prídavné meno *holá* – nahá, aj s významom nemajetná.
140. **Galló**, **Galó** (vyslov obidve *Galó*) – maďarské priezviská, ktoré vznikli z latinských podôb *Gallus* a *gallus* vo významoch „obyvvateľ Gallie, Francúz", respektíve „kohút". V maďarčine stratou latinskej prípony *-us* vznikne jednoslabičný tvar Gall-, z ktorého zdrobňujúcou príponou *-ó* vznikajú priezviská *Galló* a *Galó*, ktoré vyjadrujú synovský vzťah (Hajdú 2010, s. 175-176). Koncové *ó* by mohlo byť aj krátke (*-o*), čo je slovenská zdrobňujúca prípona (z toho by vyplynulo, že uvedené priezviská by mohli byť aj slovenské). Uvedené priezviská mohli vzniknúť aj z osadného názvu *Galovany* (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš), napríklad skrátením obyvateľského mena.
141. **Ganecz**, **Ganyecz** (vyslov *Ganec, Gaňec*) – typické sarvašské slovenské priezviská prezývkového charakteru podľa vlastnosti, ktoré boli utvorené metaforicky zo slova *ganec*, utvoreného z expresívneho slovesa *džgať* s významom „pchať, napchávať, vtláčať" (KSSJ, 1987, s. 96). Odstránením začiatočnej spoluhlásky *dž* a príponou *-ec* vznikol tvar *ganec* vo význame „väčší kus neprehltnutého jedla", v prenesenom význame „nechutné (husté) jedlo". Podľa Št. Jančoviča (1848, s. 76) sa pod heslom *gaňec* myslí vlastne kukuričné jedlo pulicka, puliszka, mamaliga.

142. **Gáspár** (vyslov *Gášpár*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena „orientálneho, asi aramejského alebo perzského pôvodu, jeho pôvodný význam sa vykladá ako „nosič, strážca pokladov“. Slovenská podoba je Gašpar, jeden z troch kráľov, ktorí sa prišli pokloniť novonarodenému Ježišovi do Betlehema“ (Majtán, 2005, s. 281-382).
143. **Gazsó** (vyslov *Gažó*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Gašpar*, jeden z troch kráľov, ktorí sa prišli pokloniť Ježišovi do Betlehema (ďalší dvaja boli Melichar a Baltazar). Hypokoristikum (domácka podoba mena) *Gažo* vzniklo z priezviska *Gašpar* skrátením na jednu slabiku (*Gaž-*) príponou *-o* (Gaž-o). Uvedený tvar s dlhou koncovou samohláskou poukazuje na maďarský vplyv, maďarčina totiž vždy predlžuje koncové *-o*.
144. **Gelencsér** (vyslov *Gelenčér*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo zo slovanského základu *grnčar* s významom hrnčiar, odborník, ktorý z hliny vyrába nádoby. Pozri aj heslá *Hrncsjár* a *Fazekas.*
145. **Gergely** (vyslov slov. *Gergeľ*, maď.*Gergej*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Gregórios* vo význeme “bdejúci, ostražitý, obozretný“. Sprostredkovaním latinského jazyka sa dostalo aj do maďarčiny v podobe *Gregorius*. Z tvaru vznikol aj maďarský aj slovenský tvar *Gergely*, resp *Gregor*. Slovenská podoba vznikla jednoducho, stratou latinskej prípony, ale maďarská len po dlhom a zložitom vývoji (Hajdú, 2010, s. 182).
146. **Gerhát** – priezvisko nemeckého pôvodu z rodného (krstného) mena *Gerhardt*, ktoré vzniklo slovným spojením *ger* a *hart* vo význame „kopija a sila“. Slovenský tvar v porovnaní s pôvodným sa zjednodušil a nemá svoj význam (Hajdú, 2010, s. 182).
147. **Gilan**, **Gilyan** (vyslov *Gilan*, slov. Giľan, maď. *Gijan*) – slovenské priezvis-ká neistého významu a pôvodu. Pravdepodobne sú to prezývky podľa vlastnosti. Z pohľadu znelostnej asimilácie by sa mohol ich pôvod odvodiť zo slova *kyla*, ku ktorému sa pridala prípona *-an*, kyl-an, napríklad človek, ktorý má prietrž brušnej blany (Hvozdzik, 1937, s. 413). Tvrdenie platí len v tom prípade, ak namiesto začiatočného *g-* vyslovujeme nezvučný pár, spoluhlásku *k-*. Zámena hlások by mohla byť aj vedomá, aby sa zastrel význam slova. Slovom *kylan* v prenesenom zmysle rozumieme aj mrzáka, kaliku (Hvozdzik, 1937, s. 413).
148. **Glemboczki**, **Glembóczki**, **Glembóczky** (vyslov *Glembocki*, obidve *Glembócki*) – vzhľadom na príponu *-(c)ký* slovenské priezvisko poukazuje na pôvod, ibaže nepoznáme osadný názov zo základom Glemb-, len slovo *glemba* vo význame „nemotorný, ťarbavý človek”. Prví matrikári osadníkov zapisovali obyčajne podľa priezvisk, ale sú prípady, keď ich identifikovali osadnými názvami ich predošlých bydlísk. Predpokladajúc, že prezývku Glemba pokladali za osadný názov, opatrili ju príponou *-(c)ký*, označujúcou pôvod. Takto mohlo vzniknúť uvedené priezvisko.

149. **Glózik** – z istého aspektu meno podobné slovenskému priezvisku Brózik, tiež opatrené zdrobňujúcou príponou *-ik*, ale k jeho základu doteraz sa nepodarilo nájsť patričné krstné meno. Teda uvedené meno sa môže pokladať za priezvisko neistého významu.
150. **Gombár** – slovenské priezvisko podľa zamestnania. Utvorené bolo zo slovanského slova *gomba*, „*huba*“ a z prípony *-ár*, gomb-ár, priezvisko podľa zamestnania. Tvar vo významoch *osobného mena* (Gombár) a *geografického názvu* (Gombaszeg) prevzala aj maďarčina a v týchto funkciách sa vrátil do slovenského jazyka. Pomocou prípony *-ár* vzniká z neho osobné meno Gombár a názov zamestnania, ale už nie zo slovanského *gomba*, ale slovenského *huba, hub-ár* (Hajdú, 2010, s. 184). Z názvov zamestnaní vznikli najprv prímená, ktoré sa pridávali k menu na presnejšiu idetifikáciu človeka, neskôr, keď sa začali prímená dediť, stali sa priezviskami – napríklad Gombár, Kováč, Mlynár. Keďže názov zamestnania gombár časom zanikol, v súčasnosti namiesto neho v slovenčine sa používa slovo hubár. V tejto súvislosti uvedené priezvisko nespájajme s maďarským slovom *gomb*, ale so slovenským významom *gombík*, resp. *gombikár* – remeselník, ktorý vyrába gombíky.
151. **Gombkötő**, **Gombos** (vyslov *Gombkötő, Gomboš*) – maďarské priezviská podľa zamestnania, utvorené z postatného mena *gomb*, v slovenskom význame *gombík* – „drobný predmet na zapínanie z rôzneho materiálu a rôzneho tvaru“. *Gomb-kötő* je zložené slovo, ktoré sa vzťahuje na človeka, ktorý pletie alebo naväzuje bavlnové, strieborné, zlaté nite na ploché drevené alebo kovové pliešky. Priezvisko *Gombos*, s totožným obsahom ako *Gombkötő*, bolo utvorené príponou *-s* (vyslov -š), gomb-(o)s (Hajdú, 2010, s. 184-185).
152. **Gömöri** – maďarské prídavné meno, priezvisko podľa pôvodu, krajové obyvateľské meno utvorené z názvu *Gemer* (*Gömör*) príponou *-i* vo význame *Gemerčan*.
153. **Grecsnik**, **Grecsnyik** (vyslov *Grečnik, Grečňik*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená z názvu zaniknutej osady *Greča* (Užhorodská stolica, okres Michalovce). Utvorené boli príponou *-(n)ík*, Greč-ník. J. Stanislav (1948, s. 198) tvrdí, že osadný názov súvisí so slovanským slovom *grič* vo význame „vršok, kamenisté miesto” a s osadným názvom *Hričov*.
154. **Gregus** (vyslov *Greguš*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Gregórios* vo význame „bdejúci, ostražitý, obozretný“. Tvar *Greguš* je utvorený zdrobňujúcou príponou *-uš* zo základu *Greg-* (Greg-uš) a vyjadruje synovský vzťah (Majtán, 2005, s. 278). Pozri ešte heslá *Gergely* a *Greksza.*
155. **Greksza** (vyslov *Greksa*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena. „Z gréckeho mena *Gregorios*, ktoré malo pôvodný lexikálny význam

„bdejúci, ostražitý, obozretný“, sa v slovenčine udomácnila podoba Gregor, v staršej slovenčine bola aj podoba Rehor“ (Majtán, 2005, s. 278). Uvedené priezvisko vzniklo z jednoslabičného tvaru *Greks-* a zdrobňujúcej prípony *-a* (Greks-a).

156. **Gróf** – slovenské i maďarské priezvisko z podstatného mena *gróf* so slovenským významom „príslušník vyššej šľachty za feudalizmu“ (KSSJ, 1987, s. 110). Môže ísť aj o priezvisko podľa spoločenského postavenia alebo priezvisko prezývkového charakteru (kto sa tak správal alebo obliekal ako gróf, nazývali ho grófom) (Komlóšske priezviská, 2017, s. 93).
157. **Gulyás**, **Gulyás-Zubor** (vyslov maď. *Gujáš*, slov. *Guľáš*) – maďarské podstatné meno *gulya* (vyslov guja, guľa) znamená *stádo kráv a volov*, z ktorého maďarskou príponou *-s* (vyslov -š) bol utvorený názov zamestnania a z toho potom priezvisko prezývkového charakteru. Vysoká frekventovanosť priezviska sa odôvodňuje tým, že slovenskí osadníci po príchode na Dolnú zem namiesto poľnohospodárstva sa viac rokov zaoberali extenzívnym chovom dobytka na širokých pastviskách, k čomu boli potrební pastieri rožného dobytka, *guľáši*. Priezvisko *Gulyás-Zubor* vzniklo pridaním prímena *Zubor* – mohutné zviera z hrivou, príbuzné turovi (zool. Bison) z rodu kopytníkov, žijúce dnes už len v rezerváciách (KSSJ, 1987, s. 576), ktoré mohlo charakterizovať tohto človeka ako silného, nebojácneho.
158. **Gunda** – typické sarvašské priezvisko, ktoré môže mať dva významy. Vzniklo skrátením nemeckého rodného (krstného) mena *Kunigunda* na *Gunda*, pôvod ktorého je v staronemeckom zloženom slove *kunni gunt*, „boj rodu“ (Jančovič, 1848, s. 78). Druhý význam môže spočívať v slove *gundža* – vo význame „guča, hrča“ (KSSJ, 1987, s. 110). Podobne i Hvozdzik (1937, s. 185) pod heslom gundža uvádza aj slová suk, „hrča v dreve“, resp. „guľa z mäkkej hmoty“, „gouda“.
159. **Gurszki** (vyslov *Gurski*) – typické sarvašské priezvisko slovanského, resp. poľského pôvodu s významom *horský, týkajúci sa hôr*, ale i *banský, banícky*. Pravdepodobne osadník zo slovensko-poľského zmiešaného jazykového územia sa pridal k slovenským poddaným, aby si našiel nový domov na Dolnej zemi.
160. **Gutyan** (vyslov *Guťan*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené zo slovenského názvu osady *Guta* (Galgaguta, Maďarsko, Peštianska župa) príponou *-an* (Guť-an). Prezývka Guťan nie je pôvodné priezvisko osadníka. Jeho predošlé prechodné bydlisko bola Guta a na novom mieste dostal prezývku Guťan, ktorá sa časom stala jeho dedičným priezviskom.
161. **Gyarmati** (vyslov *Ďarmati*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Gyarmat*, napríklad *Balassagyarmat/Balašské Ďarmoty* utvorené príponou *-i*. (Osadný názov sa vysvetľuje

z mena maďarského kmeňa Gyarmat, vyslov Ďarmat) Podľa súpisov poddaných tam malo mnoho dolnozemských osadníkov svoje prechodné bydlisko. Niektorí z nich odtiaľ majú svoje prezývky, ako Gyarmati alebo Ďarmotský.

162. **Gyebnár** (vyslov *Ďebnár*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania zo slova *debnár* – „odborník, ktorý vyrába a opravuje sudy a kade".
163. **Gyekiczki** (vyslov *Ďekicki*) – slovenské priezvisko z osadného názvu *Dekýš* (Hontianska stolica, okres Banská Štiavnica). Prídavné meno malo byť utvorené pôvodne príponou *-sky* (dekýš-sky). Priezvisko z neznámych dôvodov bolo registrované v podobe *Dekycky*, nie v podobe Gyekiczki (vyslov Ďekiccki) preto sa táto podoba stala úradnou.
164. **Gyemjan**, **Gyemján** (vyslov *Ďemjan, Ďemján*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Damianos*, vlastne z ich skrátených podôb *Damian-*, *Demian-*. V slovenčine začiatočná slabika *de-* sa vyslovuje mäkko (*ďe-*), v prepise do maďarčiny *gye-*. Čiže podoby *Demian* a *Gyemian* sú formou dve priezviská, ale obsahom jedno a to isté priezvisko.
165. **Győző**, **Győző-Molnár** (vyslov Ďőző, Ďőző-Molnár) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena. Obnovovatelia maďarského jazyka v 19. storočí sa pokúsili pomaďarčiť cudzie mená, tak i priezviská latinského pôvodu. Takýmto bolo aj rodné (krstné) meno *Viktor* vo význame „víťaz, víťaziaci", v maďarskom preklade *Győző*. Dvojčlenné priezvisko Győző – Molnár patrí do kategórie podľa zamestnania vo význame Győző- Mlynár – k priezvisku sa pridalo prímeno kvôli presnej identifikácii. Pozri aj heslo *Csicsely-Podani*.
166. **Gyurcsan**, **Gyurcsány** (vyslov *Ďurčan, Ďurčáň*) – slovenské a maďarské priezvisko, obyvateľské mená zo slovenského osadného názvu *Ďurka* (Maďarsko, Peštianska župa, Galgagyörk, vyslov Galgaďörk). Priezviská boli utvorené zo slovenského osadného názvu príponami *–an* (Ďurč-an) a *-ány* (Ďurčáň, Gyurcsány), ktoré sú aj spisovné podoby priezvisk.
167. **Gyurcsik**, **Gyurecska**, **Gyuricza**, **Gyurik**, **Gyuris**, **Gyurkovics** (vyslov *Ďurčik, Ďurečka, Ďurica, Ďurik, Ďuriš, Ďurkovič*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Georgios* vo význame „roľník". Prostredníctvom latinskej podoby Georgius sa dostalo aj do slovenčiny aj do maďarčiny a z tejto podoby po rôznych zmenách vznikol slovenský tvar *Juraj* a maďarský tvar *György* (vyslov Ďörď). „Na strednom a východnom Slovensku sa domácke podoby mena Juraj používajú najčastejšie so začiatočným ď-, ktoré vzniklo vplyvom maďarskej podoby György" (Majtán, 2005, s. 277). Ako príklady prinášame uvedené priezviská v slovenskej spisovnej podobe so zreteľom aj na prípony: *Ďurč-ík, Ďur-ečka, Ďur-ica, Ďur-ík, Ďur-iš, Ďurk-ovič*. Spomenuté podoby označujú synovský

vzťah a vyjadrujú vzťah k rodine. Priezvisko *Ďurkovič* by sa mohlo pokladať aj za chorvátske, ale „takýto spôsob tvorenia nebol a nie je slovenčine cudzí“ (Majtán, 2005, s. 355). Pozri aj heslá *Durda, Durkó, Duró, Durucskó*.

168. **Hajcsár** (vyslov *Hajčár*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania vo význame „honec, poháňač“. Vzniklo zo slovesa *hajtani*, „hnať”, z ktorého vznikol aj pojem *hajdú, hajdúch*. Tiež priezvisko podľa vlastnosti, ktoré sa môže vzťahovať na človeka, neľudského dozorcu nejakej skupiny ľudí. V tomto prípade má expresívny význam.
169. **Hajdu**, **Hajdú**, **Hajduch** – Podľa Hajdú (2010, s. 198) uvedené priezviská vznikli zo slova *hajtó* (utvorené zo slova *hajt* so slovenským významom „hnať”) a ním nazývali tých pastierov, ktorí hnali rožný dobytok na trhy na územia dnešného Talianska a Dalmácie. Z nich prvé dve sú maďarské priezviská a Hajduch slovenské, všetky vznikli podľa zamestnania. Hajdúchom sa menoval aj ozbrojený strážnik, dráb alebo žoldnier. Maďarské historické slovo *hajdú* je aj etnonymum. Hajdúsi v protihabsburských stavovských povstaniach sa zúčastnili na strane Bočkaja, ktorý ich potom usadil na svojich majetkoch v takzvaných hajdúskych mestách a poskytol pre nich aj isté výsady (Komlóšske priezviská, 2017, s. 95).
170. **Halász** (vyslov *Halás*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, utvorené z podstatného mena *hal* vo význame „ryba“ príponou *-ász* (vyslov -ás): halász, „rybár“.
171. **Haliczki** (vyslov *Halicki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené buď z osadného, buď z krajového názvu. Na Slovensku existujú dve osady, z ktorých mohlo vzniknúť uvedené priezvisko, sú to *Halič* a *Stará Halič* (obidve Novohradská stolica, okres Lučenec). Priezvisko je možné odvodiť aj z názvu historického územia, ktoré sa rozprestieralo na území dnešného Poľska, na jeho juhovýchodnej časti, a na území severovýchodnej Ukrajiny. Uvedené meno vzniklo z názvu osád alebo historického územia príponou -*ský*, Halič-ský, ale bolo zapísané podľa výslovnosti (Halicki) so starobylou maďarskou grafémou *cz*.
172. **Haluska** (vyslov *Haluška*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova *haluška* – „varené múčne jedlo v podobe kúskov“ (KSSJ, 1987, s. 112). Prezývka *Haluška* (neskôr priezvisko) mohla označovať malého človeka. Slovo sa obyčajne používa len v množnom čísle, halušky. Na Dolnej zemi halušky nie sú robené v podobe kúskov, ale z rozvaľkaného cesta krájané na úzke prúžky, rezance, ale nie v tom zmysle, ako sa to na Dolnej zemi používa (tam v podobe kúskov).
173. **Hanó**, **Hanzó** – priezviská z rodného (krstného) mena *Jochanán*, ktoré má hebrejský pôvod a význam „Boh je milostivý“, čo zodpovedá slovenskému

menu *Ján*. V latinčine malo podobu Joannes, v nemčine Johannes i Hans. Medzi uvedenými príkladmi M. Majtán uvádza (2005, s. 276) tvary Handzo, Hanzo. Do tohto radu by mohol patriť aj tvar Hano. Predĺžené posledné slabiky priezvisk prezrádzajú maďarský vplyv. Nemožno vylúčiť ani vplyv nemčiny na podobu týchto mien.

174. **Hanyecz** (vyslov *Haňec*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti vo význame „hanič, haniteľ, ohovárač“ (Bernolák 1825, s. 693). Vlastnosť sa vzťahovala na prvého nositeľa tejto prezývky, na jeho potomkov už nie.
175. **Harangozó** – maďarské priezvisko prezývkového charakteru podľa zamestnania. Utvorené bolo z podstatného mena harang vo význame „zvon“. Príponou *-z* sa utvorilo sloveso harang-(o)z s významom „zvoniť“ a ďalšou príponou *-ó* podstatné meno *harangoz-ó – zvonár*.
176. **Harencsár** (vyslov *Harenčár*) – maďarské priezvisko slovanského pôvodu vo význame *hrnčiar*. Výpožička z niektorého zo slovanských jazykov z obdobia, keď sa už uskutočnila hláskoslovná zmena z g na h. Dnes už zastaralé slovo, namiesto ktorého maďarčina už má vlastné slovo *fazekas* (vyslov fazekaš). Charakteristickým znakom maďarského jazyka je, že ruší spoluhláskové zoskupenia tvaru hrn- vkladnými samohláskami (namiesto tvaru hrnčiar používa tvar harenčár). Pozri aj heslá Fazekas a Hrnčiar.
177. **Harmati** (vyslov *Harmati*) – Hajdú (2010, s. 205) priezvisko zaraďuje do kategórie podľa pôvodu. Vychádza z podstatného mena harmat vo význame „rosa“, ktoré môže byť osadným názvom. Maďarskou príponou *-i* poukazujúcou na pôvod vzniká tvar *Harmat-i* s významom *rosnatejšie miesto*. Ale Harmat môže byť aj priezvisko, ktoré taktiež maďarskou príponou *-i*, tvarom Harmat-i, vyjadruje maďarský privlastňovací vzťah Harmaté, v slovenskom význame Harmatov (syn). V súvislosti s priezviskom Harmati treba pripomenúť ešte, že v Sarvaši existuje aj meno Rosík.
178. **Havrán** – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova *havran* – „vták s lesklým čiernym perím podobný vrane“, zool. Corvus (KSSJ, 1987, s. 113). Čo dnes o prvom nositeľovi prezývky Havran nevieme, to je napr. či bol čiernej pleti, čiernych očí, či mal škrekľavý hlas alebo v niečom inom sa podobal havranovi. Pozri aj heslo Holló.
179. **Hegedüs, Hegedűs** (vyslov *Hegedüš, Hegedűs*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo zo slova hegedű vo význame „husle“, sláčikový hudobný nástroj so štyrmi strunami ladenými v kvintách (KSSJ, 1987, s. 126), utvorené maďarskou príponou *-s* (vyslov -š): *hegedűs – huslista*. Hajdú tvrdí (2010, s. 208), že uvedené priezvisko sa používalo aj v pomaďarčovaní nemaďarských priezvisk, ako Hudák, Hudec, Hugyec (vyslov Huďec) a podobne.
180. **Hicz** (vyslov *Hic*) – priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti,

vyjadrené metaforicky zo slova *hic*, ktoré má nemecký pôvod vo význame „veľmi horúce počasie, horúčava, páľava" (Slovník cudzích slov, 1997, s. 354). Tiež sa tam nachádza aj slangové slovo hicovať s významom kúriť (napríklad nehicuj toľko!). J. Synčok (2016, s. 199) taktiež uvádza slovo hicovať, ale vo význame „vliecť, teperiť, terigať".

181. **Hidasi** (vyslov *Hidaši*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou-*i*, Hidas-i. Priezvisko vzniklo zo slova *híd* vo význame „most" – stavba spájajúca brehy riek, údolí, priehlbín a podobné. Potom slovo híd bolo doplnené maďarskou príponou -*s* (vyslov -š), hidas, vo význame „miesto, kde sa nachádza most", čo môže byť aj osada. Keď osadný názov doplníme ďalšou príponou, napr. príponou -*i*, vznikne priezvisko poukazujúce na pôvod, Hidas-i. Predpokladáme, že priezvisko nie je pôvodné, skôr pomaďarčené.
182. **Hipszki** (vyslov *Hipski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou -*ský*. Patričná osada je *Hybe* (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš). Menej pravdepodobné je, aby priezvisko vzniklo z prídavného mena *hybký* vo významoch „pružný, ohyblivý, šikovný" a podobne. Jazykovo správny tvar uvedeného priezviska je Hybský, ale meno bolo zapísané podľa výslovnosti. Teda na strane jednej sa uplatňoval zákon podľa znelostnej asimilácie, pričom na druhej neplatilo pravidlo písania tvrdého *y* (*ý*).
183. **Hlavati** (vyslov *Hlavati*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru, utvorené z prídavného mena *hlavatý*. Vyjadruje vnútorné, duševné vlastnosti vo význame „tvrdohlavý, neústupný, zaťatý, vzdorovitý". Okrem vnútorných vlastností môže poukazovať meno aj na vonkajšie vlastnosti (hlavatý = fejes, pozri heslo Fejes). Hlavati je slovenský ekvivalent slova maďarského priezviska Fejes. Koreň slova je podstatné meno hlava, z ktorého príponou -*tý* vznikne prídavné meno hlava-tý.
184. **Hlbocsányi** (vyslov *Hlbočáňi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu maďarskou príponou -*i*. Osady, ktoré mohli motivovať toto priezvisko, môžu byť *Hlboké* (Nitrianska stolica, okres Senica) a *Hlboké nad Váhom*, dnes časť Bytče (Trenčianska stolica, okres Žilina). Z daného osadného názvu najprv príponou -*an* bolo utvorené obyvateľské meno *Hlbočan*, z neho maďarskou príponou -*i* vzniklo pomaďarčené priezvisko *Hlbocsányi*.
185. **Hobel**, **Hóbel**, **Hóbely** (vyslov *Hobel, Hóbel*, slov. *Hóbeľ*, maď. *Hóbej*) – slovenské priezviská nemeckého pôvodu, prezývky podľa vlastnosti a podľa zamestnania, vyjadrené metaforicky zo slova *hobeľ*, *hoblík* vo význame „nástroj na hladké opracovanie drevenej plochy" (KSSJ, 1987, s. 117).
186. **Hodálik** (vyslov *Hodálik*) – *hodáľ*, slovenské priezvisko metaforického

charakteru podľa vlastnosti vo významoch *cieňa, veľká miestnosť* alebo *ovčín*. Môže sa vzťahovať napr. na človeka s malým ovčínom alebo veľkou miestnosťou a podobnými. Hodály (vyslov hodáj) je aj zastaralé maďarské slovo so slovenskou zdrobňujúcou príponou *-ík*. Používa ho aj slovenčina, tvorí základ uvedenej prezývky. Hodályom sa menovala na Dolnej zemi aj hospodárska jednotka v chotári mimo osady s hospodárskymi stavbami a služobníctvom.

187. **Holló** – maďarské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova *havran,* „vták s lesklým čiernym perím, podobný vrane“. Vlastnosti vtáka havrana sa prenášajú na človeka, ktorý môže byť čierny ako havran, môže mať škrekľavý hlas a podobne. Pozri aj heslo *Havrán*.
188. **Holub** – slovenské priezvisko prezývkového charakteru, v ktorom je vlastnosť vyjadrená metaforicky zo slova *holub* (zool. Columba), na základe vlastností tohto vtáka: krotký, milý, ale i sivý, biely a podobne.
189. **Homonnai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Humenné* príponou *-i*, homonna-i, ale ako priezvisko Homonnai. Humenné, maď. Homonna (Zemplínska stolica).
190. **Honti** (vyslov *Honti*) – maďarské obyvateľské meno podľa pôvodu, utvorené z názvu väčšieho geografického celku, Hontianskej župy (*Hont*) maďarskou príponou *-i*, Hont-i. Poukazuje na človeka, ktorý sa tam narodil alebo pochádzal z Hontu.
191. **Hornok**, **Hornyák** (vyslov *Hornok, Horňák*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, krajové obyvateľské mená z pomnožného vlastného mena *Horniaky*, „Horné Uhorsko“. (KSSJ, 1987, s. 120). Prípona *-ák* poukazuje na západoslovenské nárečie, ktoré prevzala aj maďarčina. Spisovný tvar je Horniak.
192. **Hortobágyi** (vyslov *Hortobáďi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z krajového mena *Hortobágy* príponou *-i*, hortobágy-i. Hortobágy je najväčšia pustatina Maďarska, ktorá sa rozprestiera v Zátisí a oplýva jedinečnou flórou a faunou.
193. **Horváth**, **Horváth-Bohus** (vyslov *Horvát*,*Horvát-Bohuš*) – priezvisko podľa pôvodu, maďarské etnonymum *Horvát* v slovenskej podobe *Chorvát* – člen južnoslovanskej vetvy Slovanov. Priezvisko Horváth, Chorvát a ďalšie sú veľmi rozšírené, frekventované v strednej Európe, čo súvisí s chorvátskou kolonizáciou dnešnej časti západného Slovenska, zapríčinenou tureckou inváziou v 16. storočí. Priezvisko *Horváth-Bohus* poukazuje na rodinný vzťah.
194. **Hován** – pôvodne *Chovan*, slovenské priezvisko podľa vlastnosti i spoločenského zaradenia vo význame *chovan, chovanec*, „dieťa prijaté do výchovy v rodine“. Meno mohol zapísať matrikár, ktorý nevedel rozlišovať spoluhlásky h a ch. Základ slova tvorí podstatné meno chov. Príponou *-an* vzniká prezývka Chovan (*-án* poukazuje na maďarský vplyv).

195. **Hovorka** – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, ktoré sa vzťahuje na človeka spoločenského, zhovorčivého, priateľského, ktorý rád komunikuje temer s každým. Utvorené bolo zo slova *hovor* slovenskou príponou *-ka*, Hovor-ka. Za synonymum uvedeného priezviska sa môže pokladať sarvašské meno Beszeda a čabianske Vravko.
196. **Hrabovszky** – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadných názvov príponou-*ský*. Kmeň slova je slovanský/slovenský, je to názov stromu *hrab* (bot. Carpinus). Osady s týmto kmeňom vznikajú v blízkosti hrabových porastov, lesov. Na Slovensku je viac takých osád, z ktorých sa tvoria tvary prídavných mien hrabovský alebo hrabovecký. Z posledného skracovaním môže vzniknúť aj podoba hrabovský. Takéto sú: Bytča-Hrabové (Trenčianska stolica, okres Bytča), Hrabovec (Šarišská stolica, okres Bardejov), Hrabovec nad Laborcom (Zemplínska stolica, okres Humenné) a ďalšie.
197. **Hraskó** (vyslov *Hraškó*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova *hrach, hrášok* (bot. Pisum). Nositeľ priezviska mohol byť drobný človek, alebo v niečom inom sa podobal hrášku. Priezvisko vzniklo zo slova *hrach* a prípony *-ko*, Hraš-ko. Zdrobňujúci tvar vyjadruje synovský vzťah. Predĺžená posledná slabika poukazuje na maďarský vplyv.
198. **Hricz** – slovenské priezvisko pravdepodobne podľa pôvodu, utvorené z osadných názvov Horný alebo Dolný *Hričov* (Trenčianska stolica, okres Žilina). Koncové -cz je buď znak starobylej grafémy -č alebo prepis (chyba). Podobne z osadného názvu bolo utvorené komlóšske priezvisko *Hricsovínyi* (vyslov Hričovíňi).
199. **Hrivnák** – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou. Metafora môže byť názov sťahovavého vtáka s názvom *hrivnák* – holub s obojkom, pásikom na hrdelnej časti. V prenesenom zmysle to môžu byť aj *hriva* – dlhé bujné vlasy. V tomto prípade by základom bolo slovo *hriva*, z ktorej by sa k slovnému základu *hriv-* pripojila prípona *-(n)-ák*. Uvedené priezvisko by mohlo súvisieť aj so slovom *hrivna*, „talent" alebo menou a mierovou hodnotou hrivňa.
200. **Hrncsjar**, **Hrncsjár** (vyslov *Hrnčjar, Hrnčjár*) – slovenské priezviská podľa zamestnania – *hrnčiar*, vo význame „výrobca hlinených hrncov a iných výrobkov z hliny". Slovenský spisovný tvar je Hrnčiar. Pozri aj heslo *Fazekas*.
201. **Hruska** (vyslov *Hruška*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforicky zo slova *hruška* (strom alebo jej plod, je bot. Pyrus). Isté vlastnosti hrušky sa môžu prenášať na človeka, napríklad ako hruška (plod).
202. **Hudák**, **Hudecz**, **Hugyik** (vyslov *Hudák, Hudec, Huďik*) – slovenské

priezviská podľa zamestnania – *hudec* vo význame „hudobník, muzikant na dedine, ktorý interpretuje obyčajne ľudovú hudbu“. Uvedené priezviská naraz predstavujú aj isté nárečové tvary: tvar *Hudec* je príznačný pre stredné Slovensko, *Hudák* je východoslovenský nárečový tvar a *Hudík* je hudec, ktorý nezručne hrá obyčajne na husliach (Komlóšske priezviská, 2017, s. 98). Ako zaujímavosť treba pripomenúť, že priezvisko Hudák je typické najmä pre Slovenský Komlóš, Hudec pre Békešskú Čabu a Hudík je najmenej známe na okolí.

203. **Hunya** (vyslov *Huňa*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou *huňa* vo význame „kabát z hrubého súkna alebo kožušiny“ (KSSJ, 1987, s. 126). Môže sa vzťahovať na človeka, ktorý sa chváli svojou huňou, alebo ju nosieva aj vtedy, keď si to počasie nevyžaduje. Ak priezvisko vzniklo z osadného názvu *Hunya* (vyslov Huňa, Maďarsko, Békešská župa), patrí medzi priezviská podľa pôvodu, obyvateľské meno tvarom totožné s názvom osady (Čabianske priezviská, 2015, s. 108).
204. **Huszár**, **Huszárik**, **Huszárík** (vyslov *Husár, Husárik, Husárík*) – priezviská podľa zamestnania – *husár* vo význame „v minulosti jazdec vo vojsku“. Slovo husár je maďarského pôvodu, ale ho pozná aj slovenský jazyk. *Husárik* je slovenské slovo utvorené príponou *-ik* a označuje synovský vzťah, „syn človeka s priezviskom Husár“. Priezvisko *Husár* je pomerne vysoko frekventované, čo sa môže odôvodňovať tým, že mnohí v minulosti počas vojenskej služby slúžili ako husári a po skončení vojenčiny v civilnom živote dostali prezývku Husár, ktorá časom sa stala ich dedičným priezviskom. Podľa pravidiel slovenského jazyka slovo *husárík* je nesprávne. Dolnozemská slovenčina (konkrétne komlóšska) ho používa v istom slova zmysle. Napríklad keď malého chlapca oblečú do husárskej uniformy, menujú ho husáríkom (neberú do úvahy rytmický zákon, zdôrazňujúc význam slova zdrobňujúcou príponou *-ík*).
205. **Chlebik** – slovenské priezvisko prezývkového, metaforického charakteru podľa vlastnosti. Utvorené bolo zo základu *chlieb* a zdrobňujúcej prípony *-ík*, chleb-ík. Dolnozemskí Slováci tvar využívajú v prirovnaniach typu dobrý ako chlieb, ale vyjadrujú ním expresivitu výrazu použitím zdrobneniny chlebík, *dobrý ako chlebík.*
206. **Illés**, **Illyés** (vyslov *Illéš, Ijjéš*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena *Eliáš* hebrejského pôvodu s významom „Pán je mojim Spasiteľom“. V latinskej podobe Elias sa dostalo do maďarského jazyka, tam sa z neho vytvorili dva varianty, podoba s l (Illés) a podoba s ly (Illyés, vyslov Ijjéš) (Hajdú,2010, s. 221). Slovenská podoba Eliáš si viac zachovala z latinského tvaru.
207. **Istenes** (vyslov *Išteneš*) – maďarské priezvisko podľa duševných vlastností v slovenskom význame *Bohák*. Vzniklo zo slova *isten* „boh“ a prípony *-s*

(vyslov -š), Isten-(e)s. Prezývka vyjadruje rôzne vnútorné vlastnosti, zbožnosť, bohabojnosť, bohumilovnosť. Takýto človek je aj mravný, cnostný, skromný, mierumilovný a podobne. Slovenský pár uvedeného priezviska je Bohák. Pozri aj heslo *Bohák*.

208. **Iváncsó**, **Ivanics**, **Ivanyics** (vyslov *Ivánčó, Ivanič, Ivaňič*) – následkom slovenských prípon priezviská slovanského pôvodu z rodného (krstného) mena *Ivan*, ktorá predstavuje starú slovanskú podobu starozákonného hebrejského mena Jochanán vo význame „Boh je milostivý“. Z tohto mena bolo utvorené aj meno Ján. V niektorých maďarských nárečiach začiatočné *Jo-* sa obmieňalo hláskou *I-*, tak okrem *Joános* vznikol aj tvar *Ivános* (vyslov Joánoš a Ivánoš). Obidve podoby časom stratili latinskú príponu *-os* (Joán, Iván). Uvedené priezviská sú typické pre juhoslovanské jazyky a vyjadrujú synovský vzťah (Hajdú, 2010, s. 223-224). V prípade krstného mena Ján vznikol zdrobňujúci tvar *Jančo*, podobne vznikajú aj podoby *Ivan-čo* a *Ivan-ič*. *Ivanyics* (vyslov Ivaňič) je vlastne vyslovená slovenská podoba tvaru Ivanič.
209. **Iványi** (vyslov *Iváňi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno z osadných názvov so slovom Iván príponou *-i*. Uvedené priezvisko je utvorené z mena *Jochanan* hebrejského pôvoduvo význame „Boh je milostivý“. Do maďarského jazyka sa dostalo sprostredkovaním z latinčiny v podobe Johanán. Tvar prešiel rôznymi zmenami aj v maďarčine aj v slovenčine, jeho konečná podoba sa ustálila v tvaroch osobného (krstného) mena Iván, resp. Ivan, ktoré sa časom stali priezviskami. Využívajú sa aj ako osadné názvy a príponou *-i* vyjadrujú pôvod (Hajdú, 2010, s. 224).
210. **Jakab** – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena *Jakaqóbh* hebrejského pôvodu vo význame „držiaci sa za pätu“ (čo sa pokladá na základe Biblie za ľudovú etymológiu (Hajdú, 2010, s. 226) alebo „druhorodený“ (Majtán, 2005, s. 278). Význam „držiaci sa za pätu” je krásna metafora slova „druhorodený” – ako keby sa svojho prvorodeného brata držal za pätu a preto prišiel na svet až po ňom. Slovenský tvar je *Jakub*.
211. **Jambrich** – slovenské priezvisko z maďarskej podoby rodného (krstného) mena nemeckého pôvodu *Emmerich*, z ktorého vznikol aj tvar *Imrich* a jeho maďarská podoba *Imre* (Komlóšske priezviská, 2017, s. 99).
212. **Jancsó**, **Janecskó**, **Jani**, **Janis**, **Jánosik**, **Jansik**, **Janurik**, **Jasák**, **Jasik** (vyslov *Jančó, Janečkó, Jani, Janiš, Jánošik, Janšik, Janurik, Jašák*) – slovenské a maďarské priezviská z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Jochanán* vo význame „Boh je milostivý“ (Majtán, 2005, s. 276). Utvorené sú rôznymi príponami a všetky poukazujú na synovský vzťah. Za slovenské sa pokladajú tieto (zviditeľňujeme základ a príponu a ich spisovný tvar): *Jan-čo, Janeč-ko, Jan-iš, Jánoš-ík* (k maďarskému základu pri-

slúcha slovenská prípona), *Janur-ík, Jaš-ák* a *Jaš-ík.* Medzi maďarské priezviská patrí meno *Jani*. Z uvedených priezvisk Hajdú ďalšie dve zaraďuje medzi maďarské, *Jancsó* a *Janecskó* (2010, s. 227, 228). Zdrobňujúce prípony *-o* a *-ko* sú slovanského pôvodu, slovenské, ich predlžovanie je len príznakom maďarčiny.

213. **Jánovszki**, **Jánovszky** (vyslov obidve *Jánovski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu so slovom *Ján* príponou *-ský*. Osobné (krstné) meno Ján je odvodené z hebrejského Jochanán, ktoré sa časom začalo používať aj vo funkcii priezviska a osadného názvu. Príklad na osadný názov: *Jánovce* (Šarišská stolica, okres Poprad a Bratislavská stolica, okres Galanta). Z názvu obidvoch osád príponou *-ský* mohlo vzniknúť priezvisko Jánovský, otázkou je, či ten pochádzal zo Spišskej alebo Bratislavskej stolice.
214. **Jelen** (vyslov *Jelen*, slov. vlastne *Jeleň*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti vyjadrené metaforicky zo slova *jeleň* – „veľký parohatý lesný prežúvavec, *zool. Cervus*“ (KSSJ, 1987, s.144) s maďarským významom *szarvas* (vyslov sarvaš).
215. **Jeszenszky Paulovics**, **Jeszenszky Pavlovics**, **Jeszenszky-Paulovics**, **Jeszenszky-Pavlovics** (vyslov *Jesenski Paulovič* a *Pavlovič*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené príponou *-ský* z osadných názvov *Jesenské* (Tekovská stolica, okres Levice, resp. Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota). Osadný názov mohol vzniknúť z priezviska *Jesenský* alebo z nárečového názvu stroma *jeseň* (spisovný tvar *jaseň* – „listnatý strom s bielym pružným drevom, bot. Fraksinus“).
216. **Jónás** (vyslov *Jónáš*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Jonah* vo význame *holub*, ktoré latinčina prevzala v podobe *Jonas*. Z neho sa vytvoril aj maďarský aj slovenský tvar (*Jónás*, resp. *Jonáš*) (Hajdú, 2010, s. 231).
217. **Juhász**, **Juhos** (vyslov *Juhás, Juhoš*) – maďarské priezviská podľa zamestnania zo slova *juh* (vyslov ju, lebo maďarské koncové h je nemé) vo význame „*ovca*“ utvorené príponou *-ász* a *–s* (vyslov juh-ás a juh-(o)š). Zamestnanie bolo buď prinesené z Liptova, Spiša alebo Oravy, kde ovčiarstvo bolo chlebodarným zamestnaním, alebo v novej vlasti obnovené, veď v prvých desaťročiach hlavným zamestnaním nových osadníkov bolo predovšetkým pastierstvo, extenzívny chov zvierat, dobytka. Pamiatka chovu oviec a konzumovania baraniny je prezentovaná aj na súčasnom jedálnom lístku Sarvašanov. Priezvisko *Juhos* vyjadruje aj vlastnenie oviec, je to osoba, ktorá disponuje ovcami.
218. **Jurák**, **Juró** – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Georgios* vo význame „roľník“. „Toto meno (ide o krstné meno Juraj) sa na západnom Slovensku a aj v severnej časti stredného Slovenska používalo v podobách so začiatočným j-, ako sú Juro, Jurko, z ktorých sa

utvorilo priezvisko Jurák“ (Majtán, 2005, s. 277). Inde dominuje začiatočné ď-, ako Ďuro, Ďurko, čo poukazuje na maďarský vplyv, vplyv mena *György* (vyslov Ďörď). Uvedené priezviská boli utvorené príponami *-ák* (Jur-ák, Jurák) a *-o* (Jur-o, Juro).

219. **Kalász** (vyslov *Kalás*) – maďarské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti vo význame *klas* a podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Klasov/Kalász* (Nitrianska stolica, okres Nitra). Klas je vrchná časť stebla obilnín (pšenice, kukurice) a tráv, čo je vlastne kvet, potom plod. Tieto sú najcennejšie časti rastlín. Asi v tomto zmysle treba ponímať metaforu ako vlastnosť nositeľa priezviska.
220. **Kalivoda** (vyslov *Kalivoda*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, ktoré má prezývkový charakter. „Priezviská prezývkového charakteru vznikli aj zo zložených slov. Najviac takýchto zložených priezvisk vzniklo podľa modelov starobylých slovanských osobných mien predkresťanského typu, napr. Kalivoda, Hrajnoha, Lapikurka, Mastihuba, Pivoda, Valihora a ďalšie. Významy slova *kalivoda* – robiť kalným, kaziť, ničiť.” (Majtán, 2006, s. 217).
221. **Kalmár** – maďarské priezvisko nemeckého pôvodu podľa zamestnania, *kramar* vo význame „maloobchodník”, „kramár”. V slovenskom jazyku je tiež známy pojem kramár, utvorený z podstatného mena krám, sklep príponou *-ár*, „v minulosti (malý) obchod alebo stánok s rozličným drobným tovarom” (KSSJ, 1987, s. 166).
222. **Kasik**, **Kasnyik** (vyslov *Kašik, Kašňik*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Prvé vo význame *kaša*, vlastne jej tvar utvorený zdrobňujúcou príponou *-ík* vo význame syn osoby menom *Kaša*, Kaš-ík. Druhé vo význame *kašník*, čo je viacfunkčné zariadenie v mlyne, ktorým sa odstraňujú šupky z prosa alebo konce zŕn jačmeňa. Názvom tohto zariadenia mohli nazvať aj tam pracujúceho človeka. Časom táto prezývka sa stala jeho dedičným priezviskom.
223. **Kasuba** (vyslov *Kašuba*) – priezvisko sarvašských rodín so slovenskými koreňmi, ktorých predkovia mohli prísť z územia Poľska. Priezvisko podľa pôvodu, z národného a etnického mena *Kašub*. Kašubovia sú potomkami pobaltských Slovanov, ktorí dnes žijú v poľskom Pomeránsku.
224. **Katona** - maďarské priezvisko latinského pôvodu vo význame *vojak*, ktoré maďarčina prevzala z talianskeho jazyka v podobe *cattano* vo význame miestodržiteľ. Dnes sa ním menujú všetci členovia vojenského zboru.
225. **Káposzta**, **Kapuszta** (vyslov *Káposta, Kapusta*) – maďarské a slovenské priezvisko s totožným obsahom, prezývky podľa vlastnosti – zo slova *kapusta* vo význame „zelenina pestovaná pre dužnaté listy tvoriace pevnú hlavu” (bot. Brassica oleracea) (KSSJ, 1987, s. 148). Metafora sa môže vzťahovať na človeka, ktorý rád konzumuje kapustu, alebo sa v niečom

podobá spomenutej zelenine. Uvedené priezviská môžu byť aj podľa pôvodu, ak vznikli z osadného názvu Hrabušice, maď. Káposztafalu, nem. Kapsdorf (Spišská stolica, okres Spišská Nová Ves).

226. **Károly**, **Károlyi** (vyslov maď. *Károj, Károji*) – priezviská s rozličným významom. *Károly* (slovenská podoba *Karol*) maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena starogermánskeho pôvodu *Kerl* s významom „muž, mladý človek, rytier", ktoré v nemčine dostalo tvar Karl. Hajdú tvrdí (2010, s. 247, 248), že slovo má aj staroturecký pôvod, keď sa odvodzuje z názvu vtáka *karvaly* (vyslov karvaj), v slovenčine *krahulec* (zool. Accipiter nisus), „dravý vták príbuzný jastrabovi" (KSSJ, 1987, s. 166). Čiže v súvislosti s priezviskom Károly ide o zhodu dvoch mien toho istého obsahu a tej istej podoby. Priezvisko *Károlyi* sa vysvetľuje dvojakým spôsobom: maďarské priezvisko podľa pôvodu utvorené z osadného názvu *(Nagy)károly* maďarskou príponou *-i* (*Nagykároly-i, Károji*, vyslov Naďkároji, Károji), ale maďarská prípona *-i* vyjadruje aj privlastňovací vzťah, napr. *Károlyi* vo význame „syn osoby menom Károly", v maďarčine *Károlyé* (vyslov Károjé vo význame Károl'ov).

227. **Kelemen** (vyslov *Kelemen*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu. Utvorené bolo z podoby *Clemens* vo význame „tichý, milý, krotký", z ktorého vzniklo krstné meno Clemens (v maďarčine *Kelemen* a v slovenčine *Kliment, Klement*).

228. **Keller, Keller-Marosi** (vyslov *Keller, Keller-Maroši*) – maďarské priezviská nemeckého pôvodu podľa zamestnania. Nemecká kolonizácia na území dnešného Slovenska, resp. Horného Uhorska sa datuje do druhej polovice 12. storočia (Spiš) a hlavný prúd sem smeroval v 13. storočí (Marek, 2006, s. 59). „Keller je východonemecký nárečový tvar, známym sa stal už v 15. storočí a rozšíreným po príchode nemeckých kolonistov do Uhorska v 18. storočí". Slová *keller – kelner* v maďarčine sa používali vo význame pincemester (vyslov pincemešter), „pivničný majster", dnes *čašník* (Hajdú, 2010, s. 254, 255). Dvojčlenné priezvisko poukazuje buď na pôvod (Keller-Marušský, ktorý pochádza z povodia Maruše) alebo na priezvisko druhého člena manželského páru.

229. **Kemény** (vyslov *Keméň*) – maďarské priezvisko vyjadrujúce jednak telesné i duševné vlastnosti vo významoch „nevľúdny", „drsný", „prísny", „divoký", resp. „ťažký", ale korešponduje aj so slovenským prídavným menom „tvrdý" (Hajdú, 2010, s. 254). Priezvisko *Kameň* sa v roku 1995 nachádzalo 17 krát v 9 lokalitách. Pôvod priezviska by sa dal vysvetliť aj osadným názvom – človek pochádzajúci z Červeného Kameňa (Trenčianska stolica, okres Považská Bystrica) alebo Modrého Kameňa (Novohradská stolioca, okres Veľký Krtíš).

230. **Kenyeres** (vyslov *Keňereš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania.

Utvorené bolo zo základu *kenyér* (vyslov keňér) vo význame *chlieb* a prípony *-s* (vyslov -š) vyjadrujúcej zamestnanie, kenyer-(e)s s významom „osoba, ktorá pečie alebo predáva chlieb“. Dnes názov zamestnania označuje slovo pék, „pekár“. Kenyeres je aj človek disponujúci chlebom, ktorý vlastní chlieb, ale i veľký konzument chleba. Príbuzným sarvašským slovenským priezviskom je Chlebík, ktoré je metaforického charakteru podľa vlastnosti. Pozri heslo *Chlebik*.

231. **Kepenyes, Kepenyes-Darida** (vyslov *Kepeňeš, Kepeňeš-Darida*) – maďarské priezviská podľa zamestnania a podľa vlastnosti. Podľa zamestnania ako krajčír, ktorý šije plášte a podľa vlastnosti v tej súvislosti, že chodí v plášti. Priezvisko *Kepenyes* vzniklo zo základu *köpeny, kepeny* (vyslov köpeň, kepeň) v slovenskom význame „plášť“, „kepeň” a prípony *-s* (*-š*), Kepeny-(e)-s. Uvedené maďarské priezvisko v Sarvaši má svoj slovenský pár. Pozri heslo *Plástyik* (vyslov Plášťik). Dvojčlenné priezvisko *Kepenyes-Darida* môže sa vzťahovať aj na meno druhého partnera manželského páru.
232. **Kepka** – slovenské nárečové slovo expresívneho významu, priezvisko prezývkového charakteru vo význame „ohovárajúca, osočujúca mienka, klebeta“ o niekom. Prezývka vznikla zo základu *kep* vo význame „lono” a zdrobňujúcej prípony *-ka*, kep-ka, ako priezvisko Kepka (Čabianske priezviská, 2015, s. 112).
233. **Kerekes, Kerékgyártó, Kerékjártó** (vyslov *Kerekeš, Kerékďártó, Kerékjártó*) –maďarské priezviská podľa zamestnania vo významoch „kolár“, „výrobca kolies“. Namiesto starších maďarských názvov používajú sa aj tvary bognár a bodnár (pozri tam). Zaujímavý je názov zamestnania v podobe *Kerékjártó*. Je to zložené slovo nárečového charakteru a na hranici zloženiny spoluhláska *-gy* (-ď) sa mení na *-j* (namiesto kerék–gyártó vzniká kerék– jártó), pričom význam slova sa nemení (Hajdú, 2010, s. 256, 257).
234. **Kerepczki** (vyslov *Kerepecki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu slovenskej osady *Kerepes* príponou *-ský* (vyslov Kerepeš, Maďarsko, Peštianska župa). Z neznámych dôvodov namiesto tvaru Kerepešský priezvisko bolo registrované príponou *-(c)ký, -szki*, Kerepeczki.
235. **Kereszturszki, Kereszturszky** (vyslov obidve *Keresturski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov príponou *-ský*. *Rákoskeresztúr* (vyslov Rákoškerestúr) v minulosti bola samostatná slovenská osada, dnes je časťou hlavného mesta Maďarska Budapešť. Podľa M. Hajdú (2010, s. 258) v mnohých názvoch chrámov v bývalom Uhorsku sa veľmi často vyskytovali zložené tvary „Kereszt ura“ (vyslov kerest ura) vo význame „pán kríža“, vzťahujúce sa na ukrižovaného Ježiša Krista. Z týchto názvov kostolov vznikali aj osadné názvy, ako Rákoske-

resztúr, Hostie /Keresztúr (Tekovská stolica, okres Zlaté Moravce), Krížovany nad Dudváhom/Keresztúr (Bratislavská stolica, okres Trnava), Palárikovo/Keresztúr (Nitrianska stolica, okres Nové Zámky) a ďalšie.

236. **Kergyik** (vyslov *Kerďik*) – nateraz priezvisko nepriezračného významu, pravdepodobne slovenského pôvodu, na čo poukazuje aj slovenská zdrobňujúca prípona (*-ík)*. V Slovenskom Komlóši existuje priezvisko *Kergyó* (vyslov Kerďó), ktoré ak porovnáme so sarvašským Kerdík, zistíme, že majú spoločný základ, *Kergy* (Kerď). Príponou *-ík* vznikne podoba Kerdík, ktorá nemá význam ani v slovenskom ani v maďarskom jazyku, ale v dvojjazyčnom prostredí môže vzniknúť pojem, ktorý sa dá zdôvodniť. Vzhľadom na pravidlá znelostnej asimilácie zo slova kertík s významom malá záhrada, záhradka môže vzniknúť tvar kerdík, slovo utvorené z maďarského základu a slovenskej prípony (ík). Podobný jazykový jav v Slovenskom Komlóši sa skrýva za výrazom *sajtruha* (šajtruha). Je to maďarský názov domácej textílie, čo je vlastne plátno používané pri domácej výrobe tvarohu a syra, cez ktoré odteká srvátka, sajtruha (vyslov slovensky šajdruha)
237. **Kertész** (vyslov *Kertés*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania s významom „záhradník“. Vzniklo z podstatného mena kert, „záhrada“ príponou *-ész* (vyslov -és), kert-ész – *záhradník*, odborník pestovania kvetov, zelenín, ovocných stromov a iných úžitkových a okrasných rastlín.
238. **Kinyik** (vyslov *Kiňik*) – slovenské alebo maďarské priezvisko neznámeho pôvodu a významu, ktoré by sa mohlo spájať so zámenami *nikto, nik, niekto* alebo s maďarskými slovesnými tvarmi *nyikkan* (vyslov ňikkan) vo výname „muknúť“ a nyikk.
239. **Kis, Kisalbert, Kisgyurka, Kiss, Kiss-Antal, Kiss-Horváth** (vyslov *Kiš, Kišalbert, Kišďurka, Kišš, Kišš-Antal, Kišš-Horvát*) – maďarské priezviská podľa telesných vlastností vo význame „malý“, „nie veľký“, „nie mladý“. Prídavným menom *kis*, „malý“ sa môžu spájať krstné mená Albert (Kisalbert), Gyurka (Kisgyurka) a podobne a môžu sa tvoriť dvojčlenné priezviská Kiss-Antal, Kiss-Horváth, poukazujúce buď na meno manželského partnera alebo na národnú príslušnosť. V niektorých maďarských nárečiach Kiss sa vyslovuje aj s dlhou spoluhláskou (-šš) (Hajdú 2010, s. 262). Podobne ako priezvisko Nagy, aj Kis/Kiss je veľmi frekventované, následkom čoho z nich je mnoho dvojčlenných mien.
240. **Kisuczki, Kiszuczky** (vyslov *Kišucki, Kisucki*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, ktoré poukazujú na väčší geografický región. *Kysuce* sa nachádzajú v severozápadnej časti Slovenska a názov majú od rieky, ktorá týmto územím preteká. Uvedené priezviská vznikli príponou *-ský*, kysucský. Prvé priezvisko z neznámych dôvodov bolo nepresne evidované (namiesto Kysucký Kyšucký). Keďže dvojica spoluhlások -c + s na hranici spojenia splynula (c + s = c), druhé meno bolo registrované podľa výslovnosti, Kysucký.

241. **Kiszel, Kiszely, Kiszely-Peres** (vyslov *Kisel*, slov. *Kiseľ*, maď. *Kisej* alebo *Kiseli*, *Kiseľ-Pereš*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom jedla, obyčajne polievky *kyseľ*. Tvar *kyseľ* vznikol z prídavného mena *kyslý* a týka sa obyčajne kyslej polievky. Kyseľ na strednom Slovensku má význam „kyslá, zápražkou zahustená polievka (mliečna, zemiaková, kapustová a podobne), v Liptove „koláč z prvého mlieka po otelení“, v Novohrade „voda z kyslej kapusty“, na Spiši „jedlo z cmaru a múky“ (Čabianske priezviská 2015, s. 113). Kyseľ je aj čabianska zabíjačková polievka, ktorá je najchýrnejšou dolnozemskou polievkou. Pravdepodobne aj preto, lebo okrem chrbtiny do polievky sa dávajú aj vnútornosti (obarené obličky, srdce, mozog). V súvislosti s výslovnosťou uvedených priezvisk treba poznamenať, že tieto priezviská obsahujú spoluhlásku, ktorú maďarský jazyk nepozná. Je to spoluhláska *ľ*, pre ktorú maďarčina má grafému (ly), ale ju vyslovuje ako *j*. Často ju nahradzuje jej tvrdým párom, spoluhláskou l.
242. **Kita, Kitajka** – typické sarvašské slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Podľa J. Hvozdzika (1937, s. 414) má slovo *kyta* viacero významov: ozdoba do vlasov, drdol, parta, kytica, ale aj viazanica ľanu a konopy. Kytajka sa tiež pokladala za ozdobu, niečo strapcovité a závoj okolo krku dievčin.
243. **Kituljak, Kitulják** – sarvašské slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Pri analýze mena Kytuljak treba vychádzať z pojmu *kytla*, čo môže byť odev, pre ženy akási spodná sukňa, pre mužov takzvaný kabátec, kabátik. Podľa toho kytuljakom možno nazvať osobu, ktorá sa takto odieva, oblieka (Hvozdzik, 1937, s. 339).
244. **Klimaj, Kliment** (vyslov *Klimaj, Kliment*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Clemens* vo význame „krotký, tichý, milý, mierny“. Slovenská spisovná podoba je Klement, ale uvedené priez-viská boli utvorené ešte zo staršieho tvaru Kliment, zo skrátenej podoby Klim- a prípon *-aj, -ent*, Klim-aj, Klim-ent. Uvedeným slovenským priez-viskám zodpovedá maďarská podoba Kelemen.
245. **Kmetykó** (vyslov *Kmeťkó*) – slovenské priezvisko podľa príbuzenských vzťahov. Vzniklo zo základu *kmeť* a prípony *-ko*, Kmeťko vo význame „syn osoby menom Kmeť“. Pôvod spomenutých priezvisk treba hľadať v latinskom slove comes s významom „sprievodca, účastník sprievodu, dvoran“ a podobne (Komlóšske priezviská, 2017, s. 103). Obsah slova kmeť prešiel dlhým vývinom, v staršej slovenčine mal význam „sedliak“ s usadlosťou, potom laický prísediaci súdu, starý, skúsený, vážený človek, staršina, hlava rodu atď. Preto M. Majtán priezviská Kmeť a Kmeťko zaraďuje aj do kategórie priezvisk podľa spoločenského zaradenia (2014, s. 35).
246. **Kmotricza** (vyslov *Kmotrica*) – slovenské priezvisko podľa príbuzenských

vzťahov vo význame *kmotra*. Je to pôvodný tvar a podoba priezviska vznikla pridaním prípony *-ica*.
Slovo *kmotra* (v praslovančine **kъmotra*) je „staré prevzatie z ľud. lat. **comatre(m)* - východiskom výrazu je kresť. lat. *commäter,* kmotra“, doslova „spolumatka“ (odtiaľ „krstná matka“ vo vzťahu k rodičom dieťaťa)“ (Králik, 2015, s. 272). Kmotra ako „spolumatka“ zastupovala matku pri krste.

247. **Kocsis** (vyslov *Kočiš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, základ ktorého je podstatné meno *kocsi* vo význame „voz“. Utvorené bolo maďarskou príponou *–s* (vyslov -š), kocsi-s. Názov tohto voza súvisí s osadným názvom Kocs (vyslov Koč, Maďarsko, Komárňanská župa). Namiesto tradičného voza tam začali vyrábať modernejší, ľahší, aj pre osobnú prepravu používaný voz. Názov staršieho typu voza bolo slovo *szekér* (vyslov sekér), novší menovali *kocsi szekér* (vyslov koči sekér). Časom sa výraz skrátil na prívlastok – *kocsi* (voz vyrábaný v osade Kocs) a začal sa používať vo funkcii podstatného mena.
248. **Kohut, Kohút** – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Vlastnosť v tomto prípade je vyjadrená názvom *kohút*, „samec kurovitých vtákov“ (KSSJ, 1987, s. 156). Jeho niektoré vlastnosti sa môžu prenášať aj na živé osoby.
249. **Kollár** – slovenské priezvisko podľa zamestnania. Vzniklo zo slovanského základu *kolo* vo význame „kruh, koleso“ príponou *-ár*, *kolár* a vzťahuje sa na odborníka, ktorý z dreva vyrábal kolesá a iné súčiastky voza. Nadnes kolárstvo ako remeslo už zaniklo.
250. **Kolompár** – maďarské priezvisko nemeckého pôvodu podľa zamestnania so slovenským významom *klampiar* – odborník, ktorý vyrába alebo opravuje rôzne predmety z plechu (KSSJ, 1987, s. 152).
251. **Koltai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu. M. Hajdú ho odvodzuje z rodného (krstného) mena Nikolaus (2010, s. 264), a to stratou prvej slabiky (Ni-) a prípony *-aus*. Tento spôsob tvorenia priezvisk je príznačný pre slovanské jazyky. Podľa toho základ uvedeného priezviska je *Kol-* a so slovanskou zdrobňujúcou príponou *-ta* vzniká osadný názov *Kolta* (Komárňanská stolica, okres Nové Zámky). Z tohto ďalšou, ale maďarskou príponou *-i* sa tvorí prídavné meno poukazujúce na pôvod, Kolta-i – človek pochádzajúci z Kolty.
252. **Komár, Kómár** – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti vo význame *komár*, „drobný, dotieravý hmyz“ s istými vlastnosťami, ktoré môžu byť príznačné aj pre niektorých ľudí. Keďže uvedené priezviská mohli vzniknúť aj z osadných názvov, môžu patriť aj do kategórie podľa pôvodu. Patričných osád na Slovensku je viac. Sú to: *Komárov*, časť Bratislavy, tiež *Komárov* (Tekovská stolica, okres Bardejov), Komá-

rovce (Abovská stolica, okres Košice) a Sobrance, časť *Komárovo* (Užhorodská stolica, okres Sobrance). Tvar *Kómár* mohol vzniknúť náhodou alebo v snahe zastrieť pôvodný slovenský obsah slova komár.

253. **Komlós, Komlósi, Komlovszki, Komlovszky, Komlovszky-Szvet** (vyslov *Komlóš, Komlóši*, obidve *Komlovski, Komlovski-Svet*) – slovenské a maďarské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená z osadného názvu *Tót-komlós*, Slovenský Komlóš (Maďarsko, Békešská župa). S výnimkou Komlós všetky utvorené príponami (Komlós *-i*, Komlov *-sky*). Slovenský spisovný tvar je *Komlóš-sky*. Komlóš je maďarský pojem s významom „miesto, kde rastie chmeľ" (*komló* – po slovensky *chmeľ*). V súvislosti s podobou Komlovsky treba nastoliť niekoľko zaujímavých jazykových otázok. Napríklad ako si prispôsobuje maďarský jazyk svojim pravidlám cudzie, povedzme slovenské názvy, priezviská, prípony, hlásky a podobne. Zdrobňujúca prípona *-ko* je pôvodne slovenská/slovanská (napríklad Paľko, Janko), používa ju aj maďarčina, ale v podobe *-kó* (Palkó, Jankó). Podobný prípad prezentuje aj komlóšske priezvisko Ondrejó, ktoré malo pôvodne podobu Ondrejov. Maďarčina privlastňovaciu príponu *-ov* menila na koncové dlhé *-ó*. V prípade sarvašského priezviska Palov/Palyov táto zmena ešte neprebehla. V istých prípadoch opak spomenutého javu sa odohráva aj v slovenskom jazyku. Ako príklad potvrdzuje to práve priezvisko *Komlovsky*. Jazykový cit tvorcu tohto mena namiesto základu komló použil tvar komlov (teda namiesto-*ó* príponu *-ov*), a takto vytvoril podobu Komlovsky, ktorá je síce nepravidelne utvorená, ale ako priezvisko úradne správna.

254. **Koncsek** (vyslov *Konček*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti. Základ, z ktorého vzniklo, je slovo *koniec* vo významoch posledná, krajná časť niečoho, opak začiatok, posledná fáza niečoho, opak začiatok a smrť, zánik (KSSJ 1987, s. 160). Z tohto základu príponou *-ček* bol utvorený tvar *konček* (na Dolnej zemi nárečový tvar končok).

255. **Kondacs** (vyslov *Kondač*) – typické sarvašské priezvisko podľa zamestnania, ktoré má maďarský pôvod v slovách *konda*, „črieda ošípaných", *kondás* (vyslov kondáš), „pastier svíň". Maďarský názov zamestnania vznikol príponou *-(á)s* (vyslov -(á)š), kondáš, ktorý slovenčina pozmenila na kondač. Zastaralý slovenský tvar bol *gondáš*. Priezvisko Kondač v Sarvaši je veľmi frekventované, čo sa vysvetľuje jednak tým, že značná časť obyvateľstva sa zaoberala týmto typom pastierstva, keď sa ešte statok vyháňal do chotára, na pastviská. Prezývka môže byť veľmi rozšírená aj preto, že tieto rodiny v minulosti mohli byť veľmi rozšírené, mnohodetné. V minulosti mnoho pracovných rúk v rodine bolo predpokladom majetkového vzmáhania sa.

256. **Konyecsni** (vyslov *Koňečni*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti alebo podľa pôvodu. „Konečný je ten, ktorý sa nachádza na konci, po ktorom už nie je ďalší" (KSSJ, 1987, s 160). Prezývka sa týka obyčajne toho, kto býva

na konci dediny (prípadne na konci ulice). Takúto istú motiváciu má aj priezvisko *Konček*. Pozri príslušné heslo.

257. **Kopcsjak** (vyslov *Kopčjak*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu. Utvorené bolo zo slova *kopec* nárečovou príponou *-jak*, *kopč-jak* (spisovný tvar je kopčiak) a označuje človeka, ktorý býva na kopci.
258. **Korbel, Korbely** (vyslov *Korbel*, resp. slov. Korbeľ, maď. Korbej) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti vyjadrené slovom *korbeľ* vo význame „špeciálna valcovitá alebo kúžeľovitá nádoba s vrchnákom a odklápacím vrchnákom, urobená na pitie vína alebo piva (používaná najmä v minulosti) (Hvozdzik, 1937, s. 366).
259. **Korcsog, Korcsok** (vyslov *Korčog, Korčok*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, ktoré vznikli zo slova *korec*. Korec v minulosti bola vlastne nádoba zhotovená z kôry stromov (kôra – korec). Korec ako dutá miera počíta okolo 60 litrov. Korec je aj plošná miera, okolo pol jutra, na ktorú sa vyseje korec obilia (KSSJ, 1987, s. 162, 163). Na Dolnej zemi korcom sa nazýva aj motúz na mužské spodky (Synčok, 2000, s. 117) a existuje aj takzvaný korcový stolec, konštrukcia na sedenie bez operadla, ktorého sedadlo je ovinuté povrazom pleteným z kukuričného šúpolia. To mohol byť pôvodne aj povraz určitej dĺžky, ktorým sa vymeriavala plocha. Uvedené priezviská boli utvorené zo základu *korec* a stredoslovenskej nárečovej prípony *-čok* (spisovná podoba zdrobňujúcej prípony je *-ček*, korček). Tvar Korčog mohol vzniknúť podľa výslovnosti, keď neznelé *-k* na konci slova sa v maďarčine vyslovuje znelo, ako *-g*.
260. **Korim** – slovenské priezvisko podľa pôvodu. Ako aj totožné komlóšske priezvisko aj toto môže súvisieť so starým osobným menom Kuřim, prípadne s názvami obcí Kurimany (Spišská stolica, okres Levoča) a Kurima (Šarišská stolica, okres Bardejov) (2017, s. 104). Podobne mohlo vzniknúť z osadných názvov Malé a Veľké Korimovo (Bratislavská stolica, okres Dunajská Streda) strhnutím prípon *-ovo*. Ďalej môže mať pôvod v slovesných tvaroch *koriť, koriť sa* vo významoch „ponižovať, ponižovať sa“ a z tvaru prvej osoby jednotného čísla korím sa. Toto vysvetlenie je najpravdepodobnejšie. Keďže dolnozemskí Slováci boli veľmi nábožní, často v samote ale aj pred verejnosťou pykali za svoje hriechy, hovoriac korím sa. Aj táto nábožná činnosť mohla byť motívom vzniku prezývky.
261. **Korompai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *–i* zo slovenského osadného názvu *Krompachy* (*Korompa*), Korompa-i (Spišská stolica, okres Spišská Nová Ves).
262. **Koszta, Koszti** (vyslov *Kosta, Kosti*) – M. Hajdú (2010, s. 278) uvedené priezviská zaraďuje do dvoch kategórií, medzi priezviská z rodných (krstných) mien a medzi priezviská podľa vlastnosti. Mohli vzniknúť z latinského slova *constans* s významom „pevný, silný, stály“, z ktorých bolo utvorené krstné meno *Constantinus*. Z neho mohlo vzniknúť rodné meno

a priezvisko *Kosti*, a to skrátením na jednu slabiku (Const) a stratou hlásky *-n-* . Tvar Kost príponou *-i* vyjadruje príslušnosť k otcovi. Podobne maďarskou zdrobňujúcou príponou *–a* vznikla aj podoba *Kosta*. Ak uvedené priezviská zaraďujeme do kategórie podľa vonkajších, telesných vlastností, tak východiskom prezývky môže byť slovo *kosť* s významom „tenký, chudý, kostnatý“. Slovenská podoba *kosť* v prepise do maďarčiny má tvar *koszty* (čítaj kosť alebo tvrdo vyslovená posledná slabika, kosti), čo v slovenčine sa číta kosty a v ďalšom prepise do maďarčiny vzniká znova podoba kosť alebo novší tvar kosti.

263. **Kovács, Kovácsik, Kováts** (vyslov *Kováč, Kováčik, Kovátš*) – priezviská slovanského pôvodu podľa zamestnania, ktoré aj slovenský aj maďarský jazyk pokladá za svoje s tým istým významom. Pojem vo všetkých slovanských jazykoch patrí do základnej slovnej zásoby, slová vyjadrujúce činnosť vznikajú zo základu *kov (kovať)*, pritom tvar kov zahrňuje v sebe „všetky pevné lesklé nepriehľadné látky dobre vedúce teplo a elektrinu, ktoré sa dajú obrábať a majú vysokú špecifickú hmotnosť“ (KSSJ, 1987, s. 164). *Kováčik* je zdrobnenina priezviska *Kováč* a vyjadruje synovský vzťah. Maďarčina hlásku *č* (cs) označuje aj grafikou *ts* (tš), *Kováts*. Priezvisko Kováč patrí medzi najfrekventovanejšie aj v Sarvaši.
264. **Kozák** – priezvisko podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia, podľa vlastnosti ale i z etnických a národných mien. Podľa toho má viacej významov: člen vojensko-roľníckej občiny slobodných osadníkov na Ukrajine, ktorí chránili hranice štátu, príslušník vojenskej jazdeckej jednotky (KSSJ, 1987, s. 165), názov jedlej huby (kozák) a kozákmi nazývajú aj rutinovaných, skúsených ľudí. Treba však poznamenať, keďže uvedené priezvisko mohlo vzniknúť pred storočiami, posledné vysvetlenie neprichádza do úvahy.
265. **Kozma** – priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu vo význame „poriadok, disciplína, ozdoba“, ktoré latinčina prevzala z gréckeho jazyka v podobe *Cosmas*. V kresťanskom živote sa rozšírilo v podobách *Kozma/Kuzma* skôr ako krstné meno, neskoršie aj ako priezvisko (Hajdú, 2010, s. 280).
266. **Kozsuch** (vyslov *Kožuch*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru vyjadrené metaforou, názvom kožuch. Podstatné meno sa používa obyčajne vo význame „kožušinový alebo kožušinou podšitý kabát“ (KSSJ, 1987, s. 165). Kto sa takto obliekal alebo takéto výrobky vyrábal, mohol dostať prezývku *Kožuch*. Kožuchom mohli menovať aj takého osadníka, ktorý pochádzal z osád *Kožuchov* (Zemplínska stolica, okres Trebišov) a *Kožuchovce* (Šarišská stolica, okres Stropkov). V tomto prípade prezývka vznikla skrátením osadného názvu (stratou prípon *-ov* a *-ovce*).
267. **Krajcsi, Krajcsóné, Krajcsovicz, Krajcsovics** (vyslov *Krajči, Krajčóné,*

Krajčovic, Krajčovič) – slovenské priezviská podľa zamestnania vo význame odborník, ktorý šije odevy, *krajčír*. Starší tvar zamestnania bol *krajčí*, ktorý vznikol zo slovesa „krájať“ (súkno). Tvar *Krajči* mohol vzniknúť skrátením koncovej samohlásky pôvodného názvu Krajčí. *Krajcsóné* je vlastne maďarské priezvisko slovenského pôvodu opatrené príponou *-né* vo význame *-ová*. Pôvodný tvar bol slovenský, *Krajčo*, ale maďarčina predĺžila koncové *-o* na *-ó*. Podoby *Krajčovic* a *Krajčovič* predstavujú to isté priezvisko, iba ich grafická podoba je rozdielna. Podoba *Krajčovic* je typická predovšetkým pre Slovenský Komlóš a *Krajčovič* pre Sarvaš. Starobylá spoluhláska *cz* v minulosti sa čítala aj ako č (v maďarčine cs). Závažnejšia otázka je pôvod spomenutých dvoch priezvisk, či sú slovenské alebo južnoslovanské. V tomto prípade treba sa opierať na tvrdenie M. Majtána (2005, s. 354, 355), podľa ktorého aj v staršej slovenčine boli produktívne prípony *-ic, -ič, -ovic, -ovič*.

268. **Král** – vlastne Kráľ, slovenské priezvisko, ktoré môže mať viacej významov. Používa sa vo významoch „panovník“, „vynikajúci jednotlivec“, „osoba, ktorá má rozhodujúci vplyv vo svojom odbore“„hlavná figúrka v šachovej hre“ a podobne. Patrí teda predovšetkým do kategórie podľa spoločenského zaradenia, ale i podľa vlastnosti (KSSJ, 1987, s. 166). Pôvodný základ *kerl* má staronemecký pôvod vo význame „muž, mladík, rytier“. Francúzština ho prevzala v podobe Karl ako krstné meno, ktoré bolo spojené s menom panovníka Karla Veľkého a vo funkcii podstatného mena dostalo význam „panovník“ (Hajdú, 2010, s. 261). Na Slovensku uvedené priezvisko je známe aj ako osadný názov (Kráľ, Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota). Nemožno vylúčiť ani tú možnosť, že odtiaľ pochádzajúci osadník namiesto vlastného priezviska bol registrovaný osadným názvom Kráľ. Priezvisko *Kráľ* má aj literárnohistorický význam, viaže sa s menom slovenského romantického básnika Janka Kráľa, ktorého V Sarvaši žila a pracovala ako učiteľka jeho pravnučka.

269. **Králik, Králiková** (vyslov maď. *Králik, Králiková*) – slovenské priezviská vo významoch malý kráľ, hlodavec podobný zajacovi (zool. Orietolagus) a liečivá bylina podobná margaréte (bot. Leukant hemella). Dolnozemskí Slováci iba opisom rozlišujú dva druhy zajaca, divého (zajac) a domáceho (králik). Podľa uvedených priezvisko Králik môže mať prezývkový charakter, metaforický význam podľa vlastnosti (taký ako králik, ako liečivá bylina), ale mohlo vzniknúť aj z osadných názvov Králiky (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica) a Tornaľa (Králik) (Gemerská stolica, okres Revúca).

270. **Krátki, Krátky** – slovenské priezviská podľa vonkajších (telesných) vlastností, prídavné mená, ktoré sa využívajú vo významoch: kto má malý rozmer v dĺžke, opak dlhý, čo má malý časový rozmer, trvajúci krátko, opak dlhý (KSSJ, 1987, s. 167). Uvedené priezviská sa vzťahujú jednoznačne na prvý význam, človek malý, nízky a podobne.

271. **Krecsmarik, Krecsmarik-Timár** (vyslov *Krečmarik, Krečmarik-Timár*) – slovenské priezviská podľa zamestnania vo význame „krčmárik“. Utvorené boli zo základu *krčmár* zdrobňujúcou príponou *-ik*, krčmár-ik. Maďarčina si výslovnosť spoluhláskovej skupiny na začiatku slova zľahčila vkladnou spoluhláskou, tým spôsobom vzniklo priezvisko *Krečmarik*, z ktorého zanecháva i dĺžku druhej slabiky. Dvojčlenné priezvisko *Krecsmarik-Timár* vyjadruje zamestnanie (*garbiar*) alebo rodinný vzťah (ak Timár je priezvisko druhého člena manželského páru).
272. **Kriska** (vyslov *Kriška*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Christos* vo význame „Mešiáš.“ Latinčina ho prevzala v podobe Christianus s významom „patriaci Kristovi“, z ktorého postupne vzniklo maďarské a slovenské krstné meno *Krisztián* a *Kristian* (Hajdú, 2010, s. 288). Keďže toto meno sa stalo veľmi populárnym, začalo sa používať aj ako priezvisko. Uvedený tvar *Kriška* vznikol z jeho skrátenej podoby *Kriš-, Kris-* príponou *-ka*. Uvedené priezvisko sa môže odvodzovať aj zo slova kríž „drevený stĺp s priečnym brvnom na popravenie odsúdencov v staroveku: kríž s telom Krista“ (KSSJ, 1987, s. 168) alebo vec podobná krížu. Priezvisko vzniklo príponou *-ka*, *križka*, vo výslovnosti kriška. Križkom sa menuje aj „srnec šestorák“, „kôň, ktorý kríži nohy“ a „človek, ktorý hľadí krížom, nakríž“ (Dudok, 2010, s. 71, 86, resp. Čabianske priezviská 2015, s.117).
273. **Krivik** – slovenské priezvisko, pôvodne prezývka, podľa vonkajších, telesných vlastností, utvorené z prídavného mena krivý príponou *-ík* (nerovný), ale i „krívajúci, chromý“, v prenesenom slova zmysle aj „nepravdivý, falošný“.
274. **Krivjanszki** (vyslov *Krivjanski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu príponou *-ský*. Osád, z ktorých sa môžu utvoriť uvedené priezvisko, je viac. Sú to: Krivá (Oravská stolica, okres Dolný Kubín), Krivé (Spišská stolica, okres Bardejov), Krivany (Šarišská stolica, okres Sabinov) a ďalšie.
275. **Krizsán** (vyslov *Križán*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno z názvu niektorej z osád so slovom *kríž*, ktorých aj dnes na Slovensku je viac. Všetky súvisia s krstným menom gréckeho pôvodu *Christos*. V tejto súvislosti pozri heslo Kriska. Podľa M. Hajdú (2010, s. 288) priezvisko *Križan* môže mať aj rumunský pôvod, ktoré je tiež podľa pôvodu, ale sa viaže k rieke *Cris* (vyslov Kriš), jej maďarský názov je Kőrös. Pozri aj heslo Kri-zsánszki.
276. **Krizsánszki, Krizsánszky** (vyslov obidve *Križánski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov príponami *-an* a *-ský*, Križ-án-sky. Príponou *-an* sa tvoria obyvateľské mená, z ktorých ďalšou príponou *-ský* vznikajú uvedené tvary. Základ tvorí slovo *kríž*, ktoré

má korene v gréčtine (Christos, pozri aj heslo Kriska). Osád so slovom kríž je na Slovensku viac, z nich sa tvoria aj obyvateľské mená aj priezviská s príponou *-ský*. Takéto sú: Kríže (Šarišská stolica, okres Poprad), Svätý Kríž (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš), Nová Dedina (Svätý Kríž, Tekovská stolica, okres Levice), Považany (Svätý Kríž, Nitrianska stolica, okres Nové Mesto nad Váhom), Žiar nad Hronom (Svätý Kríž, Tekovská stolica, okres Žiar nad Hronom). Keďže temer zo všetkých osadných názvov sa dajú utvoriť uvedené priezviská (aj priezvisko Krížan), identifikovať pôvod ich nositeľov je priam nemožný.

277. **Krnák** –uvedené priezvisko sa vzťahuje na vlastnosť vyjadrenú slovesným tvarom *krnieť, krpatieť*. Krnák/krnáč môže byť aj krivý, krčovitý kus dreva alebo zakrpatený krivý strom. V Slovenskom Komlóši pojmom krnáč (krnáča) sa menuje aj vinič (hrozno). V súvislosti s príponou *-ák* M. Majtán tvrdí (2004, s. 91), že v ojedinelých prípadoch touto príponou sa tvoria i obyvateľské mená s expresívnym významom. Podľa toho Krnák môže byť aj priezvisko podľa pôvodu, ak jeho majiteľ pochádza z lokality Krná (Novohradská stolica, okres Poltár).
278. **Krsnyák** (vyslov *Kršňák*) – slovenské priezvisko podľa telesných vlastností. Podľa J. Hvozdzika (1837, s. 396) sa vzťahuje na ľaváka, človeka nešikovného, neobratného a nemotorného. Prezývka vznikla zo základu *kršn-* príponou *-ák* (*-iak*), kršň-ák, kršn-iak. Podobne vysvetľuje pojem aj Št. Jančovič (1848, s. 121), keď slovo *kršňjak* vysveľuje maďarským pojmom *balkezű*, čiže „ľavák“.
279. **Kudlák** –priezvisko, prezývka s expresívnou príponou *-ák* podľa vonkajších, telesných vlastností vo význame rozčuchraný, strapatý, schlpený, chlpatý (človek) (Hvozdzik, 1937, s. 402, resp. Jančovič, 1848, s. 122).
280. **Kugyela, Kugyelka** (vyslov *Kuďela, Kuďelka*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, typické pre Sarvaš, vyjadrené nárečovými podobami mena. KSSKJ (1987, s. 171) definuje *kúdeľ* ako „výčesky ľanu alebo konopy“. Podobne to vysvetľuje aj Jančovič (1848, s. 122). Podľa toho prvý nositeľ prezývky *Kudela* sa mohol charakterizovať niektorými činnosťami spojeným so spracovaním ľanu a konopí, stále vyčesával svoje vlasy alebo ich mal ako kúdeľ a podobne. Tvar *Kudelka* vznikol zdrobňujúcou príponou *-ka*, ktorá vyjadruje synovský vzťah, vzťah k otcovi vo význame „syn človeka menom Kudela“.
281. **Kulasák** (vyslov *Kulašák*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru. Pri riešení významu pojmu môže tvoriť východisko prípona *-ák*, ktorá vyjadruje **e**xpresívnu vlastnosť. Na Orave je známe jednoduché jedlo *kuľaša*, múčna kaša z ovsenej múky, takzvaná fučka (Hvozdzik, 1937, s. 404). Zo základu kuľaša príponou *-ák* vzniká podoba uvedeného priezviska (kuľaš-ák), pravda, zanechaním slovenských mäkčeňov, čo sa pri prepisovaní do maďarčiny pokladá za bežné. Konzumovaním takéhoto jedla na Dolnej

zemi prezývka dostáva expresívny význam, čo môže vyjadrovať práve prípona *-ák*.

282. **Kulcsár** (vyslov *Kulčár*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania so slovenským významom„kľučiar“. Utvorené bolo z podstatného mena *kulcs* (vyslov kulč) vo význame „kľúč“ príponou *-ár*, kulcs-ár. V minulosti tento pojem označoval človeka, ktorý vo väčšom hospodárstve bol poverený strážením zásobárne a pivnice tým, že mal od týchto priestorov kľúče. (Hajdú, 2010, s. 268, 269).
283. **Kulik** (vyslov *Kulik*) – slovenské priezvisko prezývkového charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou vodného vtáka, ktorý sa menuje *kulík* riečny (zool. Charadrius dubius). Správny slovenský tvar uvedeného priezviska je *Kulík*.
284. **Kun, Kunos** (vyslov *Kun, Kunoš*) – maďarské priezviská z etnických a národných mien. *Kuni*, „Kumáni“ sú národ tureckého pôvodu, ktorí sa usadil v dvoch oblastiach Uhorska, vo Veľkokumánsku a Malokumánsku a nadnes splynuli s Maďarmi. Pôvodný význam slova Kun bol „bledohnedý“. Prezývka *Kunos* znamená v niečom podobný Kumánom, jazykom, kultúrou, spôsobom života.
285. **Kunstár** (vyslov *Kunštár*) – slovenské priezvisko nemeckého pôvodu. Prezývka podľa duševných vlastností vo význame „robiť kumšty, žartovať, fígľovať, vystrájať všelijaké činy (Synčok, 2000, s. 124). Podľa KSSJ (1987, s. 172) pojem *kumštár* má dva významy: zručný, šikovný človek a zaujímavý, šikovný kúsok. Uvedené priezvisko následkom nárečovej hláskovej zmeny (v oblasti Hontu a Novohradu dochádza ku zmene *m* na *n* – napr. *osen, iden, nosín*) bolo registrované podľa výslovnosti, lebo pôvodný nemecký tvar je kumšt.
286. **Kupecz** (vyslov *Kupec*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania. *Kupec* je „človek, ktorý niečo kupuje, resp. obchodník v minulosti“(KSSJ, 1987, s. 172). Obchodníka v minulosti volali kramár (maďarsky szatócs, vyslov satóč, neskoršie kalmár). Názvy kramár a kalmár sú nemeckého pôvodu. Prezývka kupec má dva významy: kupec, kupujúci, ale kupcom nazývali aj človeka, ktorý kupuje, ale so ziskom aj predáva. V tomto prípade môžeme hovoriť aj o negatívnom, expresívnom význame pojmu.
287. **Kurlik** (vyslov *Kurlik*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, vyjadrujúce činnosť. Súvisí so slovesom *kúriť* vo významoch dymiť, fajčiť (Hvozdzik, 1937, s. 407). Pri slovenskom pojme autor uvádza aj český tvar kuřlák s významom fajčiar, čo zodpovedá významu a sčasti aj tvaru uvedeného priez-viska Kurlik/Kurlík (slovenská prípona je totiž *-ík*, s ktorou sa spája expresivita daného slova).
288. **Kurucz** (vyslov *Kuruc*) – priezvisko latinského pôvodu s významom kríž, ktorým pôvodne menovali vojakov križiackych výprav na Blízkom východe

(na štíte mali kríž). V 17. a 18. storočí *kurucmi* nazývali jednu stranu účastníkov stavovských povstaní, ktorí bojovali za nezávislosť Uhorska proti viedenskému dvoru, proti Habsburgovcom. Pozri aj heslo Labancz. Pretože boje sa odohrávali na území, kde aj dnes žijú Slováci a Rusíni, udalostí okrem Maďarov sa zúčastňovalo aj tamojšie obyvateľstvo, čoho dôkazom je maďarská kurucká pieseň Csínom Palkó, csínom Jankó (vyslov čínom), ktorej predlohou je slovenská pieseň K činom Paľko, k činom Janko. V tomto prípade slovenský slovesný tvar *k činom* v maďarčine dostáva funkciu citoslovca.

289. **Kusnyar** (vyslov *Kušňar*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania, ktoré sa utvorilo z nárečovej podoby *kušňjar* vo význame kožušník. Kožušník je odborník, ktorý vyrába kožušiny a šije z nich (alebo podšíva nimi) časti odevu.
290. **Kuszi** (vyslov *Kusi*) – pôvodne Kusý, slovenské priezvisko podľa vlastnosti, prídavné meno s významom „neúplný, neucelený“ (KSSJ 1987 s. 173). Prídavné meno ako priezvisko používa sa vo funkcii vlastného podstatného mena.
291. **Kutas** (vyslov *Kutaš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, utvorené z podstatného mena *kút*, „studňa“ príponou *-s* (vyslov -š), kut-(a)s vo významoch človek disponujúci studňou (ktorý má studňu) a odborník, ktorý kope alebo vŕta studne. Do úvahy by pripadala aj motivácia zamestnaním – v čase primitívneho baníctva sa hľadanie rudy nazývalo kutanie, takže mohlo ísť aj o baníka. V každom prípade ide o motiváciu zamestnaním. Tvar kutas môže tvoriť aj časť osadného názvu (Székkutas, vyslov Sékkutaš), v tomto prípade súvisí s extenzívnym chovom dobytka na rozsiahlych pastviskách a tam existujúcimi studňami.
292. **Labancz** (vyslov *Labanc*) – spolu s priezviskom Kurucz patria do kategórie podľa spoločenského zaradenia. *Labanci* boli cisárski vojaci počas stavovských povstaní v 17. a 18. storočí, ktorí bojovali na strane Habsburgovcov. Prezývku dostali od svojich rozstrapatených vlasov, vlajúcich parochní a svojho vojenského odevu. Na základe tohto môžeme priezvisko zaradiť aj do kategórie podľa vonkajších vlastností. Pozri aj heslo Kurucz.
293. **Laczi, Laczkó, Laczó** (vyslov *Laci, Lackó, Lacó*) – priezviská slovanského pôvodu, utvorené z rodného (krstného) mena *Ladislav*, ktoré vzniklo zo slov vláda a sláva. Tvar *Laczi* je familiárne maďarské meno, ktoré vzniklo zo skráteného tvaru *Lac-* a prípony *-i*, Lac-i/Laczi. Ďalšie dve uvedené priezviská sú slovenské, utvorené tiež zo skráteného tvaru *Lac-* a slovenských prípon *-ko* a *-o*, Lac-ko, Lac-o. Koncové *-o* maďarčina predlžuje. Pritom priezvisko *Laczkó* mohlo vzniknúť aj z osadného názvu Lackov/Laczkó (Hontianska stolica, okres Krupina), resp. Lacková/Laczkófalva (Spišská stolica, okres Stará Ľubovňa).
294. **Ladnyik** (vyslov *Ladňik*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru

podľa vlastnosti, vyjadrené názvom poľnej byliny *ľadník* (vika, po maďarsky *bükköny*, bot. Vicia), ktorá sa pestuje ako krmovina (KSSJ, 1987, s. 490). Uvedenú prezývku mohol dostať človek, ktorý túto rastlinu pestoval alebo obchodoval s ňou.

295. **Lajtos** (vyslov *Lajtoš*) –maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo zo slova *lajt* vo význame veľká nádoba na kolesách v podobe suda na prepravu rôznych kvapalín. Utvorené bolo príponou *-s* (vyslov -š), lajt-(o)s.
296. **Lakatos** (vyslov *Lakatoš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania vo význame zámočník. Utvorené bolo zo slova *lakat* „zámka, zámok“ príponou *-s* (vyslov -š), lakat-(o)s. Je to odborník, ktorý vyrába, montuje alebo opravuje rôzne železné predmety, strojný zámočník.
297. **Lakomecz** (vyslov *Lakomec*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, prezývka vo význame „lakomý človek“, „skupáň“, ale i „žiadostivý, dychtivý človek“, ktorý túži, dychtí po niečom (Hvozdzik, 1937, s. 419).
298. **Laluska** (vyslov *Laluška*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou *laluška, lalok*, „okrúhly alebo oválny útvar na organizme alebo na orgáne“ (KSSJ, 1987, s. 176). Podľa Szincsoka (2000, s. 129) „ľaľuške“, lalok domácej hydiny (vždy len v množnom čísle).
299. **Lancsa** (vyslov *Lanča*) – dolnozemská slovenská nárečová podoba priezvis-ka metaforického charakteru podľa vlastnosti. Prezývka vo význame „šošovica“, strukovina alebo jedlo. Základ má v maďarskom pojme *lencse* (vyslov lenče), ktoré označuje nielen rastlinu, plod a jedlo, ale aj materské znamienko na tele človeka.
300. **László, Lászlófi** (vyslov *Lásló, Láslófi*) – maďarské priezviská slovanského pôvodu z rodného (krstného) mena Vladislav, ktoré vzniklo zo slov vláda a sláva. Slovenský tvar vznikol stratou hlásky *v*, maďarská podoba sa ďalej menila, po strate začiatočného *v* sa koncové *-a* zmenilo na *-ó* (Ladisló), potom *Ladsló, Lasló, Lásló/László*. Priezvisko *Lászlófi* je vlastne zložené slovo, pozostávajúce zo základu *László* a skrátenej podoby slova *fia*, čiže *-fi,* Lászlófi vo význame „syn osoby menom László“.
301. **Laukó** – slovenské priezvisko, ktoré sa obyčajne definuje podľa telesných vlastností vo význame *ľavák*, „kto uprednostňuje ľavú ruku alebo nohu pri nejakej činnosti“ (KSSJ, 1987, s. 178). Totiž bežná podoba uvedeného priezviska na Dolnej zemi vo výslovnosti je obyčajne *Ľavko/Ľauko*. Ale písomne sa temer vždy vyskytuje v podobe Laukó. Tvar Laukó sa pripúšťal jedine v tom prípade, ak je to priezvisko podľa pôvodu a je utvorené z maďarského osadného názvu Laukovo/Laukó, dnes časť Štefanova nad Oravou (Oravská stolica, okres Tvrdošín). Ako sme to už vyššie spomenuli, osadník v Sarvaši často namiesto svojho priezviska bol registrovaný ná-

zvom tej osady, odkiaľ prišiel. V prípade Sarvaša meno bolo zapísané maďarským názvom lokality, teda v podobe Laukó. Ak sme doteraz tvrdili, že maďarčina cudzie jazykové javy prispôsobuje pravidlám svojho jazyka, tak toto tvrdenie môže platiť aj pre slovenský jazyk, z čoho vyplýva, že uvedené priezvisko treba pokladať v prvom rade za priezvisko podľa pôvodu

302. **Laurik, Laucsik, Laurinec, Laurinyecz** (vyslov *Laurik, Laučik, Laurinec, Lauriňec*) – slovenské priezviská z latinského *laurus* vo význame „víťazstvo", z ktorého bolo utvorené rodné (krstné) meno Laurentius (pochádzajúci z mesta Laurentum) (Čabianske priezviská, 2015, s. 120). To bol základ, z ktorého vzniklo aj slovenské i maďarské krstné meno *Laurinec, Lőrinc*. Zo slovenskej podoby boli utvorené ďalšie dve slovenské priezviská *Laurik, Laučik,* a to zo skráteného tvaru *Laur-* príponami *-ík* (vyjadrujúci zdrobňujúcou príponou synovský vzťah) a *-čík* (Lau-čík).
303. **Lázár** – maďarské priezvisko zo starozákonného mena *Lazar*, ktoré hebrejčina pozná v podobe Elazar, gréčtina v podobe Lazaros a latinčina Lazarus, všetky vo význame „Boh mu pomohol". Spisovný maďarský tvar je *Lázár* a slovenský *Lazár*. Pritom slovenské apelatívum (všeobecné podstatné meno) *lazár* vyjadruje aj vlastnosť vo význame „chorý, zmrzačený, úbohý človek".
304. **Lázi** – M. Hajdú (2010, s. 298) odvodzuje maďarské priezvisko z krstného mena *Lázár*, z jeho skrátenej podoby *láz-* a pokladá ho buď za priezvisko z krstného mena, alebo za priezvisko podľa pôvodu, utvorené maďarskou príponou *-i*. Keďže prípona *-i* v maďarčine má aj privlastňovací význam, tvar *Lázi* môže vyjadriť aj synovský vzťah vo význame „syn osoby menom Láz" (v maďarčine vo význame *Lázé*, vyjadrené príponou *-i* (Láz-i). V slovenčine uvedené priezvisko by mohlo poukazovať na pôvod, ak ide o zemepisné názvy lazy (Lazy, dnes Turík, Liptovská stolica, okres Ružomberok alebo Lazy pod Makytou, Trenčianska stolica okres Púchov, či Slatinské Lazy, Zvolenská stolica, okres Detva). Podľa KSSJ (1987, s. 178) laz (obyčajne sa používa v množnom čísle, lazy) je horská osada z roztrúsenými obydliami.
305. **Lehoczki, Lehoczky** (vyslov obidve *Lehocki*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov so slovom *lehota* a príponou *-ský*, ktorých na Slovensku je mnoho. Všetky súvisia s pojmom lehota vo význame „určený čas, termín", vzťahujúci sa na obdobie, počas ktorého poddaní boli oslobodení spod svojich poddanských povinností. Po vypršaní lehoty, samozrejme, museli platiť dane alebo vykonávať isté práce svojmu zemepánovi. Uvedené priezviská boli registrované podľa výslovnosti. Spisovný tvar vznikol zo základu *lehot-* a prípony *-ský*, lehot-ský, Lehotský. Uvádzame z nich ako príklad len tieto: Horná a Dolná Lehota (Oravská stolica, okres Dolný Kubín) a Kráľová Lehota (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš). Pravdepodobne z týchto oblastí sa pustili prvé húfy

poddaných smerom na Dolnú zem. Z dôvodov, že na Slovensku je mnoho osád so slovom lehota, priezvisko Lehotský je veľmi známe a rozšírené medzi Slovákmi v Maďarsku. Podobne i na Slovensku.

306. **Lelkes** (vyslov *Lelkeš*) – maďarské priezvisko podľa vnútorných (duševných) vlastností. Prídavné meno utvorené zo slova *lélek*, „duša“ príponou *-s*(*-š*), lelk-(e)s vo význame „nadšený, oduševnený, zapálený, zanietený“.
307. **Lengyel** (vyslov *Lenďel*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, z národných a etnických mien vo význame príslušník poľského národa – *Poliak* alebo človek v niečom podobný Poliakom (jazykom, kultúrou a podobným znakom v druhotnom slova zmysle).
308. **Lentvorszki** (vyslov *Lentvorski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Lentvora* príponou *-ský*, Lentvorský. Osada sa nachádza v bývalej Novohradskej stolici v okrese Lučenec.
309. **Lestyan, Lestyán, Lestyan Goda, Lestyán-Goda** (vyslov *Lešťan, Leštán*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené z osadného názvu *Lešť* príponou *-an*. Osada sa nachádzala v bývalej Novohradskej stolici v okrese Zvolen, nadnes už nejestvuje, zanikla. Zložené priezviská poukazujú na rodinný vzťah. Priezvisko *Goda* má slovanský pôvod, vzniklo z rodného (krstného) mena *Godislav* (vo význame sviatok a sláva), z jeho skrátenej podoby a maďarskej zdrobňujúcej prípony *-a*, God-a (Hajdú, 2010, s. 182, 183).
310. **Lévai** (vyslov *Lévai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z maďarského názvu mesta *Levice/Léva* príponou *-i*, Léva-i (Tekovská stolica, okres Levice). Hajdú (2010, s. 301) odvodzuje osadný názov zo slova lev. Podľa J. Stanislava (1948, s. 313) východiskom môže byť slovanské rodné (krstné) meno Lěva.
311. **Levák** (vyslov *Levák*) – slovenské priezvisko podľa telesných vlastností vo význame *ľavák*. Vlastnosť je vyjadená nárečovým tvarom a príponou *-ák*, lev-ák, Lev-ák.
312. **Lipták** (vyslov *Lipták*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno, ktoré poukazuje, že nositeľ mena pochádza z Liptova, z bývalej Liptovskej stolice. Prezývka vznikla zo základu *Lipt-* a prípony *-ák*, Lipt-ák. Liptáci patrili medzi prvých, ktorí sa pohli z Horného Uhorska smerom na Dolnú zem.
313. **Liska** (vyslov *Liška*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom voľne žijúceho zvieraťa líška (zool. Vulpes). Touto prezývkou mohlo užšie spoločenstvo nazvať takého človeka, pre ktorého boli charakteristické niektoré telesné alebo duševné vlastnosti líšky.
314. **Litauszki, Litauszky, Litavecz, Lítavszki, Litavszky** (vyslov *Litauski, Litavski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené

z osadného názvu *Litava* (Hontianska stolica, okres Krupina). So základom sa spájajú dvojaké prípony, prípona *-ský*, ktorou sa tvoria prídavné mená, a prípona *-ec*, ktorou vznikajú obyvateľské mená. Maďarčina obidva prípady vyjadruje príponou *-i* (litava-i a Litava-i ako priezvisko). Keďže osadný názov Litava sa píše spoluhláskou *v*, správny tvar je *Litavský*, ale ak priezvisko bolo zapísané podľa výslovnosti, píše sa aj ako *Litauský*.

315. **Lizom, Lizon** (vyslov *Lizom, Lizon*) – slovenské prezývky podľa vlastnosti, priame pomenovania (nie metaforického charakteru). Pôvod majú v slovesnom tvare *lízať*, utvorené sú zo základu *liz-* a expresnej prípony *-oň*, liz – oň. Podľa M. Majtána (2009, s. 103) priezviská tohoto typu vznikajú obyčajne z podstatných a prídavných mien, napríklad zo slova *roh*– roh-oň, z prídavného mena *mladý* – mlad-oň. Prví nositelia uvedených priezvisk mohli byť ľudia podlízaví, lichotiví, ponižujúci sa. Prezývka *Lizon* bola zapísaná bez slovenského mäkčeňa (správne Lizoň alebo maďarsky Lizony), nárečová podoba *Lizom* vznikla nárečovou zmenou *n* na *m*, resp. *ň* na *m* (pozri heslo Kunstár).

316. **Lóci** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Lóc* maďarskou príponou *-i*, Lóc-i. Osadných názvov so slovom Lóc je viac, nachádzajú sa jednak na území Maďarska i Slovenska. Takéto sú Lovce/Lócz: napríklad Nagylóc (Novohradská župa), Veľké Lovce (Nagy-Lócz) a Horné Lovčice (tiež Nagy-Lócz) obidve Tekovská stolica, okres Zlaté Moravce, Horné Lovčice a Dolné Lovčice, obidve Bratislavská stolica, okres Trnava). Názvy všetkých spomenutých osád môžu poukazovať na to, že tie v minulosti boli sídlami kráľovských lovcov. Odpoveď na otázku, odkiaľ prišli rodiny Lócich do Sarvašu, bude pravdepodobne maďarská osada. Odôvodňuje sa to tým, že väčšina kuriálnych osád sa nachádzala v Novohrade a v Peštianskej župe, kde osadníci nemuseli platiť štátne dane, len slúžiť svojmu zemepánovi. Toto tvrdenie ale nevylučuje možnosť, že do Novohradu sa mohli presídliť tí poddaní, ktorých predošlé bydliská boli napríklad v Tekove. Je totiž viac totožných názvov osád na Slovensku i Maďarsku.

317. **Lovas, Lovász** (vyslov *Lovaš, Lovás*) – maďarské priezviská podľa zamestnania vo významoch „jazdec“ a „koniar“. Obidve zamestnania majú spoločný základ, podstatné meno *ló*, „kôň“, ale iné prípony. *Lovas* vo význame „človek disponujúci koňom“ alebo „jazdec“a *lovász*, „kto opatruje alebo pasie kone“, resp. pohonič (koní), „povozník“ (KSSJ, 1987, s. 160).

318. **Lukáčiková, Lukács, Lukáts** (vyslov obidve *Lukáč*) – priezviská z rodného (krstného) mena, ktorému sa pripisujú rôzne pôvody. M. Hajdú (2010, s. 308) uvádza tieto: 1. mohli vzniknúť z gréckeho slova *lükos* vo význame „vlk“ alebo 2. *leukos* vo význame „svetlo, žiara, jagot“ 3. zo slova *leukon*, „biely“ 4. z rímskej provincie *Lucania*. Do kresťanského sveta sa dostal tvar

Lucas, z ktorého sa utvorila slovenská podoba *Lukáš* a maďarský tvar *Lukács*

319. **Lustyik** (vyslov *Lušťik*) – typické sarvašské slovenské priezvisko vo viacerých významoch, ktoré mohlo vzniknúť jednak z podstatného mena alebo slovesa (*lúštik, lúpať*). Slovo *luštiak* môže byť lieskovec alebo drobná slivka, ale i lesný robotník, ktorý lúpal kôru stromov, aby z nej vyrábal napr. korce (nádoby na skladovanie obilia). Tiež sa lúštili, vylupovali, vyberali aj jadrá, plody z obalov rastlín (orech, lieskovec, rôzne strukoviny a podobne). Aj tieto činnosti môžu súvisieť s uvedeným priezviskom. Pritom i prípona *-iak* (luštiak) sa mohla meniť na zdrobňujúcu príponu *-ík* (luštík); ktorú potom maďarčina skrátila na luštik.
320. **Maczik**, **Maczkó** (vyslov *Macik, Mackó*) – slovenské priezviská. Pôvod majú v hebrejskom slove *Mattitjahu* vo význame „dar Jehovu“. V gréckom jazyku z tejto podoby vznikli dve krstné mená, *Matej/Matiaš* (maďarsky *Mátyás*, vyslov Máťáš) a *Matúš* (maďarsky *Máté*). Z mena Matej, Matiaš boli utvorené tvary *Macko, Macík* príponami zdrobnenín *-ko* a *-ík* (Jančovič, 1848, s. 133). Spomenuté tvary v slovenčine majú aj významy macko, macík, naraz môžu označovať aj menšieho medveďa a medvieďa, a macík tiež aj kocúra (Hvozdzik, 1937, s. 455, 478).
321. **Madács** (vyslov *Madáč*) – maďarské priezvisko slovanského pôvodu podľa zamestnania alebo podľa vlastnosti, tvrdí Mihály Latkóczi, ktorý napísal históriu rodiny Madáchovcov (priezvisko vyslov Madáč). Podľa neho slovo „*medáč*“ má dva významy: medová reč alebo strážca včiel. Uvedené priezvisko nemá nič spoločného s menom šľachtickej rodiny, z ktorej pochádzal autor významného dramatického diela *Tragédia človeka* Imre Madách. V histórii Uhorska bolo obdobie, keď v rámci maďarizácie bolo povolené voliť si priezviská slávnych maďarských dejateľov.
322. **Maginyecz** (vyslov *Magiňec*) – typické sarvašské priezvisko neistého pôvodu a významu pravdepodobne podľa vlastnosti. Mohlo vzniknúť z latinského slova *magnus* vo význame urastený, vysokej postavy. Utvorené mohlo byť zo skrátenej podoby latinského slova príponou *-ec*, magin-ec, ako priezvisko Maginec.
323. **Maglóczki, Maglódszki** (vyslov *Maglócki, Maglódski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Maglód* (Peštianska župa) príponou *-sky*, Maglód-sky. Uvedený druhý tvar bol registrovaný podľa výslovnosti, keď zo spoluhláskovej skupiny *ds* vo výslovnosti vzniká spoluhláska *c* (jej starobylá maďarská podoba je cz). V Maglóde aj dnes žijú Slováci, ale blízkosť lokality k Budapešti má za následok veľký príliv cudzieho obyvateľstva, čím sa zintenzívňuje asimilácia slovenského obyvateľstva.
324. **Magyar** (vyslov *Maďar*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, z národných a etnických názvov. Podľa M. Hajdú (2010, s. 313) etnonymum bolo

pôvodne zložené slovo, pozostávajúce zo slov *modž* vo význame „zrno, človek, muž, národ“ a *er* vo význame „muž“. Z nich vznikol tvar magyar (Maďar), týmto sa nazývajú sami, pokým ich vonkajšie názvy sú Maďar, Hongrois, Hungarus, Ungar, Uhrín a ďalšie.

325. **Major, Majoros** (vyslov *Majoroš*) – maďarské priezviská vo význame majer, majerník, ktoré vznikli z latinského slova *maior* vo význame „väčší“ a používalo sa na označenie väčšieho pozemku, potom na jeho vedúceho, ktorý spravoval majetok, pozemok s hospodárskymi budovami. On bol majoros gazda (vyslov majoroš gazda), majerník. Časom zo slovného spojenia zostalo len slovo majoros, prívlastok, ktorý dostal význam podstatného mena (Hajdú, 2010, s. 314, 315). Neskoršie pojem majer dostal novší význam: väčšia hospodárska jednotka poľnohospodárskeho charakteru mimo osady, väčší pozemok s hospodárskymi stavbami, ťažným dobytkom, strojmi a obydliami, v ktorých bývali rodiny služobníctva majera.
326. **Makai** – maďarské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Makó* (Čongrádska župa) maďarskou príponou *-i*, Makó-i, Makai. M. Hajdú tvrdí (2010, s. 316), že osadný názov mohol vzniknúť z rodného (krstného) mena s tvarom *Mak-* (napríklad z mena Makarios vo význame „šťastný, blažený“). Príponou *-ó* vzniklo krstné meno, potom priezvisko Makó a z toho osadný názov. Príponou *-i* vzniká tvar Makó-i, Maka-i, ktorý vyjadruje pôvod nositeľa priezviska. Slovenský názov mesta je Makov, ako i názov lokality na Slovensku v Trenčianskej stolici v okrese Čadca. Aká je súvislosť medzi názvami dvoch lokalít, to sa nám nepodarilo zistiť. Skutočnosťou je ale, že medzi prvými osadníkmi väčších maďarských miest békešsko-čanádskej oblasti a najmä Čongrádskej župy po vyhnaní osmanských vojsk nachádzame aj značné slovenské obyvateľstvo (Segedín, Hódmezővásárhely, Makó a iné).
327. **Makan** – slovenské priezvisko podľa vlastnosti. Mohlo vzniknúť zo slovesa makať vo význame „hmatať, siahať na niečo, dotknúť sa niečoho“ (Hvozdzik, 1937, s. 458).
328. **Marik** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Marcus*, ktoré vzniklo z mena rímskeho boha Mars vo význame „bojovný”. Prípona *-ík* môže byť zdrobňujúcou príponou. Ak je uvedené priezvisko podľa pôvodu, ktoré vzniklo z osadných názvov Horná a Dolná Mariková (Trenčianska stolica, okres Považská Bystrica), tak pôvodná prípona je *-ik*. Priezvisko *Marík* je najfrekventovanejšie v Békešskej Čabe, odtiaľ sa rozšírilo do okolitých lokalít.
329. **Markovics** (vyslov *Markovič*) – slovenské alebo južnoslovanské priezvisko z rodného (krstného) mena latinského pôvodu Mars, z ktorého sa utvorilo aj meno rímskeho rodu Markus. V podobe *Márk* sa dostalo do juhoslovanských jazykov a príponou *-ovič* sa stalo z neho priezvisko vyjadrujúce privlastňovací vzťah vo význame „syn osoby menom Márk“. Privlastňovací vzťah je vyjadrený príponou *-ov* (*Markov*) a synovský vzťah prípona *-ič*, *Markovič*. Pripomíname, že aj starší slovenský jazyk využíval tieto prípony (Majtán, 2005, s. 355, 356).

330. **Márkus** (vyslov *Márkuš*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena Mars, ktoré má latinský pôvod s významom boh vojny. Z neho sa utvorilo aj meno rímskeho rodu *Markus* a maďarské krstné meno *Márk* stratou prípony *-us*. Maďarský tvar Márkus sa takmer úplne zhoduje s menom rímskeho rodu Markus (Hajdú, 2010, s. 320).
331. **Marosvölgyi** (vyslov *Marošvölďi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, odvodené z názvu poriečia rieky *Maruša*, zložené slovo. Prvý člen priezviska všeobecne poukazuje na pôvod, ktorý sa týka rieky prameniacej v Rumunsku a na území Maďarska sa vlieva do Tisy. Slovo *völgy*, „údolie“ tiež nelokalizuje presne geografický bod, iba nejaké územie, takže priezvisko Marosvölgyi je dosť všeobecné. Táto jeho vlastnosť poukazuje na to, že uvedené priezvisko nemusí byť pôvodné, ale pozmenené, pomaďarčené.
332. **Márton** – maďarské priezvisko v slovenskom význame *Martin*, ktoré má základ v názve boha vojny Mars, v mene rímskeho rodu Markus, z ktorého sa vytvorilo priezvisko Martinus, potom z toho krstné meno. Po rôznych zmenách z neho vznikla maďarská podoba *Márton* a jeho slovenský tvar krstné meno Martin.
333. **Máté, Matus, Matusik** (vyslov *Máté, Matuš, Matušik*) – priezviská z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Mattitjahu* vo význame „dar Boha“, z ktorého ešte v hebrejčine vznikla podoba *Matí*. Latinčina ho prevzala ako *Matthaeus* a tento tvar tvoril základ pre maďarské krstné meno *Máté* (Hajdú, 2010, s. 324, 325). V slovenčine z mena Matthaeus vznikol tvar *Matúš* a z toho zdrobňujúcou príponou *-ík Matušík*. Posledné dve uvedené slovenské priezviská poukazujú na maďarský vplyv (krátenie posledných slabík slov).
334. **Mátyás** (vyslov *Máťáš*) – maďarské priezvisko hebrejského pôvodu, utvorené bolo zo slova *Mattitjahu* s významom „dar Boha“. Do gréčtiny a latinčiny sa dostalo v podobe *Matthias* a z týchto tvarov vznikla maďarská a slovenská podoba rodného mena (*Mátyás*, resp. *Matej/Matiaš*). Z hebrejskej podoby Mattitjahu v gréčtine vznikli dve krstné mená, *Matej* a *Matúš* (v maďarčine *Mátyás* a *Máté*).
335. **Medveczki** (vyslov *Medvecki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou *-(c)ký*. Aktuálnymi osadami môžu byť tieto: *Medvedie* (Šarišská stolica, okres Svidník), Tvrdošín (*Medvedzie*, Oravská stolica, okres Tvrdošín). Odtiaľto a z Malého Bysterca (dnes časť Dolného Kubína) pochádza starý šľachtický rod Medveckých.
336. **Medvegy** (vyslov *Medveď*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom šelmy (*medveďa*) s mohutným telom a hustou hnedou srsťou (zool. Ursus). Medveď nie je pôvodné pomenovanie tohto voľne žijúceho zvera, lebo jeho meno bolo tabu, nebolo ho slobodno vysloviť (Podobne tabu pre Maďarov bol farkas, „vlk“ a u Nemcov tiež medveď, „Bär”). Slovania ho dávali do súvislosti s medom. Sú dve etymológie: *med – vědъ – ten, kto vie, kde je med a druhá etymológia je *med – jědъ –

ten, kto je med. Uvedenú prezývku mohol dostať človek, ktorý sa v niečom podobal medveďovi (mohol byť silný, prípadne ťarbavý), alebo pochádzal z osád obsahujúcich slovo medveď. V tejto súvislosti pozri aj heslo Medveczki.

337. **Megyik** (vyslov *Meďik*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené požívatinou (na Dolnej zemi „poživnosťou“) *med*, vlastne zdrobneninou *medík*. Expresívny tvar vznikol zo základu *med* a prípony *-ík* , medík. Med je polotuhý sladký produkt činnosti včiel. Slovenská frazeológia ho využíva aj v pozitívnom aj v negatívnom význame. Napríklad: oplývať medom a mliekom; na jazyku med, v srdci jed; medový úsmev; preťahovať niekomu medový motúzik popod nos a podobne (KSSJ, 1987, s. 195).

338. **Melian, Melián** (*Melian, Melián*) – slovenské priezviská, prezývky podľa vlastnosti. Ak pri analýze vychádzame zo základu *meľa, mel*, v tom prípade priezviská sa budú vzťahovať na pojmy trma-vrma, chaos, bitka (KSSJ, 1987, s. 196), ale ak vychádzame zo slovesa *ml(i)eť*, tak v prenesenom zmysle treba myslieť na človeka, ktorý jazykom melie alebo vždy to isté melie – hovorí (Hvozdzik, 1937, s. 502). Jančovič (1848, s. 137) pod heslom *mel* uvádza dva pojmy, pleva sena a zámeleňja. Posledné u Szincsoka (2016, s. 446) figuruje ako *zámeľky* vo význame väčšie kúsky cesta na výrobu tarhone. Na základe tvrdení Jančoviča a Szincsoka uvedené priezviská môžu súvisieť s činnosťou výroby zámeliek.

339. **Melich, Melis** (vyslov *Melich, Meliš*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Melchior* s významom „môj kráľ je svetlo“, ktorého novšia podoba je *Melichar*. Z tejto skrátením vznikli uvedené domácke priezviská *Melich* a *Meliš* (Majtán, 2005, s. 282).

340. **Mészáros, Meszjarik, Mészáros-Berkecz, Mészáros Hunya, Mészáros Korbely** (vyslov *Mésároš, Mesjarik, Mésároš-Berkec, Mésároš Huňa, Mésároš Korbeľ*) – priezviská podľa zamestnania, všetky slovanského pôvodu vo význame „odborník na spracovanie a predaj mäsa“ so základom mäso. Slovenský tvar *mäsiar* vznikol z podoby *mäs-* a prípony *-iar*, mäsiar, a maďarský, vlastne zo slovenského tvaru, maďarskou príponou *-(o)s* (vyslov –(o)š), mészár-(o)s. *Mesjarik* spomedzi uvedených je jediné slovenské, utvorené zdrobňujúcou príponou *-ik*. Dvojčlenné priezviská môžu poukazovať buď na rodinný vzťah alebo na pôvod (*Hunya*) a na vlastnosť metaforického charakteru (*Korbely*). Pozri tam. Priezvisko *Berkecz* môže mať pôvod v maďarskom slove *berek*, v slovenčine „pobrežný háj“, z ktorého mohli vzniknúť osadné názvy. Podobne môže vzniknúť i z krstného mena *Bereck* takzvanou metatézou, zmenou poradia jednotlivých hlások daného tvaru (namiesto Bereck Berkec). Pozri aj heslo *Bereczki*.

341. **Michaleczné, Mihalecz, Mihály, Mihályi** (vyslov *Michalecné, Mihalec, Miháj, Mihájі*) – priezviská so základom *Michal, Mihály*. Michal je slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu vo význame „Bohu podobný“. V latinskej podobe *Michael* sa dostalo do kresťanského

života, do slovenčiny v podobe *Michal* a do maďarčiny *Mihály*. Tvar *Michaleczné* (Michalecová) má teda slovenský pôvod, podobne i Mihalec na základe prípony, ale matrikár v prípade tvaru *Mihalec* pravdepodobne si nevedel poradiť so slovenskou spoluhláskou *ch*. Ale ak je tvar *Mihalecz* správny, tak východiskom je maďarský tvar a k tomu prislúcha slovenská prípona. *Mihály* je jednoznačne maďarské krstné meno, z ktorého príponou *-i* vznikol tvar Mihályi. Táto podoba môže mať dva významy: priezvisko podľa pôvodu, z osadného názvu *Mihály*, alebo krstné meno vyjadrujúce privlastňujúci vzťah, patričnosť k otcovi (v maďarčine Mihály-é, keď tento vzťah je vyjadrený príponou *-i*.).

342. **Miloszrdni** (vyslov *Milosrdni*) – slovenské priezvisko podľa duševných vlastností, vyjadrené priamo, nie metaforickým charakterom, prídavným menom *milosrdný* vo význame súcitný človek, „prejavujúci súcit a zľutovanie“, ktorý koná milosrdné skutky (KSSJ, 1987, s. 200).
343. **Misik, Misur, Misúr, Misurda** (vyslov *Mišik, Mišur, Mišúr, Mišurda*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena *Michal*, ktoré je hebrejského pôvodu vo význame „Bohu podobný“. Všetky vznikli zo slovenskej podoby Michal, z jej domáckeho tvaru *Mišo*, všetky maznavé tvary, utvorené rôznymi príponami: Miš-ík, Miš-ur/ -úr, Miš-ur-da (Majtán, 2005, s. 278).
344. **Mitnyan, Mitovszky** (vyslov *Mitňan, Mitovski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu utvorené z osadného názvu rozdielnymi príponami. *Mýtňan* je obyvateľské meno utvorené príponou *-an* a *Mýtovský* prídavné meno, ktoré vzniklo príponou *-ský*. Osád, z ktorých mohli vzniknúť uvedené priezviská, tých je viac. Konkrétne: *Mýtna* (Novohradská stolica, okres Lučenec), *Mýtna Nová Ves*, dnes Ludanice (Nitrianska stolica, okres Topoľčany), *Mýtne Ludany* (Tekovská stolica, okres Levice) a *Mýto pod Ďumbierom* (Zvolenská stolica, okres Brezno). Uvedená dvojica priezvisk v slovenčine dvojakým spôsobom vyjadruje to, čo maďarčina jedinou príponou, koncovkou *-i*: obyvateľským menom, napr. príponou *-an* a prídavným menom príponou *-ský*. V základe názvov spomenutých osád vždy je prítomné slovo *mýto*, čo poukazuje na to, že tieto lokality stáli pri cestách, kde sa od obchodníkov vyberalo mýto, clo.
345. **Mitykó** (vyslov *Miťkó*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Demetrios* vo význame „bohyňa matka zeme“. Z uvedeného tvaru vznikol slovenský a maďarský tvar krstného mena *Demeter*. Staršia slovenská podoba bola *Dimiter (Di mit-er)*, z ktorej vznikli maznavé tvary skrátenej podoby *-mit-* a *-miť-* a pomocou zdrobňujúcich prípon *-o*, *-ko* Miť-o, Miť-ko (Hajdú, 2010, s. 136).
346. **Mizik** – slovenské priezvisko podľa vlastnosti zo základom *miz-*, z ktorého sa tvoria slovesá, podstatné a prídavné mená, ako *miz-núť* vo významoch „stratiť sa, zanikať“, *mizerák* vo význame „naničhodník“, *mizéria*, „bieda,

nedostatok, úbohosť“, *mizina*, „stratiť majetok“, *mízerný*, „úbohý, bezvýznamný“ a *mizivý*, „nepatrný“ a podobne (KSSJ, 1987, s. 201). Dnes je ťažko zistiť, za akých okolností vznikla prezývka *Mizík*, slovo utvorené zdrobňujúcou príponou *-ík*.

347. **Mlinár, Molitorisz, Molnár, Müller, Molnár-Bencsik, Molnár Budai** (vyslov *Mlinár, Molitoris, Benčik*) – slovenské, latinské, maďarské, nemecké priezviská podľa zamestnania. Utvorené sú z latinského slova *mola* vo význame „mlyn“ a opatrené rôznymi, v niektorých prípadoch podobnými príponami: Mlyn-ár, Moln-ár, Molit-or, Müll-er. Keďže priezviská *Mlynár, Molnár* patria medzi frekventované, predpokladáme, žeby mohli vzniknúť aj z osadného názvu, na čo máme i príklad: *Mlynárovce* (Šarišská stolica, okres Svidnik). Dvojčlenné priezviská môžu poukazovať na rodinný vzťah (*Bencsik*) a na pôvod (*Budai*). Pozri príslušné heslo.
348. **Montvajszki** (vyslov *Montvajski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou *-ský*. Základ, z ktorého by sa malo utvoriť uvedené priezvisko, by mal byť *Montvaj*, ale podľa našich vedomostí takýto osadný názov v Uhorsku nejestvoval. Existuje ale urbanonymum *Montua* v okresnom sídle Levice (Tekovská stolica), ktoré môže tvoriť východisko vzniku priezviska *Montvajský,* Montua-(j)ský.
349. **Mojzsis** (vyslov *Mojžiš*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Mojžiš* hebrejského pôvodu vo význame „ktorého (z vody) vytiahli“. Do kresťanského života sa dostalo v podobe *Moyses*, z neho sa vytvoril i slovenský i maďarský tvar: *Mojžiš* a *Mózes* (vyslov Mózeš) (Majtán, 2005, s. 284).
350. **Molcsán** (vyslov *Molčán*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadného názvu *Môlča* (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica) príponou *-an*, Môlč-an. Pri registrácii priezviska úradník zjednodušil meno (slovenské znamienko vokáň), ale ho aj poznačil maďarským príznakom, predĺžením poslednej slabiky slova.
351. **Moldván** – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno z osadného názvu utvorené príponou *-an*, ktoré mohlo vzniknúť aj z krajového názvu *Moldavsko* v Rumunsku (Hajdú, 2010, s. 3379). Slovenský osadný názov je *Moldava nad Bodvou* (Abovská stolica, okres Košice, Majtán, 2006, s. 96).
352. **Moravcsik** (vyslov *Moravčik*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadných a krajových názvov príponami *-ík, -čík*. O nich tvrdí M. Majtán, že sú zriedkavé, lebo obyvateľským menám dávajú expresívne príznaky (2006, s. 91). Spomenutý jav prezentujeme na dvoch príkladoch. Ak k osadnému názvu *Moravany* (Zemplínska stolica, okres Michalovce) pripájame príponu *-ský*, pojem Moraviansky má neutrálny význam. Zdrobňujúcimi príponami *-ík, -čík* slová dostávajú celkom iný, expresívny príznak. Podobný pocit vyvoláva v nás rozdiel medzi podobami *Moravan, Moravanský* a *Moravčík* (príklad tvoril krajový názov Morava, východná časť Čiech).

353. **Moravszki** (vyslov *Moravski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu príponou *-ský*. Základ k utvoreniu prídavného mena môže byť osadný názov a tiež i názov väčšieho geografického územia. Podľa toho rodiny Moravských môžu pochádzať z osád *Hontianske Moravce* (Hontianska stolica, okres Krupina), *Zlaté Moravce* (Tekovská stoliva, okres Zlaté Moravce), ale aj z *Moravy*. Pozri aj heslo Moravcsik.
354. **Mótyan, Mótyán** (vyslov *Móťan, Móťán*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené príponou *-an* z osadného názvu *Môťová*, dnes časť mesta Zvolen (Zvolenská stolica, okres Zvolen). Základ priezviska tvorí osadný názov Môťová, ale pri tvorení podoby *Móťan* treba vychádzať len zo skráteného tvaru *Móť-* (pôvodne *Môť-*), s ktorým sa spája prípona *-an* (prípona *-án* preukazuje maďarský vplyv). V Slovenskom Komlóši žije podoba priezviska Móťovský, pôvodne prídavné meno utvorené príponou *-ský*. Maďarský jazyk tvary Môťan a Môťovský vyjadruje jediným spôsobom, tvarom mótyói.
355. **Mravik** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené hmyzom *mravec* (zool. Formikoidea), vlastne zdrobňujúcim tvarom mrav-ík. V prenesenom zmysle sa môže vzťahovať na drobného, vytrvalého, usilovného človeka. Ako zaujímavosť pripomenieme, že Št. Jančovič (1848. s. 143) okrem mužskej podoby hmyzu (mravec) uvádza aj tvar mrauka, tvar ženského rodu. Pôvod priezviska môže súvisieť aj so slovom *mrav* – spôsob správania, konania. Podoba mohla vzniknúť z apelatíva *mravík*, prípadne prezývky *Mravík* – človek žijúci mravne.
356. **Mrena** – slovenské priezvisko, prezývka metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom sladkovodnej ryby *mrena* (zool. Barbus). Jej niektoré vlastnosti môžu charakterizovať aj človeka. Pritom nemožno vylúčiť ani tú možnosť, že niektorý z predkov sa zaoberal lovom tohto druhu rýb.
357. **Mrsan, Mrsán** (vyslov *Mršan, Mršán*) – slovenské priezviská, prezývky metaforického charakteru podľa vlastnosti. Mohli sa utvoriť z podstatného mena *mrcha* vo význame „mrcina, zdochlina“ alebo z prídavného mena tiež mrcha vo významoch „zlý, mrchavý, nedobrý, planý, mízerný“. Podobne i z podstatného mena *mršina* s významom „naničhodné, staré, chudé zviera, obyčajne kôň“, mrcina. Nositeľ prezývky mohol mať takéhoto koňa.
358. **Mucha, Muska** (vyslov *Mucha, Muška*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom hmyzu. „Mucha je dotieravý dvojkrídly hmyz (zool. Musca)“, s ktorým sa viaže veľký počet prísloví (ožiť, ako mucha na jar, padali ako muchy, ani muche neublíži, jedným úderom zabil dve muchy, má muchy a podobne). Zdrobnelý tvar slova *mucha* je *muška*. Na Dolnej zemi znamená malú muchu, ale spisovný jazyk ju používa v maďarskom význame „muslica“ (vyslov mušlica).
359. **Nagy, Nagy Szklenár, Nagy-Bobvos, Nagy-György, Nagymihály, Nagy-**

Mizik, Nagy-Molnár, Nagypálné, Nagy-Szeder, Nagyszegi, Nagy-Szklenár (vyslov *Naď, Naď Sklenár, Naď-Bobvoš, Naď-Ďörď, Naďmiháj, Naď-Mizik, Naď-Molnár, Naďpálné, Naď-Seder, Naďsegi, Naď-Sklenár*) – maďarské priezviská podľa telesných vlastností vo význame „vysoký, veľkej postavy". Prídavné meno *nagy* (vyslov naď) v maďarčine sa používa aj vo význame „starý" (napríklad nagyapa je starý otec). Vysoká frekventovanosť priezviska Nagy má za následok množstvo dvojčlenných priezvisk. Uvedené mená vyjadrujú zamestnanie (*Szklenár, Molnár*), vlastnosť (*Bobvos, Mizik*), rodinný vzťah (*Szeder*) a spojenie priezviska a krstného mena.

360. **Nemczov, Nemcsényi, Nemcsik, Német, Németh, Némethová, Nyemcsok, Nyemcsik, Nyemcsók** (vyslov *Nemcov, Nemčéňi, Nemčik, 2x Német, Németová, Ňemčok, Ňemčik, Ňemčók*) – slovenské a maďarské priezviská podľa pôvodu, utvorené z národných a etnických mien (výnimku tvorí priezvisko *Nemcsényi*) – všetky vo význame príslušník nemeckého národa. Etnonymum *Német* má slovanský pôvod vo význame „cudzí, ktorý nehovorí slovanským jazykom", teda akoby bol nemý, nemec, ktorému nerozumieme. S výnimkou *Német, Németh* a *Némethová* všetky sú nespisovné, prezývky rôzneho významu. *Nemczov* vyjadruje privlastňovací vzťah (pravdepodobne Nemcov syn). Priezvisko *Nemcsényi* patrí do kategórie podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Nemčiňany*/*Nemcsény* (Tekovská stolica, okres Zlaté Moravce). Podoby *Nemčík, Nemčok* a *Ňemčók* vznikli príponou *-čík*, (*-čok, -čók*), ktorá má expresívny (ponižujúci) význam. Zvláštnu analýzu by si zaslúžil tvar *Nemčók* (s malou odchýlkou po slovensky Nie bozk). Predĺženie poslednej slabiky sa môže odôvodňovať buď nepozornosťou alebo tendenciou zastrieť význam, obsah slova.

361. **Nemes** (vyslov *Nemeš*) – maďarské priezvisko podľa spoločenského zaradenia, podľa duševných vlastností a podľa pôvodu. Slovo *nemes*, „šľachtic" sa používa vo význame príslušník panujúcej triedy vo feudalizme, alebo *nemes* s významom „ušľachtilý, šľachetný". V SpiFšskej stolici v okrese Levoča sa nachádza lokalita *Nemešany/Nemessány*, vyslov Nemeššáň, aj z jej názvu mohlo vzniknúť priezvisko *Nemes*. Potvrdzujú to aj niektoré priezviská, ktoré sa nachádzajú aj tam aj v Sarvaši. Priezvisko Nemes mohlo vzniknúť aj z osadného názvu *Nemesszeg /Nemešseg*, časť okresného sídla Dunajská Streda, (Bratislavská stolica).

362. **Novák, Novitzki, Novodomszki, Novodomszky, Novodonszki** (vyslov *Novák, Novicki, 2x Novodomski, Novodonski*) – slovenské priezviská podľa vlastnosti, ktoré majú základ v staroslovanskom tvare *nov-* vo význame nový. Novák je priezvisko podľa vlastnosti, utvorené príponou *-ák* vo význame „nový člen nejakej spoločnosti", napríklad nový obyvateľ alebo človek v novopostavenom dome (*Novodomský*). *Novický* je prezývka podľa pôvodu a vzťahuje sa na takého nového osadníka, ktorý prišiel z lokality, ktorej názov obsahuje tvar nov-. Priezvisko *Novodonský* sa vysvetľuje tým, že bolo zapísané podľa nárečovej výslovnosti (asimilácia podľa miesta tvorenia hlások).

363. **Nyerges** (vyslov *Ňergeš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania vo význame sedlár, odborník, ktorý vyrábal sedlá. Vzniklo z podstatného mena *nyereg* (vyslov ňereg, „sedlo“) a prípony *-s* (vyslov -š), nyerg-(e)s.
364. **Nyúl** (vyslov *Ňúl*) – maďarské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom voľne žijúceho zvieraťa *nyúl* – zajac (zool. Lepus). Prezývku mohol dostať človek s niektorými vlastnosťami zajaca. S pojmom zajac sa spája niekoľko prísloví: mať zajačie úmysly (chcieť ujsť), mať zajačie srdce (bojazlivý), panská láska na zajačom chvoste (nestále priateľstvo) a podobne.
365. **Oláh** (vyslov *Olá*, v maďarčine koncové h je nemé, nevyslovuje sa) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, z národných a etnických mien vo význame Rumun, v minulosti príslušník rumunského národa. Tvar *Oláh* má pôvod v staroslovienčine, v názve wlachi, ktorým v minulosti sa nazývali všetky novolatinské národy. Pojem sa časom zužoval a začal sa používať len na Rumunov.
366. **Olejár** (Olejár) – slovenské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa pôvodu. Základ prezývky tvorí podstatné meno *olej*, z ktorého príponou *-ár* vzniká názov zamestnania. *Olejár* je odborník, ktorý lisovaním olejnatých rastlín alebo semien vyrábal rastlinný olej (tekvičný, slnečnicový alebo ľanový). Uvedenú prezývku mohol dostať aj ten sarvašský osadník, ktorý mal pôvod v Šarišskej stolici v okrese Sabinov v lokalite *Olejníkov*.
367. **Oncsik** (vyslov *Ončik*) – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Andreas* vo význame „statný, mužný, odvážny“ (Majtán, 2005, s. 280). Utvorené bolo zo skrátenej podoby slovenského krstného mena *Ondrej* a zdrobňujúcej prípony *-(č)ík*, On-čík. Príponou je vyjadrený vzťah k otcovi.
368. **Opauszki, Opauszky, Opavszki** (vyslov *Opauski, Opavski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu príponou *-ský*. Patričná osada je *Opava* (Hontianska stolica, okres Veľký Krtíš). Všetky uvedené priezviská vznikli z názvu tejto lokality, predsa sa rozlišujú. Spisovne správne tvary sú zo spoluhláskou *v*, Opavský, ale ak priezvisko bolo zapísané podľa výslovnosti, pripúšťa sa aj tvar Opauský. V Českej republike existuje mesto Opava, ale toto mesto sa nespája s migráciou slovenských poddaných na Dolnú zem.
369. **Oravecz, Orovecz** (vyslov *Oravec, Orovec*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené z väčšieho geografického územia príponou *-ec*. Dotyčný región je bývalá Oravská stolica, *Orava*, odtiaľ pochádzajúci človek sa nazýva *Oravec*. Podoba *Orovec* mohla vzniknúť nepresným zápisom mena. Uvedené priezviská mohli vzniknúť aj z osadného názvu *Oravce* (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica).
370. **Osgyan, Osgyán, Osgyan-Tóth** (vyslov *Ošďan, Ošďán, Ošďan-Tót*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené z osadného názvu *Ožďany* (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota) príponou *-an*,

Ožď-an. Správne tvary majú byť s krátkou príponou a hláskou ž. Dvojčlenné priezvisko *Osgyan Tóth* sa môže vzťahovať na slovenský pôvod alebo na rodinný vzťah, ak napríklad manželka sa menovala Tóthová.

371. **Osztroluczki, Osztroluczki-Kiss, Osztroluczky** (vyslov *Ostrolucki, Ostrolucki-Kiš*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené príponou *-(c)ký* z osadného názvu *Ostrá Lúka* (Zvolenská stolica, okres Zvolen). Dvojčlenné priezvisko *Osztroluczki-Kiss* môže vyjadriť vlastnosť alebo rodinný vzťah.
372. **Ovszák** (vyslov *Ovsák*) – slovenské priezvisko, prezývka podľa vlastnosti, vyjadrená metaforou ovsák. Slovo vzniklo z chleboviny *ovos* príponou *-ák*, ovsák. Podľa Hvozdzika (1937, s. 801) ovs-enák je ovsený chlieb, z tvaru ktorého stratou prípony vzťahujúce sa na vlastnosť (-en-) vzniklo priezvisko *Ovsák*. Mohol by to byť človek, ktorý konzumoval takýto chlieb
373. **Ökrös** (vyslov *Ökröš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo zo slova *ökör*, „vôl“ a prípony *-s* (vyslov *-š*), ökr-(ö)s. Pojem v maďarčine má dva významy: názov zamestnania a vlastnenie niečoho. V tomto druhom prípade znamená človek, ktorý má voly, disponuje volmi.
374. **Pálfi** – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena *Pál*, „Pavel/Pavol“, ktoré má latinský pôvod s významom „malý, skromný“. Pálfi je zložené slovo, pozostáva z krstného mena a slabiky *-fi*, čo je skrátenina slova *fia*, „jeho syn“, teda *syn Pavla*.
375. **Palicska, Palik, Pálkó, Palov, Paluska, Palyov** (vyslov *Palička, Palik, Pálkó, Palov, Paluška, Paľov*) – rôzne podoby priezvisk zo slovenského rodného (krstného) mena *Pavel/Pavol*. Pôvod má v latinskom tvare *paulus* vo význame „malý“, v prenesenom význame „skromný“ (Čabianske priezviská, s. 133). Uvedené priezviská sú utvorené z toho istého základu, ale doplnené rozličnými príponami: Pal-ička (v inom význame aj malá palica), Pal-ík, Pál-kó (pravdepodobne Paľko), Pal-ov (Paľov bez mäkčeňa), Paľ-ov (maďarskou grafikou Palyov, podľa maďarskej výslovnosti Pajov) a Paľ-uš-ka.
376. **Pálinkás** (vyslov *Pálinkáš*) – maďarské priezvisko prezývkového charakteru podľa zamestnania alebo podľa vlastnosti, ktoré má slovenský pôvod. Vzťahuje sa na proces výroby alkoholických nápojov – pálenky, ktorá sa páli (destiluje) zo skvasených roztokov, ovocných štiav (KSSJ, 1987, s. 277). Výrobca pálenky sa po maďarsky volá *pálinkás* (pálink-(á)š). Pálinkás, „pálenkár“ je aj človek, ktorý nad mieru konzumuje, často pije pálenku.
377. **Pap, Papp** (vyslov obidve *Pap*) – maďarské priezviská podľa zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia. Pôvod majú v gréckom jazyku (pap, pop) vo význame „(pravoslávny) kňaz, farár“. Priezviská *Pap, Farár* a ďalšie môžu mať aj prezývkový charakter, keď ide o ľudí, ktorí sa len tak správajú, obliekajú ako farár, prípadne zdôrazňujú svoju vieru. (Hajdú, 2010, s. 369).
378. **Paraszt** (vyslov *Parast*) – maďarské priezvisko slovanského pôvodu podľa

zamestnania alebo podľa spoločenského zaradenia s významom sedliak, roľník, človek, ktorý žije na vidieku a zaoberá sa poľnohospodárstvom, chovom zvierat. Základ má v pojmoch *prostý* (nie sprostý), jednoduchý. Pozri aj heslo Szeljak.

379. **Pásztor** (vyslov *Pástor*) – maďarské priezvisko slovenského pôvodu podľa zamestnania vo význame pastier hospodárskych zvierat. Pastierom, duchovným pastierom sa menuje i farár. Po príchode slovenských osadníkov na Dolnú zem dominantným zamestnaním bol chov domácich zvierat a poľné hospodárenie sa konalo len pre každodennú obživu. Bol to ešte extenzívny chov, dobytok sa obyčajne vyháňal na široké pustatiny, rožný statok tam aj zimoval spolu s pastiermi. V tejto súvislosti pozri aj priezviská Gulyás a Rideg.
380. **Patkó, Patkós** (vyslov *Patkó, Patkóš*) – maďarské priezviská. *Patkó* vo význame *podkova*, podstatné meno slovenského pôvodu, pôvodne na konské kopytá pripevnený železný predmet. Neskoršie ho použili aj na obuv ľudí. *Patkós* – priezvisko podľa zamestnania utvorené príponou *-s* (vyslov -š), patk-(ó)s, *odborník vyrábajúci podkovy*.
381. **Paulik, Paulovics, Paulusz, Pável, Pavlovics** (vyslov *Paulik, Paulovič, Paulus, Pavlovič*) – priezviská latinského pôvodu utvorené zo slova *paulus* vo význame „malý, skromný“. S výnimkou *Paulus*, ktoré môže byť aj nemecké, všetky podoby sú slovenské, ale s tým rozdielom, že sú utvorené buď zo slovenského základu *Pavel* alebo z latinského *Paulus* rôznymi príponami. Tvar *Paulik* je utvorený zdrobňujúcou príponou *-ík*, ktorá poukazuje na príslušnosť k otcovi, na synovský vzťah. Podobne i tvary *Paulovič, Pavlovič* (Pavl-ov-ič). V súvislosti s príponou -ovič pozri aj heslo Simkó. Priezvisko *Paulik* medzi Slovákmi v Maďarsku má dve podoby, utvorené zo základu Pavel – *Pavlík* a utvorené z latinského zák
382. **Pavuk** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom hmyzu *pavúk*, ktorého vlastnosti sa môžu prenášať aj na živé osoby. Motiváciou prezývky bolo pravdepodobne, že išlo o človeka vysokého, chudého s dlhými nohami pripomínajúcimi nohy pavúka (najčastejšie kútnika domového – Tegenaria domestica).
383. **Pecznik, Pecznyik** (vyslov *Pecnik, Pecňik*) – slovenské priezviská metaforického charakteru, prezývky podľa vlastnosti, vyjadrené názvom „celého pečeného chleba okrúhleho tvaru“ (peceň, bochník). Utvorené boli z podstatného mena *pecník* – malý peceň (KSSJ, 1987, s. 284. resp. Hvozdzik, 1937, s. 823). Priezvisko mohlo pôvodne metaforicky označovať malého zavalitého človeka.
384. **Pecsenya, Pecsenye** (vyslov *Pečeňa, Pečeňe*) – slovenské priezviská podľa názvov národov a etnických skupín utvorených z osadných názvov. Sú to: *Pečeňady* (Nitrianska stolica, okres Piešťany), *Pečeňany* (Trenčianska stolica, okres Bánovce nad Bebravou) a *Pečenice* (Hontianska stolica, okres

Levice). Všetky tieto názvy obcí vznikli podľa prítomnosti kmeňa Pečenehov, ktorí tam pôsobili ako strážne oddiely.

385. **Pék, Pekár, Pekárik** – priezviská podľa zamestnania. *Pék* je maďarské priezvisko, o ktorom Hajdú tvrdí, že je bavorsko-rakúskeho pôvodu (2010, s. 374) a vzniklo zo slova *beck* zmenou hlásky *b* na *k. M*ohlo ale vzniknúť aj zo slovanského základu *pek-*, z ktorého vznikli slovenské pojmy pec, pekár, pekárik a ďalšie. *Pekár* je podľa zamestnania a *Pekárik* vyjadruje synovský vzťah, príslušnosť k osobe s menom Pekár.

386. **Pesztránszki** (vyslov *Pestránski*) – z formálnej stránky slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené príponou *-ský*, ale podľa obsahu vyjadrujúce zamestnanie vo význame vychovávateľka, pestúnka cudzích detí. Uvedené priezvisko v tejto podobe mohlo vzniknúť bez toho, aby jeho tvorca poznal význam slova pestúnka alebo aby zastrel pôvodný význam pojmu. Ide o maďarské priezvisko zo slova pesztra (vyslov pestra), ale dolnozemskí Slováci hovoria len pesra.

387. **Pető** – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *petros* vo význame „skala, kameň“. Do kresťanského života sa dostalo v latinskej podobe *Petrus*, z ktorého vznikol aj slovenský tvar *Peter* a maďarská podoba *Péter* (Hajdú, 2010, s. 377). Tvar *Pető* vznikol zo skrátenej podoby mena a maďarskej prípony *-ő*, Pet-ő.

388. **Petrás, Petrov, Petrovics, Petrovszki, Petykó** (vyslov *Petráš, Petrovič, Petrovski, Peťkó*) – s výnimkou priezviska *Petrovský* tieto priezviská predstavujú rôzne podoby *krstného mena Peter*, ktoré boli utvorené rôznymi príponami. Pôvod majú v gréckom slove *petros* vo význame „skala, kameň“. Slovenský tvar *Peter* vznikol z latinskej podoby *Petrus*. Uvedené tvary vznikli nasledovnými príponami *-áš* (*Petráš*), privlatňovacou príponou *-ov* a-*ič* (*Petrov, Petrovič*) a zdrobňujúcou príponou *-ko* (*Peťko*). Priezvisko *Petrovský* vyjadruje pôvod, konkretizovaný názvom osady s príponou *-ský*. Týchto je na Slovensku viac, okrem iných *Petrov* (Šarišská stolica, okres Bardejov), *Petrovo* (Gemerská stolica, okres Rožňava), *Petrovce nad Laborcom* (Užská stolica, okres Michalovce) a ďalšie.

389. **Pintér** (vyslov *Pintér*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania. Podľa M. Hajdú (2010, s. 380) má pôvod v nemeckom názve *binden* vo význame „previazať, obopnúť, obklopiť, obkolesiť“ a podobne. Spomenuté výrazy sa vzťahujú na obruče suda, ktoré majú podobný význam ako nemecké slovesné tvary. V maďarčine sa slovo *pintér* používalo vo význame „odborník, ktorý vyrábal sudy, debny, ale i kolesá a iné drevené súčiastky vozov“, jednoducho, kto opracovával drevo.

390. **Plachi** – slovenské priezvisko podľa duševných vlastností vo význame „bojazlivý, nesmelý“, vo vzťahu zvierat „plašiaci sa, ľakavý“. Pri prepise priezviska zo slovenčiny do maďarského jazyka tvrdé *y* sa zmenilo na mäkké *i* a menila sa aj dĺžka koncového *y*. Správny slovenský tvar uvedeného priezviska je Plachý.

391. **Plástyik** (vyslov *Plášťik*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti alebo priezvisko podľa pôvodu. Prezývka vznikla zo základu *plášť* vo význame „kepeň, kabátec" a zdrobňujúcej prípony *-ik*, plášt-ik, a môže sa vzťahovať na človeka, ktorý sa takto odieva. Priezvisko mohlo vzniknúť aj z osadného názvu *Plášťovce* (Hontianska stolica, okres Levice), ak jeho nositeľ odtiaľ pochádzal a v novom prostredí ho takto prezvali. V Sarvaši je známy aj jeho maďarský variant *Kepenyes* (vyslov Kepeňeš). Pozri aj heslo Kepenyes.
392. **Pleskó** (vyslov *Pleškó*) – slovenské priezvisko podľa vonkajších, telesných vlastností. Prezývka vznikla z podstatného mena *pleš* a zdrobňujúcej prípony *-ko*, pleš-ko, vo význame človek, ktorý má vypadnuté vlasy, ktorý je lisý, plešivý. V prenesenom význame aj holý. Dnešná mládež podobu Pleško používa aj ako slangový výraz namiesto priezviska Pliešovský.
393. **Pliesovszki, Pljesovszky** (vyslov *Pliešovski, Plješovski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená z osadného názvu utvorené príponou *-ský*. Aktuálnou lokalitou sú *Pliešovce* (Zvolenská stolica, okres Zvolen). Slovenský spisovný tvar uvedeného mena je *Pliešovský*.
394. **Podani, Podany** (vyslov obidve *Podani*) – slovenské priezviská podľa spoločenského zaradenia alebo podľa zamestnania vo význame „vo vzťahu k zemepánovi utláčaný a vykorisťovaný člen feudálneho spoločenstva". V prenesenom význame slovo *poddaný* sa využíva ako „poslušný, pokorný človek" (KSSJ, 1987, s. 296). Uvedené podoby priezviska sú nesprávne, skladajú sa z dvoch členov (pod + daný), po maďarsky jobbágy (vyslov jobbáď).
395. **Podmaniczky** (vyslov *Podmanicki*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Podmanín* príponou-*(c)ký*, podmani-(c)ký, ako priezvisko *Podmanický*. Správny spisovný tvar by mal byť *Podmanínsky*. Podmanín je dnes časťou okresného mesta Považská Bystrica (Trenčianska stolica).
396. **Palják, Poják, Poljak, Polják, Polyák** (vyslov *Poják*) – priezviská podľa pôvodu, z etnických a národných mien, všetky vo význame „príslušník poľského národa". Spisovný tvar je *Poliak*, ktorým sa i sami Poliaci menujú. Samozrejme, iné národy ich svojim jazykom nazývajú (Maďari slovom *lengyel*, vyslov lenďel). Názov Poliak vznikol zo slova *pole* a prípony *-iak*, poliak a znamená „človek žijúci na poliach – rozľahlých stráňach". V pôvodnom praslovanskom význame slovo *polie označovalo rozsiahle zarastené priestranstvo bez úžitku. Príbuzné sú slová *pláň, planina*, *planý* (*poln). Takže aj slovo *pole* malo v praslovančine takýto význam. Ináč všetky uvedené slovenské a maďarské priezviská sú podľa pôvodu a nespisovné. Niektoré možno zaradiť aj do iných kategórií. Na Spiši v okrese Bardejov existuje osada *Poliakovce*, odtiaľ pochádzajúci osadník v Sarvaši mohol dostať prezývku Poliak.

397. **Poljovka** – slovenská prezývka, priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti vyjadrené jedlom *poľjovka* (slovo je nárečové, stredoslovenské, spisovný tvar je *polievka*). Prezývka súvisí s polievkou, ale na situáciu, v ktorej prezývka vznikla, sa už zabudlo. Možno dotyčný s obľubou jedával polievku.
398. **Polonszki, Polonszky, Polónyi** (vyslov obidve *Polonski, Polóňi*) – priezvis-ká podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu Polom slovenskou príponou *-ský*, resp. maďarskou príponou *-i*. Slovenské tvary boli zapísané podľa výslovnosti, kde sa uplatnil zákon asimilácie. V minulosti osada *Polom/Polóny* (vyslov Polóň) bola samostatná, dnes tvorí časť Hnúšte (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota). Uvedené priezviská mohli vzniknúť aj z osád Malá a Veľká Poloma, dnes *Gemerská Poloma* (Gemerská stolica, okres Rožňava).
399. **Ponyiczki** (vyslov *Poňicki*) – priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *-(c)ký* z osadného názvu *Poniky* (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica), Poni-(c)ký.
400. **Porubcsánszki** (vyslov *Porubčánski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Poruba* príponami *-an* a *-sky* (Nitrianska stolica, okres Prievidza). Príponou *-an* sa tvorí obyvateľské meno *Porubčan*, potom z tohto tvaru novšou príponou *-ský* sa vytvorila podoba *Porubčanský*. Maďarský príznak dostáva tým, že sa prípona *-an* predlžuje (Porubčánsky). Osadných názvov so slovom poruba je viac, čo môže poukazovať na ten fakt, že pred založením osady bolo treba skôr na tom mieste vyrúbať les. Preto presne identifikovať, o ktorú osadu ide, je priam nemožné, keďže ich je mnoho. Napr. *Dolná, Horná, Kamenná, Oravská, Ruská, Šarišská Poruba*, ktoré sa nachádzajú v Liptovskej, Šarišskej, Trenčianskej, Užskej a Zemplínskej stolici.
401. **Potoczki, Potoczky** (vyslov obidve *Potocki*) – slovenské priezviská podľa pôvodu. Na Slovensku existuje viac osád so slovom potok. Z týchto môžu pochádzať sarvašskí osadníci s priezviskom Potocký. Napríklad z lokality *Čierny Potok* (Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota), z *Oravského Čierneho Potoka* (Oravská stolica, okres Dolný Kubín), z osád *Potok* (Liptovská stolica, okres Ružomberok, resp. Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota) a podobne. Uvedené priezviská vznikli zo základu *potok a* prípony *-(c)ký*, potocký, ako priezvisko Potocký.
402. **Povázsay** (vyslov *Povážai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z názvu geografického regiónu Považie a maďarskej prípony *-i/ -y*, *Povád-(a)y*, Povážay so slovenským významom Považan (Považaj). Považím sa nazýva územie, ktorým preteká rieka Váh, po maďarsky Vág.
403. **Pozderka** (vyslov *Pozderka*) – pravdepodobne Pazderka, slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti s významom *pazder*, vedľajší produkt spracovania konopí (chyba sa mohla urobiť pri zápise mena). Priezvisko vzniklo zo základu *pazder* a prípony *-ka.* Ako zaujímavosť treba

dodať, že podstatné meno pazder a sloveso drať majú spoločný základ. Ale sloveso *drať* nie celkom súvisí so slovesom *udierať*. V praslovančine bolo sloveso *dьrati*, ktoré súvisí s indoeurópskym *der-, *derə-, *drē- „sťahovať kožu, drať, oddeľovať štiepaním, štiepať“ (Králik, 2015, s. 133). Oddeľovanie konopného vlákna od svojho obalu vyčesávaním pripomína zdieranie kože zvieraťa.

404. **Prasz** (vyslov *Pras*) – sarvašské priezvisko nejasného pôvodu a významu, nositeľom ktorého je rodina slovenského pôvodu. Slovenčina pozná zvukomalebné slovo, citoslovce *prask*, hlas vyvolaný pádom, úderom, lomom, výstrelom, hromom a iným, ale niektorí ľudia ho vyslovujú tvarom pras. Možno takto a mnohokrát ho vyslovoval človek, ktorý preto dostal prezývku Pras.
405. **Pribela, Pribelszki, Pribelszky, Pribelya** (vyslov *Pribelski, Pribeľa*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Príbelce* príponami *-ský* a *-an* (Hontianská stolica, okres Veľký Krtíš). Príponou *-ský* (*-cký*) sa tvoria slovenské priezviská, ktoré vznikli z osadných názvov. Tvar *Príbeľan* je obyvateľské meno, utvorené príponou *-an*, ale stratilo koncovú spoluhlásku *-n* (*Príbela, Príbeľa*).
406. **Prievara, Prjevara, Prjevara-Kondacs** (vyslov *Prievara-Kondač, na Dolnej zemi Prjevara*) – slovenské priezviská, prezývky metaforického charakteru, ktoré vyjadrujú vlastnosť a súvisia so slovesom *variť*. Podľa J. Hvozdzika (1937, 1031) sa používajú v súvislosti výroby piva a tvar *prievar* dostáva príponu *-a* (Prievar-a). Tvar Prjevara je nárečový. Dvojčlenné priezvisko Prievara-Kondač môže vyjadriť príbuzenský vzťah alebo priezvisko podľa zamestnania. Pozri aj heslo Kondacs.
407. **Pusztai, Pusztai-Sznyida** (vyslov *Pustai, Pustai-Sňida*) – maďarské priezviská podľa pôvodu, utvorené z maďarského slova *puszta*, „pustatina“ príponou *-i* (puszta-i). Utvorené sú zo slovenského prídavného mena pustý vo význame holý, prázdny, neobývaný, drsný a podobne. Dolnozemskí osadníci po príchode ešte neobrábali celý svoj chotár, ich hlavnou obživou bol extenzívny chov dobytka. Statok celý rok sa pásol v chotári a mnohí Sarvašania ako pastieri žili tiež na pustatine. To mohol byť pôvod ich prezývok Pusztai alebo Pásztor a podobne. Pozri ešte heslo Rideg.
408. **Radics** (vyslov *Radič*) – slovanské priezvisko z rodného (krstného) mena *Rad* vo význame „radosť, blaženosť“. Vzniklo z tvaru *Rad* a prípony *-ič*, Radič „syn Radiča“ (Hajdú, 2010, s. 391). V súvislosti s príponou *-ič* treba dodať, že prípony *-ič, -ovič* sú aj starobylé slovenské prípony (Majtán, 2005, s. 354, 355), čo znamená, že aj priezvisko Radič môže byť slovenské.
409. **Rác, Rácz** (vyslov obidve *Rác*) – maďarské priezviská vzťahujúce sa na príslušníkov srbského národa. Vznikli z osadného názvu *Rasъ* (jeho starší názov bol Novi Pazar, mesto v južnej časti dnešného Srbska). Iní ho vysvetľujú z gréckeho slova *thrách*, človek z Trácka. V maďarskom jazyku slovo dostalo význam „juhoslovanský človek“, a tak sa zaužíval maďarský tvar

rác (v slovenčine Rác) (Hajdú, 2010, s. 390). V súčasnosti sa používa vo význame pravoslávny (ortodoxný) Srb, na rozdiel od Bunevcov a Šokacov, ktorí vyznávajú katolícku vieru.

410. **Rafael, Rafaj, Raffai** – slovenské a maďarské priezviská z rodného (krstného) mena hebrejskeho pôvodu *Rah fah ehl* vo význame „môj Pán ma uzdraví". Sprostredkovaním gréckeho a latinského jazyka sa dostalo do slovenčiny i maďarčiny v podobe Rafael. Priezviská Rafaj a Raffai vznikli zo skrátenej podoby mena *Raf-*, potom dostali maďarskú zdrobňujúcu príponu *-a* (Rafa-). Konečné tvary vznikli privlastňovacou príponou *-i* (*-j*) vo význame Rafajov (v maďarčine Rafáé) (Rafai) (Hajdú,2010, s. 343). Teda prípona -i (-j) v tomto prípade nepoukazuje na pôvod ale na privlastňovací vzťah.
411. **Rágyanszki, Rágyanszky** (vyslov obidve *Ráďanski*) – prídavné mená, slovenské priezviská utvorené príponou *-ský*. Vznikli z osadného názvu *Rad* (Zemplínska stolica, okres Trebišov). Zo základu, zo slova *Rad*, prv príponou *-an* bolo utvorené obyvateľské meno Rad-an, Raď-an, potom ďalšou príponou *-ský* priezvisko Raďanský. Maďarčina toto slovenské priezvisko znením a grafickou podobou si prispôsobila svojim jazykovým pravidlám (namiesto Raďanský Rágyanszki).
412. **Raj** – slovenské priezvisko podľa pôvodu alebo priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti. Podľa Biblie raj je to miesto, kde žili prví ľudia vo večnej blaženosti a hojnosti. Ak myslíme na to, aký bol ten život blažený, šťastný, bezstarostný, spokojný a podobne, tak raj je charakterizovaný ako vlastnosť. Nie je celkom jasné, za akých okolností vznikla daná prezývka. *Rajec,* osada v bývalej Trenčianskej stolici v okrese Žilina, z ktorej mohla vzniknúť prezývka sarvašských osadníkov. Od tvaru Rajec treba len oddeliť príponu *-ec* (Raj).
413. **Rakonczai** (vyslov *Rakoncai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, utvorené maďarskou príponou *-i* zo slovenského osadného názvu *Rykynčice* /*Rakonca* (Hontianska stolica, okres Krupina). V súvislosti s analýzou uvedeného priezviska treba dodať, že medzi dolnozemskými slovenskými menami existuje aj priezvisko Rakonczás. Rakonczai je podľa pôvodu a Rakonczás podľa vlastnosti. Ale dôležitejšie je rozlišovať maďarské prídavné mená rakoncás a rakoncátlan. Obidva maďarské pojmy sa spájajú s priahaním koní pred voz. Pred voz sa priahajú obyčajne dva kone. Tretí, mladý len v tom prípade, ak ho navykajú ťahať voz. Ale ten je nezapriahnutý pred voz klanicou. Preto taký koň býva samopašný, nezbedný, roztopašný. Teda bez klaníc, maďarsky *rakoncátlan*. Naproti tomu dva sú priahané klanicami, tie sú *„rakoncás"*. Pojem pochádza z povozníctva a vzťahoval sa nielen na kone, ale sa preniesol aj na medziľudské vzťahy, tam je funkčný a na pôvodný význam sa zabudlo.
414. **Rapkovszki, Rapkovszky** (vyslov obidve *Rapkovski*) – slovenské priezvis-

ká alebo podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu príponou *–ský*, alebo zo slovesa rapkať - rapotať, vydávať hrkotavý zvuk, *rapkať* prenesene aj *neustále hovoriť*. Osadný názov by mohol byť Rapkovce, ale existujú len Rapovce. Priezvisko mohlo vzniknúť aj z prezývky označujúcej človeka, ktorý veľa rozpráva.

415. **Repka** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom kŕmnej rastliny *repa,* vlastne jej zdrobnelým tvarom repka, malá repa. Reálnejšie je vychádzať z pojmu *repka olejná* (Brassica napas), patriaca medzi kapustovité rastliny, ktorá na Dolnej zemi je známa ako repica. Prezývku *Repka* mohol dostať napr. človek, ktorý vo veľkom pestoval repku, alebo namiesto repy dopestoval len repky, malé repy.
416. **Ribárszki, Ribárszky** (vyslov obidve *Ribárski*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu Rybáre príponou *-sky*, *Ribár-sky* (dnes časť Sliača, Zvolenská stolica, okres Zvolen), známeho svojimi chýrnymi kúpeľmi.
417. **Rideg** (vyslov *Rideg*) – maďarské priezvisko podľa spoločenského zaradenia, poukazujúce na drsné životné podmienky, ale i priezvisko podľa vlastnosti. Maďarský pojem *rideg* je neznámeho pôvodu. Prv sa vzťahovalo len na životné podmienky rožného statku, žijúceho v zime i v lete na pastviskách, neskoršie aj na ľudí osamelých, osamotených, neženatých mužov, ďalej na ľudí chladných, neprívetivých a nevľúdnych. Na začiatku sa priezvisko používalo ako prezývka a len neskoršie ako dedičné meno (Hajdú, 2010, s. 399).
418. **Rimavec** – slovenské obyvateľské meno z osadného alebo krajového názvu. Všetky sa môžu viazať k názvu rieky Rimava a k územiu, ktorým rieka preteká; tiež i k lokalitám regiónu, veď ich väčšina vo svojom názve má meno tejto rieky. Uvedené priezvisko vzniklo z názvu rieky *Rimava* a prípony *-ec,* Rimavec. Rimavec je tada človek, ktorý sa v tomto regióne narodil alebo odtiaľ pochádza.
419. **Rohony** (vyslov *Rohoň*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti. Na túto vlastnosť poukazuje slovo *roh* a prípona *-oň*, vyjadrujúce vlastnenie niečoho rohovitého. M. Majtán (2006, s. 158) v súvislosti so spomenutou príponou tvrdí, že priezviská s príponou *-oň* sa častejšie vyskytujú v severných stoliciach dnešného Slovenska, z čoho vyplýva, že nositeľ prezývky Rohoň mohol pochádzať zo severnejších stolíc bývalého Uhorska. V súčasnosti namiesto slova rohoň sa používa tvar roháľ.
420. **Rohoska** (vyslov *Rohoška*) – slovenská prezývka podľa vlastnosti a táto vlastnosť je vyjadrerná metaforou *rohožka*. Rohož je „hrubé pletivo z tŕstia, lyka, slamy a podobného materiálu“ a rohožka je „rohož pred dverami na čistenie obuvi, v kúpeľni pred sprchou a podobne“ (KSSJ, 1987, s. 375). Prezývka Rohož môže vzniknúť aj z osadného názvu. V Bratislavskej stolici v okrese

Malacky existuje lokalita Rohožník. Odtrhnutím prípony z názvu lokality vzniká tvar Rohož, prezývka človeka, ktorý tam žije alebo odtiaľ pochádza. Osada s totožným názvom sa nachádza aj v Zemplíne v okrese Humenné.

421. **Rojkó** – slovenské priezvisko podľa vnútorných, duševných vlastností. Mohlo vzniknúť zo slovesa *rojčiť*, zo základu *roj* – a zdrobňujúcej prípony *-ko*, rojko alebo priamo i z apelatíva *rojko* (resp. prezývky *Rojko*). *Rojko* „oddáva sa rojčeniu, svedčiaci o rojčení, snivý"(KSSJ, 1987, s. 375). Predmetom rojčenia môžu byť slávni ľudia, herci, speváci, futbalisti a podobne.
422. **Román** – priezvisko z rodného (krstného) mena alebo podľa pôvodu, priezvisko z názvov národných a etnických mien. Krstné meno *Romanus* je latinského pôvodu, odvodené z názvu mesta Rím vo význame „*rímsky*". Stratou prípony *-us* prv vzniklo z neho krstné meno, potom priezvisko v podobe *Roman, Román* (Hajdú, 2010, s. 401). Z mena národa ešte nemohlo vzniknúť, lebo názov Rumun /román v maďarskom jazyku sa používa len od 18. storočia. Dovtedy meno rumunského národa bolo Oláh. Aj v súčasnosti ho mnohí používajú. Oficiálne je pomenovanie Rumun /maďarsky román.
423. **Romhányi** (vyslov *Romháňi*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z názvu mesta *Romhány* (vyslov Romháň, Maďarsko, Novohradská župa). Vzniklo z nemeckých slov *hruod* a *mann* vo význame „známy človek". Do maďarského jazyka sa dostalo v podobe *Ruhmann* ako krstné, osobné meno, z ktorého vznikol osadný názov Romhány. Maďarskou príponou *-i* vzniklo priezvisko podľa pôvodu Romhányi (Hajdú, 2010, s. 402).
424. **Rostás** (vyslov *Roštáš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania. Vzniklo z maďarského slova *rosta* (vyslov rošta) príponou *-s* (vyslov -š), rost(á)s, ktoré má slovenský pôvod vo význame *rešeto*. V Békešskej Čabe zo slova rešeto vzniklo priezvisko *Rešetár*, ktorému v Slovenskom Komlóši by mohlo zodpovedať meno *Riečica*. Ale rozdiel je v tom, že priezvisko *Rešetár* súvisí so zamestnaním – ten, kto vyrába rešetá – riečice a priezvisko v podobe *Riečica* nesúvisí s povolaním, skôr by išlo o prezývku označujúcu nemotorného človeka, deravého ako riečica.
425. **Roszik** (vyslov *Rosik*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou *rosa* vo význame „malé kvapky vody na povrchu listov rastlín, spôsobené zrazením vodnej pary". Prezývka vznikla zo základu *rosa* zdrobňujúcou príponou *-ík* (*ros-ík*) s významom „syn osoby menom Rosa". Priezvisko *Rosa* je známe v Slovenskom Komlóši. Je jedným z príkladov na totožné alebo podobné priezviská Sarvaša a Slovenského Komlóša. Ako zaujímavosť dodávame, že v Sarvaši existuje maďarské priezvisko *Harmati* (harmat je po slovensky rosa).
426. **Rózsa, Ruzicska** (vyslov *Róža, Ruzička*) – priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti alebo z rodného (krstného) mena. Slovo *ruža* (maď. *rózsa)* má latinský pôvod, ktoré pôvodne vyjadrovalo vonkajšiu vlastnosť, potom vzniklo z neho priezvisko vo význame „Syn osoby menom Ruža".

Tvar *Ruzička* vznikol zo slova *ruža* zdrobňujúcou príponou-*ička,* ruž-ička, ako priezvisko Ružička. Pri registrovaní mena namiesto *ž* bola zapísaná spoluhláska *z* bez mäkčeňa.

427. **Ruzsinszki, Ruzsinszki-Major** (vyslov *Ružinski*) – slovanské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Ružín* príponou -*sky*, dnes Košická Belá (Spišská stolica, okres Košice). Význam priezviska *Ružinský* je „osoba, ktorá sa tam narodila, alebo ktorá odtiaľ pochádza". Dvojčlenné priezvisko *Ruzsinszki-Major* vyjadruje rodinný vzťah, keď jeden člen manželského páru mal priezvisko *Major*. Ale môže byť aj priezvisko podľa pôvodu, ak prímeno Major, „Majer" znamená, že rodina žila/žije na majeri.
428. **Samu** (vyslov *Šamu*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Smuél* vo význame „Boh je jeho meno", „Pán Boh ho vyslyšal", prípadne „slnko je Boh". Z neho sa vytvoril maďarský tvar Sámuel (vyslov Šámeul) a slovenská podoba Samuel. Z maďarského tvaru skrátením na dve slabiky vzniklo priezvisko *Samu*, ktoré je i hypokoristikum (dôverné oslovenie) (Hajdú, 2010, s. 412).
429. **Sándor** (vyslov *Sándor*) – priezvisko z rodného, krstného mena gréckeho pôvodu *Aleksandros* vo význame „ochranca ľudu". Do maďarčiny sa dostalo v talianskej podobe *Sandro* (Hajdú 2010, s. 412). Mohlo sa dostať aj priamo z gréckeho jazyka, napríklad v skrátenej podobe *Sandros*. Taliansky tvar v maďarčine sa zmenil, zmenilo sa poradie hlások, z koncového -*dro* vzniká tvar -*dor* (metatéza, namiesto Sandro Sandor). Slovenská podoba krstného mena Alexander je podobná latinskej.
430. **Sánta** (vyslov *Šánta*) – maďarské priezvisko slovanského pôvodu podľa telesných vlastností. Starý maďarský tvar, sloveso *sántál* (vyslov šántál) mal význam „krívať". Stratou prípony -*ál* vznikol tvar *sánt*- (vyslov šánt-), z ktorého maďarskou príponou -*ó* sa vytvorilo prídavné meno *sántó* (šántó), novšie *sánta* (šánta) s významom „krívajúci" (Hajdú, 2010, s. 413).
431. **Sápi, Sápszki, Sápszky** (vyslov *Šápi*, obidve *Šápski*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Sáp* (vyslov Šáp) vo významoch „bledý, matný, žltkastý, chudý" a „žltkastá, bledosivá pôda". Obidva významy môžu tvoriť základ osobného mena a názvu osady, k obidvom môže prislúchať maďarská prípona -*i*, resp. slovenská prípona -*ský*, vo význame pôvodu. To znamená, že maďarské priezvisko *Sápi* a slovenské *Šápsky*, vyjadrujú ten istý obsah, „človek, ktorý sa tam narodil, alebo odtiaľ pochádza".
432. **Sárkány** (vyslov *Šárkáň*) – maďarské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti alebo priezvisko podľa pôvodu. Prezývka Šarkan sa môže vzťahovať na človeka s niektorými vonkajšími a vnútornými vlastnosťami

rozprávkovej bytosti šarkan. *Sárkány* je aj osoba pochádzajúca z obce *Šarkan /Sárkány* (Ostrihomská stolica, okres Nové Zámky). Priezvisko je utvorené takzvanou nulovou príponou, bez prípony, čo znamená, že tvar priezviska a osady je ten istý, totožný.

433. **Schindler** (vyslov *Šindler*) – priezvisko nemeckého pôvodu podľa zamestnania, utvorené nemeckou príponou *-er*. *Šindliar* je odborník, ktorý vyrába alebo predáva šindle. Šindeľ je „úzka drevená doštička“, ktorou v minulosti pokrývali strechy (KSSJ, 1987, s. 442). V prípade slovenského priezviska Šindliar je potrebné poznamenať, že to môže byť aj priezvisko podľa pôvodu, keďže v stolici Šarišskej v okrese Prešov existuje osada *Šindliar*.
434. **Schuszter** (vyslov *Šuster*) – priezvisko nemeckého pôvodu podľa zamestnania – *šuster* – výrobca topánok, ale i odborník, ktorý opravuje obuv. Je to zamestnanie, ktoré zaniká a termín sa dostáva na okraj slovnej zásoby slovenského i maďarského jazyka. Jedine v priezviskách sa zachováva a žije ďalej.
435. **Sebestyén, Sebjan, Sebjan-Farkas** (vyslov *Šebešťén, Šebjan-Farkaš*) – priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *sebastós* vo význame „ctený, velebný, svätý“. Latinská podoba mena je *Sebastos*, osadný názov tiež Sebastos, obyvateľ mesta sa menuje Sebastianus. Z tejto podoby vznikol maďarský tvar *Sebestyén* (vyslov Šebešťén) (Hajdú, 2010, s. 419) a slovenské krstné meno *Sebastian*. Zo skrátenej podoby maďarského tvaru na jednu slabiku *(Šeb-*) príponou *-ian* vzniká tvar *Šebian, Šebjan*. Dvojčlenné priezvisko *Šebjan-Farkas* môže poukázať na vlastnosť a tiež na rodinný vzťah.
436. **Sebő, Sebők** (vyslov *Šebő, Šebők*) – maďarské priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *Sebastós* vo význame „ctený, velebný, svätý”. Z latinskej podoby *Sebastos* môže vzniknúť krstné meno aj osadný názov. Z posledného môže vzniknúť obyvateľské meno *Sebastianus* s významom „obyvateľ mesta Sebastos“. Z tohto sa v maďarskom jazyku vytvorí rodné (krstné) meno *Sebestyén* (vyslov Šebešťén) a v slovenčine *Sebastian*. Z maďarského tvaru skrátením na jednu slabiku príponami *-ő, -ők* vznikajú varianty *Šebő, Šebők* (Hajdú, 2010 s. 419, 420).
437. **Sechna** (vyslov *Šechna*) – priezvisko podľa pôvodu, utvorené z poľského osadného názvu *Sechna*. Povodie rieky Orava je obývané Slovákmi a Poliakmi. Jedna časť územia (Čierna Orava) patrí Poľsku, druhá Slovensku. Po vyhnaní Osmanov z Uhorska začína veľký migračný pohyb smerom na juh. Pohli sa aj obyvatelia z Oravy a spolu so slovenskými poddanými aj istý obyvateľ Sechny, aby si našiel nový domov v Sarvaši. Tam dostal prezývku Šechna, ktorá sa stala jeho dedičným priezviskom.
438. **Simkó, Simkovicz, Simon, Sinkovicz, Simkovics** (vyslov *Šimkó, Šimkovic, Šimón, Šinkovic, Šimkovič*) – slovenské i maďarské priezviská z rod-

ného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Shiem ohn* (Simchón) s významom „počuť“ alebo „dobré meno“.
Z uvedených priezvisk jedine *Simon* (Šimon) je maďarské, všetky ostatné sú buď slovenské alebo južnoslovanské (srbské a chorvátske). Vo všetkých troch slovanských jazykoch sú známe prípony *-ovic* a *-ovič* a nimi utvorené priezviská nájdeme po celom bývalom Uhorsku. Vo väčšom počte v okolí Bratislavy, kde sa usadili Chorváti, ktorí pre turecké nájazdy boli nútení zanechať svoje domovy. Aj teraz tam žijú a opatrujú svoju kultúru. Tvar *Šimko* vznikol zo skráteného tvaru *Šim-* a zdrobňujúcej prípony *-ko* (Šim-ko). Podoby *Šimkovic*, *Šimkovič* vznikli zo základu slova *Šim-*, privlastňovacej prípony *-ov* a prípony *-ic, -ič*, ktoré poukazujú na synovský vzťah (Majtán, 2005, s. 281, 353). Tvar *Šinkovic* vznikol následkom nárečovej asimilácie podľa výslovnosti.

439. **Sindel, Sindely, Schindler** (vyslov *Šindel*, slovensky *Šindeľ*, maďarsky *Šindej, Šindler*) – priezviská podľa zamestnania alebo podľa vlastnosti. Slovo *šindel* môže byť metafora, vyjadrujúca názov zamestnania, šindliara, odborníka pre výrobu šindľov, úzkych a tenkých doštičiek, ktorými v minulosti pokrývali strechy. Tiež sa môže vzťahovať aj na človeka chudého, tenkého ako šindeľ.
440. **Sípos** (vyslov *Šípoš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania a záľuby, ktoré vzniklo zo zvukomalebného slova *sí* (vyslov ší). Príponou-*p* vzniká slovo *síp* (vyslov šíp), podstatné meno s významom píšťala, a ďalšou príponou *-s* (vyslov -š), síp-(o)s, *píšťalkár* (Hajdú, 2010, s. 423, 424).
441. **Skita** (vyslov *Škita*) – charakteristické sarvašské slovenské priezvisko, ktorého pôvod a význam ešte nie je dostatočne preskúmaný. J. Hvozdzik (1937, s. 1301) slovo *škyntať* s významom „krivkať, pokuľhávať“ pokladá za nárečové (východoslovenské). Tiež tam (s. 111) uvádza poznámku, české slovo *škyt* vo význame „čkanie“ (na Dolnej zemi „čikútkať“). Podľa toho význam slova *škita* je buď *krivkať, pokuľhávať* alebo *čkať*, z čoho vyplýva, že prezývku Škita mohol dostať človek, ktorý krivkal alebo ktorému sa často čkalo.
442. **Skorka** (vyslov *Škorka*) – typické sarvašské slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom vtáka *škorec* (zool. Sturnus), vlastne jeho párom ženského rodu *škorka*. Vlastnosti tohto vtáčika sa môžu prenášať aj na ľudí. Paralelou citovaných tvarov mužského i ženského rodu sú i výrazy *mravka* a *mravec* (Jančovič, 1848, s. 143).
443. **Skulecz** (vyslov *Škulec*) – slovenské priezvisko podľa vonkajších, telesných vlastností. Vzniklo zo slovesného tvaru *škúliť* (Hvozdzik, 1937, s. 1301), zo základu *škul-* a prípony *-ec* (škul-ec, *Škulec*). Slovo poukazuje na zrakovú vadu – škuľavosť (strabizmus), keď os dvoch očí nie je paralelná.

444. **Skultéti** (vyslov *Škultéti*) – priezvisko latinského pôvodu podľa spoločenského zaradenia alebo podľa zamestnania vo význame *syn škultéta* (Majtán 2006, s. 35). Sprostredkovaním nemeckého jazyka sa dostalo do slovenčiny s významom predstavený, richtár obce. Synonymá richtára sú fojt, schultheis a šoltýs. Richtárstvo spočiatku bolo dedičné, neskoršie richtárov volili.
445. **Slajchó** (vyslov *Šlajchó*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania, ktoré má nemecký pôvod. Označuje *šlajfiara* –odborníka, brusiča, ktorý brúsi nože, nožnice a podobne. V minulosti vandrovní brusiči chodili po dedinách a brúsili kuchynské nástroje. Tvar *Šlajcho* vznikol zo skrátenej podoby slova *šlajfiar* (*šlaj-*) a prípony *-cho*, v slovenčine šlaj-cho, *Šlajcho* (s krátkym koncovým *o*).
446. **Snajder, Sneider** (vyslov obidve *Šnajder*) – priezviská nemeckého pôvodu podľa zamestnania. Vznikli z nemeckého slova *snidaere* s významom, „krájať", „strihať". Nemecký názov zamestnania je *Schneider*, ktorý vznikol zo slovesa s*trihať*. Podobne vznikol aj starší slovenský názov zamestnania *krajčí*, zo slovesa *krájať*. Uvedené tvary sú varianty spisovnej nemeckej podoby. Pozri aj heslo Szabó.
447. **Sólyom, Solymosi** (vyslov *Šójom, Šojmoši*) – maďarské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, priezviská podľa zamestnania alebo podľa pôvodu. *Sólyom* – slovensky *sokol* (zoologicky Falco) je dravý vták s výborným zrakom, hákovitým zobákom, silnými pazúrmi, ktorý sa veľkou rýchlosťou vrhá na svoju korisť. Z týchto a ďalších vlastností vtáka niektoré môžu charakterizovať aj človeka. Uvedené priezviská môžu metaforicky poukazovať aj na zamestnanie osoby, ktorá chová, opatruje sokoly, alebo loví krotenými sokolmi. V dávnejšej minulosti existovali osady, ktoré svojou činnosťou slúžili kráľovi. Napríklad v okolí Nitry v Štitároch vyrábali štíty. Podobne v osade *Solymár* žili kráľovskí sokoliari. Ale osadný názov *Solymos* mohol vzniknúť aj tam, kde žilo veľa sokolov. Potom človek, ktorý tam žil alebo odtiaľ pochádzal, z osadného názvu mohol dostať prezývku *Solymosi*. Sarvašské rodiny *Solymosi* mohli pochádzať aj z *Iňačoviec* (*Solymos*, Užská stolica, okres Michalovce) alebo z *Novej Dediny* (Gondovo/*Solymos*, Tekovská stolica, okres Levice).
448. **Sonkoly** (vyslov *Šonkoj*) – maďarské priezvisko metaforického charakteru, prezývka podľa vlastnosti. Vzniklo z názvu látky, ktorá zostáva po vytáčaní medu, je to maďarské slovo *sonkoly* – slovensky súš – prázdny plást. Uvedené priezvisko možno zaradiť aj do kategórie podľa zamestnania, ak sa nositeľ tejto prezývky zaoberal obchodovaním s voskom alebo plástami.
449. **Sovány** (vyslov *Šováň*) – maďarské priezvisko podľa vonkajších (telesných) vlastností. Prezývka *Sovány* vo význame „chudý, tenký", nie tučný, „z niečoho dôležitého len málo obsahujúci" je známa aj ako prezývka slovenských rodín. Využíva sa aj v súvislosti neživej prírody, napr. *sovány föld*,

„chudá pôda“, obsahujúca len málo výživných látok. Maďarské slovo *sovány* sa používa aj v prenesenom slova zmysle vo význame chudobný človek.

450. **Steczina, Styecz** (vyslov *Štecina, Šťec*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Významovo s týmito priezviskami môžu súvisieť slová, ktoré uvádza KSSJ (1987, s. 448, 449): štet – „podkladová vrstva vozovky z väčších kameňov a drviny“ a štetina – „tvrdé chlpy (ošípanej)“. Koncové *c* v priezvisku môže byť výsledkom vývinovej zmeny – asibilácie (*ď* sa mení na *dz* a *ť* na *c*). Táto zmena sa týka východoslovenských nárečí a oblasti Považia. Takže priezvisko mohlo vzniknúť z apelatíva *štеť* (po zmene *štec*) – toto apelatívum vysvetľuje Historický slovník slovenského jazyka (HSSJ) aj vo význame „1. nástroj na česanie ľanu, konopí, hachľa; 2. miesto na zoranom úhore, kde bolo uhlisko.”
451. **Stefancsik, Stefanik, Stefan, Stephan, Styevák** (vyslov *Štefančik, Štefanik, Štefan, Štepan, Šťevák*) – slovenské a nemecké priezviská z rodného (krstného) mena gréckeho pôvodu *stefanos* vo význame „koruna, veniec“, z ktorého sa vytvorila i maďarská i slovenská podoba *István* (vyslov Ištván), resp. *Štefan*. Uvedené tri slovenské priezviská sa utvorili rôznymi príponami a poukazujú na synovský vzťah, Štefan *-čík*, Štefan *-ík*/Štefán *-ik* a Štev *-ák*.
452. **Sulyan, Sulyán** (vyslov slovensky *Šuľan, Šuľán*, maďarsky *Šujan, Šuján*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená utvorené z osadného názvu *Šuľa* (Novohradská stolica, okres Veľký Krtíš) príponou *-an* (Šuľan). Predĺžená druhá slabika (*-án*) poukazuje na maďarský vplyv.
453. **Sulyok** (vyslov slovensky *Šuľok*, maďarsky *Šujok*) – M. Hajdú (2010, s. 431, 432) zaraďuje priezvisko medzi maďarské priezviská podľa vlastnosti a podľa zamestnania. V maďarskom jazyku slovo *sulyok* označuje „ťažký predmet“, ktorým sa vbíjajú do zeme veci. Ak slovo používame v prenesenom slova zmysle, môže sa vzťahovať na silnú, urastenú, svalnatú osobu alebo na človeka, ktorý s týmto predmetom pracuje. Šúľok v slovenskom jazyku má celkom iný význam. KSSJ (1987, s. 452) *šúľok* definuje takto: „klas, ktorého hlavná os je zhrubnutá: kukuričný šúľok a niečo sformované do valčeka“. Utvorilo sa zo slovesného tvaru *šúľať* a vyjadruje vlastnosť pomocou metafory. Otázkou zostáva, či v maďarskom alebo slovenskom prostredí vznikli priezviská *Sulyok* a *Šuľok*, lebo od toho závisí ich význam. Ide vlastne o totožné tvary, ktoré majú rozdielny význam.
454. **Sutyinszki, Sutyinszky** (vyslov obidve *Šuťinski*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Šutovce* (Horné a Dolné Šutovce Nitrianska stolica, okres Prievidza) alebo *Šútovo* (Turčianska sto-

lica, okres Martin) príponou *-ský*. Z nich utvorené prídavné mená sú *šutovský* a *šútovský*, a nie šutinský. Čiže neexistuje osadný názov, z ktorého by sa podľa pravidiel slovenského jazyka mohli tvoriť uvedené priezviská. Príklady na nepravidelné tvorenie priezvisk z osadných názvov sú známe. Možno aj tento prípad je taký. V slovnej zásobe slovenského jazyka síce existuje slovo, z ktorého by mohli vzniknúť uvedené priezviská (sutiny vo význame zrúcaniny), ale tento spôsob tvorenia priezviska pokladáme za neschodný.

455. **Szabados, Szabados-Tóth** (vyslov *Sabadoš, Sabadoš-Tót*) – maďarské priezviská podľa spoločenského zaradenia, ktoré majú slovenský pôvod. Slovo *szabad* (vyslov sabad) vzniklo zo slovenského prídavného mena „slobodný, oslobodený“. V tomto prípade *oslobodený od poddanských povinností*. Tento pojem vyjadruje maďarská prípona *-s* (vyslov -š), *szabad-(o)s*. Dvojčlenné priezvisko môže vyjadrovať národnú príslušnosť (Szabados, ktorý je Slovák) alebo príbuzenský vzťah (manžel Szabados si upresnil svoje priezvisko manželkiným, ktorá za slobodna sa menovala Tóthová).
456. **Szabó, Szabolcsik, Szabó-Mravik, Szabovik** (vyslov *Sabó, Sabolčik, Sabó-Mravik, Sabovik*) – priezviská podľa zamestnania. Vznikli z maďarského slovesa *szab, vág* (vyslov sab, vág), ktorým v slovenčine zodpovedá sloveso *krájať*. Szabó je utvorené príponou *-ó, szab-ó.* Z uvedených priezvisk jediné je maďarské, ostatné sú slovenské, síce z maďarského základu, ale utvorené slovenskými príponami: Sabol *-čík*, Sabov *-ík*, poukazujúce na synovský vzťah (Majtán, 2005, s. 235). Priezvisko *Szabó-Mravik* vyjadruje rodinný vzťah (medzi predkami rodiny Szabó mohli byť aj Mravíkovci alebo manželku za slobodna menovali Mravíkovou).
457. **Szakács, Székács** (vyslov *Sakáč, Sékáč*) – maďarské priezviská slovanského pôvodu podľa zamestnania. Vznikli zo základu *sek-*, z ktorého vzniklo aj sloveso *sekať*. Obidve súvisia s kuchynskou činnosťou, sekaním, krájaním potravín. Slovenské slovo *sekáč* vzniklo zo základu *sek-* a slovenskej prípony *-áč*, sek-áč, ktoré sa potom prispôsobilo pravidlám maďarského jazyka (harmónii samohlások), namiesto sekáč *sakáč, szakács*.
458. **Szalai, Szalay** (vyslov obidve *Salai*) – maďarské priezviská podľa pôvodu, utvorené z názvu rieky *Zala*. Názov rieky má indoeurópsky pôvod, starší tvar bol *Sala* s významom „potok, tečúca voda, prúdenie“ (Hajdú, 2010, s. 438). Uvedené priezviská vznikli z názvu rieky a maďarskej prípony *-i*, poukazujúcej na pôvod (Sala -i, Salai, Zalai, Zalay). Z názvu rieky vznikol aj názov regiónu, Zalajská župa a niektoré osadné názvy, ako Zalavár (Blatnohrad, Moseburg), niekdajšie centrum Koceľovho kniežatstva (830 – 876). Zakladatelia slovanského písomníctva, slovanskí vierozvestovia Cyril a Metod toho času asi pol roka boli hosťami Koceľa.
459. **Szalkai** (vyslov *Salkai*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Salka/Szalka* (Hontianska stolica, okres

Nové Zámky) príponou *-i* (szalkai, ako priezvisko Szalkai). Pripomenieme ešte, že osadných názvov Szalka je viac, väčšinou sa nachádzajú na území Maďarska, niekedy len ako člen dvojčlenného osadného názvu (napr. Mátészalka).

460. **Szalóki** (vyslov *Salóki*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Szalók* príponou *-i*, szalóki (ako priezvisko Szalóki). M. Hajdú (2010, s. 439) vysvetľuje osadný názov zo slova slovanského pôvodu *sláva* alebo zo slova tureckého pôvodu *Solaq– ľavák*. Priezvisko *Szalóki* môže mať pôvod v osadnom názve *Szalók/Slavkov* (Spišská stolica, okres Poprad), ale mohlo vzniknúť aj z mena osady *Szalók/Slavkovce* (Zemplínska stolica, okres Michalovce).
461. **Szappanos** (vyslov *Sappanoš*) – maďarské priezvisko podľa vlastnosti alebo podľa zamestnania. Vzniklo zo slova *szappan* (vyslov *sappan*) vo význame *mydlo*, „prípravok, ktorým sa odstraňuje špina pri umývaní a praní“ a prípony *-s* (vyslov -š), szappan -(o)s – *namydlený*. Ale Szappanos je aj výrobca mydla alebo obchodník s mydlom.
462. **Szarka, Szarka-Kovács** (vyslov *Sarka, Sarka-Kováč*) – priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrujúce jednak vonkajšie (telesné) a vnútorné (duševné, charakterové) vlastnosti. Tieto sa vyjadrujú slovom slovenského pôvodu, názvom a vlastnosťami vtáka *szarka – straka*: je strakatej, pestrej farby, s charakteristickým hlasom, vlastnosťou, že rada vyhľadáva, kradne ligotavé predmety a podobne. Dvojčlenné priezvisko *Szarka-Kovács* vyjadruje zamestnanie alebo príbuzenský vzťah.
463. **Szarvák** (vyslov *Sarvák*) – priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadného názvu *Szarva* slovenskou príponou *-ák,* Szarv-ák, *Rohovce/Nagy-Szarva* (Bratislavská stolica, okres Dunajská Streda).
464. **Szász, Szaszák** (vyslov *Sás, Sasák*) – maďarské priezviská podľa pôvodu, z národných a etnických mien. Názov *Sas* sa používa vo význame „nemecký osadník žijúci v Sedmohradsku alebo na Spiši”, čo ale neznamená, že v Uhorsku len tam žilo nemecké obyvateľstvo. Nemci sú prítomní na území bývalého Uhorska od 12. storočia, ale vo väčšom počte sa tu usadili po tatárskom plienení a vyhnaní Osmanov z Uhorska. Čo sa týka ich názvu, môžu pochádzať aj zo Saska, ale ich väčšina prišla zo západnej a južnej časti Porýnia, aspoň to potvrdzujú ich nárečia. Publikácia Čabianske priezviská (2015, s. 145) analyzuje etnonymum Szász a slovenské priezvisko Szaszák. Podobnú dvojicu tvoria mená Kun a prídavné meno Kunos vo význame podobný Kunovi, z čoho vyplýva, že Szaszák v tejto súvislosti je podobný Szászovi. Naproti tomu priezvisko Sasák môže mať aj iný význam. Slovenčina pozná zastarané slovo sosák, vo význame „savý, cicavý ústroj hmyzu“, dnes „ciciak“. Aj starší aj novší termín má viacero významov: ciciak ako ústroj, ciciak, cicajúce mláďa, obyčajne prasa, expresívny

prenesený význam slova „mladý, neskúsený, nedozretý mladík“, teda sosák. Následkom zákona harmónie samohlások, uplatňujúceho sa predovšetkým v maďarskom jazyku, podobne a tiež nepresným zápisom z výrazu sosák mohlo vzniknúť aj slovo sasák, ako priezvisko Sasák, Szaszák.

465. **Szebedinszky, Szebegyinszki** (vyslov *Sebedinski, Sebeďinski*) – slovenské priezviská, vlastne to isté priezvisko, iba v inej podobe, utvorené z osadného názvu *Sebedín* (Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica), prídavné mená utvorené príponou *-sky* (sebedínsky, ako priezvisko Sebedínsky), dnes Sebedín-Bečov.

466. **Szécsi** (vyslov *Séči*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *-i*. Vzniklo zo slovanského /slovenského tvaru *seč* (szecs). Aj dnes je viac osád so základom seč vo význame „rúbanisko, lúka, mladý les“ a podobne (Hvozdzik, 1937, s. 1174). Tieto názvy poukazujú na to, že pred založením osady na tom mieste bolo treba skôr les vyrúbať. Prípona *-i* sa vzťahuje práve na tieto miesta, rúbaniska (seč, szécs-i). Tvar seč môže byť jediným, prvým alebo druhým členom osadného názvu. Napr. *Szécsény/Sečany* (Maďarsko, Novohradská župa), *Szécskeresztúr/Zemplínska Teplica* (Zemplínska stolica, okres Trebišov) a *Divékszécs /Seč* (Nitrianska stolica, okres Prievidza).

467. **Szedlák, Szedljak, Szeljak** (vyslov *Sedlák, Sedljak, Seljak*) – slovenské priezviská podľa spoločenského zaradenia a podľa zamestnania. Spisovný tvar je *sedliak*, zastarané slovo vo význame „príslušník dedinského obyvateľstva“, pracujúci v poľnohospodárstve. Neskoršie namiesto neho sa začalo používať slovo roľník. Z troch uvedených priezvisk dve predstavujú hlavné nárečové skupiny, slovo *sedlák* sa používa na západnom a dalšie dve na strednom Slovensku. Tvar *seljak* je typický aj pre Dolnú zem, teda aj pre Sarvaš.

468. **Szekera, Szekerczés, Szekerka** (vyslov *Sekera, Sekercéš, Sekerka*) – priezviská utvorené zo všeobecného pomenovania (apelatíva) *sekera* – nástroj na rúbanie, sekanie. Priezvisko *Sekera* mohlo metaforicky označovať ostrého, zádrapčivého človeka. Podoba *Sekerka* vyjadruje synovský vzťah *Szekerczés* je maďarské priezvisko, tiež podľa vlastnosti, ale vlastnosť je vyjadrená priamym spôsobom, daná osoba disponuje sekerkou, vlastní sekerku, novším výrazom tešlu, tešlicu.

469. **Szekeres** (vyslov *Sekereš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa vlastnosti. Utvorené bolo zo slova *szekér* (vyslov sekér) vo význame *voz* príponou *-s* (vyslov -š), szeker-(e)s. Maďarská prípona *-s* vyjadruje vlastnosť i zamestnanie. Vlastnosť v tom prípade, ak daná osoba niečo vlastní, je majiteľom niečoho; zamestnanie, ak sa zaoberá niečím, namiesto vlastnenia vykonáva nejakú činnosť.

470. **Szekretár** (vyslov *Sekretár*) – priezvisko latinského pôvodu podľa zamestnania vo význame *tajomník*.

471. **Szeleczki** (vyslov *Selecki*) – priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Selec* (Trenčianska stolica, okresTrenčín) príponou *-(c)ký*, Sele-(c)ký. Treba rozlišovať osadné názvy *Selec* a *Selce*. Seliec na Slovensku je viac a z nich sa ináč tvorí priezvisko z prídavného mena (*Selský, Selčiansky*).
472. **Szénási, Szénászki** (vyslov *Sénáši, Sénáski*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená z osadného názvu *Szénás* (vyslov Sénáš) s totožným významom. Vznikli zo slova *széna* (vyslov séna) – *seno*, ktoré má slovanský pôvod. Maďarskou príponou *–s* (vyslov -š) vzniká prídavné meno *szénás* s významom „miesto oplývajúce senom“, kde je mnoho sena. Ak v blízkosti takéhoto miesta vzniká osada, do jej názvu sa môže dostať pojem szénás (napr. Kisszénás, Nagyszénás). Z osadného názvu *Szénás* a maďarskej prípony *-i* vzniká maďarské priezvisko podľa pôvodu (Szénás-i). Ak maďarskú príponu vymeníme slovenskou (*-sky)*, vzniká slovenské priezvisko podľa pôvodu (Szénászki). Slovensky spisovný tvar je Sénáš-sky. Tvar *Szénászki* bol zapísaný podľa výslovnosti, keď zo spoluhláskovej skupiny *-šs-* vzniká hláska *-s-*.
473. **Szenteczki, Szentesi, Szentesi-Nagy** (vyslov *Sentecki, Senteši, Senteši-Naď*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadného názvu *Szentes* (vyslov Senteš) maďarskou prípona *-i* a slovenskou koncovkou-*(c)ký* (Szentesi a Szenteczki). Slovenský spisovný tvar je Senteš-ský. Osadný názov Szentes vznikol z latinského slova *sanctus* vo význame *szent–svätý* maďarskou príponou *-s* (vyslov -š), Szent-(e)s. Z tohto tvaru maďarskou príponou *-i* vzniklo maďarské priezvisko *Szentesi* a slovenskou príponou *–(c)ky* slovenské priezvisko podľa pôvodu *Sentecký*. Z neznámych dôvodov slovenský tvar bol utvorený nepravidelne, nie príponou *-ský* ale *-(c)ký*. *Senteš* sa nachádza v Čongrádskej župe, jej názov je slovanského pôvodu, utvorený Slovanmi, čo znamená, že pred príchodom Maďarov tu žili Slovania. Slovné spojenie *čorn grad* (Csongrád) znamená *čierny hrad*, podobne Belgrád – biely hrad.
474. **Szepesi** (vyslov *Sepeši*) – priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z názvu regiónu Spiš/*Szepes podľa S*pišskej stolice maďarskou príponou *-i,* Sepes-i, čomu zodpovedá slovenské krajové obyvateľské meno *Spišiak*, nárečovo aj *Spišák*.
475. **Szerb** (vyslov *Serb*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, z národných a etnických mien vo význame „člen srbského národa”. Spolu s Chorvátmi, Slovincami, Bulharmi a slovanskými národmi Balkánskeho polostrova tvoria južnoslovanskú vetvu Slovanov. Pozri aj priezvisko Rác.
476. **Szigeti, Szigetvári** (vyslov *Sigeti, Sigetvári*) – maďarské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená z osadných názvov maďarskou príponou *-i*, szigeti, szigetvár-i. Podľa M. Hajdú (2010, s. 454, 455) slovo *sziget* (vyslov siget) vo význame *ostrov* vzniklo z ugrofínskych tvarov *szeg-/szig-* (vyslov seg-/szig-) s významom „raziť, lámať” cestu. Zmenou tvarov na *szeget/sziget*

(vyslov seget/siget) nadobudli význam „odtrhnúť od niečoho“, „obklopiť niečim”, „vodou obkľúčené miesto“. V týchto významoch spomenuté slová sa potom dostali do názvov lokalít a príponou *-i* začali vyjadrovať miesto pôvodu, *sziget-i* (vyslov sigeti). V prípade osadného názvu Szigetvár (Maďarsko, Baraňská župa) druhý člen doplňuje význam pojmu významom „hrad, opevnené miesto”. Hvozdzikov slovník (1933, s. 803) pod heslom *sziget* uvádza slová „ostrov” a „sihoť”. V druhej časti slovníka (1937, s. 1184) heslo *sihoť* vysvetľuje maďarským výrazom, ktorému v slovenčine zodpovedá „riečny ostrov”. Podľa toho slovenský jazyk okrem slova ostrov na pomenovanie pojmu pozná aj slovo sihoť, ktorý môže tvoriť základ aj pre vznik maďarského slova sziget.

477. **Szijártó, Szijjártó** (vyslov *Sijártó, Sijjártó*) – maďarské priezviská podľa zamestnania; obidve nárečové podoby a zložené slová. Spisovný tvar je *Szíjgyártó* (vyslov síjďártó) vo význame *remenár*, ktoré je utvorené zo slov *szíj – remeň* a *gyártó–výrobca*. V maďarských nárečiach na hranici zloženého slova alebo tvaru môžu vzniknúť nasledujúce zmeny: zo spoluhláskovej skupiny *j+gy* (ď) vzniká *j+j* (Szij-jártó) alebo spoluhlásková skupina *j+j* sa skracuje na *j* (Szi-jártó).
478. **Szikora** (vyslov *Sikora*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom vtáka *sýkora, sýkorka*. Je to drobný spevavý vták, ktorého vlastnosti sa môžu prenášať aj na živé osoby.
479. **Szilágyi** (vyslov *Siláďi*) – priezvisko podľa pôvodu, ktoré vzniklo z maďarského názvu stroma *szil* v slovenskom význame *brest* (zool. Ulmus). Utvorené bolo z maďarskej podoby *szil* (vyslov sil) príponou *-d* alebo *-gy* (-ď), szil-(á)d, szil-(á)gy. Ďalšou príponou vzniklo priezvisko vo význame človek, ktorý sa tam narodil alebo odtiaľ pochádza, Szilágy-i. Meno Szilágy môže byť aj členom osadné názvu, ale je aj názvom stolice *Szilágy* v dnešnom Rumunsku (Hajdú, 2010, s. 457).
480. **Szirony** (vyslov *Siroň*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti vo význame „sirý, osirelý, opustený“. Meno vzniklo z prídavného mena *sirý* a prípony *-oň*, sir-oň. Sirota, dieťa, ktorému zomrel jeden z rodičov alebo obidvaja. V minulosti vo vedení obce bol človek, jeden z prísažných, poverený starostlivosťou o siroty danej lokality (KSSJ, 1987, s. 400).
481. **Szklenár** (vyslov *Sklenár*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania, ktoré vzniklo z prídavného mena *sklený, sklenený*, z ich koreňa *sklen-* a prípony *-ár*, ktorá poukazuje na zamestnanie. Keďže v Turčianskej stolici v okrese Turčianske Teplice existuje osada s názvom *Sklené*, uvedené priezvisko aj prezývka, mohlo vzniknúť aj z osadného názvu.
482. **Szloszjar, Szloszjár** (vyslov *Slosjar, Slosjár*) – priezviská nemeckého pôvodu podľa zamestnania. Vznikli zo slovenskej podoby slova *šlosiar*. Nový názov zamestnania je *zámočník* – človek, ktorý vyrába a opravuje predmety zo železa.

483. **Szlovák** (vyslov *Slovák*) – priezvisko z etnických a národných mien. Základný význam slova je „príslušník slovenského národa“. Pojem *Slovák* je novodobý, v minulosti názov *Tót* bol ich vonkajším názvom, ale sami sa vždy nazývali Slovákmi. Do pojmu Slovák patria všetci Slováci, ktorí žijú mimo hraníc Slovenska a pokladajú sa za Slovákov, tak i Slováci v Maďarsku. Pozri aj heslo Tót.
484. **Sznyida, Sznyida-Simkó** (vyslov *Sňida, Sňida-Šimkó*) – slovenské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Majú nárečový charakter. Podľa KSSJ (1987, s. 408) *smida, smitka* je „tenký kúsok chleba“. Podobne definuje pojem aj J. Hvozdzik (1937, s. 1211) a J. Synčok (2000, s. 234). Dolnozemskí Slováci *snitke* podávajú obyčajne ku kyslým polievkam. Dvojčlenné priezvisko *Snida-Šimko* poukazuje na príbuzenský vzťah.
485. **Szopka, Szopka-Janecskó** (vyslov *Sopka, Sopka-Janečkó*) – slovenské prezývky podľa vlastnosti, ktoré majú metaforický charakter, vyjadrený náz-vom *sopka*, vulkán. Základný význam slova sopka je „vrch, obyčajne kúžeľovitej formy, ktorý počas sopečnej činnosti chrlí zo seba horúcu lávu, plyny a dym“ (KSSJ, 1987, s. 411.). V prenesenom slova zmysle môže charakterizovať človeka búrlivého, zúriaceho, zlostiaceho sa. Pritom priezvisko *Sopka* môže vyjadriť aj pôvod, ak prezývka vznikla z osadného názvu *Sopkovce* (Zemplínska stolica, okres Humenné).
486. **Szpisjak, Szpisják** (vyslov *Spišjak, Spišják*) – slovenské priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené príponou *-iak* (v nárečovej podobe *-jak*) z názvu regiónu *Spiš* (Spišská stolica). Predĺžená posledná slabika mena *Spišják* poukazuje na maďarský vplyv. Spisovná podoba priezviska je *Spišiak*. V maďarčine tomuto priezvisku zodpovedá tvar *Szepesi* (vyslov Sepeši). Pozri aj heslo Szepesi.
487. **Szrnka** (vyslov *Srnka*) – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, prezývka vyjadrená názvom lesnej zveri *srna* (zool. Capreolus) v zdrobnenej podobe *srnka*, obľúbené zviera detí pre jej vonkajšie (telesné) vlastnosti. Keďže na Slovensku existujú osady s názvom *Horné a Dolné Srnie* (Trenčianska stolica, okres Nové Mesto nad Váhom), nemožno vylúčiť vznik priezviska aj z týchto osadných názvov. V tomto prípade meno treba zaradiť aj do kategórie podľa pôvodu.
488. **Sztancsik, Sztankovics** (vyslov *Stančik, Stankovič*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena *Stanislav* vo význame „staň sa slávny“. Citované priezviská vznikli zo skrátenej podoby krstného mena (Stan-) a prípony *-čík*, Stan-čík, resp. z prípony *-ko* a *-ovič*, *Stanko, Stankovič*, druhé s významom „syn osoby zvanej Stanko“. Prípona *-ovič* môže byť aj slovenská, srbská alebo chorvátska.
489. **Sztrehovszki** (vyslov *Strehovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu,

utvorené z osadného názvu *Horná* alebo *Dolná Strehová* (obidve Novohradská stolica, okres Veľký Krtíš) a prípony *-ský,* Strehov-ský.

490. **Sztrepka** (vyslov *Strepka*) – slovenské priezvisko, ktoré vzniklo z hovorového expresívneho slova *strepať* vo významoch „pohádzať dovedna, potrepať alebo zraziť, zvaliť“, resp. *strepať sa* vo významoch „dať sa dovedna, zbiť sa a spadnúť, zvaliť sa“ (KSSJ, 1987, s. 306). Podľa Št. Jančoviča (1848, s. 306) heslo *Stre-paní, stre-paňja* sa môže vzťahovať na človeka zbitého, zraneného, čo sčasti zodpovedá aj definícii Krátkeho slovníka slovenského jazyka.
491. **Sztricskó, Sztrícskó, Sztricskó-Medgyesi** (vyslov *Stričkó, Stríčkó, Stričkó-Medďeši*) – slovenské priezviská podľa príbuzenských vzťahov. Vznikli zo slova *strýc* vo význame „brat otca“, ale týka sa i oslovenia dospelého muža (strýko). (Oslovenie matkinho brata je ujo). Zdrobnený tvar *strýčko* vznikol zo slova strýc a prípony *-ko*. Dvojčlenný tvar *Stríčko-Medgyesi* môže vyjadriť i pôvod aj príbuzenský vzťah.
492. **Sztruhár** (vyslov *Struhár*) – slovenské priezvisko podľa zamestnania alebo podľa záľuby. *Struhár* je zastarané slovo, dnes sa používa tvar *sústružník* vo význame „odborník, ktorý sa zaoberá opracovaním dreva“.
493. **Sztvorecz** (vyslov *Stvorec*) – slovenské priezvisko vo významoch *stvoriteľ* a *tvorca* (Jančovič, 1848, s. 309). Priezvisko vzniklo zo všeobecného pomenovanaia *stvoriteľ*, prípadne prezývky *Stvoriteľ*.”
494. **Szuhaj** (vyslov *Suhaj*) – slovenské priezvisko neistého pôvodu a významu. Predpokladáme, že vzniklo zo slovenského slova *šuhaj* vo význame „slobodný mládenec, mladík“ stratou slovenského mäkčeňa. Ak áno, meno patrí do kategórie podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou šuhaj. Priezvisko *Suhaj* by mohlo byť aj podľa pôvodu. Na Slovensku je viacej osád so slovom suchá: *Suchá Dolina/Szuha* (Šarišská stolica, okres Prešov), *Suchá Hora/ Szuchahora* (Oravská stolica, okres Tvrdošín), *Suchá nad Parnou /Szuha* (Bratislavská stolica, okres Trnava). Ak maďarský osadný názov dostáva príponu *-i*, vzniká tvar Szuha-i (alebo Szuha-j), ktoré je maďarské priezvisko podľa pôvodu.
495. **Szurovecz** (vyslov *Surovec*) – slovenské priezvisko podľa telesných a duševných vlastností. Vzniklo zo všeobecného pomenovnia *surovec* – surový, bezcitný človek, grobian, ale i neslušný, nezdvorilý človek (KSSJ, 1987, s. 433) alebo z prezývky *Surovec*”.
496. **Szücs**, **Szűcs** (vyslov Süč, *Sűč*) – maďarské priezviská podľa zamestnania so slovenským významom *kožušník* – odborník, ktorý z vypracovanej kožušiny šije odevy, kožuchy alebo ňou podšíva odevy. Tvar Szücs sa vysvetľuje buď nepozornosťou alebo úmyslom odlišovať sa od ostatných nositeľov daného priezviska.
497. **Szvák** (vyslov *Svák*) – slovenské priezvisko podľa príbuzenských vzťahov vo význame „*tetin manžel*“ alebo oslovenie dospelého muža deťmi –*svák, sváko*.

498. **Szvet, Szvetkovics** (vyslov *Svet, Svetkovič*) – *Svet* môže byť slovenské priezvisko z domáckej (skrátenej) podoby mien s prvou časťou *svät-* (*Svätoboj, Svätobor, Svätomír,Svätopluk, Svätoslav*), prípadne s časťou *svet-* (*Svetislav, Svetoslav, Svetozár*). Pomenovanie *Svetkovič* bolo utvorené zo základu Svet príponami *-(k)ov* a *-ič*, Svet-(k)ov-ič vo význame „syn osoby s menom Svet". Priezvisko *Svetkovič* môže byť slovenské i južnoslovanské.
499. **Szvitán** (vyslov *Svitán*) – mužské južnoslovanské rodné (krstné) meno utvorené zo slov *svit* alebo *úsvit* vo význame prírodných javov príponou *-an*, svit-an, ako prezývka *Svitan*. Maďarčina poslednú slabiku predlžuje. Stanislav (1948, s. 432) spomína samotu Svitajka (Novohradská stolica, pri Felső Petényi), z názvu ktorej tiež mohlo vzniknúť uvedené priezvisko odtrhnutím prípony *-ajka* príponou *-an*, Svit-an.
500. **Szvoboda** (vyslov *Svoboda*) – české priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti so slovenským významom sloboda. Išlo o označenie človeka, ktorý nebol nevoľníkom, ale bol slobodný, nezávislý, ktorý sa mohol slobodne pohybovať. Pozri aj heslo Szabados.
501. **Takács** (vyslov *Takáč*) – maďarské priezvisko slovanského pôvodu podľa zamestnania vo význame *tkáč* – odborník, ktorý v minulosti tkal rôzne textílie. Jediný rozdiel medzi maďarským a slovenským tvarom je, že maďarčina vkladnou samohláskou *-a-* zľahčila výslovnosť prvej slabiky slova a tým zrušila spoluhláskovú skupinu *-tk-*, *tkáč, t(a)káč*.
502. **Tálas** (vyslov *Tálaš*) – maďarské priezvisko podľa zamestnania. Vzniklo zo slova *tál – misa* príponou *-s* (vyslov -š), tál-(a)s vo význame „výrobca mís", odborník vyrábajúci misky. Namiesto slova *tálas* maďarčina dnes už používa podobu *fazekas – hrnčiar*. Dolnozemskí Slováci pojem tálas (miskovník) používajú v inom slova zmysle. Je to vlastne kuchynský nábytok, v ktorom alebo na ktorom sa skladujú taniere, misky, kuchynské nástroje, príbory a podobne (Synčok, 2000, s. 261).
503. **Tamás** (vyslov *Tamáš*) – maďarské priezvisko z rodného (krstného) mena alebo podľa pôvodu. Vzniklo z aramejského slova *Teóma* s významom „dvojča", „jedno z dvojčat" (Majtán, 2005, s. 281). Do kresťanského života sa dostalo v podobe *Tomas*, z ktorého sa vytvoril i maďarský i slovenský tvar (*Tamás*, resp. *Tomáš*).
504. **Terényi, Terjanszky, Tyerjanszki** (vyslov *Teréňi, Terjansky, Ťerjanski*) – priezviská podľa pôvodu, prídavné mená utvorené z osadných názvov maďarskou príponou-*i* a slovenskými príponami *-jan* a *-sky*. Maďarské priezvisko *Terényi* vzniklo z osadného názvu v Maďarsku (Terény, Peštianska župa), založeného Slovákmi, preto má aj slovenský názov (Terany). *Terany* existujú i na Slovensku (v bývalej Hontianskej stolici v okrese Krupina). Názov slovenskej osady bol motivovaný maďarským kmeňom Tarján, ktorí tu vykonávali strážnu službu (https://www.rtvs.sk/

radio/archiv/11290/686185). Je otázne, odkiaľ prišli do Sarvaša rodiny Terianskovcov. Možno priamo z Hontu, ale mohli prísť i z Peštianskej župy, ktorá mohla byť ich poslednou prechodnou osadou, v ktorej strávili isté obdobia a potom sa pohli ďalej.

505. **Terhes** (vyslov *Terheš*) – maďarská prezývka podľa vlastnosti, ktorá má viacero významov: kto má veľkú váhu, niečo ťažké (ťažký predmet, predmet zo železa), vyčerpávajúci, obťažný (človek) a silný, veľký, účinný a podobne (napr. ťažká, tehotná žena) (KSSJ, 1987, s. 457).

506. **Timár, Tímár, Timár-Nagy** (vyslov *Timár, Tímár, Timár-Naď*) – maďarské priezviská podľa zamestnania so slovenským významom *garbiar* – odborník na spracovanie surových koží. Dnes toto remeslo sa už nepraktizuje starým spôsobom (morením) (KSSJ, 1987, s. 107), ale používaním rôznych chemikálií. Dvojčlenné priezvisko *Timár-Nagy* vyjadruje vlastnosť (Nagy/Veľký) alebo príbuzenský vzťah (manželka Timára sa menovala Nagyová). Maďarský spisovný tvar je Tímár.

507. **Tisljár** (vyslov *Tišljár*) – priezvisko nemeckého pôvodu (Tischler) so slovenským znením podľa zamestnania vo význame *stolár*. Nemecká prípona *-er* v slovenčine má tvar *-iar* a v nárečí *-jar.* Maďarčina poslednú slabiku slovenského priezviska predlžuje (*Tisljár*).

508. **Tomasovszki** (vyslov *Tomašovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu, príponou *-sky (Tomášov-sky).* Mohlo vzniknúť aj z viacerých osadných názvov: ako *Tomášovce* (Gemerská stolica, okresy Rimavská Sobota a Lučenec) alebo *Spišské Tomášovce* (Spišská stolica, okres Spišská Nová Ves).

509. **Tomka** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena hebrejského pôvodu *Teóma* s významom *dvojča*. Jeho grécka podoba *Thomás* sa dostala do kresťanského života, aj do slovenského a maďarského jazyka. Ako krstné meno, neskoršie ako priezvisko sa ustálili v konečných formulách *Tomáš* a *Tamás* (vyslov Tamáš). Slovenský tvar *Tomka* vznikol zo skrátenej domáckej podoby mena Tomas *Tom-* a slovanskej zdrobňujúcej prípony *-ka,* Tom-ka.

510. **Tót, Tóta, Tóth, Tóth Czifra, Tóth Gala, Tóth Rigler** (vyslov *Tót, Tóta, Tóth, Tóth Cifra, Tóth Gala, Tóth Rigler*) – maďarské priezviská z národného mena, ktorým Maďari nazývali v minulosti príslušníkov slovenského národa. Priezvisko *Tót* patrí medzi najfrekventovanejšie mená v Maďarsku, základ ktorého treba hľadať v indoeurópskom slove *tauta –tauti*, ktoré je staroiránskeho pôvodu vo význame *ľud*, *národ* (Hajdú, 2010, s. 477). Neskoršie týmto názvom sa menovali rôzne germánske a slovanské kmene a národy, potom len Slovania. Od 18. storočia sa vzťahovalo len na Slovákov. Vznikom Československej republiky úradným pomenovaním príslušníkov slovenského národa je Slovák. Medzi dvoma svetovými vojnami úradným pomenovaním Slovákov v Maďarsku bol Tót. Aj v súčasnosti sa

ešte používa v istom slova zmysle (tót ako jazyk alebo Tót ako Slovák v Maďarsku), ktorý keď komunikuje po slovensky, používa aj maďarské slová, výrazy. Národnostné etnické menšiny odtrhnuté od svojho materského národa neboli v stálom jazykovom kontakte s daným materinským jazykom, preto vypožičiavajú nové pojmy aj z väčšinového jazyka. Dolnozemskí Slováci v Maďarsku už dve – tri storočia sú odtrhnutí od svojho materského národa, preto vo svojej materčine používajú veľký počet maďarských slov, výrazov. Dvojčlenné priezvisko *Tóth Czifra* sa mohlo vzťahovať na zovňajšok osoby, resp. *Tóth Galu* a *Tóth-Rigler* na etnickú príslušnosť alebo na príbuzenský vzťah daných rodín.

511. **Török** – priezvisko pôvodne sa ešte nevzťahovalo na Turkov. Síce vzniklo z tvaru türk, ale vo význame „sila, moc". Takto sa menovali niektoré staroturecké národy. Maďarčina len od 14. storočia pomenúva týmto pojmom turecký národ. Priezvisko *Török* je utvorené z názvu národa vo význame „príslušník tureckého národa". (Hajdú, 2010, s. 480).
512. **Trenyik, Trnyik** (vyslov *Treňik, Trňik*) - priezviská metaforického charakteru, prezývky podľa vlastnosti, vyjadrené slovom tŕň, jeho zdrobneným tvarom utvoreným príponou *-ik, tŕň-ik* (v dolnozemskom slovenskom nárečí aj *pichliač*). Uvedené priezviská sú zaznačené bežnou spoluhláskou *r*, namiesto ktorej spisovná slovenčina pozná aj predĺžené *ŕ*. Podobná slovenská spoluhláska je aj predĺžené *ĺ*, ktorú z grafického hľadiska treba odlišovať od mäkkej spoluhlásky *ľ*.
513. **Trnovszki** (vyslov *Trnovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené príponou *-ský* z osadného názvu *Trnové*, časť Žiliny (Trenčianska stolica, okres Trnovec), Trnov-ský. Pozor, nie Trnava, Trnavský (Nagyszombati). Priezvisko mohlo vzniknúť aj z názvov ďalších osád, ako *Trnovec nad Váhom* (Nitrianska stolica, okres Šaľa), *Liptovský Trnovec* (Liptovská stolica, okres Liptovský Mikuláš) a ďalšie.
514. **Turóczi** (vyslov *Turóci*) – maďarské priezvisko podľa pôvodu, ktoré vzniklo z názvu regiónu, z mena Turčianskej župy (Turócz vármegye), zo skráteného tvaru Turiec (*Turócz*) maďarskou príponou *-i*, Turócz-i. Uvedenému maďarskému tvaru *Turóczi* zodpovedá slovenská podoba, obyvateľské meno *Turčan*.
515. **Tusjak, Tusják** (vyslov *Tušjak, Tušják*) – charakteristické sarvašské slovenské priezviská podľa pôvodu, obyvateľské mená, ktoré sa vzťahujú na isté nárečie. Podľa Michala Žilinského (1872, s. 29) Sarvaš založili dva väčšie kolektívy. Jedna časť osadníkov prišla z Asódu (Peštianska župa), oni sa usadili na takzvanej asódskej strane, druhá z nárečového územia, kde namiesto častice alebo spojky *nuž* (vyslov nuš) sa hovorilo *tuš*, títo sa usadili na tušiackej strane. Publikácia Čabianske priezviská (2015, s. 149) prezývku *Tušiak* odvodzuje aj od slovesa *tušiť*, ďalej z rodného (krstného)

mena *Matúš*, *Tušo* a z osadného názvu *Tušice* (Zemplínska stolica, okres Michalovce). Pozri aj heslo Aszódi.

516. **Uhljar, Uhljár** – slovenské priezviská podľa zamestnania. Vznikli zo základu *uhliar* – v minulosti kto pálil drevné uhlie, kto rozváža uhlie (KSSJ,1987, s. 476). Tvar *Uhljár* poukazuje na maďarský vplyv, maďarčina totiž predlžuje posledné slabiky slov.
517. **Uhrin** – slovenské priezvisko vo význame člen maďarského národa. V minulosti Slovania Maďarov nazývali *Uhrami* (*Uhor, Uhrín, Ugrín* a pod.), názov *magyar* (vyslov Maďar) sa začal používať neskoršie. Dnes sa slovo Uhrín v pôvodnom význame už nepoužíva, zostalo len v podobe priezviska alebo zemepisného názvu. Vzniklo zo základu *Uhor* a slovenskej prípony *-ín*, Uhr-ín. Tvar sa v súčasnosti píše a vyslovuje dôsledne len s krátkymi *i, Uhrin.*
518. **Unatyinszki** (vyslov *Unaťinski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, prídavné meno utvorené z osadného názvu *Uňatín* príponou *-sky*, Uňatín-sky (Hontianska stolica, okres Krupina). Prepis zo slovenského jazyka do maďarského nebol dôsledný, meno registrovali bez mäkčeňa. Správny tvar je *Uňatínsky/Unyatyínszky*.
519. **Urbán, Urbancsek, Urbancsok** (vyslov *Urbán, Urbanček, Urbančok*) – priezviská z rodného (krstného) mena latinského pôvodu *Urbanus* vo význame „obyvateľ mesta“, „mešťan“. Slovenská podoba krstného mena je *Urban*, ale maďarčina poslednú slabiku predlžuje. Jednoznačne slovenské sú aj ďalšie dve uvedené priezviská a predstavujú dve základné jazykové nárečové skupiny. Prípona *-ček* je spisovná a *-čok* stredoslovenská a tiež dolnozemská. Obidva tvary vznikli zdrobňujúcimi príponami *-ček, -čok*, Urbanček, Urbančok.
520. **Vajgel, Vajgely** (Vajgely sa vyslovuje dvojako, slov. *Vajgeľ*, maďarsky *Vajgel*) – slovenské priezviská nemeckého pôvodu. Vznikli buď z tvaru *Weigand* vo význame *bojovník*, buď zo zloženého slova *Wigbert* (*wig – boj* a *beraht – slávny*) (Komlóšske priezviská, 2017, s. 133).
521. **Valach** – priezvisko vzniklo predovšetkým podľa zamestnania vo význame pastier oviec. Po druhé: priezvisko môže patriť do kategórie podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou žrebec. Ďalej *Valach*, *Vlach* môže byť aj priezvisko rumunského pôvodu (*Valachia, Valasko* v Rumunsku), tiež i českého pôvodu, odvodené z geografického územného celku *Valašsko* (východná časť Moravy).
522. **Valastyán** (vyslov *Valašťán*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, obyvateľské meno utvorené z osadného názvu *Valaská* príponou *-(ť)an*, Valašťan (Zvolenská stolica, okres Brezno). Priezvisko môže byť utvorené aj z ďalších osadných názvov, ako *Valaská Belá* (Nitrianska stolica, okres Prievidza), *Valaská Dubová* (Oravská stolica, okres Ružomberok) a ďalšie.

523. **Valencsik, Valent, Valentyik** (vyslov *Valenčik, Valent, Valenťik*) – slovenské priezviská z rodného (krstného) mena latinského pôvodu, ktoré vzniklo z prídavného mena *valens* vo význame „silný, zdravý“. Z rodného mena *Valentinus* potom vznikol aj slovenský tvar *Valent* a maďarské krstné meno *Bálint*. Tvary *Valenčík* a *Valentík* vznikli zo základu *Valent* a zdrobňujúcich prípon *-(č)ík, -(t)ík* (Valen-(č)ík, Valen-(t)ík). Všetky tri priezviská mohli vzniknúť aj z osadných názvov *Valentovce* (Šarišská stolica, okres Medzilaborce) alebo Laskár (*Valentová*, Tučianska stolica, okres Martin) a Staré-Hory (*Valentová*, Zvolenská stolica, okres Banská Bystrica). Vzhľadom na zmenu hlások z *b* na *v* pozri heslo Bálint.
524. **Valicska** (vyslov *Valička*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadných názvov *Valice* alebo *Vyšné Valice* príponou *-ička*, Val-ička (obidve Gemerská stolica, okres Rimavská Sobota). Osadný názov *Valice* môže súvisieť so slovom *val* – násyp s obrannou funkciou, napríklad v súvislosti s opevnením alebo hradom. Nie je vylúčená ani motivácia slovesom *valiť (sa)* – (prudkým) kotúľaním sa premiestňovať, hrozivo sa približovať, doliehať, prípadne prezývkou súvisiacou s typom chôdze.
525. **Valkovszki, Vajkó** (vyslov *Valkovski, Vajkó*) – priezviská podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Vaľkovo* (časť osady České Brezovo, Novohradská stolica, okres Poltár). Meno *Vaľkovský* vzniklo zo základu *Vaľkov-* a prípony *-ský*, Vaľkovský, podľa maďarskej grafiky *Valkovszki*. Komplikovanejší je prípad vzniku priezviska *Vajkó*. Východiskom aj v tomto prípade je slovenský základ *Vaľkov-*, ale maďarčina z privlastňovacej prípony *-ov* utvorí dlhé *-ó*, Valykó. Tento tvar sa potom registroval podľa maďarskej výslovnosti v podobe *Vajkó*.
526. **Vantruba** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa telesných vlastností vo význame „veľké brucho“. Prezývka vznikla z expresívnej nárečovej podoby *vantrub*. Z tejto a slovenskej prípony *-a* vzniká tvar van-truba, ako priezvisko *Vantruba*. Majtán (2014, s. 80) toto priezvisko spája s kontaktom slovenčiny s poľštinou – v poľštine *wątróba* znamená *pečienka*.
527. **Varga, Varga-Galambos, Varga-Héczei, Varga-Molnár** (vyslov *Varga, Varga-Galamboš, Varga-Hécei a Varga-Molnár*) – maďarské priezviská podľa zamestnania. *Varga* bol pôvodne odborník, ktorý šil obuv. Názov zamestnania vznikol zo slova *varr*, v slovenskom význame *šiť* príponou -*g*,var-g(a). Z tejto podoby sa vytvoril tvar varga. Slovu *varga* v slovenčine zodpovedá starobylý tvar *švec*, ktorý tiež šil obuv. Uvedené dvojčlenné priezviská vyjadrujú vlastnosť (*Galambos*), pôvod (*Héczei*) a zamestnanie (*Molnár*).
528. **Varjú, Varnyu, Varnyú, Varnyu-Bencsik** (vyslov *Varjú, Varňu, Varňú, Varňu-Benčik*) – maďarské priezviská metaforického charakteru podľa

vlastnosti, vyjadrené názvom vtáka *varjú* so slovenským významom *vrana*. Pre tohto vtáka sú príznačné rôzne vonkajšie vlastnosti, ktoré sa môžu prenášať aj na ľudí. Tvary *Varnyu, Varnyú* sú nárečové a priezvisko *Varnyu-Bencsik* je slovenské, v dvojčlennom mene vyjadruje príbuzenský vzťah.

529. **Vaskor** (vyslov *Vaškor*) – typické sarvašské priezvisko neistého pôvodu a významu. Mohlo vzniknúť z českého rodného (krstného) mena *Václav* s významom „viac slávy", z tvaru Vaško, utvorenej príponou *-ko*. Aj maďarský jazyk pozná tvar *vaskor* (vyslov vaškor), *vas korszak – železná doba*, ale pokladáme za nepravdepodobné z tohto výrazu odvodiť uvedené priezvisko. Doteraz nie je celkom vyjasnené, prečo dostáva krstné meno *Vaško* koncovú spoluhlásku *-r*. Št. Jančovič vo svojom slovníku (1848, s. 357) uvádza osadný názov *Vaškovica/Iváskofalva* (Berežská stolica), ktorá môže tvoriť základ pre vznik priezviska *Vaškor*. Keďže osadníci v mnohých prípadoch boli identifikovaní názvami osád, odkiaľ prišli, dotyčný mohol byť zapísaný tvarom bez prípony *-ica*.

530. **Vavrek** – slovenské priezvisko podľa pôvodu, ktoré vzniklo z osadného názvu *Vavrečka* (Oravská stolica, okres Námestovo). Zaujímavý prípad utvorenia rodného (krstného) mena mužského rodu z osadného názvu v ženskom rode. Východiskom vzniku rodného mena môže byť latinské slovo *laurus* vo význame *vavrín*, z ktorého sa odvodzuje aj priezvisko *Vavrek*.

531. **Velki, Velky** – slovenské priezviská podľa vonkajších, telesných vlastností. Spisovný tvar je prídavné meno *veľký*, ktoré má viacero významov: kto má značný rozsah, značné rozmery v porovnaní s inou vecou toho istého druhu, opak ktorého je malý, alebo kto má značnú výšku, vysoký, opak je malý, prípadne nízky, kto je rozmernejší, ako je želateľné. (KSSJ, 1987, s. 494).

532. **Vereb, Veréb** – maďarské priezviská metaforického charakteru podľa vlastnosti. Priezvisko vzniklo z apelatíva *vrabec* (zool. Passer) alebo z prezývky *Vrabec* – podľa charakteristických vlastností. Hajdú (2010, s. 504) slovo *veréb* odvodzuje zo slovenského názvu vrabec. Vznik maďarského tvaru začína tým, že do začiatočnej spoluhláskovej skupiny sa vsúva hláska *e*, (verabec), potom kvôli harmónii samohlások samohláska *a* sa mení na *e* (verebec) a zmena končí odstránením slovenskej prípony *-ec* (vereb, veréb).

533. **Veres** (vyslov *Vereš*) – maďarské priezvisko podľa vlastnosti so slo-venským významom *červený*. M. Hajdú (2010, s. 508) slová *veres, vörös* odvodzuje zo slova *vér* vo význame *krv*. Keďže krv je červená, v maďarčine sa stala aj názvom červenej farby (véres, vyslov véreš, „krvavý"; veres, „červený". Prezývku *Veres* mohol dostať človek s ryšavými vlasmi, červenou tvárou a podobne. Prezývka sa časom stala dedičným priezviskom.

534. **Vida** – maďarské i slovenské priezvisko z latinského krstného mena *Vitus* s významom *život*. Po strate latinskej prípony *-us* sa koncové *-t* zmenilo na *-d* (z Vit> Vid), potom tvar Vid v slovanských jazykoch dostal význam

krstného mena a priezviska (Hajdú, 2010, s. 505). Koncové *-a*, Vid-a je maďarská zdrobňujúca prípona.

535. **Vig, Vigh** (vyslov obidve *Vig*, koncové *h* je v maďarčine nemé, nevyslovuje sa) – Hajdú (2010, s. 505) uvedené priezviská zaraďuje do dvoch kategórií: podľa vlastnosti, prezývka vo význame *veselý*, človek „dobrej vôle“ a priezviská z rodného (krstného) mena vo význame „syn osoby menom Vig“. Ku grafike obidvoch uvedených priezvisk treba dodať, že maďarské prídavné meno *víg – veselý* sa píše s dlhým *í*.
536. **Vincze** (vyslov *Vince*) – maďarské priezvisko z latinského slova *vincens* vo význame „víťaz, víťaziaci, z ktorého vzniklo latinské krstné meno *Vincentius*. V maďarčine prešlo zmenami (stratilo latinskú príponu *-ius*, Vincent, potom aj koncovú spoluhláskovú skupinu *-nt*, Vince) (Hajdú, 2010, s. 505-506). Slovenský tvar je *Vincent*, tento tvar si viac zachoval z latinskej podoby, vznikol vlastne len stratou latinskej prípony *-ius*.
537. **Virág** – maďarské priezvisko, ktoré vzniklo z ugrofínskych kmeňov v*il-/vir-* a ktoré sa začali rozvíjať v dvoch smeroch. Príponou *-g* vznikli podstatné mená *világ* vo význame „svet” a *virág*, „kvet” so spoločným významom „lesk, jas”, „žiar”, „jagavá farba”, „kvitnúci strom, kvitnúca rastlina, lúka”. Keď sa ich význam rozdvojil, virág, „kvet” dostal význam „najhodnotnejšia, najkrajšia časť niečoho”, „kvitnúci strom, kvitnúca rastlina, lúka” (Hajdú, 2010, s. 506).
538. **Viszkok, Vyszkok** (vyslov obidve *Viskok*) – slovenské priezviská podľa telesných vlastností, ktoré vznikli zo slovesného tvaru skákať, vyskakovať. Vzťahujú sa na človeka, ktorý stále vyskakuje, prípadne môže ísť o metaforické vyjadrenie vlastnosti človeka, ktorý prudko reaguje, správa sa prehnane sebavedome. Slovenský spisovný tvar priezviska je Výskok.
539. **Vityaz** (vyslov *Víťaz*) – slovenské priezvisko podľa vlastnosti alebo podľa pôvodu, ktoré môže mať význam „víťaziaci, kto zvíťazí, víťaz“, alebo poukazuje na slovenský osadný názov *Víťaz* (Spišská stolica, okres Prešov), podľa čoho prezývku mohol dostať ten sarvašský osadník, ktorý odtiaľ pochádzal.
540. **Vozár** – slovenské priezvisko podľa zamestnania. Vzniklo z nárečovej podoby slova *vozár* – povozník, kto sa zaoberá dopravou nákladov. Je to známy dolnozemský nárečový tvar, spisovná podoba je *voziar* alebo *povozník,* maďarsky *fuvaros* (vyslov *fuvaroš*).
541. **Vrana** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom vtáka vrana (*zool. Corvus corone*). Vranu charakterizujú rôzne vlastnosti (čierna, krákavá a podobne), ktoré sa môžu prenášať aj na ľudí. Nositeľ tohto mena mohol mať napr. výrazné čierne vlasy, mohol nosiť čierne šaty a pod. V tejto súvislosti pozri ešte heslo *Varjú*.

542. **Vrbovszki** (vyslov *Vrbovski*) – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené príponou *-ský* z osadných názvov *Vrbov* (Spišská stolica, okres Kežmarok), *Vrbová nad Váhom* (Komárňanska stolica, okres Komárno), *Vrbovce* (Nitrianska stolica, okres Myjava) a ďalšie. Osadné názvy boli utvorené zo všeobecného pomenovania (apelatíva) *vŕba* (bot. Salix) a rastú v blízkosti mokrých, močaristých pôd, riek a jazier. V prípade, ak je osád viac, z ktorých mohlo vzniknúť dané priezvisko, nájsť korene rodín Vrbovských si vyžaduje ďalší výskum.
543. **Zahorecz, Zohorák** – slovenské priezviská podľa pôvodu s totožným koreňom *(hor-),* ale rôznymi predponami a príponami, teda s rozdielnym významom. Predpona *zo-* pôvodne mohla byť *za-*. V tomto prípade aj Zahorec aj Zohorák bývali za horou. Priezvisko *Zahorec* vzniklo buď z osadného názvu *Záhorce* (Hontianska stolica, okres Veľký Krtíš) alebo z názvu *Záhorie* (región na západnom Slovensku), priezvisko *Zohorák* môže pochádzať zo *Zohoru* (Bratislavská stolica, okres Malacky). Obidve boli utvorené príponou *-ec*, ktorou sa tvoria obyvateľské mená.
544. **Zajac** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom poľného zvieraťa, ktorého vlastnosti sa môžu prenášať aj na človeka (bojazlivý, má veľké uši, je rýchly a podobne). Pozri aj heslo *Nyúl*. Otázkou môže byť, či slovenská alebo maďarská prezývka vznikla skôr, alebo vznikli paralelne, alebo vznikli prekladom z jedného jazyka do druhého.
545. **Zana** – slovenské priezvisko z rodného (krstného) mena *Zuzana* alebo *Sana* (Čabianske priezviská, 2015, s. 152) alebo priezvisko podľa pôvodu. V stredoveku na mieste osady *Zsana* (Maďarsko, Báčsko-malokumánska župa) existovala lokalita Zana, ktorú osmanské vojská spustošili. Jej živí obyvatelia sa rozutekali a po vyhnaní Osmanov sa niekde usadili. Medzi dolnozemskými Slovákmi je aj dnes priezvisko Zana živé. Možno jeho nositelia sú potomkami obyvateľstva zničenej osady Zana a žijú s prezývkou Zana, utvorenou nulovou príponou (keď sa zhodujú prezývka s názvom osady). J. Stanislav (1948, s. 588) túto problematiku skúma v súvislosti s osadným názvom *Zánka* (Maďarsko, Vesprémska župa) a pripomenie aj maďarskú lokalitu *Szana* (vyslov *Sana*). Ako zaujímavosť treba ešte dodať, že v blízkosti Békešskej Čaby existuje rekreačné stredisko s názvom *Szanazug* (vyslov *Sanazug*), v slovenskom preklade *zákutie Sana*. Je to pobrežie prehĺbeného mŕtveho ramena rieky Kőrös. Aj spomenutá lokalita Zánka leží pri vode, pri Blatenskom jazeri, tiež na pobreží. V minulosti sa mohla menovať Sánka, zdrobnený tvar z podoby Sana. Takto sme sa dostali ku kľúčovým podobám Sana/Zana, ale význam slov sa nám nepodarilo odhaliť.
546. **Závoda, Závogyan, Závogyán** (vyslov *Závoda, Závoďan, Závoďán*) – slovenské priezviská podľa pôvodu. Vznikli z výrazu „za vodou", z ktorého boli utvorené aj osadné názvy alebo časti osadných názvov. Takéto sú okrem

iných Čierny Balog (*Závodie,* Zvolenská stolica, okres Brezno), Mníšek nad Popradom (*Závodie*, Spišská stolica, okres Stará Ľubovňa), Žilina (*Závodie*, Trenčianska stolica, okres Žilina). Pozor, slová *závoda* a *závada* majú podobné znenie, ale ich význam je celkom iný. Význam slova závada je „chyba, porucha“ (teda maďarsky hiba, hiányosság, akadály).

547. **Zelenák, Zelenák-Oros** (vyslov *Zelenák, Zelenák-Oroš*) – slovenské priez-viská podľa vlastnosti, podobne ako napríklad Bielik, Červenák, Čiernik. Priezvisko *Zelenák* vzniklo z prídavného mena *zelený* príponou *-ák*, Zelen-ák. Menej pravdepodobné je, že mohlo vzniknúť aj z osadného názvu *Zelené*, dnes časť Poltára (Novohradská stolica, okres Poltár). Priezviská s príponou -ák sú zriedkavé a obyčajne majú expresívny význam. Pravdepodobnejšie je, že z osady Zelené vzniklo čabianske priezvisko *Zeleňanský*.
548. **Zima** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti. Patrí medzi tie reálie, ktoré obklopujú človeka v každodennom živote, ako prírodné javy, živočíchy, rastliny a podobne. Uvedené priezvisko sa používa vo významoch zima ako *ročné obdobie* alebo *chlad, nízka teplota* (KSSJ, 1987, s. 563). Prezývka *Zima* mohla byť motivovaná vlastnosťou jej nositeľa – chladný, neprístupný.
549. **Zolvan, Zolván** – slovenské priezviská podľa zamestnania – *zolvan* bol človek pracujúci so zolou alebo vyrábajúci *zolu* (popol zmiešaný s vápnom, ktorý sa používal v garbiarstve na odstránenie srsti z kože). Utvorené boli zo základu Zol- a prípony -(v)an, Zol-(v)an. Tvar Zolván sa pokladá za maďarskú podobu.
550. **Zrak** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti vo význame „zmysel na vnímanie svetla a iných viditeľných javov hmotného sveta, schopnosť vidieť” (KSSJ, 1987, s. 574). Prezývka *Zrak* sa týka vnímania skutočnosti, preto sa vzťahuje na človeka s dobrým zrakom.
551. **Zrena** – podobne ako Zrak aj priezvisko *Zrena* súvisí s vnímaním svetla očami. Zrenica je kruhový otvor v dúhovke, ktorým „vniká svetlo do oka”, pupilla (KSSJ, 1987, s. 574). Zrenica ako podstatné meno obsahuje príponu -ica, ktorú keď oddelíme, dostaneme základ *zren-* a pridaním prípony -a sa utvorí podoba *zrena*. To môže byť prvý význam prezývky Zrena. Jančovičov slovník (1848, s. 413) heslo Zreňa vysvetľuje ako „pohľad”, čiže prezývka *Zrena* sa môže vzťahovať na človeka s upriameným, obráteným pohľadom, s charakteristickým zrakovým pozorovaním (KSSJ, 1987, s. 301).
552. **Zuba** – slovenské priezvisko podľa vlastnosti alebo podľa pôvodu. Podľa toho prezývku *Zuba* mohol dostať od kolektívu taký človek, ktorý mal zvláštny chrup, osobité zuby. Časom z prezývky sa stalo priezvisko, ktoré sa dedilo z rodičov na ich deti. Prezývka mohla vzniknúť aj z osadných názvov ako *Zubák* (Trenčianska stolica, okres Púchov) alebo *Zubné* (Zemplínska stolica, okres Humené), a to oddelením prípon *-ák* a *-né* a pridaním prípony *-a*.

553. **Zuberecz** – slovenské priezvisko podľa pôvodu, utvorené z osadného názvu *Zuberec.* Lokalita sa nachádza v Oravskej stolici v okrese Tvrdošín.
554. **Zubor** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené názvom prežúvavca, jeho vlastnosťami. *Zubor* (zool. Bison) je mohutné divé zviera s hirvou, príbuzné turovi (maďarsky *tulok*) (KSSJ 1987, s. 576). Metaforicky sa tak mohla vyjadriť sila nositeľa prezývky.
555. **Zvada** – slovenská prezývka, priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti, vyjadrené slovom *zvada* vo význame „škriepka, spor". Podľa toho niekdajší *Zvada* mohol byť človek, ktorý sa stále škriepil, vadil, čo sa nemusí vzťahovať na jeho potomkov. Priezvisko *Zvada* sa na Slovensku v roku 1995 nachádzalo 99 krát.
556. **Zvara** – slovenské priezvisko metaforického charakteru podľa vlastnosti. Prezývka súvisí so slovesným tvarom *zvara* vo významoch „odvar, odvarok, destilát", resp. „mliečna polievka" (jednoduchá kyslá polievka z prevareného mlieka). Pod pojmom zvara rozumieme aj veľmi horúce počasie. Zo základov *zvar* a *zvara* sa tvoria pojmy súvisiace s varením, preváraním alebo so zváraním. Zvarou sa môže nazývať napríklad aj také jedlo, do ktorého sa dávajú rozličné prídavky, tie sa zvaria a tak vzniká jedlo s harmonickou chuťou. Prezývka *Zvara* môže súvisieť so spomenutou činnosťou, prípadne prezývka označovala človeka, ktorý mal rád *zvaru* – kyslú mliečnu polievku.
557. **Zvonár** – slovenské priezvisko podľa zamestnania vo významoch „cirkevný zamestnanec, zvonár, ktorý mal na starosti predovšetkým zvonenie, ale aj iné povinnosti" . V slovenskom jazyku zvonárom sa menuje aj „výrobca zvonov". Jednou dôležitých úloh cirkevného zamestnanca bolo napríklad oznamovanie presného času každú štvrťhodinu (aj v noci) a strážnou službou aj ochraňoval osadu pred požiarmi.
558. **Zsabka, Zsapka** (vyslov obidve *Žapka*) – slovenské prezývky podľa vlastnosti, vyjadrené metaforou *žabka*, zdrobneninou od slova *žaba*, utvorenou príponou -*ka*, žab-ka. (Slovo žabka vyslov správne *žapka*). Slovom *žaba* sa v minulosti označovalo aj infekčné ochorenie (zápal) jazyka a ústnej sliznice u detí alebo domácich zvierat. Metaforicky však mohla prezývka označovať aj človeka s veľkými (vypúlenými) očami.
559. **Zsibrita, Zsibrita-Fecske, Zsibrita Fecske** (vyslov *Žibrita Fečke*) – priezviská z rodného (krstného) mena nemeckého pôvodu. Nemecké krstné meno *Siegfried* vzniklo z dvoch slov, zo slova sigu, „víťazstvo" a fridu, „mier" (Čabianske priezviská, 2015 s. 154). Ale mohli vzniknúť aj z osadného názvu *Žibritov* (Hontianska stolica, okres Krupina) - nulovou príponou (keď tvar priezviska je totožný s podobou osadného názvu). Dvojčlenné priezviská *Zsibrita Fecske* (maď. *Fecske = slov. lastovička)* môžu vyjadriť príbuzenský vzťah (jeden z členov manželského páru mohol mať priezvisko Fecske). Časť priezviska *Fečke* môže byť prímenom, ktoré odlišuje rodinu

Žibritovcov od iných rovnako pomenovaných rodín v obci, prípona *-e* je nárečovou príponou poukazujúcou na rodinný vzťah (spisovne *Fečkeje* – patriaci Fečkovcom, pochádzajúci od Fečkov).

560. **Zsigmond** (vyslov *Žigmond*) – maďarské priezvisko nemeckého pôvodu z rodného (krstného) mena. Nemecké krstné meno *Sigismund* je zložené z dvoch slov, zo slova *sige*, „víťazstvo" a *mund*, „obrana". Z neho vzniklo maďarské krstné meno *Zsigmond* (Hajdú, 2010, s. 514), ktorému zodpovedá slovenský tvar Žigmund.

561. **Zsilák** (vyslov *Žilák*) – slovenské priezvisko podľa vonkajších, telesných vlastností. Prezývka vznikla zo slova *žila* vo význame „cieva v tele živočíchov, ktorou prúdi krv" a prípony *-ák*, vyjadrujúcou vlastnosť, *žilák* vo význame „žilnatý človek", ktorý má na tele výrazné žily. Priezvisko Žilák sa na Slovensku v roku 1995 nachádzalo 116 krát.

Malá panoráma sarvašského sveta sálašov

Tibor Mótyán

Obraz sarvašského sveta sálašov sa začal vytvárať v druhej polovici 19. storočia, keď sa poddaní vykúpili zo svojich poddanských povinností a na bývalých zemianskych rozparcelovaných pozemkoch začali hospodáriť. Kolmo na tieto zeme boli vytvorené cesty, popri ktorých rad radom začali vyrastať sálaše. Takto vznikali takzvané hony alebo rady sálašov.

Paralelne so stavaním sálašov začína aj poľnohospodárska výroba. Majetnejšia vrstva gazdov začne zamestnávať takzvaných bírešov, sluhov a slúžky za stravu, odev, za rôzne naturálie alebo za peniaze a iné odmeny. Známe sú prípady, keď šľachetnejší gazdovia svojich bývalých sluhov za ich dlhoročné služby odmenili darovaním pozemku. Takýto sa s chválou pamätali na svojich zamestnávateľov. Iní zase s trpkými skúsenosťami, sťažnosťami.

Gazdovia v osade kupovali alebo stavali domy, ktoré však využívali len koncom týždňa, keď išlo o nákupy alebo v nedeľu pri návšteve chrámu Božieho. V takýchto prípadoch sálaš strážilo služobníctvo. Po sálašoch bývali aj chudobní, tých bolo viac. Majiteľ daného pozemku svoj sálaš mohol postaviť na hociktorej jeho časti, alebo tesne vedľa cesty, ale aj vo vnútri pozemku, aby bol viac chránený od takzvaných beťárov, zbojníkov. Následkom toho obraz sarvašských sálašov nebol jednotný. Množením sa počtu sálašského obyvateľstva na takýchto honoch, v radoch sálašov pričinením tam bývajúcich sa zakladali aj školy.

Každý sálaš mal len preň charakteristickú atmosféru. Ešte pred svitom kohút zakikiríkal, zaerdžal kôň alebo zaručala krava. Neskôr sa zaplnil dvor hydinou, z chlievov povychádzali kozy, ovce, potom aj ošípané, priam do bahna takzvanej bane, odkiaľ sa toho času kopala hlina na váľky na výstavbu domu. Keď sa všetok statok nakŕmil, muži vyšli do poľa, ženy do kuchyne, alebo pracovali okolo domu. Už potom sa len na to čakalo, aby sa drúčik s vedrom vahadlovej studne vztýčil. Tým oznamovali ženy mužom, že obed je už prichystaný.

Sálaš bol jedným z orientačných bodov veľkého sarvašského chotára, obkľúčený prírodou, ktorá každým ročným obdobím ukazovala svoju inú tvár. Na jar to boli napríklad úzke pásy vlniacej zelenajúcej sa pšenice, počas žatvy zo snopov poskladané kríže po strniskách, na jeseň šíky kukuričných stebiel, neskoršie z nich poskladané kôpky kúžeľovitej formy.

Hony a rady sálašov majú svoje názvy od gazdov, ktorí si tam stavali svoje domy, ako Bakuľov, Sakáčov, Čipkárov rad, Bohňatove, Perešove hony. Iné majú svoje mená od vlastností tamojších prírodných pomerov. Takéto sú Dlhý, Krátky, Gymnaziálny rad, Nemocničné a Kolerové hony, Senondrejská cesta alebo Rad Klebeta.

Sálašov je čoraz menej. Po sálašských školách ani stopy. Kto sa pamätá, kde

stála Maginecova alebo Kitova škola, kde bola škola na Senondrejskej ceste? Podobne ani stopy po niektorých sálašoch, alebo len rumoviská po nich.

Príčin je viac: vymieranie starších generácií, výmena obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom v rokoch 1946-48, prenasledovanie takzvaných kulakov, urbanizácia a podobne. Značná časť obyvateľov Gymnaziálneho a Krátkeho radu sa nasťahovala do Kardoša, ktorý už vtedy disponoval značnou infraštruktúrou. Obyvatelia Dlhého, Sakáčovho, Čipkárovho a Bakuľovho radu, podobne i ľudia z Arménskeho kútu sa usadili v Örméňkute a v Kondoroši. Takisto väčšina obyvateľov Káky býva už v Sarvaši. Takto sa vytráca svet sálašov.

O viniciach

Prv, než by sme sa podrobnejšie zmienili o viniciach, pokladáme za dôležité vrátiť sa k začiatkom, k znovuzaloženiu osady Sarvaš. Už v roku 1742 evanjelický farár Matej Markovicz píše o sarvašskom vinohradníctve, o viniciach vysadených na viacerých miestach sarvašského chotára. Emblematická osobnosť Sarvaša Samuel Tešedík, ktorý okrem svojich farárskych povinností sa zaoberal aj otázkami obrábania pôdy a keď v roku 1767 prišiel na Sarvaš, bol svedkom toho, že slovenskí osadníci na svojich úzkych parcelách, takzvaných retiazkach, pestujú aj hrozno. Preto sa začal intenzívne zaoberať problematikou vinohradníctva, pestovaním hrozna. Aby pomohol gazdom, ktorí sa venovali pestovaniu viniča, dal v roku 1774 priviezť z Prešporku šľachtené odrody viniča. Osadníci sa tešili novým odrodám, ktorým sa v chotári darilo. Popritom medzi vinič začali vysádzať aj rôzne ovocné stromy.

Na parcelách honov a radov sálašov akoby zo zeme jedna za druhou vyrastali jednoduché chatrče, prešovne z blata a váľkov, ktoré boli nepostrádateľné pri prácach v záhradách.

Po výkupe z poddanstva sa sedliaci stali užívateľmi pozemkov, na ktorých dovtedy pracovali ako poddaní. Už ako majitelia sa začali sťahovať na pozemky do svojich chatrčí a prešovní a prispôsobili sa tamojšiemu trvanlivému životu vo viniciach. V každom domčeku bola vytvorená malá komôrka, od povrchu na 20-25 centimetrov vyhĺbená jamka, v ktorej sa skladovali potraviny a víno. Z takýchto chatrčí časom vznikali zoskupenia sálašov, ktoré sa podobali na malé dedinky, možné zárodky budúcich osád.

Koncom 19. storočia počet obyvateľov sarvašských viníc sa rapídne zvýšil, preto evanjelická cirkev vo všetkých začala stavať školy. Týmto sa jej podarilo vyriešiť otázku vzdelávania sálašských detí. Ale škola zohrala svoju pozitívnu úlohu aj v kruhu dospelých.

Na rozhraní 18. a 19. storočia už rozkvitalo pestovanie viniča a ovocných stromov, ale ničivá fyloxéra viničová, podobne ako v celej Európe, aj tu zničila vinice. Vinič vyhynul, ale názov vinice zostal. Spolu s nejakým prívlastkom viazal sa k všetkým husto obývaným honom a radom sálašov. Bez nároku na úplnosť nasledujú krátke opisy niektorých viníc.

Starje a Róžášske vinice

Pri hradskej smerom na Endrőd niekoľko kilometrov po pravej strane sa tiahnu dva rady sálašov. Sú to tri piesočnaté pahorky, ktoré tvoria trojuholník. Z jednej strany takzvaný Kutyaszorító, Psí zverák, z druhej strany Staré vinice a z tretej, najkratšia odvesna, Róžášske vinice.

Najvýhodnejšiu polohu majú Staré vinice, chránené od vetra a vody. Na sklade v obidvoch smeroch vedú dve cesty. Medzi takzvanými retiazkami, malými pozemkami, bola ustálená medza konštrukciou ťahanou volmi, preto je krivo vyznačená. Obyvatelia týchto honov usilovnou prácou popri svojich biednych chatrčiach a prešovniach začali stavať čoraz väčšie sálaše a mohli si dovoliť zamestnávať aj služobníctvo. Vo dvoroch majetnejších gazdov sa začali objavovať už aj pálenice. Spomedzi troch radov sálašov najskôr mohli vzniknúť Staré vinice, preto majú prívlastok staré.

Nadírske vinice

Prívlastok *nadírske* je zložené slovo zo slovenskej predpony *nad* a maďarského slova *ér* (vo výslovnosti *ír*) s významom prameň, ale v tomto prípade niekdajšie vedľajšie rameno rieky.

Nadírske alebo Nové vinice tvoria jediný rad sálašov na západnej strane Endrődskej cesty. Bolo to miesto, kde kedysi bývali sarvašskí Cigáni (Rómovia). Je to vlastne východný svah ramena rieky Kereš, nazývaný aj Cigánsky ír. Kde bol svah najhlbší, rástla iba vŕba a trnky. Koncom minulého storočia ho ťažkou prácou zorali a do brázd posadili viničné prúty a ovocné štepence. Dnes už iba vyschnuté pne pripomínajú tieto udalosti. Keďže pôda Nadírskych viníc bola hlinistá, vhodná na výrobu pálených tehál, vznikli tam tehelne, v ktorých pracovali aj tamojší obyvatelia.

Strieborné vinice

Smerom zo Sarvaša do Békešskej Čaby po ľavej strane hlavnej cesty č. 44 sa nachádzajú Strieborné vinice so svojimi miernymi svahmi a stúpaniami. Pozostávajú z troch radov sálašov, ktoré sú kolmé na hlavnú cestu s cestičkami len pre tragače a vozy. Pôdu majú piesočnatú, ktorá sa ľahko obrába. Na pozemkoch, nazývaných retiazky, boli v minulosti chatrče a prešovne stavané technikou nabíjania a kryté trstinou. Dnes tam stoja úhľadné rodinné domy.

Všetky tri rady sálašov majú spoločnú vahadlovú studňu, vyhĺbenú na spoločnom sklade cesty a majiteľa parcely. Ohradená je tak, aby ju mohol používať majiteľ porty zvnútra a ostatní obyvatelia zvonka.

Pôvod názvu Strieborných viníc je diskutabilný. Verejnosť pozná dva varianty. Evanjelický farár a historik Ľudovít Haan vo svojom diele *Minulosť Békešskej župy* píše, že panský úradník, ktorý riadil parceláciu tejto časti sarvašského chotára, bol podplatený striebornými peniazmi. Podľa iných majú Strieborné vinice svoje meno od tunajšieho striebristého vína. Autor sa prikláňa k prvému vysvetleniu.

Sappanošské a Môťovské vinice

Krajnou ulicou juhozápadnej časti mesta smerom na juh sa dostávame na môťovskú hrádzu Kereša, ktorá bola postavená v roku 1846. Idúc touto hrádzou dôjdeme k dvom susediacim viniciam, ktoré existovali už aj pred vybudovaním hrádze. Bolo to totiž vyššie postavené miesto, neohrozované záplavami.

Sappanošská časť má svoj názov od Petra Sappanoša, tamojšieho obyvateľa, šľachtiteľa jablone odrody Sappanoš. Na juh od Sappanošských viníc sa rozprestierajú Môťovské vinice, ktoré pripomínajú tých sarvašských osadníkov, ktorí mali pôvod v Môťovej (dnes časť Zvolena). Je viacej takých prípadov, keď prišelci boli registrovaní nie ich priezviskami, ale názvami osád, odkiaľ pochádzali. Obyvatelia Sappanošských a Môťovských viníc, využijúc blízkosť vody Kereša, konštrukciou na konský pohon čerpali vodu na zavlažovanie. Obľúbenými boli tieto vinice aj pre bulharských zeleninárov, ktorí sa v Sarvaši usadzovali.

Širatovské a Bezinské vinice

Vedľa hradskej smerom zo Sarvaša do Orošházy po ľavej strane sa nachádzajú Širatovské a Bezinské vinice. Sú to dva rady sálašov v podobe podkovy, uzavierajúce plytčinu, bývalé koryto mŕtveho ramena rieky. Pôda je tam močaristá, bahnistá a miestami aj piesočnatá i suchá. Prví osadníci Sarvaša boli nájomníkmi tejto časti chotára a na pozemkoch stavali chatrče a vinárske komôrky. Dva rady sálašov majú spoločný sklad, ktorým sa tiahne plytčina, niekdajšia vodná priekopa z čias väčších povodní. Žili v nej aj ryby, ktoré lovili. Popri brehu sa pestovala zelenina.

Ako sme to už aj vyššie uviedli, sarvašský evanjelický farár Matej Markovicz už v 40-tych rokoch 18. storočia písal o viniciach na okolí Sarvaša. Mohli to byť aj Širatovské a Bezinské vinice; na severnej strane spomenutej podkovy Širatovské a na južnej Bezinské. Na základe spomienok najstarších Sarvašanov názov Širató poukazuje na smutnú minulosť týchto viníc, na biedu, na smútok, na vyliate slzy tu žijúcich. (Základ maďarského slova *sirató* je slovesný tvar *sirat* s významom *oplakávať*.)

Bezina má svoj názov od osadníka Gašpara Bezinu, ktorý mohol pochádzať z územia dnešného Slovenska z osady Brezina (bývalá Zvolenská stolica). Mnohí sarvašskí osadníci boli zbehovia, ktorí nechceli prezradiť svoje priezviská. Aby ich bývalý zemepán, od ktorého ušli, nenašiel, namiesto svojho mena sa dali zaregistrovať osadným názvom. Ale pri zápisoch sa robili aj chyby, tak namiesto mena Brezina bolo zapísané meno Bezina. Takýchto prípadov bolo veľa.

Použitá literatúra:

Dr. Domán Imre: Az én sarvasi tanyavilágom (Môj sarvašský svet sálašov)
Lelkes Pál: A szarvasi tanyarendszer (Sarvašský sálašský systém)
Dr. Molitorisz Pál: Agrártörténelem (Agrárna história)

Szarvasi szülők a 19. és a 20. század fordulóján
Sarvašské vinice na prelome 19. a 20. storočia

A sarvasi kertek fekvése 1900-ban (Magyarországh távolsági térképe, kiadja a m. kir. Kereskedelemügyi Minisztárium, Bp., 1900, Károlyi György térképészet, könyvnyomda, Bp.)

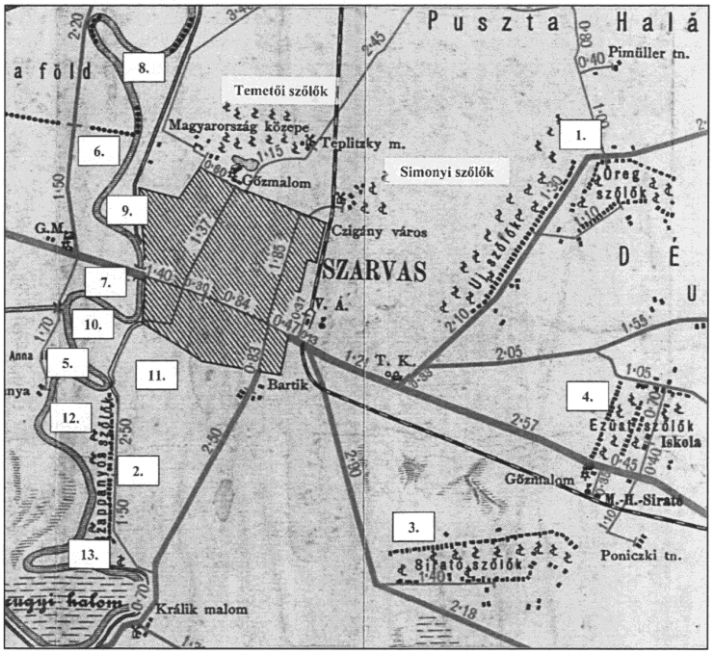

1. Ószőlök (Érparti és Rózsási szőlök)
2. Szapanosi és Mótyói szőlök
3. a Sirátói, Bezinai szőlök és Káposztás-lapos
4. Ezüstszőlö (Anna-liget)
5. Zöldert (Anna-liget)
6. Fáskert, Mittrovszki-kert (Pepi-kert)
7. Batthyányi-kert
8. Nyúlzug
9. Mangolzug
10. Maczó-zug
11. Maczó-lapos (Maczó-ér)
12. Szappanos-zug
13. Mótyó-zug

Náčrt dejín Roskošovcov (17. a 18. storočie)

Ján Gomboš

Voľakedy mnohopočetná a rozvetvená rodina Roskošovcov bola jednou z novosídľovateľov Slovenského Komlóša. Korene pôvodu ich priezviska a samotného pôvodu siahajú až do začiatku 17. storočia.

Danú a doteraz ešte presne neurčenú časť slovenských rodín, neskorších Komlóšanov, vyhnali Turci zo svojich pôvodných bydlísk ešte v tridsiatych rokoch 17. storočia . "Turecké susedstvo" pre poddanské obyvateľstvo znamenalo stále znepokojovanie. Turci, vyraziac z obsadených hradov, hlboko za "frontom", za hranicami napádali, vydierali bezbranných ľudí. Pravdepodobne pri jednom takomto prepadnutí zničili pôvodný domov Roskošovcov, dedinu Rozkoš v Tekovskej stolici, v blízkosti dnešných Zlatých Moraviec, v 30-tych rokoch 17. storočia.[1] Tí, ktorí zostali naživе, sa rozpŕchli. Väčšina utečencov, ako aj neskorší Roskošovci, sa vydali na cestu smerom na sever. Priezvisko, v ktorom sa zachovalo meno ich dediny, dostali už na novom mieste, kde prišli medzi ľudí, ktorí hovorili iným nárečím, nosili iný kroj a žili iným spôsobom.

Utekajúc pred vojnou dostali sa Roskošovci až do Liptova a na Oravu. O ich tamojšom pobyte sa nám zachovali záznamy v sobášnej matrike Jakubovian v Liptovskej stolici v roku 1747, kde je uvedené, že Ondrej Sedlák požiadal o ruku dcéru Ondreja Roskoša (Oravana) Doroteu a títo bývali vtedy v dedine Konská.[2] Na Orave a v Liptove, kde v prevahe boli stredné a malé panstvá, zemepanské majetky, žili v takzvaných kuriálnych usadlostiach. V tzv. kuriálnych osadách žili iba chudobnejší kuriálni zemania, resp. za tie usadlosti, ktoré boli v ich vlastníctve a kam sa utiahol poddaný, sa neplatila štátna a župná daň. Poddaný na kuriálnej usadlosti bol len sčasti oslobodený od dane. Zemepán, ktorý mal "voľnú ruku", mohol ich ľubovoľne zdaniť a využívať v robotách ich pracovnú silu. Jakubovany tiež boli takouto kuriálnou obcou, kde žili bratia Ján a Matej Roskoš ešte aj v roku 1753. Zo zápisu je zrejmé, že kuriálnu usadlosť zemepána Mateja Pongrácza vzala do prenájmu obec.[3]

Po vyhnaní Osmanov sa začali vracať rozídení obyvatelia na Horniaky. Putujúci smerom na juh sa len výnimočne vrátili naspäť do niekdajšej rodnej dediny, lebo tam ich znova čakalo večné pripútanie k pôde. Roskošovci sa taktiež pustili na juhovýchod inými cestami.

Najskôr sa pohli poddaní severných okresov Oravskej a Liptovskej stolice a pokračovali ďalej na juh. V poslednom desaťročí 17. storočia Oravská stolica bola relatívne preľudnená následkom prisťahovaných utečencov. Zem nevládala uživiť toľkých ľudí. Ešte aj v úrodnejších južných krajoch stolice ľudia získali len dvoj-trojnásobok zasiateho osiva. Hore na severe nanajvýš iba jeden a pol násobok.[4] V tom kraji, kde nemali dostatok úrodnej zeme, rozkvitol domácky priemysel. Z ľanu, vypestovaného na mieste, ľudia tkali súkno a z dreva, narúbaného z blízkych hôr, vyrábali náradie, aby ho potom predávali, alebo zamieňali

za potravu na trhoch južných stolíc.[5] O úteku oravských poddaných máme údaje už z konca 17. storočia, ale o ich odchode len z dvadsiatych rokov 18. storočia, kedy nadobudol masívny rozmer. Bezprostredný podnet k tomu dala katastrofálne slabá úroda v rokoch 1715 a 1716 – a po nej nastupujúci hladomor a epidémia.[6] Ľudia si zapísali o tých rokoch, že počasie bolo veľmi macošské: leto bolo studené, často ešte i v júni mrzlo. V septembri roku 1716 ľadovec zničil ešte nedozretú úrodu. Následkom toho v celej župe upadli ľudia do ťažkej biedy. Na mnohých miestach namleli múku zo slamy jačmeňa a ovsa z predošlého roku. Pred rozširujúcim sa hladomorom a po ňom nastupujúcou epidémiou ľudia sa rozutekali.

V roku 1715 zaregistrovali okolo 4 000 oravských poddanských a želiarskych rodín,[7] z ktorých do roku 1720 údajne utiekla každá tretia, presne 1385 rodín.[8] Ozajstný počet zbehov mohol byť omnoho vyšší, lebo spomenutý súpis zachytil iba zbehov oravského komposesorátu. Zhruba na rozhraní 17. a 18. storočia sa pohli aj tie dve rodiny Roskošovcov, ktoré boli priamymi predkami neskorších komlóšskych Roskošovcov.

Zakladateľ jednej rodiny Pavol Roskoš (občas Lipták alebo Lupták) okolo roku 1698 utiekol z Dolných Plachtiniec v Honte z majetku Ladislava Beniczkého do novohradského Báďonu/Bágyonu (Kisbágyon).[9] Pseudonym "Lipták" hovorí o jeho bydlisku pred Dolnými Plachtincami. V Báďone koncom 17. storočia mohol byť jedným z prvých obyvateľov, veď dedina v tých rokoch bola znovu založená.[10] Podľa svedectva súpisov z roku 1724[11] a 1725[12] bol richtárom dediny. V týchto rokoch mal dve práceschopné deti, tiež uvedené v súpisoch. V roku 1745 nájdeme na stranách súpisu už iba jeho syna Jána,[13] lebo otec Pavol už zrejme nebol nažive, jeho meno sa už ďalej nevyskytuje tak v súpisoch, ako i v dotyčných matrikách. Ján Roskoš v roku 1748 opustil Báďon s 2 volmi, s 2 koňmi, s 2 kravami a so 14 ošípanými a vydal sa na cestu smerom na Slovenský Komlóš.[14]

Zakladateľom druhej, neskoršej komlóšskej rodiny Roskošovcov bol Juraj Roskoš. Jeho meno sa objavuje prvýkrát v daňovom súpise severonovohradskej osady Lentvory z roku 1719.[15] Bol ženatý, mal 16-ročného syna, 2 voly, 1 kravu, 1 jalovicu. Z Lentvor odišiel okolo roku 1723 so synom Ondrejom do Veňarcu, ležiacom v južnej časti Novohradu. Vo Veňarci Ondrej Roskoš už mal vlastné hospodárstvo a vlastnú usadlosť. Jeho otec sa tu stal hospodárskym správcom miestneho zemepána Egriho.[16]

Na začiatku 40. rokov 18. storočia sa už nachádzajú s ďalšími dvomi Roskošovcami – Matejom a Michalom (zrejme boli členmi rodiny), v Békésszentandrási v Békešskej župe. Ako evanjelici chodievali do susedného Sarvaša na bohoslužby, lebo mali stále roztržky s miestnymi katolíkmi a kalvínmi, čo sa týka užívania kostola. Takto sa mohlo stať, že sa ich meno zachovalo na stranách matrík sarvašského starokostolného (*ótemplomi*) evanjelického zboru[17] ako rodičov, respektíve krstných rodičov. Tak napríklad Juraj Roskoš 11. júna 1742 už bol

krstným otcom. V nasledujúcom roku (25. októbra) zase krstili tamtiež Marku, dcéru Michala Roskoša. Matej Roskoš zase bol krstným otcom v Sarvaši 25. júla 1744.

Roskošovci cestou z Oravy a Liptova na Dolnú zem "vypúšťali svoje roje". Cestou tu a tam zaostávali a zakladali vlastné rodiny mladí členovia rodiny Roskošovcov. Tak ich nájdeme v Dolných Príbelciach v Hontianskej župe v roku 1742. Bola to susediaca dedina s Dolnými Plachtincami. Zrejme to boli potomkovia Pavla Roskoša, alebo Liptáka, ktorý okolo roku 1698 býval v Dolných Plachtinciach. Ďalších Roskošovcov nájdeme v Rimavskej Píle (1781), v Čerenčanoch (1822), v Kokave (1848), v Malom Honte a v Banskej Štiavnici (1766) v Honte.

Tento posledný záznam je dátumom úmrtia Jána Roskoša, 75-ročného baníka. Jeho osud v tejto dobe mohol byť typický, veď vtedy ožilo baníctvo na strednom Slovensku a potrebovalo nové pracovné sily. To všetko pôsobilo veľkou príťažlivou silou na oravských utečencov, ktorí sa tu vo veľkom počte usadili.

Dozvediac sa o úmysle Jozefa Rudnyanského osadiť Békésszentandrás a neskôr pustatinu Komlóš, najneskôr už spomínaný Juraj a po ňom Ondrej a Matej Roskoš opustili domov vo Veňarci. Z Kisbágyonu sa pohli v roku 1748 Ján Roskoš[18] so ženou Evou, s 22-ročnou dcérou Katarínou, so 16-ročným synom Jánom a so sotva dvojročným synom Ondrejom...

Poznámky

1. ŠUA v Bratislave, Ústredný pálffiovský archív. Historické miscellanae A. I. L. 7. fasc. 12. No. 21
2. ŠOBA, Bytča. Cirkevné matriky č. 541, I. zv. Liptovský Ondrej (farský úrad)
3. "Communitas hujus Possessionis exarendat Terras curiales D. Mathiaed Pongrász...In eadem curia resident Mathias Roszkos...Joannes Roszkosni".
4. HORVÁTH, Pavol: (1995) Úteky poddaných z Oravy v prvej polovici 18. storočia. Historický časopis, č. 3, s. 192
5. Tamtiež, s. 193
6. Tamtiež, s. 193
7. Tamtiež s. 193
8. OL, N 79 – Súpis Oravskej stolice z roku 1720: 13. Lad. EE. No. 1
9. NML, IV. 1/b-2. 01.: 18. Estractus Fugitivorum Colonorum Majoris Honzh in Comitatu Neogradiensi Anno 1720. Mense januario..."
10. V 90. rokoch 17. storočia . (NML, IV. 7. A. 2. Súpis z roku 1728)
11. NML, IV. 7. b. Dikálny súpis č. 186 (rok 1724)
12. NML, IV. 7. b . Dikálny súpis č. 187 (rok 1725)
13. NML, Conscriptio profugorum (Súpis utečených) IV. 1. b-2 Öi: 26
14. NML. IV. 7 b. Dikálny súpis č. 94 (rok1719)
15. NML. IV. 7. b. Dikálny súpis č. 115 (1723)
16. NML. IV. 7/b Dikálny súpis č. 115 (1723)
17. Szarvasi Ótemplom evangélikus egyházközség levéltára
18. NML. IV. 7. b.-2, Öi: 26 (Súpis utečených)

Doslov

Jaromír Krško

Ďalšia popularizačná kolektívna monografia mapujúca tentoraz priezviská Sarvaša nadväzuje na dve predchádzajúce a úspešné knižky *Čabianske priezviská* (2015) a *Komlóšske priezviská* (2017), ktoré pripravili pracovníci a pracovníčky Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV v Bratislave.

Dejiny a rozvoj Sarvaša sú spojené predovšetkým s obdobím po vyhnaní Turkov a skončení tureckého drancovania Uhorska. Zničená krajina potrebovala nové impulzy pre svoj rozvoj. S tým bola spojená veľká migrácia obyvateľov do spustošených častí. V prípade Sarvaša novousadlíkov lákal barón Harruckern na mnohé výhody – prví osadníci prichádzajú v roku 1722 z Novohradskej, Gemerskej, Hontianskej, Zvolenskej a Peštianskej župy. Okrem Slovákov prichádzajú do týchto končín aj Nemci, Maďari, Rómovia, Židia. Mnohí osadníci, ktorí kolonizovali Sarvaš túžili po slobode a voľnosti, ktorú im zemepáni v pôvodnej vlasti neposkytovali. Preto časť z nich volila kvôli slobode útek do iných končín krajiny, ktorá lákala svojou úrodnosťou a vidinou lepšieho a slobodnejšieho života.

Vlastné mená sú ako kniha, z ktorej je zapísaná minulosť, osudy jednotlivých ľudí a čítanie týchto príbehov, odhaľovanie životných strastí je veľmi poučné. Viaceré priezviská Sarvašanov sú spojené s ich pôvodnou slovenskou vlasťou a miestom odkiaľ pochádzali. Mnohé z priezvisk si však zvolili ako pseudonym po úteku od zemepána, niektorí si zmenili meno na znak nového života v novej vlasti a ako spomienku na pôvodnú domovinu si zvolili meno s ňou spojené – takto možno interpretovať priezviská typu *Babinszky, Lehoczky, Lentvorszky, Opavszki, Pliesovszky, Podmaniczky, Pribelszki, Szebedinszky, Tomasovszki, Vrbovszki*, prípadne motiváciou priezvisk boli väčšie administratívne celky – *Árvai, Oravecz, Gömöri, Kiszuczky, Lipták, Povázsay, Rimavecz, Szpisjak, Turóczi* a pod. Presné mestá a lokality tvoriace obsahovú stránku priezvisk by sa však potvrdili iba dôsledným genealogickým výskumom jednotlivých rodín. Antroponomastika bez takéhoto výskumu ponúka skôr zovšeobecnenie určitých motívov, ktoré sú potvrdené v slovenskej antroponymii.

Predkladaná monografia a predovšetkým slovník priezvisk obsahuje analýzu motivácie sarvašských priezvisk, ktorá poukazuje na pestrosť pôvodných východísk. Z formálnej stavby priezvisk je jasné, že tieto sa postupne prispôsobili maďarskému pravopisu. Viaceré z nich boli v novom prostredí pre úradníkov nezmáme a nejasné, preto pri zápise často dochádzalo k ich deformovaniu, čo sťažuje ich analýzu a snahu o vysvetlenie pôvodu. Inventár priezvisk tvoria mená motivované pôvodom ich nositeľov, charakteristickým zamestnaním, rodinnými vzťahmi, spoločenským postavením, ale aj etnickým pôvodom, rodnými (krstnými) menami, charakteristickými vlastnosťami, prípadne pôvodnými prezývkami.

Viaceré priezviská korešpondujú s jednotlivými migračnými vlnami a lokalitami, odkiaľ títo predkovia pochádzali.

Presné zmapovanie a analýza priezvisk obyvateľov Sarvaša je cenným vkladom pre slovenskú onomastiku, pretože prináša nové, doteraz materiálovo nepotvrdené poznatky o vývine slovenských antroponým v bilingválnom slovensko-maďarskom prostredí. Spolu s monografiami mapujúcimi priezviská Slovákov v Békešskej Čabe a Slovenskom Komlóši predstavuje cenný materiál nielen pre onomastikov, či jazykovedcov vo všeobecnosti, ale výsledky spracovania určite uvítajú etnografi, kultúrni pracovníci a historici. Monografia *Sarvašské priezviská* je zároveň svedectvom zveľaďovania kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v Sarvaši a ich vzťahu k pôvodnej domovine prastarých rodičov.

Az alföldi szlovákok[1]

Chlebniczki János

„A szlováksági jelentős része az általuk eredetileg lakott etnikai területükön kívül, az anyaországuk határain túl él. A múltban a kedvezőtlen életkörülmények miatt, a jobb megélhetés reményében arra kényszerültek, hogy a közeli és távolabbi idegen térségekbe kivándoroljanak. A kapitalizmus időszakában a szlovák kivándorlók elsősorban Amerika felé indultak a világnak. A feudalizmusban, főleg a 18. században és a 19. század első felében, elsősorban a Dunától délre eső területek, ill. az Alföld csábította őket. Ebben az időben számos szlovák település keletkezett a Duna – Tisza közötti tájon, a békési térségben, a Dunántúlon és a mai Észak-Kelet Magyarországon, valamint a jugoszláv Vajdaságban (a Bácskában, a Bánátban és a Szerémségben). Kisebb csoportok a mai Románia területén is letelepedtek (Nagylak térségében, de másutt is) és később Bulgáriában is (főleg Gorna Mitropolija környékén.[2]

Ján Siráckyval együtt felteszünk néhány kérdést, és megpróbálunk válaszolni is rájuk, mégpedig: MIKOR, MIÉRT és HOGYAN indultak útnak a szlovák jobbágyok az idegen tájak felé, mi váltotta ki ezt az óriási vándorlási folyamatot a 18. és a 19. században.

Az Oszmán Birodalom a Balkán meghódítása után igyekszik megszerezni Közép-Európát is, az azonban a történelmi Magyarországgal az élén elsőként szegül ellen a törökök előrenyomulásának. Mohács (1526) és Buda eleste (1541) után a törökök hosszú ideig birtokolják a történelmi Magyarország középső részét. A 18. század végén a keresztény hadseregek felszabadítják a török alól az egész történelmi Magyarországot.

Ezek az események alapjaiban változtatták meg a középkori Magyarország és nemzeteinek életét. A törökök által elfoglalt területek szinte teljesen elnéptelenedtek. A jobbágyok és földesurak nagy része a mai Szlovákia területére húzódott, ahol az élet egyébként is jóval nehezebb volt, mint a termékeny síkságon. törökök elűzése után a lakosság elvándorlása ellenkező irányba mozdult.

MIKOR kezdődött a szlovák jobbágyok délebbre, az Alföldre történő vonulása a történelmi Magyarország területén? A törökök kiűzése után a 18. század végétől a 19. század elejéig. Ezt a mozgást három időbeni szakasszal jellemezhetjük, és nagyrészt egyazon állam, a történelmi Magyarország keretein belül megy végbe. Az első migrációs hullámra (1690-1710) a szezonális vándorlás jellemző, amikor az északi szegény vármegyék lakossága mezőgazdasági munkákra jár az Alföldre, de vissza is tér utána. De megfigyelhetők már a jobbágyok első, spontán szökései is. Ez a mozgás azonban még viszonylag jelentéktelen.

---

[1] *Alföld fogalom alatt ebben az esetben a valamikori történelmi Magyarország azon területeit értjük, melyek a szlovákok által kompaktul lakott területektől délre esnek.*

[2] *Ján Siracky: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí. (A szlovákok Alföldre vándorlása a 18. és 19. században) Bratislava, 1966, 7. o.*

A jobbágyok második vándorlási hulláma (1711-1740) jóval erősebb és nagyobb számú, és nem csupán a hazai lakosságot érinti. Külföldről, elsősorban német területekről érkeznek. A betelepítést földesurak, a katolikus egyház, a királyi kamara, valamint az ún. impopulátorok (betelepítést szervezők) végzik. A migrációs mozgások harmadik időszaka az 1741-1790-es években zajlik, és kisebb létszámú telepest érint. Az új szlovák településeket a már létező, túlnépesedett alföldi szlovák falvak lakói alapítják, kisebb számban új jövevényekkel a történelmi Magyarország északi területeiről. Nyíregyházát szarvasiak, csabaiak, komlósiak és a mai Közép- és Kelet-Szlovákia szegényebb lakosai alapították.

A délre irányuló migrációs vonulások a harmadik szakasszal még nem fejeződnek be, továbbra is tartanak, csupán intenzitásuk és nagyságrendjük enyhül, és nem mutat fel újabb jellemző vonásokat.

Jóval fontosabb a „mikor" kérdésnél a MIÉRT-re válaszolni. A történészek becslései szerint az akkori történelmi Magyarország lakosságának száma 3,0–3,5 millió személyt tehetett ki, ebből a mai Szlovákia területén majd egymillió–egymillió-kétszázezer lakos élt, miközben a Felső-Magyarország területe a teljes történelmi Magyarország területének csupán egyötödét alkotta. A törökellenes harcok terheit és a nemesség eltartását azonban az ottani lakosság viselte magán. Ezen a területen történtek a rendi felkelések, gyakoriak voltak a járványok, természeti csapások, terméketlen, aszályos évek és hasonlók. Emellett meg kell említeni a protestánsok, evangélikusok üldözését is.

Ezzel szemben az Alföld gyéren lakott. Földje termékeny volt ugyan, de jó része lakatlan. Ezeket a területeket a törökellenes harcokban szerzett érdemeiért a nemesség kapta meg a császári kamarától, de munkaerő hiányában nem tudta hasznosítani, ebből kifolyólag a szlovák és más (többségében német) telepeseket szívesen fogadták az Alföldön.

Marad még a kérdés: HOGYAN és HOL telepednek le a szlovák jobbágyok a mai Magyarország területén. A dunántúli szlovákok elsősorban a Bakony, Vértes, Gerecse és Pilis hegységeket népesítették be. A mai Szlovákia nyugati részéből származnak, és nyugat-szlovák nyelvjárásokban beszélnek. Többségükben a katolikus vallást gyakorolják. A mezőgazdaságon kívül fafeldolgozással és kőmegmunkálással, szén- és mészégetéssel, bányászattal és bortermeléssel foglalkoznak. Főleg a katolikus egyház telepítette be őket.

A második nagy csoportot a pesti-nógrádi szlovákok alkotják. A történelmi Magyarország északi vármegyéiből származnak, közép-szlovák nyelvjárásokban beszélnek, és többségükben az evangélikus vallást gyakorolják. Sokan közülük azonban ezeket a településeket, ahol megtelepedtek, csak átmenetinek tekintették, majd tovább vándoroltak. Fő megélhetésüket a mezőgazdaság és az állattenyésztés biztosította. Ezt a területet kolonizálták leghamarabb, szökevények népesítették be az itteni településeket. Pest környékén a szlovák jobbágyok a második migrációs hullámban is kezdtek letelepedni a mai Közép-Szlovákia területéről is. Többnyire közép-szlovák nyelvjárásokban beszéltek, és egy részük

az evangélikus vallást, míg mások a katolikus vallást gyakorolták. Ebbe a csoportba tartoznak a Nógrád megyétől délre eső települések az ún. kerepesi nyelvszigeten, illetve a Duna-Tisza közén. Megélhetésükben alkalmazkodtak a helyi földrajzi viszonyokhoz, mezőgazdasággal, állattenyésztéssel és kertészkedéssel foglalkoztak.

A negyedik csoportot a mátrai, bükki és zempléni szlovákok alkotják. Elsősorban a mai Kelet-Szlovákia területeiről származnak, a római katolikus vagy görögkeleti vallást gyakorolják. A mezőgazdaságon kívül erdőműveléssel, szén- és mészégetéssel, bányászattal és kohászattal foglalkoznak, emellett vándor-foglakozásokat is űznek, mint például az üvegesség és a drótos mesterség.

Különleges, tirpák szlovák kultúra hordozói a nyíregyházi szlovákok. E kultúrában a közép- és kelet-szlovák, valamint az alföldi szlovák kultúra elemei keverednek. Egyedülálló települési rendszert és kultúrát alakítottak ki, a múltban az ún. bokortanyákon éltek. Mezőgazdasággal és kertészkedéssel foglalkoztak. Az alföldi szlovákok legnépesebb csoportja a békés-csanádi területen él, melynek nagyobb része Harruckern János György osztrák hadi élelmezési biztos birtoka volt. Ezen a területen találhatók a szlovákok által újjátelepített legnagyobb települések (mint például Csaba, Szarvas, Mezőberény, Tótkomlós és továbbiak). Lakosaik Közép-Szlovákia területeiről származnak, közép-szlovák nyelvjárásokban beszélnek és túlnyomórészt az evangélikus vallást gyakorolják. Elsősorban mezőgazdasággal foglalkoznak, de a letelepedés kezdeti szakaszában fő megélhetésüket az extenzív, rideg állattenyésztés biztosította. Erre a csoportra jellemző a másodlagos és harmadlagos kolonizáció is (például Tótkomlós – Pitvaros – Nagylak). A földesurak általában telepeseikkel letelepedési szerződéseket kötöttek, melyek tartalmazták mindkét szerződő fél jogait és kötelezettségeit is. Ez a jobbágyok esetében például egy bizonyos időszakra a jobbágyi kötelességek alóli felmentést, szabad vallásgyakorlást jelentette. A földesurak pedig többek között a meghatározott időszakig nem követelték a jobbágyoktól az általános kötelezettségeiket.

Az újjáalapított település élete a legfontosabb épületek felépítésével kezdődik, a templom és iskola felépítésével párhuzamosan megkezdődik a állattenyésztés és a földművelés. Az első időszakra korlátlan nagyságú föld szabad birtoklása volt a jellemző, ami azt jelenti: minden telepes annyi földet birtokolhatott, amennyit meg bírt művelni, és megtermeszteni azt, amire szüksége volt. Később azt is, amit a földesúrnak kellett beszolgáltatnia.

A gazdálkodás következő, magasabb szintjén a piaci igényeknek is kezdtek terményeket termeszteni. A történelmi Magyarország északi területeiről érkezett szlovák telepesek szorgalmának köszönhetően egyre gyarapodtak és egyre jobban boldogultak az alföldi szlovák települések. Ennek is köszönhető, hogy Magyarországnak sikerült leküzdenie az oszmán uralom által okozott traumát.

Fejezetek Szarvas történetéből

Kutas Ferenc

A történelem előtt

A mai Szarvas történelme a régmúlt homályába vész. Valamikor, réges-régen ezt a területet is tenger borította. Évezredek kellettek, hogy feltöltődjön, és életnek, később emberi életnek, adjon teret. Ehhez pedig édesvízre volt szükségük.

Népek jöttek, népek mentek – többek közt a Körösök vidékén is –, s az őskori közösségeket nomád pásztortörzsek váltották fel. Ők is ragaszkodtak a folyók ártereihez. A mai Arborétum területén az újabban feltárt tellek (ősi törpetelepülések) nyomai is tanúskodnak erről.

Hogy a mai Szarvas területén emberi közösségek tartósan telepedjenek le, és tartósan maradjanak, a Körösnek köszönhető. Nevének első fennmaradt említése Anonymusnak, III. Béla király „névtelen" jegyzőjének latin nyelvű gestájában olvasható. (A gesták korai „történetírói" alkotások.) Szerinte *Ősbő* és *Velek* vezérek seregükkel Szarvas-halomnál úsztatták át a Köröst. Igaz, arról nincs szó, hogy akkor már település is lett volna itt. A halomnak sincs már nyoma, valahol a mai Ótemplom helyén emelkedhetett.

Az ősi Szarvas

Volt ilyen, de erről még a történészek is keveset tudnak. Gulyás András régész a következőket írja: *A honfoglalás után a Kárpát-medencében a letelepült magyarok önálló településeket alapítottak.* (…) *A néhány házból álló kis település inkább hasonlított a mai tanyaközpontokhoz, mint a mai utcás szerkezetű falvakhoz. A falvak nem álltak sokáig egyazon helyen, hanem „vándoroltak".*[3]
Ezekből a falvakból csak kevés, régészek által feltárt emlék maradt fenn. A mai Szarvas ősét hitelt érdemlően *Kun László király* oklevele említi először. Ettől kezdve – kis megszakításokkal – Szarvas lakott településként élt és él ma is.

Az egykori Szarvas „nagyságát" érzékelteti, hogy a város mai határában fekvő határrészek – Káka, Décse, Halásztelek – a maguk korában jelentősebb települések voltak az egykori Szarvasnál. Ezek a települések a tatár valamint a török idők idején elpusztultak, és később sem települtek újra.

Szarvas is megszenvedte a török hódításokat. Bár a törökök – a Körös Anonymus által említett átkelőhelyén – földvárat emeltek, maga a település elpusztult. A törökök kiverése után a mai Békés megye területe is elnéptelenedett, mocsaras pusztasággá vált.

A pusztaság benépesül

Az, hogy itt város lett, egy földesúrnak, *báró Harruckern János Györgynek (1664–*

[3] Gulyás A. :Települések Szarvas-halom környékén. Városunk, Szarvas, 2014, 34. o.

1742) köszönhető. A mai Békés megye területe részben császári ajándék, részben vásárlás útján került a tulajdonába. A báró felvilágosult szellemű, gyakorlatias emberként látta, hogy a terület akkor válik értékessé, ha megművelik, ehhez pedig földműveléshez értő emberekre volt szüksége. Nógrád, Gömör, Hont, Zólyom és Pest vármegyéből csábított birtokaira elsősorban tót[4] (szlovák) és német telepeseket. Jelentős kedvezményekben részesítette őket, így népesült be újra az egykori falucska, Szarvas (halom) területe is.

Amikor 1722-ben az első telepesek megérkeztek, ideiglenes szállásokat építettek, még a templomuk is nyomorúságos kis épület volt, amely néhány év múltán összeomlott. Ezeket a szerény épületeket ötletszerűen építették fel az elpusztult középkori település helyén. Így alakult ki a templom körül, az egykori vár maradványai közelében a kis falu magja. Őseink azért telepedtek le éppen itt, mert ez volt az egyik legmagasabban fekvő terület, amelyet a legnagyobb áradások idején sem öntötte el az akkor még nem szabályozott Körös.

A település gyorsan, de jó ideig tervszerűtlenül terjeszkedett. Az 1784-ben rajzolt térképen még nyomuk sincs a rendezett utcasoroknak. Az utcák – a Köröstől a Körösig – félkör alakban vették körül a templomot és a mellette lévő temetőt. Területe vélhetően a mai Tessedik – Deák – Jókai utca és a Körös négyszögében lehetett. Északi irányban nyúltak ki a házsorok a Hatház utcáig. Ez az utca az egyetlen, amely máig őrzi több mint kétszáz éves nevét. A régi Szarvasnak girbegurba, keskeny utcái, zsúfolt, szalmatetős házai voltak, ezeket időnként elpusztította a tűzvész, lakóit pedig a gyakori járványok. A *Réthy család* őse, *Schlotterbeck Kristóf* írta 1805-ben az akkori Szarvasról: *„Te igaz Isten, hogy megijedtem, amikor a szalmafödeles kunyhók zűrzavarát megláttam.”*

Ezen állapotok tarthatatlanságát a XIX. század elején kezdték belátni. A szabályozásra 1824-ben került a sor, amikor az uraság az utcák kiegyenesítése és kiszélesítése végett *Tessedik Sámuel* lelkész falurendezési elgondolásai alapján és *Balla Mihály* uradalmi mérnök tervei szerint egész házsorok ledöntését, lakosainak más helyen való telepítését rendelte el, s a következő évektől kezdve nagy eréllyel keresztül is vitte. Ez a gyökeres átalakulás alig fél évszázad alatt lezajlott.

Elődeink bölcsességének köszönhető, hogy a városnak lett hová terjeszkedni, és hogy ma tágas, rendezett, élhető városban élünk. (Erről az időszakról részletesen ír *dr. Neumann Jenő: Szarvas nagyközség története* 1922-ben megjelent munkájának 132–144. oldalán.)

Szarvas újra telepítése utáni története „diadalmenet”. 1722 végére már 300 lakosa volt, 1723-ban mezővárosi rangot, ennek megfelelően pecsétet is kapott. A pecsét központi figurája egy szökellő szarvas, amely mindmáig a város jelképe.

Az idők során érkeztek a községbe magyarok, németek, zsidók, cigányok és más nemzetiségűek is, de a község lakosságának többsége két évszázadon át szlovák nemzetiségű és anyanyelvű volt. Ez azonban soha nem jelentett gondot. Szarvas napjainkig a nemzetek, nemzetiségek békés együttélésének mintapéldája.

---

[4] A tót: a szlovákok „külső”, régebben a magyarok által használt neve.

A lakosság számának alakulása

1722	300	**1870**	22 446	**1970**	18 448	**2014**	16 546
1762	2 340	**1880**	22 504	**1980**	20 445	**2015**	16 275
1773	4 840	**1890**	24 393	**1990**	19 065	**2016**	16 044
1787	7 789	**1900**	25 773	**2001**	17 965	**2017**	15 758
1817	13 743	**1910**	25 978	**2005**	18 260	**2018**	15 565
1830	14 813	**1920**	25 224	**2009**	17 577		
1842	17 666	**1930**	25 561	**2010**	17 412		
1855	17 240	**1941**	25 023	**2011**	17 181		
1865	20 900	**1949**	22 728	**2013**	17 007		

Szarvas a 19–20. században

Folyószabályozás

A község határait a 19. század közepéig a Hármas-Körös korlátozta. *Vásárhelyi Pál* mérnök vezetésével indultak meg a nagyszabású folyószabályozási munkálatok a Dunán, a Tiszán és a Körösökön is. 1836-ban átvágták a bikazugi kanyart, 1888-ban a Szarvas–békésszentandrási nagy kanyart. Megépültek a gátak, megszűnt az árvízveszély, megszűntek a nagyközség további terjeszkedésének korlátai. A központ áttevődött a mai helyére, a lakóövezetek kiterjedtek keletre és délre. Beépült a Zöldpázsit, az Újporták, az Oncsa-telep. A 20. század második felében kialakultak az új lakótelepek: a Szentesi úti, az Állomás téri, a Vásártéri, a Szentesi úti II., az ÖKI; a Mangol-zugi.

1942-ben megépült a békésszentandrási duzzasztómű, ezzel megoldódott a Szarvas–békésszentandrási holtág vízcseréje, amely ezzel a város legnagyobb értéke lett (gazdaság, sport, turizmus, kultúra).

A szarvasi tanyavilág

A szakszerű és biztonságos mezőgazdasági termelés érdekében a XVIII. század végén kezdett kialakulni a tanyarendszer. A tanya elsődlegesen a mezőgazdasággal élethivatásszerűen foglalkozó emberek lakóhelye. A földhöz jutott emberek a parcellájukon építették fel egyszerű lakóépületüket, A földterület nagyságától és fekvésétől függően a tanyák elhelyezkedése, egymástól való távolsága változatos volt. Egyik tanya a másik után épült, meghatározva a szarvasi határ jellegzetes arculatát.

A folyamatot segítette a jobbágyság megszűnése (1845), a nagybirtokok parcellázása és az árvízmentesítés. Jellemző hogy a Kákai határban 1881-90 között egy évtized alatt 500-600 szarvasi gazda vette meg a *Wenckheim*- és az *Inkey*-birtokokat, valamint *gr. Apponyi Albert* és *gr. Károlyi István* uradalmait. 1930-ban *a lakosság fele már tanyán élt.*

Az 1945-ös földreform további lendületet adott a tanyarendszer fejlődésének. A

földreform során az állami tulajdonba vett nagybirtokok egy részét felparcellázták, és az addig föld nélküli, arra rászoruló, korábban nincstelen uradalmi cselédek, zsellérek és törpebirtokosok kapták meg.

A szarvasi tanyák a dűlőutak vagy az országutak mentén, szabályos tanyasorokban helyezkedtek el. Jellegzetes tanyasorok alakultak ki a csabai, orosházi, szentesi, mezőberényi, endrődi közlekedési főutak, valamint az ezekből leágazó dűlőutak mentén. A dűlők elnevezése régi eredetű, vagy családi névből, vagy környezeti viszonyokból ered (Hosszúsor, Peres-dűlő, Érparti szőlők, Balczó-halom, Bohnyat-dűlő stb.). A település határát *kerület*ekre osztották. Szarvas belterületén négy, a határában nyolc kerületet alakítottak ki.

A történelmi fordulat 1959-60-ban következett be, amikor az állam gazdasági és politikai indokokkal, a mezőgazdaság erőltetett nagyüzemi átszervezésével elsorvasztotta a kisparaszti termelést.

A következő évtizedekben létrejött a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság (állami gazdaságok, termelő szövetkezetek). Ennek és egyéb társadalmi változások következtében mintegy ötödével csökkent a külterületén élők száma. Ekkor kezdődött Békés megye, benne Szarvas tanyavilágának felbomlása. Egy jellemző adat: *a 2010-es évekre a város tanyán élő lakosainak száma 4–5 %-ra csökkent.*

(Forrás: Városunk, Szarvas, 55-58. o.)

A szarvasi ipar és kereskedelem

Szarvas a kezdetektől a 20. század közepéig jellegzetes mezőváros volt. A lassú polgárosodás a 19. század második felétől kezdődött. Az újratelepülés utáni első években helyi kisiparról alig lehetett szó, mert a földműves nép e téren is önellátó volt, maga készítette a mindennapi élethez szükséges cikkeket. Fél évszázad múlva az ugrásszerűen megnőtt népesség következtében már jelentékeny kisipar alakult ki Szarvason. A 18. század végén Szarvason 544 iparos dolgozott.

Tessedik Sámuel az ***ipar*** terén is beírta nevét a település történetébe. Kezdeményezésére indult a rövid ideig működő selyemipar és a gyapjúfeldolgozás. Az újratelepülés után a legrégibb hivatásos iparosok Szarvason a csizmadiák voltak, 1778-ban alapították meg *céhüket*[5]. 1817-ben jött létre a kovácsok és kerékgyártók céhe, ugyanezen évben a szarvasi vékony- és szűrszabóké, 1829-ben a tímár céh. Az asztalos, lakatos, kádár és üveges mesterek céhe 1844 alakult meg, 1846-ban pedig a festőké.

A technika rohamos fejlődése elavulttá tette a céhes ipart. A céhek szerepe a 19. század második felére fokozatosan csökkent, 1872-ben törvény mondta ki a megszűnésüket. 1885-ben alakult meg a Szarvasi Ipartestület, amely 1948-ig szervezte és fogta össze a nagyközség iparosait.

A századfordulón fokozatosan jöttek létre a szarvasi „gyárak”, amelyek valójában manufakturális kisüzemek voltak. Ma már csak kevesen tudják, hogy a

[5] A céhek: azonos foglalkozású iparosok érdevédelmi szerveizetei.

községben folyt indigógyártás, ecetgyártás, jelentős volt a cserép- és téglagyártás, keksz- és cukorkagyártás; a malomipar: szélmalmok, szárazmalmok, gőzmalmok és motormalmok működtek.

A 20. század első felében még jelentős volt Szarvas *kisipara.* 1931-ben az Ipartestületnek 670 tagja volt, a segédek száma 557, a tanoncoké 350.

Az 1950-es évek végére helyüket átvette a *szövetkezeti ipar*, amely a rendszerváltásig az időközben városi rangot kapott Szarvas jól működő iparát alkotta. Jelentős kisipari szövetkezetek voltak a Vas-Fémipari, a Ruházati és a Faipari KTSZ. Ezek alkonyát a rendszerváltás utáni privatizáció jelentette. Az ezredforduló után a számos kisüzem mellett a Pioneer vetőmagüzeme és a Gallicoop pulykafeldolgozó üzeme számít jelentősnek.

A ***kereskedelem*** fejlődését a kezdetleges közlekedési viszonyok mellett akadályozta, hogy a készpénz szűkében lévő lakosság nem jelentett számottevő vásárlóerőt; csak a legszükségesebb árucikkeket vásárolták meg üzletekben. A ruházati cikkek, különböző eszközök, szerszámok többségét házilagosan állították elő. Az asszonyok szőttek, fontak.

Nevezetesek és jelentősek voltak a szarvasi *vásárok* (évente négy: február, június, október, december hónapokban), és máig a heti piacok (kedd, péntek, vasárnap). A XIX. század végén erősödött a polgári réteg, ezzel növekedett a vásárlóerő is. Ekkor nőtt meg a magán kereskedők száma, és létrejöttek a keres-kedők egyesületei is. 1945-ben megalakult a Szarvas és Vidéke Körzeti Földművesszövetkezet, 1946-ban megnyílt az első boltja is. Ezt követően évről évre nőtt a szövetkezeti üzletek száma, egyidejűleg hanyatlott a magán-kereskedelem.

1948-ban, a „fordulat évében" megkezdődtek az *államosítások.* E folyamat a magánkereskedelem felszámolását eredményezte. A magánkereskedelem csak a rendszerváltás (1990) után élénkült fel ismét. Ekkor azonban a *„multik"* jelentkezése jelentett számukra szinte legyőzhetetlen konkurenciát. A városban jelenős áruházat működtet többek közt a Lidl, a Spar, a Tesco, a Penny Market.

Kulturális élet

Iskolarendszer

Szarvason szinte az 1722-es újratelepítéssel egy időben jött létre *az első iskola,* a források szerint a török fürdő fennmaradt épületében. Ettől kezdve napjainkig folyik oktatás, mindig az adott helyzetnek megfelelő szinten. A kicsiny mezőváros, majd a nagyközség, végül a város megteremtette a maga iskolarendszerét. Az iskolák egy részét a község (város), másik részét az egyház, 1948 után az állam tartotta fenn.

A kis mezőváros rohamos fejlődése a 19. századra a tanyavilág kialakulását eredményezte. Az iskolákat fenntartó egyháznak arra már nem jutott ereje, hogy az oktatást a tanyavilágban is megszervezze, ezért a lakosok önerőből hozták létre első iskoláikat. *Az első tanyai iskolák* 1845-től kezdve folyamatosan jöttek létre és szűntek meg. Kezdetben tótul folyt az oktatás, hiszen a lakosság többsége nem

tudott magyarul. 20. században fokozatosan szorult háttérbe a tót (szlovák) nyelv. A tanyai iskolák a 20. század első feléig éltek. A tanyavilág sorvadásával a tanyai iskolákat körzetesítették. Az utolsó tanyai iskolák 1980-ban, a Középhalmi Általános Iskola körzetesítésével szűntek meg.

A nyolc évfolyamos oktatás bevezetésével központosított iskolák rendszere jött létre. Eleinte számmal jelzett nevük volt (1., 2. és 3. Sz.) a 20. század végén nevesítették őket: Központi, Fő Téri, Benka Gyula stb. Szervezeti formájuk gyakran változott és folytonosan változik.

A népoktatás első kísérlete Tessedik Sámuel gyakorlati iskolája a 18-19. század fordulóján két évtizedig élt, 1802-ben jött létre az Evangélikus Gimnázium Mezőberényben, amely 1834-ben költözött Szarvasra. 1930-ban vette fel legnevesebb igazgatójának, *Vajda Péter*nek nevét. Napjainkig a középfokú oktatás egyik központja. A másik: az utóbbi évtizedekben átszervezések és névváltozások sorozatán átesett szakiskola, amely *Székely Mihály* aviatikus nevét vette fel.

1960-tól van felsőfokú oktatás Szarvason. Először Felsőfokú Óvónőképző jött létre, majd Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum is. A rendszerváltás után rövid ideig Tessedik Sámuel Főiskola néven önálló főiskolája volt a városnak. Napjainkban a Gál Ferenc Főiskola Pedagógiai Kara, mellette gyakorló iskola is működik; ill. a Szent István Egyetem Campusa, amely mezőgazdasági szakembereket képez.

Tudomány

A 19. században az Evangélikus Főgimnázium *tudós tanárai* képviselték a tudományos életet. Országosan ismert tudósai voltak *Ballagi Mór és Greguss Ágost*, író, költő, irodalomtudós, *Vajda Péter*, a század polihisztora, később *Mendöl Tibor* földrajztudós, *dr. Nádor Jenő* történész, *dr. Hanzó Lajos* Kossuth-díjas történész.
A 20. század második felében a Haltenyésztési Kutató Intézet és az Öntözési Kutatóintézet munkatársai képviselték magas szinten a helyi tudományos életet.

Sajtó, színház, mozi,

Bár a nyomdászat nem tartozik szorosan a kulturális élethez, mégis nagy segítséget jelentett a 20. század első felében pezsgő irodalmi és színházi élethez. Két rivális nyomdája Müller Károly és Nagy Sándor nyomdája volt. Köréjük csoportosultak a helyi írók, költők és újságírók.

Számos sajtóterméke közül Szarvas és Vidéke néven a 19. századfordulótól jelentek meg hetilapok, ezen a néven ma is megjelenik egy. 1988-tól Szarvasi Krónika néven évente egy alkalommal helytörténeti periodikát vehetnek kézbe a szarvasiak.

Az elektronikus sajtó 21. századi képviselői a Rádió Szarvas, a Körös Televízió és a Szarvasi Kábeltelevízió
A 20. század első felében élénk színházi élet zajlott.

Szarvasi családnevek osztályozása jelentésük szerint

Chlebniczki János – Krško Jaromír

Triedenie sarvašských priezvisk podľa motivácie vzniku

Ján Chlebnický – Jaromír Krško

Megjegyzés –Poznámky

A családnevek után zárójelben két számjegy található. Első helyen az adott név viselőinek a száma, férfiak és nők együtt, második helyen a -né végződésű, férjük nevét viselő asszonyok száma.

V zátvorkách uvádzame dve čísla, na prvom mieste počet nositeľov daného priezviska, muži a ženy spolu, na druhom počet žien s manželovým priezviskom a príponou -né (-ová).

I. Foglalkozásra utaló családnevek
I. Priezviská podľa zamestnania

Bába 15+1, Bak 2, Bakos 14, Bárány 24+1, Bíró 20+2, Bodnár 15, Bognár 2, Borbély 21+1, Borbíró 4, Boros 12+3, Boross 2, Boros-Veszeli 1, Brakszatorisz 4, Brakszatórisz 3+1, Buza 1, Buzás 55+1, Búzás 22+1, Csellár 11, Cserenyecz 1, Csizmadia 2, Csizmár 1, Csizmarik 3, Csontos 7, Dajka 1, Dayka 4+1, Darvas 7, Deák 16+1, Dékán 4, Dékány 17, Duda 1, Dudás 25+1, Fábri 14+1, Fábry 2, Faragó 8, Fazekas 54+3, Foltán 4, Folytán 6, Fulajtár 9, Furár 31+2, Gajdos 9, Gelencsér 3, Gombár 58+4, Gombkötő 13+1, Gombos 5+1, Gulyás 62+7, Gulyás-Zubor 1, Gyebnár 1, Hajcsár 1, Hajdu 24+1, Hajdú 28, Hajdúch 8, Halász 27+2, Harangozó 4, Harencsár 2+1, Hegedüs 5+1, Hegedűs 29+1, Hobel 1, Hóbel 1, Hóbely 17+1, Hrncsjar 12+1, Hrncsjár 21+1, Hudák 22+3, Hudecz 1, Hugyik 4, Huszár 17, Huszárik 34, Huszárík 1, Juhász 33+4, Juhos 20, Kalmár 12, , Kasnyik 21+2, Katona 13, Keller 7+1, Keller-Marosi 1, Kenyeres 7, Kepenyes 43, Kepenyes-Darida 3, Kerekes 23, Kerékgyártó 4, Kerékjártó 1, Kertész 19, Kocsis 7, Kollár 8+2, Kolompár 10, Kondacs 204+15, Kovács 359+21, Kovácsik 7, Kováts 2, Kozák 42+1, Krajcsi10+1, Krajcsovics 21+2, Krajcsovicz 37+6, Krajcsóné 1 Krecsmarik 1, Krecsmarik-Timár 1, Kulcsár 8, Kupecz 9, Kusnyar 1+1, Kutas 10, Lajtos 5+1, Lakatos 18+2, Lovas 10+2, Lovász 7+2, Lustyik 26+3, Madács 5+1 Majoros 21+4, Melian 5+1, Melián 5, Meszjarik 5, Mészáros 20+2, Mészáros-Berkecz 1, Mészáros-Hunya 3, Mészáros-Korbely 1, Mlinár 1, Molitorisz 4+1, Molnár 313+17, Molnár-Bencsik 1, Molnár-Budai 1, Müller 6+1, Nyerges 11+2, Olejár 6+2, Olejár-Hovanyecz 4+1, Ökrös 25+1, Pálinkás 31+2, Pap 4, Papp 46+2, Paraszt 7, Patkó 6, Patkós 6, Pásztor 18+1, Pék 1, Pekár 18+2, Pekárik 13, Pesztránszki 4+1, Pintér 20+4, Plástyik 2, Podani 29+1, Podany 2, Rostás 109, Schindler 4+1, Schuszter 5, Sipos 8+1, Skultéti 7, Slajchó 3+1, Snajder 13, Sneider 3, Sonkoly 55+5, Sólyom 7, Sulyok 1, Szabó 128+7, Szabolcsik 1, Szabó-Mravik 1, Szabovik 6, Szakács 49+1, Székács 3+1, Szappanos 24+1,

Szedlák 1, Szedljak 4, Szeljak 10 Szekera7+1, Szekercés 3, Szekerka 1, Szekeres 15, Szekretár 21, Szenes 12, Székács 3+1Szijártó 8+1, Szijjártó 6, Szklenár 17+4, Szloszjar 2, Szloszjár 12+1, Sztruhár10+1, Szücs 8+1, Szűcs 31, Takács 24+3, Tálas 3, Timár 40+4, Tímár 9, Timár-Nagy 1, Tisljár 9, Uhljar 48+4, Uhljár 47+2, Vajgel 9+1, Vajgely 13, Valach 39+2, Varga 203+6, Varga-Galambos 1, Varga-Héczei 1, Varga-Molnár 1, Vozár 5+1, Zolvan 1, Zolván 11, Zvonár 1+1.

II. Apanévi eredetű családnevek
II. Priezviská z rodných (krstných) mien

Ábrahám 17, Adamik 45, Ambrus 12, Ancsin 3+1 Anderkó 1, András 24, Andrikó 1, Antal 44+1, Balás 12+1, Balázs 46+4, Balázs-Posza 1, Balczó 47+2, Bálint 22, Bankó 182+4, Bankó-Szarvák 1, Bartolák 5+1, Bencze 19+3, Benczúr 2, Bencsik 117+4, Benka 18, Benke 18, Benkó 6, Benkovic 1, Benkő 6, Benyó 17+1, Berkó 9, Bertók 19+1, Blahó 3, Blaskó 22+1, Blastyák 9+1, Bódi 15+3, Bódis 2+1, Bontovics 13+2, Bogdán 13, Bogdán-Micheller 1, Bógyis 2, Bohus 8+1, Boldis 2, Boldizsár 4, Borgula 14+1, Borgulya 56, Brózik 4, Bozsik 2, Burján 2, Czerjak 13, Csaba 7+1, Cseke 16+2, Dancsó 2, Dankó 31+3, Darida 38+1, Dauda 4, Dávid 8, Demcsák 55+5, Deme 6, Demeter 38+3, Demján 1, Demjén 8+2, Domján 6+1, Dragan 3, Dragán 12+1, Durda 5, Durkó 2, Duró 1, Durucskó 4, Ézsiás 14+1, Fábián 4, Fabo 2, Fabó 59+5, Ferencz 4, Ferenczi 5, Ferenczy 2, Ferencsik 4+1, Filip 21+2, Filyó 28+3, Fedor 1, Fodor 19, Frankó 80+5, Fülöp 10, Gaál 12, Gál 15+3, Gáll 5, Galló 4, Galó 12, Gáspár 26, Gazsó 15+1, Gergely 22+1, Gerhát 31+2, Glózik 8, Goda 4, Gombár ..Gregus 5, Greksza 6, Gunda 36+1, Gyemjan 1, Gyemján 2, Győző 15+1, Győző-Molnár 1, Gyurcsik 20, Gyurecska 9, Gyuricza 9+3, Gyurik 18, Gyuris 4, Gyurkovics 2, Hanó 7, Hanzó 20, Harmati 30+1, Hodálik 13+1, Illés 12+1, Illyés 2, Iváncsó 15+1, Ivanics 9+1, Ivanyics 8+1, Jakab 19+2, Jambrich 14+1, Jancsó 28+3, Janecskó 44+2, Jani 7+1, Janis 7, Jánosik 5, Jansik 6, Janurik 45+4, Jasák 8, Jasik 1, Jónás 26+2, Jurák 33+1, Juró 5, Kasik 51+5, Károly 10+1, Károlyi 4, Kelemen 15+1, Kemény 18+1, Kergyik 1, Klement 1, Klimaj 56+2, Kliment 6, Korim 13+1, Koszta 4, Koszti 18+1, Kozma 15+2, Kriska 37+2, Laczi 6, Laczy 1, Laczkó 2, Laczó 8, László 9, Lászlófi 1, Laucsik 5, Laurik 12+3, Laurinecz 2+1, Laurinyecz 6, Lázár 15+2, Lázi 4, Lukáčiková 1, Lukács 25+3, Lukáts 1, Maczik 33+2, Maczkó 6, Madács 5+1, Maginyecz 10+1, Major 6, Majoros 21+4, Marik 2, Markovics 13, Márkus 1, Márton 21+1, Máté 15+1, Matus 2+1, Matusik 1, Mátyás 10+1, Medvegy 110+9, Megyik 12+1, Melich 14, Melis 51+3, Mitykó 1, Michaleczné 0+1, Mihalecz 1, Mihály 7, Misik 7+1, Misur 3, Misúr 9, Misurda 6+1, Mojzsis 7+2, Oncsik 30, Orbán 2, Pálfi 8, Palicska7+1, Palik 1, Pálkó 5, Palov 12, Paluska 9+1, Palyov 28+1, Patkó 5, Paulik 22+1 Paulovics 8, Paulusz 1, Pável 1, Pavlovics 18+2, Péter 2, Pető 13+3, Petrás 36+3, Petrov 15+1, Petrovics 24+1, Petykó 10+1, Pozderka 12, Radics 41+3, Rafael 12+1, Rafaj 22+2, Raffai 1, Román 2, Roszik 14+7, Sztvorecz 4, Rózsa 8, Ruzicska 3, Samu 5, Sándor 23, Sebestyén 4+1, Seb-

jan 1, Sebján 1, Sebjan-Farkas 8, Sebő 9+1, Sebők 9+1, Simkó 8, Simkovicz 4, Simon 12, Sinkovicz 6, Sinkovics 18+2, Stefacsik 10, Stefanik 2+1, Stefan 1, Stephan 8+1, Styevák 2+1, Szekera 7+1, Szekerka 1, Sztancsik 65, Sztankovits 5, Sztvorecz 4, Szvet 3+1, Szvetkovics 3, Tamás 10, Tomka 3, Tusjak 93+4, Tusják 5+2, Urbán 14+2, Urbancsek 5, Urbancsok 30+2, Valencsik 10+1, Valent 21, Valentyik 3, Valicska 4, Vaskor 14+2,Vida 10, Vincze 11+1, Vityaz 7, Zsibrita 1, Zsibrita-Fecske 5, Zsibrita Fecske 3, Zsigmond 8.

III. Rokoni kapcsolatokra utaló családnevek
III. Priezviská podľa príbuzenských vzťahov

Babák 9+1, Babecz 27+1, Brachna 33+4, Bracsok 6, Kmetykó 5, Kmotricza 1, Sztricskó 14+2, Sztricskó-Medgyesi 1, Sztrícskó 1, Szvák 5.

IV. Társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra utaló családnevek
IV. Priezviská podľa spoločenského zaradenia

Bíró 20+2, Borbíró 4, Dékán 4, Dékány 17, Fejes 11+1, Foltán 4, Folytán 6, Fulajtár 9, Gróf 6+1, Hován 1, Kozák 42+1, Král 6+1, KrálikKurucz 17+1, Labancz 1+1, Nemes 14+2, Pap 4, Papp 46+2, Paraszt 7, Podani 29+1, Podany 2, Rideg 24+1, Skultéti 7, Szabados 1, Szabados-Tóth 4+1, Szedlák 1, Szedljak 4, Szeljak 11, Szirony 35+3, Szvoboda 2+1.

V. Származásra utaló családnevek
V. Priezviská podľa pôvodu

1. Úgynevezett lakosságnévi családnevek
1. Priezviská z obyvateľských mien

Bagyin 7+1, Bagyin-Csepregi 1, Balog 40+2, Balogh 72+2, Blahó 3 Breznyik 15+1, Cakó 3+1, Csaba.7+1, Csákó 5, Csasztvan 34+4, Csellár 11, Cserenyecz 1, Csuvár 2+1, Darvas 7, Détár 8, Dubovecz 10, Frcska 10, Fricska 2, Galla 4, Grecsnik 6, Grecsnyik 1, Gutyan 6, Gyurcsan 7, Gyurcsány 7, Hornok 13+1, Hornyák 1, Hricz 4, Hunya 11+1, Kalász 7, Kapuszta 1, Káposzta 2, Kemény 18+1, Komlós 1, Koncsek 1, Kopcsjak 10+1, Korim 13+1, Kozsuch 11, Král 6+1, Králik 10+1, Krizsán 4+1, Krnák 6, Laczkó 2, Laukó 16+1, Lázi 4, Lestyan 95+7, Lestyán 44, Lestyan-Goda 3, Lestyan Goda 3, Lestyan-Goda 14, Lestyán-Goda 2, Litavecz 2, Madács 5+1, Marik 1, Mitnyan 6, Molcsán 3, Moldván 5+1, Moravcsik 2, Mótyan 2, Mótyán 6, Nemes 14+2, Novák 1, Oravecz 18+1, Orovecz 4, Osgyan 5, Osgyán 2, Osgyan-Tóth 1, Plástyik 2, Pribela 2, Pribelya 3, Poljak 20, Raj 2, Rimavecz 11, Rohoska 13, Sárkány 35+ 1, Sechna 11, Sindel 38+2, Sulyan 9, Sulyán 1, Szarvák 8+1, Szopka 28+1, Szopka-Janecskó 1, Tusjak, 93+4, Tusják 5+2, Vajkó 1, Valastyán 20, Valent 2, Valicska 4, Vaskor 14+2, Vavrek 3, Vityaz 7, Zohorák 1, Zahorecz 70+5, Zana 4+1, Závoda 25+3, Závogyan 1, Závogyán 1, Zelenák 19+2, Zelenák-Oros 1, Zohorák 1, Zolvan 1, Zolván 11, Zuba 6, Zuberecz 3, Zsibrita 1, Zsibrita-Fecske 5, Zsibrita Fecske 3

2. Helynevekből –i/y és –sky /- (c)ky képzős melléknévi alapú családnevek
2. Priezviská z prídavných mien utvorených z osadných názvov

Abonyi 9, Acsai 1, Adamovszki 8, Arnóczi 4, Arnoczki 5, Arnóczki 13, Aszódi 15+3, Babinszki 2, Babinszky 1, Bagi 49+4, Belopotoczky 3+1, Bereczki 6, Botyánszki 1, Bozóki 3, Bruszniczky 1, Brusznyiczki 26, Brusznyiczky 4, Budai 18+2, Bukovenszki 1, Bukovinszky 5, Bulovszki 1, Czeglédi 8, Cziglécki 30+1, Cziglédszky 6, Czinkoczki 12+1, Czinkóczki 1, Czinkoczky 6, Czinkóczky 1+1, Csabay 2, Csankovszki 1, Csatári 4, Cselovszky 3, Csipai 26+2, Csípai 1, Dobruczky 5, Gurszki 14, Emődi 5, Gyarmati 5, Gyekiczki 29+2, Harmati 30+1, Hidasi 13+1, Hipszki 36+2, Haliczki 3, Hlbocsányi 17+1, Homonnai 23+2, Hrabovszky 1, Iványi 8, Jánovszki 1, Jánovszky 8, Jeszenszky Paulovics 1, Jeszenszky Pavlovics 1, Jeszenszky-Paulovics 1, Jeszenszky-Pavlovics 1, Károlyi 4, Kerepeczki 1, Kereszturszki 4+1, Kereszturszky 5+1, Koltai 6, Komlósi 2, Komlovszki 6+1, Komlovszky 5+1, Komlovszky-Szvet 1, Konyecsni 2, Korompai 4, Krivjanszki 8, Krizsánszki 6+1, Krizsánszky 3, Lehoczki 2, Lehoczky 1, Lentvorszky 1, Lévai 6, Litauszki 54+4, Litauszky 19+1, Litavszki 2, Litavszky 5+1, Lóci 1, Novitzki 1, Novodomszki 11, Novodomszky 13+1, Novodonszki 8, Maglóczki 9, Maglódszki 3, Makai 12+2, Marosvölgyi 13+1, Medveczki 4+1, Mihályi 17, Mitovszky 6, Montvajszki 3+1, Moravszki 2, Nemcsényi 8, Opauszki 13+2, Opauszky 4, Opavszki 8+1, Osztroluczki 7, Osztroluczki-Kiss 1, Osztroluczky 3, Petrovszki 7+1, Pliesovszki 38+4, Pliesovszky 10, Podmaniczky 8, Polonszki 15+1, Polonszky 1, Polónyi 6, Ponyiczki 4, Porubcsánszki 2, Potoczki 6, Potoczky 2, Pribelszki 57+5, Pribelszky 8, Pusztai 29+3, Pusztai-Sznyida 1, Rágyanszki 12+3, Rágyanszky 6+1, Rakonczai 1, Rapkovszki 1, Rapkovszky 6, Ribárszki 2, Ribárszky 7, Romhányi 17+1, Ruzsinszki 7, Ruzsinszki-Major 1, Sápi 5, Sápszki 1, Sápszky 4+1, Solymosi 13, Sutyinszki 34+2, Sutyinszky 3, Szalai 9+3, Szalay 1, Szalkai 6, Szalóki 5+1, Szebedinszky 11, Szebegyinszki 52, Szécsi 29+3, Szeleczki 3, Szénási 10+1, Szénászki 5+1, Szenteczki 1, Szentesi 1, Szentesi-Nagy 1, Szigeti 18+1, Szigetvári 3, Sztrehovszki 13, Szuhaj 16+1, Terényi 1, Terjanszky 4, Tomasovszki 23+3, Trnovszki 5, Tyerjanszki 3+1, Unatyinszki 1, Valkovszki 11+1, Vrbovszki 3+1.

3. Tájak, nagyobb összefüggő területek neveiből képzett családnevek
3. Priezviská z krajových obyvateľských mien

Árvai 21, Gömöri 14+1, Haliczki 3, Honti 2, Hornyák 1, Hortobágyi 10+2, Kisuczki 1, Kiszuczky 5, Lipták 21+2, Moldván 5+1, Moravcsik 2, Moravszki 2, Oravecz 18+1, Orovecz 4, Povázsay 4+1, Rimavecz 11, Szalai 9+3, Szalay 1, Szaszák 1, Szepesi 5+1, Szilágyi 64+4, Szpisjak 19+1, Szpisják 1, Turóczi 3, Tusjak 93+4, Tusják 5+2, Valach 39+2.

4. Népnévi, népcsoportnévi eredetű családnevek
4. Priezviská z etnických a národných mien

Hajdu 24+1, Hajdú 28, Hajduch 8, Horváth 78+2, Horváth-Bohus 1, Kasuba 58+2, Kozák 6, Kun 11, Lengyel 7, Magyart 53+1, Nemczov 1, Nemcsik 1, Német 13, Németh 27+5, Némethová 1, Nyemcsok 59, Nemcsók 1, Oláh 18+1,

Paljak 5, Pecsenya 2, Pecsenye 4, Poják 1, Poljak 20, Polják 1, Polyák 7, Rác 1, Rácz 88+5, Román 2, Szász 7+1, Szaszák 1, Szerb 6, Szlovák 16+2, Tót 11+1, Tóta 2, Tóth 212+21, Tóth Czifra 1, Tóth Galu 1, Tóth-Rigler 2, Török 22, Uhrin 6.

VI. Tulajdonságra utaló családnevek
VI. Priezviská podľa vlastnosti

1. Valóságos elnevezések
1. Pomenovania priame

a) Külső (testi) tulajdonságra utaló családnevek
a) Priezviská podľa vonkajších (telesných) vlastností

Balog 40+2, Balogh 72+2, Behan 41+1, Behán 2, Bjelik 1, Bliznák 9, Brhlik 1, Cakó 3+1, Csernik 3+1, Csernus 24+3, Csernus Lukács 1, Cserven 3, Cservenák 1, Csicsel 4+, Csicsely 33, Csicsly-Podani 2, Csik 15, Csík 3, Csontos7, Farkas 190+6, Farkas Gergely 1, Fejes 11+1, Fehér 12+1, Fekete 6+1, Fodor 19, Frcska 10, Fricska 2, Gilan 8, Gilyan 3, Glemboczki 1, Glembóczki 1, Glemboczky 1, Gróf 6+1, Gunda 36+1, Hlavati 1, Hodálik 13+1, Hraskó 26+2, Hrivnák 3, Kemény 18+1, Kepenyes 43, Kepenyes-Darida 3, Kis 84+11, Kisalbert 5, Kisgyurka 3, Kiss 98+6, Kiss-Antal 1, Kiss-Horváth 2, Kita 5, Kitajka 6, Kituljak 4+1, Kitulják 1, Koszta 4, Koszti 18+1, Král 6+1, Krátki 18+2, Krátky 10, Kriska 37+2, Krivik 3, Krnák 6, Krsnyák 5+1, Kugyela 87+9, Kugyelka 6, Kudlák 2, Kunos 3, Kurlik 10, Laluska 20, Laukó 16+1, Lázár 15+2, Levák 1, Liska 46+2, Maginyecz 10+1, Mrsan 12, Mrsán 10, Nagy 324+10, Nagy Szklenár 2, Nagy-Bobvos 2, Nagy-György 1, Nagymihály 1, Nagy-Mizik 1, Nagy-Molnár 1, Nagypálné 0+1, Nagy-Szeder 1, Nagyszegi 1, Nagy-Szklenár 3, Pavuk 3, Plástyik 2, Pleskó 4, Rohony 20+3, Rideg 24+1, Sánta 7, Sárkány 35+1, Sindel 38+2, Sindely 5, Skita 12, Skulecz 1, Sonkoly 55+5, Sovány 40+4, Sulyok 1, Sztrepka 5+1, Styeczina 6, Szappanos 25+1, Szarvák 1, Szekercczés 3, Sztrepka 5+1, Szuhaj 16+1, Szurovecz 1, Terhes 23+1, Vajgel 9, Vajgely 12+1, Vantruba 7, Velki 3, Velky 4, Veres 8, Viszkok 42, Vyszkok 2, Zelenák 19+2, Zelenák-Oros 1, Zrak 2+2, Zrena 7, Zuba 6, Zubor 8+2, Zsabka 1, Zsapka 9+1, Zsilák 1.

b) Belső (lelki) tulajdonságra utaló családnevek
b) Priezviská podľa vnútorných (duševných) vlastností

Beszeda 1, Blahó 3, Bobvos 32, Bohák 30+1, Boros 12+3, Boross 2, Boros-Veszeli 1, Brlás 24+1, Brlázs 4, Burján 2, Cakó 3+1, Dobrotka 8, Gróf 6+1, Hajcsár 1, Haluska 3+1, Hanyecz 5, Hlavati 1, Hovorka 4+1, Istenes 9+2, Kalivoda 4, Kemény 18+2, Kepka 5, Korim 13+1, Kozák 42+1, Král 6+1, Kunstár 13+2, Kuszi 1, Lakomecz 1, Lelkes 7, Liska 46+2, Lizom 1, Lízon 6+1, Makan 2, Madács 5+1, Melian 5+1, Melián 5, Miloszrdni 15+1, Mizik 15, Mravik 24+1, Nemes 14+2, Pálinkás 31+2, Plachi 5, Raj 2, Rapkovszki 1, Rapkovszky 6, Rideg 24+1, Rojkó 2, Sárkány 35+1, Szaszák 1, Szekera

7+1, Szirony 35+3, Szopka 28+1, Szopka-Janecskó 1, Szurovecz 1, Szvoboda 2+1, Terhes 23+1, Trnyik 12, Trenyik 2, Vig 3+1, Vigh 9+1, Vityaz 7, Zima 28+1, Zvada 10, Zsabka 1, Zsapka 9+1.

2. Metaforikus, képszerű elnevezések
2. Pomenovania majúce metaforický, obrazný charakter

a) A föld, a természet és természeti jelenségek elnevezései
a) Pomenovania zeme, prírody a prírodných javov
Hicz 16, Prasz 2, Szopka 28+1, Szopka-Janecskó 1, Szvet 3+1, Szvitán 3, Zima 28+1.

b) Szabadon élő állatok elnevezései
b) Pomenovania voľne žijúcich zvierat
Farkas 190+6, Farkas Gergely 1, Jelen 19+2, Liska 46+2, Maczik 33+2, Maczkó 6, Medvegy 110+9, Nyúl 2, Szrnka 75+6, Zajacz 3+1, Zubor 8+2.

c) Háziállatok megnevezései
c) Pomenovania domácich zvierat
Bárány 24+1, Belicza 2, Kohut 51+2, Kohút 4, Králik 10+1, Králiková 1, Kriska 37+2, Maczik 33+2, Nyúl 2, Valach 39+2.

d) Madarak elnevezései
d) Pomenovania vtákov
Brhlik 1, Cakó 3+1, Czanka 2+1, Havrán 3+1, Holló 17, Holub 5+2, Hrivnák 3, Kulik 8, Skorka 68+6, Sólyom 7, Szarka 13, Szarka-Kovács 1, Szikora 6+1, Varjú 1, Varnyu 8, Varnyú 2, Varnyu-Bencsik 1, Vereb 3, Veréb 2+1, Vrana 1.

e) Halak elnevezései
e) Pomenovania rýb
Belicza 2, Csik 15, Csík 4, Mrena 12.

f) Rovarok elnevezései
f) Pomenovania hmyzu
Komár 45+2, Kómár 1+1, Mravik 24+1, Mucha 29+1, Muska 2, Pavuk 3.

g) Növények, fák, gyümölcseik elnevezései
g) Pomenovania rastlín, plodov a stromov
Belicza 2, Bobály 1, Burján 2, Buza 1, Czesznak 36+1, Czibula 1+1, Czibulya 1, Dina 12, Dinya 3, Hraskó 26+2, Hruska 18, Kalász 7, Káposzta 2, Kapuszta 1, Kozák 42+1, Králik.10+1, Králiková 1, Krnák 6, Ladnyik 2, Lancsa 5, Lustyik 6+3, Pozderka 12, Repka 1, Rózsa 8, Ruzicska 3, Sulyok 1, Trenyik 2, Trnyik 12, Virág 16+2.

h) Felszerelések és eszközök elnevezései
h) Pomenovania náradí a nástrojov
Bakula 20+1, Bakulya 22+1, Burján 2, Czanka 2+1, Cserenyecz 1, Duda 2, Hobel 1, Hóbel 17+1, Hóbely 7, Kasnyik 21+2, Korcsog 2, Korcsok 1, Korbel 3, Korbely 32+3, Palicska 7+1, Rohoska 13, Sindel 38+2, Sindely 5, Styecz 21+3, Sulyok 1, Szekera 7+1, Szekerka 1, Tálas 3.

i) Ételek és élelmiszerek elnevezései
i) Pomenovania jedál a požívatín
Bobály 1, Brecska 9+1, Chlebik 8, Dobrotka 8, Ganecz 3, Ganyecz 9, Haluska 3+1, Kasik 51+5, Kiszel 22+3, Kiszely 52+1, Kiszely-Peres 1, Kulasák 10+2, Megyik 12+1, Ovszák 5, Pecznik 6+1, Pecznyik 3, Poljovka 4, Prievara 4+1, Prjevara 23+5, Prjevara-Kondacs 1, Sznyida 8, Sznyida-Simkó 1, Zvara 37+2.

j) Ruházati cikkek elnevezései
j) Pomenovania častí odevu
Csákó 5, Hunya 11+1, Kita 5, Kitajka 4+1, Kozsuch 11, Plástyik 2.

A szarvasi családnevekröl

Chlebniczki János – Krško Jaromír

Néhány szó a családnevekről

Az alföldi szlovák családnevek kutatásaiból eddig két könyv jelent meg, 2015-ben Čabianske priezviská (Csabai családnevek), 2017-ben Komlóšske priezviská (Komlósi családnevek). A kutatás a Békéscsabán működő Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete (Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku) keretében valósult meg. További kutatásokra az intézet interdiszciplináris kutatótáboraiban kerül sor Békés megyén kívül. Az elemzések alapját azok a hivatalos magyar nyelvű jegyzékek képezték, amelyeket az adott települések biztosítottak számunkra. A családnevek feldolgozása adminisztratív, magyar nyelven történt.

Hasonló módon dolgoztuk fel a szarvasi családneveket is lakossági névjegyzék alapján, amely 2011. áprilisából származik. Akkor a 17 745 szarvasi lakos 2096-féle családnevet viselt. Közülük 560 szócikkben több mint 900 családnév került elemzésre, ami az összes szarvasi név mintegy 43 %-a. Feldolgozásra került majdnem minden szlovák, a leggyakoribb, vagy valamilyen szempontból érdekes magyar, valamint a jellegzetes német családnév.

Eltérően az eddigi két kiadványtól a szarvasi könyv szlovák és magyar nyelvű, mellyel egyrészt szeretnénk kielégíteni a magyar lakosság ilyen irányú igényeit, másrészt erősíteni kívánjuk a lakosság megbecsülését a város szlovák újratelepítői iránt. Mivel a kiadványt a szakma, egyben a szélesebb közösség számára is szánjuk, célja kettős: egyrészt meg kell felelnie a tudományos igényeknek, másrészt népszerűsítenie kell az ismereteket. Ebből következően kétnyelvűségében, tartalmában és stílusában igazodnia kell azokhoz, akik ugyan érdeklődnek származásuk és múltjuk iránt, de nem beszélik a szlovák nyelvet. A megcélzott csoportot azok az emberek képezik, akik a szlovák-magyar kétnyelvű általános és középiskolában végeztek, valamint a magyar iskola volt tanulói, akik az általános és középiskolában szlovák nyelvet tanultak. Gondolunk arra az idősebb korosztályra is, melynek nem volt módja az iskolában szlovák nyelvet tanulni, de a szarvasi szlovák nyelvjárást még beszéli.

Mielőtt részletesebben foglalkoznánk a szarvasi családnevekkel, szükségesnek tartunk egy vázlatos bevezetővel indítani elemzésüket: mit tudunk a családnevekről, mi motiválta létrejöttüket, milyen jelentéssel bírnak (azaz: mit jelentenek). Ugyanakkor nyelvi jellegzetességeikkel
is kívánunk foglalkozni.

Az emberek ősidők óta nevezik magukat valamilyen módon, de másképp, mint napjainkban. A mai elnevezési rendszer a 12–13. században kezdett kialakulni Magyarországon. Addig minden embernek csak egy neve volt, amely megfelelő módon azonosította őt az adott közösségében. Ez a név jellegében hasonlított a mai keresztnévhez, de jelentése tágabb volt, részben helyettesítette a mai családnevet is. A lakosság számának növekedésével és társadalmi szerepének

változásával olyan elnevezési rendszer vált szükségessé, amely megfelelt a szélesebb és bonyolultabb társadalom igényeinek. Ezért az adott személy nevéhez különböző megkülönböztető jelzők kezdtek járulni, mint apa neve vagy kötődése más személyhez, a település neve, melyben élt, a foglalkozása, amit gyakorolt, külső (testi), belső (lelki) tulajdonságok és egyebek. Ezekből előbb előnevek, majd családnevek váltak. A 15–16. századtól kezd kialakulni a mai kételemű elnevezési rendszer, amely két névből áll, családnévből és keresztnévből. 1787-ben II. József ezt a rendszert törvényesítette. A két név sorrendje a szlovák és a magyar nyelvben más. A magyarban első helyre a családnév került, másodikra a keresztnév. A szlovákban és más indoeurópai népeknél ez a sorrend fordított.

A törökök kiűzése után, a 17. század végén és a 18. század elején Magyarországon óriási belső népmozgás kezdődött. A felső-magyarországi jobbágyság számára két lehetőség volt adott; vagy maradni a szülőhelyén, és továbbra is keményen megdolgozni megélhetéséért, vagy kedvezőbb életkörülményeket keresni az elnéptelenedett Alföldön. Széles tömegek a másik lehetőséggel éltek, elindultak az ismeretlenbe „vagyonukkal", többségük evangélikus vallásukkal, népi kultúrájukkal, anyanyelvükkel, ill. az ottani gazdálkodási szokásokkal – és nevükkel is, amit szülőhelyükön viseltek. Útközben, déli irányban, új benyomásokkal találkoztak: mások voltak a természeti körülmények, más volt a társadalmi, nyelvi környezet, kedvezőbbek voltak az életkörülmények. Ha volt földesuruk kerestette őket, még a nevüket is kénytelenek voltak megváltoztatni, hogy ne találja meg őket, és ne kelljen visszamenniük.

Az új telepesek neveit a hivatalnokok, valamint a közösség, melybe belekerültek, megváltoztathatták. A szlovák jobbágyok a hosszú utat szülőhelyükről az új hazáig vagy egyszerre, vagy több ideiglenes megállóval tették meg Ahány ideiglenes, átmeneti megállóhelyekre érkezett a jobbágy, annyiszor kellett igazodnia az adott körülményekhez. Ilyen feltételek mellett nehéz egy jobbágyot követni szülőhelyétől az új hazájáig. Az adóösszeírások, de inkább a volt földesúr igyekezett követni jobbágyai útját, de útközben és időben sokuknak nyoma veszett.

Az adott személy azonossága szempontjából döntő lehet az utolsó átmeneti lakóhely vagy a végleges letelepedés helye. Ebből a szempontból tudatosan közöljük Gombos János történész Roszkos-család vázlatos története (Náčrt dejín Roskošovcov) című tanulmányát, édesanyja őseinek hányattatását, viszontagságait attól kezdve, ahogy a törökök elpusztítják Rozkoš falut, majd az ősök egyike megtelepszik Komlóson.

A családnevek rendszerezése

A szakirodalom különböző szempontok szerint rendszerezi a családneveket: eredetük szerint (szlovák, magyar, német vagy más eredetű), irodalmi, nyelvjárási, elavulte stb., gyakori vagy ritkán előforduló, milyen szófajból keletkezett; összetett, képzett, raggal ellátott-e, stb. Rendszerezésünk alapja: mi, vagy mi lehetett

a családnév jelentése.

A szarvasi családnevek kategorizálását *Milan Majtán* tanulmánya alapján végeztük. Rendszere a *Kultúra slova* (A szó kultúrája) című folyóiratban jelent meg (2005. 39. évf, 3. sz. – 2006. 40. évf, 4. sz.). Ennek alapján a szlovák családnevek alábbi csoportjait, alcsoportjait különböztetjük meg:

I. Foglalkozásra utaló családnevek;
II. Apanévi eredetű családnevek;
III. Rokoni kapcsolatra utaló családnevek;
IV. Társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra utaló családnevek;
V. Származásra utaló családnevek:
    I. Úgynevezett lakosságnévi családnevek;
        1. Melléknévi alapú –i/y és –sky/ - (c)ky képzős családnevek;
        2. Tájak, összefüggő területek neveiből képzett családnevek;
        3. Népnévi, népcsoportnévi eredetű családnevek.
VI. Tulajdonságra utaló családnevek:
    1. Valóságos elnevezések
        a) Külső (testi) tulajdonságra utaló családnevek;
        b) Belső (lelki) tulajdonságra utaló családnevek;
    1. Metaforikus, képszerű elnevezések;
        a) A föld, a természet és természeti jelenségek elnevezései;
        b) Szabadon élő állatok elnevezései;
        c) Háziállatok elnevezései;
        d) Madarak elnevezései;
        e) Halak elnevezései;
        f) Rovarok elnevezései;
        g) Növények, fák, gyümölcsök elnevezései;
        h) Felszerelések és eszközök elnevezései;
        i) Ételek, élelmiszerek elnevezései;
        j) Ruházati cikkek elnevezései.

A szarvasi családnevek osztályozása eltér attól a rendszertől, mellyel a csabai és komlósi családneveket rendszereztük. Három jelentős eltérésről van szó, azon kívül csupán a kategóriák sorrendje más. Az előző rendszer Milan Majtántól eltérően a településnevekből képzett családneveket két csoportra osztotta: amikor a családnév megőrzi annak a településnek a nevét, ahol annak viselője született, illetve amikor a családnév más településnévből keletkezett, arra utal, hogy nem szülőhelyérő érkezett, az Alföldre vezető útja során egyszer vagy többször ideiglenesen máshol is lakott.

Ezzel szemben Majtán a származásra utaló családneveket négy csoportba osztotta. A településnevekből keletkezett családnevek két csoportját különbözteti meg: az úgynevezett lakosságneveket és ugyancsak településnevekből képzett melléknéveket. A megkülönböztetés kritériuma eltérő képzők (-an, -ec stb., illetve –ský, (c)ký.

A harmadik jelentős eltérés a tulajdonságra utaló családneveket érinti. Ezek

lehetnek külső (testi) és belső (lelki) tulajdonságra utalók, mind a kettő valós tulajdonság. Ezzel ellentétben léteznek úgynevezett metaforikus tulajdonságokra utaló családnevek és – Majtán szerint – ezeknek is számos alcsoportja létezik. Az előző rendszerezés mindezeket egyetlen csoportba sorolta.

A szarvasi családnevekről

A bevezetőben a családnevek vázlatos és általános bemutatása után megkíséreljük részletesebben felvázolni, mit árul el számunkra a szarvasi szlovák, valamint a magyar és német családnevek említett névjegyzéke. A családnevek egyik részét a szlovák jobbágyok magukkal hozták szülőföldjükről, Felső-Magyarország északi vármegyeiből, másik részét vándorlásuk során szerezték, útjuk során a szülőföld és az új haza között, amikor valahol ideiglenesen megtelepedtek, harmadik részük az új hazában szerzett ragadványnevek.

Egyértelműen a szülőföldre utalnak a következők: Bacsa, Gombár, Hudák, Hrncsiar, Mesziarik, Valach és mások. Az új otthonra pedig az alábbiak: Fazekas, Halász, Kocsis, Lovas, Ökrös, Tímár, Varga, és sok más. A szarvasi családnevek közül pl. az Acsai, Csuvarszki, Gutyan, Gyurcsan, sem az ó-, sem az új hazához nem kapcsolhatók, azok az ideiglenes letelepedésekre utalnak.

Legtöbb szarvasi szlovák családnév szlovák nyelvi környezetben, Felső-Magyarországon keletkezett. Az ottani gazdasági, társadalmi, szociális, kulturális, nyelvi, vallási és más viszonyokat tükrözik vissza. Nem kis részük azonban az új hazára utalnak: egy másik kultúrára, nyelvre, más gazdasági, társadalmi és egyéb körülményekre. Ez utóbbiakhoz egyrészt igazodniuk, másrészt ellenállniuk kellett.

Törvényszerű, hogy útjuk során vagy a szlovák vagy a magyar nyelvi környezetben ért hatások is tetten érhetők családneveik repertoárjában. Sokan a magyar környezetben elmagyarosodtak, magyarosították családnevüket, mások a nyomás ellenére is megtartották eredeti nevüket, anyanyelvüket. Jelentős szerepük volt az egyházi és világi írástudóknak abban, hogy a telepesek új otthonaikban milyen néven kerültek bejegyzésre.

Sok olyan eset ismert, amikor az adott személyt nem eredeti nevén regisztrálták, hanem annak a településnek szlovák vagy magyar nevén, ahonnan az származott. Összehasonlítva ezt a tendenciát a csabai és komlósi családnevek regisztrációs módjával, megállapítható, hogy Szarvason ez utóbbi erőteljesebben érvényesült.

Sok szlovák jobbágy magyar településeken ragadt. Ha ott maradt, magyarrá vált. Később, amikor az alföldi szlovák települések megerősödtek, hasonló sors várt az oda beköltöző magyar telepesekre. Az „idegennek” mindenütt az adott környezethez kellett igazodnia. Vagyis manapság nagyon nehezen igazolható, hogy az adott szlovák vagy magyar családnév mögött valójában ki is rejtőzik.

A szarvasi családnevek csoportosítása jelentésük szerint

A szlovák és a magyar szakirodalom ugyan hasonlóan, de nem azonosan csoportosítja a családneveket. Esetünkben a családnevek felosztását Milan Majtán rendszere szerint végeztük.

Foglalkozásra utaló családnevek

A szarvasi családnevek jelentős kategóriáját a foglalkozásra utaló családnevek képezik. Arányuk az összes elemzett név közel 18 %-a. A múltban, amikor az előnevek keletkeztek, a családnév még megegyezett a foglalkozás elnevezésével. Később, amikor a kételemű elnevezési rendszer kialakult, amikor a családnevek már öröklődtek – a foglalkozások nem minden esetben –, a családnév kezdett elkülönülni a foglalkozásnévtől. Igaz, sok esetben a foglalkozás is öröklődött sok generáción keresztül, de ez lett törvényszerű. Felső-Magyarország és az Alföld életkörülményei nagyságrendekkel különböztek egymástól, ami egyértelmű tény, ugyanis a természeti körülmények is teljesen mások. Ez megmutatkozik a családnevekben, ami nem zárja ki az azonos foglalkozások meglétét mindkét helyen. Ebben a vonatkozásban a foglalkozás megnevezésének nyelve sem döntő. A foglalkozások megnevezéséből keletkezett családnevek nyelve Felső-Magyarországon általában szlovák, Alföldön magyar. Összességében azonban az ilyen jellegű családnevek nyelve a magyar, ami annak köszönhető, hogy Szarvason inkább a magyar nyelvet részesítették előnyben nevek regisztrációja során.

Szemléltetésként párba állítunk néhány felső-magyarországi és alföldi foglalkozásra utaló szarvasi családnevet: 1. Bacsa, Valach – Gulyás, Kondacs – Pásztor, 2. Gyebnár, Kolár – Bognár, Kerékgyártó, 3. Csizmár – Varga, 4. Gajdos, Hugyecz – Hegedűs, 5. Meszjarik – Mészáros, 6. Pekár, Pekárik – Pék, 7. Furár, Vozár – Szekeres.

Az előzőeknél többet árulnak el a következő családnevek: Mlinár, Molitor(isz), Müller – Molnár. Az egyik következtetés az lehet, hogy az egyes családnevek alapjait a latin nyelvben kell keresni, másokét más (szláv, magyar, germán és egyéb) nyelvekben. A másik: a történelmi Magyarország soknemzetiségű ország volt, és a mai Magyarország is az. Erre utalnak a különböző népnévi szarvasi családnevek is. Megint egészen másra utal a családnevek következő sora: Grncsar – Gelencsér, Hrncsiar, Harencsár – Fazekas.

A magyar nyelv jövevényszavainak jelentős részét a szláv átvételek jelentik, de később a magyar nyelv ezeket saját elnevezéseivel pótolja. A nyelvek idők során fejlődnek, így a szláv nyelvek is. Bizonyíték erre éppen a magyar nyelv, amely más-más időben vesz át bizonyos fogalmakat a szláv nyelvekből.

Apanévi eredetű családnevek

Az egyelemű elnevezési rendszernek a múltban sok szempontnak kellett megfelelnie. Ebből az következik, hogy az apanévnek, a keresztnévnek variabilitása a múltban nagynak kellett lennie. Ezen a széles alapon nyugszik a mai kételemű elnevezési rendszerben a *keresztnév*. Az összes elemzett családnév 23 %-a ebbe a körbe tartozik (harmadik legnagyobb csoport). Ezeknek jelentős száma héber, görög, latin és szláv eredetű, melyekhez nyelvtől függően sok (szlovák) vagy kevesebb (magyar) képző járul. A múltban az alkalmazott keresztnevek kerete igen szűk volt, férfiak esetében valamennyivel tíz fölött, nők esetében ennél is kevesebb. Leggyakoribb szlovák és magyar férfi keresztnevek a következők: János, István, Mihály, György, András, Pál, Péter, Márton, Mátyás, József, Gergely, Ádám, Antal és László; nők esetében: Anna, Erzsébet, Zsuzsanna, Mária, Judit, Éva, Ilona, Katalin és Teréz. A felsoroltak közül kiemelünk négyet, ezekből keletkezett a legtöbb szarvasi *családnév*.

János/Ján: Jancsó, Janecskó, Janurik, Jánosik, Janis, Jani (Hanó, Hankó).
György/Juraj: Juró, Jurák, Gyurcsik, Gyurecska, Gyuricza, Gyurik, Gyuris, Gyurkovics.
Pál/Pavel, Pavol: Palicska, Palov, Palyov, Paluska, Pavlik, Pavlovics.
Péter/Peter: Petrás, Petrov, Petykó, Petrovics.

Rokoni kapcsolatra utaló családnevek

A rokoni kapcsolatra utaló családnevek száma a mai Szlovákiában is korlátozott. Fokozott mértékben vonatkozik ez az Alföldre. A szarvasi névjegyzékben csupán hét ilyen szerepel (1 % alatt): Brachna, Bracsok, Kmetykó, Kmotricza, Sztrícsko (Sztricskó), Szvák. Manapság az emberek még az egyes nevek jelentésére sem emlékeznek (pl. Brachna, Szvák).

Társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra utaló családnevek

Valamivel több az ebbe a kategóriába tartozó családnév mint a rokoni kapcsolatok körébe (2,75 %). „De azok sem a valós társadalmi helyzetre utalnak" (2017, 67). Ezek inkább expresszív jellegű ragadványnevek, melyek tartalma, jelentése sok ember számára ismeretlen. Leggyakoribb ilyen családnév Szarvason a Gróf, Král, Podany, Szirony, Szabados, Szedlák, Papp és mások.

Származásra utaló családnevek

Ez az elemzett szarvasi szlovák családnevek legnagyobb csoportja, közel 29 %-a. Közülük mintegy 8,7 % *lakosságnév*, 14 % *településnévből alkotott melléknév*, 2,7 % nagyobb *tájegység nevéből képzett* családnév, 3,7 % *népnévi* családnév. A szarvasi családnevek közel 23 %-a tehát *településnévből* keletkezett.

A csoporton belül meg kell említeni még a képző nélküli családneveket, amikor a családnév betű szerint megegyezik az adott település nevével (például Csuvár, Hunya). A településnévi családnevek mintegy 1/5-e). *Siráck, Ján* szerint (1960, 44) „a 17. század végén kezdődik a lakosság népmozgása az ország északi megyéiből, Árvából, Szepes és Liptó vármegyékből, később Turócból és Nyitrából a délebbi megyékbe. A költöző szlovákok száma nem állapítható meg pontosan, de a családok száma 40 000 tehető, ami több mint 200 000 személyt jelenthet." (1960, 9)

Közülük jelentéktelen számban vannak azok, akiknek a családneve utalhat Árvára, Szepességre, Liptóra, ill. Turóc és Nyitra vármegyékre, tehát ottani származásukra. Valamivel több azon személyek száma, akiknek –i, -sky, -(c)ky melléknév alapú, ill. -an, -ec képzős lakosságnévi családi, ill. ragadványneve van. A fennmaradó nagyszámú családnév tehát Felső-Magyarország más, délibb régióihoz, településeihez köthető. Viselőikről nem állítható bizonyíthatóan, hogy családnevük, ill. ragadványnevük alapján a fentebb említett legészakibb vidékekről származnak.

A származásra utaló családneveket négy alcsoportra osztottuk. Kettőhöz, a melléknévi és a lakosságnévi alapú családnevekhez térképeket készítettünk, megjelölve az összes felső-magyarországi vármegyét, azokon belül bizonyos településeket.

A *Szarvasi családnevek szótára* segítségével minden szarvasi lakos, akinek településnévből vagy nagyobb tájegység elnevezéséből keletkezett a családneve, megtalálhatja őseinek származási helyét. A kiadványba hat térképet illesztettünk be. Ezek: Felső-Magyarország vármegyéi, Felső-Magyarország nyugati, Felső-Magyarország középső és Felső-Magyarország keleti része az adott települések megjelölésével; Felső-Magyarország összegző térképe, ahol csak pontokkal jelöltük az adott településeket; végül: Magyarország térképe. Tehát a magyarországi településekhez kapcsolódó családnevekhez is tartozik térkép.

Megjegyezni kívánjuk, hogy a szarvasi névjegyzékben további, 300-nál is több olyan -i képzős magyar családnév szerepel, amit nem elemeztünk. Egy részük, a hozzájuk kapcsolódó tudnivalókkal, a szótári rész előtt található.

A 2011. évi névjegyzék alapján csak megközelítően tudjuk meghatározni Szarvas újratelepítőinek származását. A mai lakosság jelentős része nem köthető a 18–19. század nagy népmozgásához. A teljes kép megrajzolásához szükség lenne azokra a családnevekre is, amelyek idők során kivesztek a névjegyzékből.

Szarvas szlovák újratelepítői – családneveik alapján – Felső-Magyarország szinte minden vármegyéjéből érkeztek. Legtöbben Gömörből, Hontból, Nógrád, Sáros, Trencsén és Zemplén vármegyékből származnak, kevesebben Liptóból, Árvából, Szepes és Nyitra vármegyékből, mert ez utóbbiak lakossága annak idején már ideiglenesen a délibb vármegyékben átmeneti szálláshelyeken él. További régiók kevesebb családdal járultak hozzá Szarvas benépesítéséhez.

Az eddig megjelent két, családnevekről szóló tanulmány szerint a dél-alföldi

szlovák telepesek többsége Szlovákia középső részéből származott. Ez igaz is, de a szarvasi családnevek arra is utalnak, hogy a kelet-szlovák megyék részesedése az eddiginél jelentősebb a feltételezettnél.

A származásra utaló családnevek negyedik alcsoportját a *népnévi, népcsoportnévi nevek* képezik. Ezek alapján elmondható, hogy családneveik alapján milyen nemzetek, népcsoportok képviselői vettek részt Szarvas újratelepülésén (leegyszerűsítve). Szlovákok (Szlovák, Tót, Tóth, Tóth-Cifra, Tóth-Gam és Tóth Rigler, összesen 279 személy), magyarok (Magyar, Uhrin, Kun, 53 fő), németek (Nemczov, Nemcsik, Németh, Német, Nyemcsok, Nyemcsók, Szász, 113 fő), lengyel (Kasuba, Lengyel, Poják, Poljak, Polják, Polyák, Poljak, 36 fő), horvátok (Horváth, Horváth-Bohus, 74 fő), szerbek (Szerb, Rác, Rácz, 99 fő), románok (Román, Oláh, Moldvan, 21 fő), törökök (Török, 22 fő].

Tulajdonságra utaló családnevek

M. Majtán (2000, 156–157) a tulajdonságra utaló családnevek két nagy csoportját különbözteti meg, a *valós* és *metaforikus* tulajdonságokra utalókat (az elemzett családnevek 14,3 illetve 12,4 %-a). 26,7 %-kal második legnagyobb kategória. A valós tulajdonságra utalók általában testi (külső, 9,9 %) és lelki (belső, 4,4 %) tulajdonságokat jelölnek, melyek többnyire melléknevek, mint Krátki, Fekete, Plachi, Miloszrdni, Veres; vagy különböző képzőkkel ellátott, főnevesült családnevek, úgymint Csernik, Dobrotka, Lakomecz; esetleg igékből képzett nevek, mint Behán, Hovorka és mások.

A szótári részben szereplő testi és lelki tulajdonságokat jelölő családnevek nagyobb része külső tulajdonságokra utalnak, ami természetes, mivel ezek többnyire első látásra nyilvánvalóak. A belső tulajdonságok megismerése általában hosszabb folyamat eredménye. A testi tulajdonságok megnevezése inkább szlovák, mint magyar nyelven történik. Ez a tendencia fokozott mértékben jelentkezik a lelki tulajdonságok megnevezésében, aminek az a magyarázata, hogy a telepesek az ilyen jellegű családneveket szülőföldjükről hozták magukkal, vagy még abban az időszakban keletkeztek az új hazában, amikor az még egynyelvű, szlovák volt.

Milan Majtán a metaforikus jellegű családneveket több alcsoportba sorolja (2006, 216–217). Közülük négy alcsoportot emelünk ki, melyekből a legtöbb szarvasi családnév keletkezett. Ilyen a *szabadon élő állatok megnevezése* alcsoport, melybe a következő metaforikus jellegű családnév is tartozik. (zárójelben az esetek számát jelöljük): Farkas (196), Medvegy (119), Szrnka (81), Liska (48) stb. A madarak elnevezésű csoportjában a leggyakoribbak: Skorka (74), Havran–Holló (4/17), Varjú változatok–Vrana (12/1), Szikora (7). A *növény, fa alcsoport*ban a legelterjedtebbek: Kugyela (96), Czesznak (37), Hraskó (28), Hruska (18). Végül az ételek, *élelmiszerek* csoportjába tartozók: Kiszel-Kiszely (25/53), Zvara (39) és a Prievara különböző változatai (74). A fentebb idézett

családnevek sok mindenről árulkodnak. Gyakoriságuk egyik magyarázata az lehet, hogy egy vagy több azonos nevű család telepedett le egy bizonyos településen; a másik: mennyire népes volt vagy lett az a család. Kezdeteknél ugyanis a több gyermek (főleg fiúgyermek) az anyagi gyarapodás egyik előfeltétele volt. Farkas családnév esetében szóba jöhet még a névváltoztatás, magyarosítás esete is. Egyes statisztikák szerint sok szlovák *Vlčko* nevű család Farkasra magyarosított. Ebben az esetben a névváltoztatás az Alföldön fordítás útján született.

Az idézett családnevek többsége szlovák nyelvű, ami arra utal, hogy az inkább magával hozott. Ezt erősíti meg az említett élővilág is. Néhány kivételtől eltekintve a felső-magyarországi flóra és fauna (növény- és állatvilága) tükröződik benne. A szarvasi névjegyzék, összehasonlítva a csabaival és a komlósival, sokkal több metaforikus jellegű családnevet tartalmaz. Megjegyezni kívánjuk, ez annak a következménye is lehet, hogy Szarvas esetében az elemzett családnevek aránya az összes családnévhez képest sokkal magasabb volt, mint például Békéscsaba esetében.

Különös figyelmet érdemelnek azok a szlovák családnevek, amelyek eredhetnek egyaránt ételek, eszközök, növények, rovarok, háziállatok és mások elnevezéseiből (mint Kapuszta, Komár, Medvegy), valamint olyan településnevekből, mint Káposztafalu, Komárovce, Medvedzie. Nehéz eldönteni, hová soroljuk őket, metaforikus jellegű családnevek közé vagy településnevek csoportjába. Az ilyen típusúakat metaforikus jellegűek közé soroltuk, de a Kapuszta és Káposzta a származásra utalók között is szerepel.

Minden magyarországi szlovák település csak a rá jellemző családnevekkel rendelkezik. Így van ez Szarvas tekintetében is, amely igen gazdag az ilyen típusú nevek tekintetében. Ilyenek egyebek mellett: Bakulya, Bankó, Bliznák, Bobvos, Bohrát, Brachna, Bracsok, Csesznak, Darida, Dauda, Folytán, Galát, Ganyecz, Gerhát, Janurik, Kasuba, Kita, Kmotricza, Kugyela, Olejár, Palov, Podani, Prasz, Skorka, Szeljak, Sznyida, Szuhaj, Szvák, Tusjak, Vaskor, Vavrek és mások. Ugyancsak jellemzően szarvasi jelenség az ún. páros szlovák-magyar családnevek, mint Roszik-Harmati, Plástyik-Kepenyes, Zajac-Nyúl, Vrana-Varjú és mások.

Mivel szót ejtettünk a családnevek jellemző különbözőségeiről, ugyanakkor beszélni kell arról is, hogy Békéscsabán, Tótkomlóson és Szarvason azonos családnevek is vannak. Ez a téma viszont mélyebb elemzést érdemel. A közös családnevek egyik magyarázata az azonos foglalkozások megléte mindhárom településen; vagy közös régió, település, ahonnan az egyik vagy másik település lakói származnak. Azon kívül ismert, hogy a múltban, főleg a kezdeteknél, jelentős népmozgások is voltak a három település között. Közismert, hogy Tótkomlós benépesítésén nem csupán szentandrásiak vettek részt, hanem sok csabai és szarvasi család is. Ennek eredményeként a múltban sok házasság is köttetett az említett települések lakosai között. Nem beszélve arról, hogy az utóbbi fél évszázad során gazdasági, társadalmi, kulturális és más jellegű okok miatt ugyancsak történtek

lakossági mozgások. Ebből a szempontból bizonyos időszakban Békéscsaba mint gyarapodó, Tótkomlós mint állandóan fogyatkozó település tűnt/tűnik ki.

A szarvasi családnevek nyelvi jellemzése

Ahogy azt már fentebb is hangsúlyoztuk, a szarvasi családnevek jegyzékét is magyar nyelven kaptuk meg. Egyetértve Iveta Valentovával (2017, 71) Magyarországon nemzeti hovatartozástól függetlenül a családneveket magyar nyelven rögzítik. Mivel ezek elemzése szlovák nyelven történik, magyar nyelvről szlovákra kell átírni azokat. A két nyelv helyesírási alapelvei eltérnek egymástól. A szlovák írásmód alapvetően diakritikus jellegű, ami annyit jelent, hogy az egyes betűket azzal különböztetjük meg egymástól, hogy föléjük különböző diakritikus jeleket rakunk. Ezzel szemben a magyar nyelv egyik jellegzetessége, hogy az egyes hangok jelölésére egy vagy több betűt is alkalmaz. Az átírás során a következő problémákkal találkozhatunk.

1. Gondmentes a nevek átírása, amennyiben a magyar és a szlovák betűk azonosak (Antal, Babák, Demeter, Furák, Gál és mások).
2. Az átírás nem okoz gondot, ha a magyar betűket szlovák betűkkel kell helyettesíteni (Farkas-Farkaš, Gazsó-Gažó, Haluska-Haluška, Janecskó-Janečkó, Juhász-Juhás stb.).
3. Mivel a két nyelvben, magyarban és szlovákban egyaránt léteznek olyan betűk/hangok, melyeket a másik nyelv nem ismer. Példa erre a magyar ly, amit a magyar nyelv j-nek ejt. Példaként a Kiszely/Kiseľ családnevet szokás idézni. A magyarban kétféle kiejtése ismert, Kiszej és Kiszeli, szlovákban az ľ (ly) különleges hang, amit a magyar nyelv nem ismer. Az l – ľ mássalhangzókról más összefüggésben is beszélni kell. Mivel a magyar nyelv nem ismeri az ľ lágy mássalhangzót, l-lel, kemény prárjával helyettesítik. Bakuľa, Paľko helyett Bakula, Palko alakokat használ. Ugyancsak tipikus szlovák betű a ch mássalhangzó, amit a magyar nyelv nem ismer. Ezért problematikus a kiejtése, és írásban is gyakran h-val helyettesítik. A szótári részben szerepel például a Hován családnév, melynek helyes alakja a Chovan.
4. A magyar nyelv általában nem tesz különbséget az i és y között (az y kemény i). Vrbovský, Krátký, Mýtovský helyett Vrbovszki, Krátki, Mítovszki alakokat ír. Bizonyos esetekben kivételt képeznek a történelmi személyiségek –ský, -(c)ký képzős nevei, ill. legújabban az anyakönyvezhető kisebbségekhez tartozó személyek családnevei.
5. A magyar nyelv egyes szlovák képzők esetében nem respektálja a magánhangzók hosszúságát, pl. Mizík, Nemčík, Vrbovský családneveket Mizik, Nemcsik, Vrbovszki alakokkal helyettesíti. Ennek ellentéte, amikor a Nemčok név Nemcsókra változik.
6. A szlovák nyelv kicsinyítő képzői az –o, -ko. Például: Janko, Paľko, Ďurko. Ezeket a magyar nyelv Jankónak, Palkónak stb mondja. Ezáltal

ezek a megszólítások expresszív szinezetet kapnak. Egyébként a magyar nyelv minden szóvégi o-t hosszan ejt.

7. A hosszú ó ejtéséhez kapcsolódik a szlovák birtokviszonyt kifejező –ov képző ejtése és helyesírása. A magyar nyelv ezt a végződést saját törvényeihez igazítja, hosszú ó-ra változtatja. Példa rá a tótkomlósi Ondrejov szlovák családnév, mely már Ondrejóra változott. A szarvasi Palov, Palyov még nem jutott erre a sorsra.
8. A zöngétlen szlovák *ch* mássalhangzó ejtéséhez hasonlóan más szlovák hangzók kiejtése is problematikus lehet sok ember számára. Ilyen a lágy ľ mássalhangzó ejtése is, amikor a nyelv hegyével a szájpadlás hátsó részénél képzünk rést. Ezen kívül a szlovák nyelv ismer még kettőshangzókat is, mint az ia, ie, iu és ô (uo), valamint ŕ, Í hosszú mássalhangzókat.

Amit még tudni kell a szarvasi családnevekről

A szarvasi családnevek magyar nyelvről szlovákra történő átírása csak bevezetője a családnevek elemzésének. A tényleges munka a besorolásukkal kezdődik különböző kategóriákba: milyen eredetűek (szlovák, magyar vagy más eredetűek), mi motiválta keletkezésüket (foglalkozás, keresztnév, származási hely, tulajdonság stb.), hogyan képeztük azokat (milyen alakból és milyen képzők segítségével keletkeztek) és a címszó egyéb kritériumai.

A munka elsődleges célja a szarvasi szlovák családnevek sokszínű bemutatása volt, a szlovák nyelv értékeinek a hangsúlyozása, ezzel is növelve viselőinek büszkeségét. Mindezek mellett szerettünk volna olyan célokat adni az érdekeltek számára, hogy maguk is folytassák őseik és családnevük kutatását.

Feltételezzük, hogy mindenki, aki érdeklődik saját származása iránt, a szótári részben először a saját családnevét fogja keresni, ami teljesen természetes. Azonban egyetlen név az információk töredékét képezi annak, amit a szarvasi családnevekről tudni érdemes. Ezért közülük kiválogattuk azokat, melyek érdekes információkat nyújthatnak mások számára is.

A *Szarvasi szlovák családnevek* című kiadvány a szarvasi szlovák családnevek mellett magyar, német és más eredetű családnevekkel is foglalkozik. Ennek egyik indoka az, hogy Szarvas jelenleg is többnyelvű, a másik, hogy telepeseik annak idején vegyes etnikai területekről is érkeztek, például Szepességből vagy Árvából. Nem beszélve azokról a vármegyékről, melyek a széles szlovák-magyar nyelvű határ sávjában helyezkedtek el.

A szlovák családnevek többsége jelentésük szerint egy kategóriába sorolható. Ilyen a Bohus név, amely rövidüléssel a Bohuszlav keresztnévből keletkezett, mely Isten és dicsőség szlovák szavakból áll. Hasonlóan a Bracsok is, amely a brat (fivér) szóból középszlovák –čok képző hozzájárulásával keletkezett, jelentése fiútestvér. Léteznek azonban olyan családnevek is, melyek két vagy több csoportba is sorolhatók. Ilyen a Hunya/huňa, mely ha szlovák eredetű, akkor metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnév, jelentése egyfajta posztóból

vagy prémből készült kabát. Amennyiben pedig magyar eredetű ragadványnévről van szó, akkor eredetre utaló helynévi eredetű családnév, jelentése Hunya (Békés megye) településről való személy.

A szarvasi magyar családnevek válogatásának szempontjai: a név frekventáltsága, gyakorisága, szláv vagy szlovák eredete, vagy valamilyen szempontból érdekes, esetleg valamilyen tanulsággal szolgál. A honfoglaló magyar törzsek a Kárpát-medencében élő szlávokat találtak, tőlük sok mindent eltanultak. Nem véletlen tehát, hogy a magyar szókincs jelentős része szláv eredetű, és egyebek mellett mezőgazdasággal, közigazgatással, egyházi élettel és sok minden mással is kapcsolatos.

Ezzel azonban nem azt állítjuk, hogy a szlovák nyelv nem vett át magyar eredetű szavakat. A Gömör vármegyei Rimaszombati járásban létezik bizonyos Cakov nevű település, amely magyar eredetű szóból ered. A cakó /gólya/ nevű madár a névadója annak magyar családnévnek, amelyből a település elnevezése származik. Hasonlóan magyar eredetű a szarvasi Kondacs családnév, mely a kondás foglalkozásnévből származik.

Sokak meggyőződése, hogy a Szakács név magyar eredetű. A konyhai munka során alapvető tevékenység a vágás. Vágni, szelni szlovák megfelelője sekať (szekaty). Aki vág, szlovák elnevezése sekáč (szekács), a magyar fogalom megalkotásához már csak a magánhangzó illeszkedés szükséges: szakács.

Ugyanakkor vannak fogalmak, szavak, melyeket egyaránt a magyar és a szlovák is sajátjának tekinti. Ilyen a kovács foglalkozásnév. A kovács egyértelműen szláv eredetű szó, bár *Hajdú M., Mihály* (2010, 279) a Kovács családnevet magyarnak tekinti, bár hozzáteszi, hogy ismert minden szláv nyelvben. A szlovák nyelvben létezik igealakja is, *kovať* (kovaty) kovácsolni. Szlovák nyelven a *kov* szó fémet jelent. A magyar nyelv eredetileg a kovács szó helyett a *verő* alakot használta, csak később vette át a kovács szót. Viszont érdekes módon a szlovák mlat, mlačok (mlacsok) rokonságot mutat, a magyar verő (kalapács) eszköz között. Hasonló módon szláv eredetű szavak, ill, családnevek az alábbiak is: Kulcsár, László, Medve, Mészáros, Németh, Pálinkás, Puszta, Takács és sok más. (Lásd ezeket a szótári részben!)

A múltban a magyar nyelv a fazekas foglalkozásnév helyett ugyancsak szláv eredetű szavakat használt; ilyen volt pl. a gerencsér és a harencsár. Ezek a szavak nagyon fontos szereppel bírnak a szlovák nyelv fejlődése szempontjából. A magyar nyelv más és más időben vette át ezeket a fogalmakat. Az eredeti szláv/szlovák alak a grnčar volt. A nyelvfejlődés következő szakaszában egyes szláv nyelvekben bekövetkezett változás során a szóeleji g helyébe a h lépett, így az új alak a hrnčar / hrnčiar lett. Ugyanebből a szempontból a Gombár családnév elemzése nagy óvatosságot igényel két szempontból is. Az egyik: lehetne akár magyar vagy szlovák eredetű, gombkészítő jelentéssel. A másik: szláv eredetű, de ma már nem használják. Ma élő a hubár alak, jelentése gombagyűjtő. Keletkezési idejét tekintve a g/h nyelvi változás előtt jött létre.

Az elemzett szarvasi magyar és szlovák családnevek túlnyomó többsége irodalmi alakban szerepel, például Bača, Juhász, Kovács/Kováč, Lipták, Mlynár és sok más. Sokkal kevesebb az elavult vagy nyelvjárási alakú. A szlovák nyelv három alapvető nyelvjárást ismer a nyugati, a középszlovák és a keletszlovákiait, és sok kisebb regionális nyelvjárást. Ez tükröződik a szarvasi családneveken. A Hudák családnév Kelet-Szlovákiára jellemző, a Hugyecz inkább Közép-Szlovákiára. Hasonlóan közép-szlovákiai nyelvjárási családnevek a Kušniar, Seliak, Spišiak, nyugat-szlovákiai megfelelőik a Kušňár, Sedlák, Spišák. Hasonló páros az Urbančok és az Urbanček (Közép-szlovák ill. irodalmi). A magyar nyelvnek is vannak hasonló párjai, pl. Varjú – Varnyú. Más jellegű párosok az Oravec – Árvai, Havran – Holló Zvonár – Harangozó, Zajac – Nyúl stb. Ezek vagy szó szerinti fordítások, vagy más és más környezetben külön született ragadványnevek. Békéscsabához és Tótkomlóshoz hasonlóan Szarvason is léteznek latin családnevek, mint Fábry, Molitorisz, Brakszatorisz. Jelentésüket lásd a szótári részben.

A Hrabovszki családnév esetén nem sikerült megállapítani, mely településről származhat a szarvasi család. Ilyen esetben interneten meg kell keresni a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének a portálját, amely sok fontos információval szolgál. 1995-ös állapotnak megfelelően tartalmazza az összes szlovákiai település névállományát. Ha átnézzük az összes *hrab* szót tartalmazó település neveit, és a nevek között találunk olyanokat is, melyek Szarvason is előfordulnak, akkor megközelítően meg tudjuk határozni a család származási helyét. Pontos információk megszerzéséhez azonban csak genealógiai kutatások és írásos dokumentumok vizsgálata során juthatunk.

Egyszerűbb a dolgunk, ha csupán egy olyan település létezik, amelyből a családnév keletkezett. A szlovák Víťaz (Győző) családnév vagy tulajdonságot jelölő, vagy származási helyre utaló, településnévből keletkezett. Ugyanis létezik Szlovákiában ilyen nevű település (Sáros vármegye, Terebesi járás). Hasonló módon kell elemezni a Bozóki származásra utaló családnevet is, csupán azt kell tudnunk, mi az adott település szlovák neve. Az illető település szlovák elnevezése Bzovík, és Zólyom megyében a Korponai járásban található. Ezt követően a magyar településnévhez csupán az –i képzőt kell hozzá illeszteni, Bozók–i.

A származásra utaló magyar –i képzővel kapcsolatosan is óvatosak legyünk, ugyanis bizonyos esetekben –i birtokviszonyt kifejező képző is lehet. A Ferenczi, Skultéti családnevek esetében erről van szó, az –i képző az apa-fiú viszonyra utal Ferenczé, Skultétié értelmezésben.

„Különös figyelmet érdemelnek az -ic, –ovic, -ovič képzőkkel ellátott családnevek. Az –ovie régies, a családhoz való tartozásra utaló birtokviszonyt kifejező melléknevеket képeztek vele, de mára a nyelvjárásokban sem funkcionálnak, csupán azon személyek családneveiben maradtak fenn, akik Közép-Szlovákia déli területéről és a közép- és nyugat-szlovák területet elválasztó sávjából származnak. Pl.: Bartovic, Markovic, Matušovic, Paukovic, Šimonovic, Šinkovic és

hasonlók. Az ilyen típusú családnevek többsége –ovič végződésekké alakultak át, és ugyanúgy a családhoz mint egységhez való tartozásra utalnak, de a szlovák nyelvben nincs párjuk az apelitív jellegű szerkezetekben, ezért az ilyen végződéssel ellátott családneveket délszláv jellegűeknek tartják. Ugyanis Nyugat-Szlovákia területére a 16. századi horvát kolonizációval sok –ovič és –ič végződésű családnév került, úgyhogy (különösen a szakemberek körében) olyan vélemény tartja magát, hogy az –ovič képzővel ellátott családnevek viselői egyértelműen horvát származású személyek. Ez csupán részben igaz, mert közülük csak egy része szlovák, és az ilyen jellegű képzés nem idegen a szlovák nyelvtől. Az –ovič végződésű családnév Szlovákiában gyakori" (Majtán, 2005, 354 – 355). A szerző példaként további családneveket is említ, mint Adamovics, Antalovics, Balazsovics, Benkovics, Blaskovics, Gyurkovics, Ilkovics, Jancsovics, Lackovics, Martinovics, Palkovics, Petrovics, Simonovics stb.

Szarvason tótkomlósi származású családok is élnek, erről árulkodnak családneveik. Ilyenek: Komlovszki valamint Komlovszky, mind a kettő melléknévi alapú, viszont az irodalmi alak a Komlóšsky (ejtése Komlósszki). Hogyan keletkezhetett a családnév ilyen érdekes formája? A magyar nyelv a szlovák kifejezéseket, szavakat, neveket saját nyelve sajátosságaihoz alakítja. Például az –o, -ko szlovák kicsinyítő képzőket megnyújtja, Janko, Paľko helyett Jankó, Palkó alakra változtatja; a szlovák birtokviszonyt jelelő –ov képzőt hosszú ó-ra váltja, Ondrejov helyett Ondrejó alakot jelöli.

A Palov szarvasi családnév esetén ez a változás még nem következett be. Ellentéte ennek a nyelvi változtatásnak a Komlovszky családnév. Ismert, hogy Komlós nevét a határában vadon termő komló nevéből kapta. A szlovák nyelven beszélő névadó személy, aki a hosszú *ó* mögött *–ov* birtokviszonyt jelölő képzőt vélt felfedezni, *komló* helyett *komlov* alapot *-ský* képzővel látta el. Így született meg a Komlóš – sky helyett a Komlov-sky/Komlovszky családnév.

A legtöbb családnév képző nélküli, de jelentős számban fordulnak elő képzőkkel ellátott alakjai is. Ilyen az előbb említett Komlósi vagy Komlovszky családnév. A szarvasi névjegyzékben több olyan is szerepel, mely nem egy, hanem két képzővel alkotott, ráadásul mind a két végződés eredetre utaló: Ilyen a Hlbocsányi, Porubcsánszki, Rágyanszki stb. Alapjuk Hlboké, Poruba, Rad településnév, és ezekből előbb –an képzős lakosságnév keletkezik, majd ehhez járul újabb eredetre utaló képző, vagy a magyar –i, vagy a szlovák –sky, Hlbocsan –i/Hlbocsányi Porubcsan –szky/Porubcsánszky Raďan –szki/Rágyanszki.

Ugyancsak ebben a témakörben említendő, amit a magyar nyelv a komlósi alakkal fejez ki, azt a szlovák nyelv kétféle módon tudja elmondani, -an lakosságnév képzővel (Komlóš-an, magyar jelentése komlósi) és településnévből képzett melléknévvel (Komlóš-sky, magyar jelentése ugyancsak komlósi).
Különös nyelvi jelenségre utalnak a következő szlovák családnevek: Demjan, Debnár és Gyemjan, Gyebnár. Tulajdonképpen azonos családnevekről van szó, melyek írásmódja és kiejtése a két nyelvben eltár egymástól.

Nem csupán a szakember, de az egyszerű ember számára is érdekes lehet a Szuhaj szlovák családnév elemzése. A név egy helyett akár két kategóriába is sorolható. Lehet eredetre utaló, amennyiben Szuha (Suchá) településről származó személyről van szó, Szuha-i (módosítva Szuhaj). Azonban szlovák nyelvben létezik šuhaj (magyar betűkkel suhaj), „fiatalember" jelentésű szó is. Ha a családnév magyarra történő átírása során lemarad a szlovák lágyítójel (šuhaj helyett suhaj), szlovák nyelven olvasva ez szuhaj lesz. Napjainkban Szlovákiában olyan településeken, ahonnan a szarvasi telepesek is származnak, ma is létező a Šuhaj (Suhaj) családnév. Ebből pedig az a következtetés vonható le, hogy talán ez a szómagyarázat az elfogadhatóbb.

Hasonlóképpen szükséges mérlegelni abban az esetben is, amikor az adott családnév településnévből vagy nagyobb földrajzi egység elnevezéséből is származhat. Ilyenek a Halics, Moldova, vagy Bukovina. Az azonos hangzású földrajzi elnevezés tehát két megoldást kínál: az adott családnév származhat településnévből vagy nagyobb földrajzi egység elnevezéséből. Mérlegeléskor a jó megoldás általában a településnév. Hasonló vagy még nagyobb gondot jelent a családnév eredeztetése akkor, ha azonos nevű települések léteznek Szlovákiában és Magyarországon is. Ilyen családnév lehet a Botyánszki, melynek a viselője származhat a szlovákiai Boťany településről vagy a magyarországi Őrbottyánból is. Vajon abban az esetben is érvényes ez a válasz, amennyiben éppen a felső-magyarországi település lakosai alapították a magyarországi falut?

Kétféle lehet a válasz olyan esetekben is, amikor elemezzük a Ganecz és Ganyecz vagy a Brach / Brachna családneveket. A *ganec* egy le nem nyelt nagyobb ételdarab, átvitt értelemben sűrű, íztelen étel. Amikor megkerestük Jancsovics szótárában a *ganec* címszót, ott „puliszka nevű kukorica ételt" találtunk (1848, 76). A *brach* jelentése „fiútestvér", az említett szótárban pedig „pajtás, barát" (1848, 24). Amennyiben az említett családnevek még a régi hazában keletkeztek, az első értelmezés az érvényes, ha pedig már Szarvason, akkor a Jancsovics-féle változatot kell elfogadnunk.

A szarvasi családnevekkel összefüggésben további hasonló kérdéseket lehetne még felvetni. Ilyen a családnevek szabálytalan képzésének a témája, pl. Gyekiczki valamint Sutyinszki nevek esetében. A Gyekiczki családnév Dekýš (ejtése Gyekís) településnévből keletkezett, azonban –sky szlovák képző helyett –(c)ky képző került az alaphoz, Dekí-(c)ky (Gyekiczky). Bonyolultabb eset a Sutyinszky név képzése. Egyszerű lenne Šutín (Sutyín) településnévből levezetni a családnevet, de ilyen nevű település nem létezik. Ismertek viszont Šutovce és Šútovo települések, melyekből szabályosan következő alakok képezhetők: Šutovský, Šutovčan, Šutovčanský, Šúťan, Šúťovčan és Šuťovčanský.

A Farkas családnév a szarvasi nevek egyik legelterjedtebb családneve, közel 200 fő viseli Az emberek többsége azonban nem is sejti, hogy nem ez volt az állat eredeti elnevezése. A farkas neve a magyaroknál tabu volt, nem volt szabad kiejteni, ezért körülírással nevezték el farkasnak, olyan vadállatnak, melynek farka

van. Hasonlóan tabu volt szlovákoknál és németeknél a medve, szlovákok mézevőnek (medveď), németek barnának (Bär) nevezték.

Hasonlóan nem vagyunk tudatában annak, mit jelentett szlovák nyelven a nemec (ejtése nyemec), mely egyben a német népnek az elnevezése (Nemec / német). Ezzel a névvel illették a Szlávok szomszédaikat, mivel számukra érthetetlen nyelven beszéltek, számukra mintha némák lettek volna (nemec.=.néma ember).

Ennek a résznek zárásaként még néhány elméleti kérdésre szükséges kitérni. Egyik ilyen a családnév szófaja. Természetesen a családnév tulajdonnév. A kérdés valójában az, milyen szófajú szavakból képezhetők családnevek. Legtöbb szlovák és magyar családnév tulajdonnevekből és köznevekből keletkezett. Jellemzően sok *köznévből képződtek foglalkozás-nevek*, ezek *ragadványnevek*, mint Bacsa, Bíró, Csizsmarik, Fazekas, Hrncsjar, Kovács, Lakatos, Mlinár, Pap, Szedljak, Takács, Valach és sok más. Valamivel kevesebb a *melléknév alapú foglalkozásnév*, ilyen a Boros, Lajtos, Pálinkás, Podani, Rostár, Szenes stb. A szlovák és a magyar nyelvben egyaránt tulajdonnevek keletkezhetnek *keresztnevekből* (Adamik, Blaskó, Dávid, Fülöp, Janurik, Matusik, Sándor), *népnevekből* (Kun, Nyemcsok, Lengyel, Kasuba), *lakosságnevekből* (Gutyan, Zuberec, Buda), *településnévből keletkezett melléknevekből* (Litavszki, Opavszki, Budai, Czeglédi), nagyobb tájegységek elnevezéseiből (Árvai, Liták, Szepesi, Szpisjak). Amennyiben a keresztneveket , népneveket, lakossági neveket, településnevekből keletkezett melléknéveket és nagyobb tájegységek elnevzéseit nem családnévi funkciókban alkalmazzuk, a magyar és a szlovák nyelvben másképp alakul helyesírásuk. Közülük a magyar nyelvben csak a keresztneveket kell nagy kezdőbetűkkel írni. Szlovák helyesírás szabályai szerint nagy kezdőbetűkkel írandók a keresztnevek (Pavel), lakosságnevek (Sarvašan), tájegység elnevezései (Lipták) és a népnevek (Slovák). Egyetlen kivétel a településnévből alkotott melléknév (sarvašský). *A külső és belső tulajdonságra utaló* családnevek többsége *melléknevekből* keletkezik, például: Balog, Krátky, Velki, Kiss, illetve Hlavati, Plachi. Kivételt képeznek azok a családnevek, melyek alapja *ige* (Behan) vagy *főnév* (Bobvos, Burjan, Vantruba).

A metaforikus jellegű családnevek képzése viszont minden alkategória esetében főnevekből történik. Példák: Bárány, Havrán, Holló, Hruska, Kárász, Kiszely, Kozsuch, Kugyela, Mravik, Prievara, Rózsa, Sindel, Szarka, Szikora, Szrnka, Szvet, Virág, Zvara és a többi.

A különböző szláv, magyar és más nyelvű családnevek sokszínű palettája a Kárpát medencében élő nemzetek együttélésének következménye. Mivel az itt élő szláv törzsek a magyarok honfoglalása előtt is itt éltek, az új települők tőlük tanulták, hogyan kell új módon élni, földműveléssel foglalkozni, államot és egyházat szervezni. Ehhez a rendszerhez új szókészlet tartozott, melyet a magyarság idők során befogadott. Ezt a témát mélyrehatóan taglalja *Kniezsa István: A magyar nyelv jövevényszavai* című munkája, amely több mint 400 olyan szót, fogalmat elemez, melyet a magyarok különböző szláv népektől vettek át. Ezekből

válogattunk olyanokat, melyek a mezőgazdálkodással (abrak, asztag, barázda, borona, csoroszlya, kalász, parlag, szalma, széna, ugar), az államigazgatással (ispán, megye), egyházzal (barát, hála, kenéz, keresztény, malaszt, szent, pokol), eszközök (abroncs, gereben, kasza, lapát, oszlop, póráz, villa), foglalkozásokkal (molnár, gerencsér, mészáros, paraszt, szolga, takács), élelmiszerekkel (galuska, kovász, szalonna), lakhatással (ablak, assztal, gerenda, pitvar, udvar), a hét napjaival (szerda, csütörtrök, péntek, szombat) és még számos egyébbel kapcsolatosak. Nem csak a magyarság vett át fogalmakat az itt élőktől, ez a folyamat kölcsönös volt.

De nem csupán nyelvében, kultúrájában, gazdasági életében és sok másban lett gazdagabb mindegyik fél, gazdagodtak a klasszikus görög és latin kultúra értékeiből, valamint a még régebbi kultúrákból is. Nem véletlen, hogy a szarvasi családnevek elemzésénél vissza kellett nyúlni a még régebbi kultúrákhoz. Például a héber kultúrához, amely a saját idejében értékeket közölt a későbbi európai kultúrák irányába.

A szótári részbe sorolt összes szlovák családnévvel az volt a célunk, hogy a lehető legteljesebb módon tudjuk bemutatni a szarvasi nevek sokszínűségét. Ez nem vonatkozik a magyar és német családnevekre. Válogatásunk szempontjai: gyakoriságuk, eredetük vagy valamilyen szempontú érdekességük.

Egy adott családnév születése óta akár 300 vagy annál több év is eltelhetett. Ma már szinte lehetetlen meghatározni, milyen körülmények között, milyen szituációban keletkezett az adott családnév. Ez a megállapítás főleg a tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű családnevekre vonatkozik.

Ebben az összefüggésben a záró gondolatot Milan Majtántól kölcsönözzük (2006, 160). Egyben utalunk Szarvas város újratelepítésének 300. évfordulójára is, melynek megünneplésére 2022-ben kerül sor.

„A ragadványneveket és a tulajdonságra utaló családneveket gyakrabban metafora segítségével képezzük, közvetlenül az állatok, növények vagy más, az akkori emberhez közeli valóság megnevezésével. Ide tartozhatna több száz vagy talán több ezer szó és családnév, melyekkel sikerült találóan megnevezni az adott konkrét szituációt. Ezt a motivációt több évszázad eltelte után ma már kinyomozni is lehetetlen, és csak feltételezni lehetséges”.

Szarvasi családnevek szótára

Chlebniczki János – Krško Jaromír

Bevezető gondolatok

Amint a békéscsabai és a tótkomlósi, ugyanúgy a szarvasi családnevek között is sok a helynévi és nagyobb tájegységre utaló –i képzős magyar családnév (például Kondorosi, Alföldi). Hogy ne kelljen mindegyiket ugyanúgy elemezni, alább felsoroljuk azokat, amelyek ötször vagy annál többször fordulnak elő a szarvasi névjegyzékben (számuk több mint 90, ami 800-nál is több személyt jelent). Azon kívül mintegy 220 az olyan, amelyik ötnél kevesebbszer fordul elő, és viselőinek a száma ugyancsak igen jelentős. Összesen tehát több mint 310 családnévről van szó, melyekkel nem szándékunk külön-külön foglalkozni. Viszont szükséges velük kapcsolatosan néhány fontos dolgot elmondani. A családnevek után zárójelben két számjegyet közlünk. Első helyen az adott név viselőinek a számát, férfiakét és nőkét együtt, második helyen *–né* végződésű, férjük nevét viselő asszonyokét közöljük.

Almási (8), Apáti (4+1), Bátori (10), Bessenyei (5), Bődi (7), Csanádi (4+1), Csányi (6+2), Csatai (22+3), Csézi (4+1), Csonki (18), Debreczeni (5), Egeresi (5), Egri (7+2), Erdei (8), Fülepi (5), Gácsi (12+1), Garai (9), Gondi (5), Gyáni (9), Gyarmati (5), Győri (18), Gyulai (36+1), Harsányi (7), Hárskuti (9+2), Házi (7), Hódsági (6+1), Horti (4+1), Jenei(8+1), Kalocsai (8+1), Karádi (6), Karai (7+1), Karsai (7), Kécskei (5), Kéri (4+1), Kerti (6+1), Kincsesi (4+1), Kóczy (7+1), Kondorosi (4+1), Koppányi (10+1), Kóródi (7+1), Kőfalvi (10), Körmendi (14+1), Körösfalvi (7), Köröspartí (9), Ladányi (6), Lipcsei (6+3), Magyari (20+1), Medgyesi (6), Megyesi (4+1), Mezei (6+1), Mogyorósi (5+1), Monostori (8+1), Nádudvari (8), Nánási (7), Nyárádi (5), Nyári (14), Nyíri (4+1), Óvári (5+1), Pákozdi (8+1), Palotai (8), Pápai (16+1), Pataki (15), Patay (5), Petényi (4+1), Petneházi (13), Plentri (20+1), Posgay (5), Réthy (7+1), Rónyai (7+1), Rumi (9+1), Sallai (6+2), Selmeci (6), Solymosi (13), Szántai (4+1), Szántosi (5+1), Szebeni (6), Szemenyei (7+1), Szilvássy (5), Szuromi (8), Tasi (13+1), Tasnádi (5), Tatai (5), Teremi (5), Tihanyi (5+1), Turi (9), Váradi (9), Vári (5+1), Varsányi (5), Velencei (8), Vetési (5), Zöldhegyi (5), Zsigri (11+1).

Ha a felsorolt családneveket csoportosítjuk pl. olyan szempont szerint, kik viselik azokat, kitűnne, hogy közülük legtöbb a magyarosított név, amely mögött többnyire szlovák, német és más eredetű családnév rejtőzik. A nevek kisebb hányadát a szarvasi magyar lakosság viseli, ill. azok a magyar családok, akik az 1946–48-as szlovák-magyar lakosságcsere során kerültek Szarvasra.

A helynévi eredetű családnevek jelentősebb része valós, létező településnevekből, nagyobb földrajzi egységek, hegyek, folyók, tavak stb. elnevezéseiből keletkeztek (pl. Szénási, Alföldi, Tátrai, Dunai, Balatoni). Ezek többnyire egy tagból állnak, de léteznek többtagú, több elemű földrajzi elnevezésekből keletkezett –i

képzős családnevek is (pl. Vásárhelyi, Magyaróvári, Tótkomlósi). Családnév képezhető teljes településnévből és egyes elemeiből is (Óvári, Komlósi, stb.).

A családnevek kisebb része nem létező települések neveiből keletkezett. Ezek az úgynevezett álhelynevek, többnyire szóösszetételek, nem természetesek, mesterkéltek (pl. Kincsesi, Kőfalvi). Jelentős részük névváltoztatás során keletkezett, amely lehet önkéntes és kikényszerített. Az utóbbira példa hivatalok által szorgalmazott. A nevek magyarosításának számos egyéb indítéka lehet.

A névváltoztatásnak több módja lehetséges. Az egyik monogramm-szerű névváltoztatás, amikor az eredeti családnév kezdőbetűje marad meg, ez a változtatások (Haluska – Házi); a másik, amikor az új név az eredetinek néhány betűjét, általában első szótagját tartotta meg (Komár – Kocsis), leggyakoribb a fordítással történő névváltoztatás (Mlynár – Molnár). Ennél sokkal ritkább az, amikor a régi és az új név közt nincs semmilyen összefüggés (Komár – Völgyesi).

A családnevek többsége egyelemű, egytagú (Búzás, Szentesi, Zubor), de lehetnek kételeműek is (Pusztai-Sznyida, Gulyás-Zubor). Ezek többnyire akkor keletkeznek, amikor az adott családnév nagyon elterjedt, frekventált. Általában a kételemű családnév első tagja az öröklődő, a másik csak pontosítja annak tartalmát. A második tag lehet származási helyre utaló (Bankó-Szarvák), foglalkozást (Krecsmarik-Timár), tulajdonságot jelölő (Boros-Veszeli) és rokoni kapcsolatokra utaló (Kepenyes-Darida, amikor a feleség lánykori családneve Darida vagy a családban az ősök között volt Darida nevű).

1. **Abonyi** – származási helyre utaló magyar családnév. Alapja *Abony* településnév (Pest megye), melyhez az „onnan vagy oda való” jelentésű magyar *–i* képző járul. Helytálló lehet az állítás is, mely szerint a családnév alapja Malé Blahovo (Kis-Abony, Dunaszerdahely része) vagy Veľké Blahovo (Nagy-Abony, Pozsony vármegye, Dunaszerdahelyi járás) (2017, 77. o.). Csakhogy az Alföld felé irányuló jobbágymigráció első sorban nem magyar etnikai területeken keresztül vezetett. Ha mégis a szlovákiai települések képezik a családnév alapját, akkor az illető személy *Abonyi* helyett inkább *Blaho* ragadványnevet kaphatta volna.
2. **Ábrahám** – apanévi eredetű, héber származású magyar családnév, amely az *Avraham* keresztnévből keletkezett. Jelentése „a sokaság Atyja” vagy „az Atya magasztos” (Hajdú, 2010, 27). Azonban nem kizárt, hogy a név viselői *Abrahamovce/Abrahá-movce* településekről érkeztek Szarvasra (Sáros vármegye, Bártfai járás és Sepes vármegye, Késmárki járás), és ragadványnevüket ezekről a településekről kapták.
3. **Acsai** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja a Pest megyei *Acsa* szlovák település, nevéhez járult a magyar *–i* képző (Acsa-i). Acsa lehetett az utolsó szálláshelye azoknak a szlovák családoknak, akik véglegesen Szarvason telepedtek le. A név legelterjedtebb Békéscsabán, de ismert Tótkomlóson is.
4. **Adamik** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja *ah dahm* héber kereszt-

név, magyar megfelelője *Ádám*. Jelentése „ember” vagy „föld”, esetleg „vörös föld”(Hajdú, 2010, 28. o.). Családnév a szlovák *–ík* képző hozzáadásával keletkezett (Adam-ík). A magyar nyelv az eredeti szlovák alak szóvégi kicsinyítő végződését lerövidítette.

5. **Adamovszki –** származási helyre utaló szlovák családnév. *Adamovce* településnévből és a szlovák *–ský* (ejtése –szký) képzőből keletkezett, Adamovský. Jelenleg *Adamovské Kochanovce* település része (Trencsén vármegye, Trencséni járás).
6. **Ambrus** – görög eredetű apanévi magyar családnév, jelentése „halhatatlan” (Majtán-Považaj, 1998, 45. o.). Magyar nyelvbe latin közvetítéssel az *Ambrosius* alak került. Az Ambrus magyar keresztnév kialakulása az *–ius* latin végződés elhagyásával kezdődött. Szlovák megfelelője Ambróz.
7. **Ancsin** – úgynevezett „anyanévi” eredetű szlovák családnév. *Anna* héber eredetű keresztnévből keletkezett. *Channá(h)* jelentése „Isten kegyelme”, más értelmezés szerint „könyörület”. *Ancsin* alak *Anča* (ejtése Ancsa) női keresztnévből és *–in* birtokviszonyt kifejező szlovák képzőből keletkezett. Magyar jelentése *Ancsáé*. Apanévi párja *Palov, Palyov.* Lásd ott!
8. **Anderkó, András, Andrikó –** András apanévi eredetű, görög származású magyar családnév. *Andreiosz* keresztnévből keletkezett, jelentése „emberi, férfias”. Szlovák megfelelői *Andrej/Ondrej*, a régebbi alak az Andrej. Az idézett két szlovák családnév a régebbi alakból keletkezett, mind a kettő *–ko* kicsinyítő képzővel ellátott *(And-er-ko, And-ri-ko).* A magyar nyelv a szóvégi képzőket hosszan ejti.
9. **Antal** – apanévi eredetű, görög származású magyar családnév. *Antínoosz* keresztnév jelentése „bátor, merész”. Latin alakja *Antonius,* ez az alapja a magyar *Antal* és a szlovák *Anton* keresztneveknek, melyekből családnevek is keletkeztek (Hajdú, 2010, 34).
10. **Arnóczi, Arnoczki, Arnóczki** – helynévi eredetű családnevek, melyek a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Arnót* településnévből keletkeztek. Arnóczi *-i* képzős magyar családnév, a két szlovák név pedig *–sky* (--szki) képzővel ellátott. Szlovák irodalmi alak *Arnótsky*. A *t+s (t+sz)* mássalhangzópáros kiejtéskor *c*-nek hangzik, a nevet tehát kiejtés alapján rögzítették.
11. **Árvai** – helynévi eredetű magyar családnév, amely nagyobb tájegység, régió elnevezéséből keletkezett. Jelen esetben Árva vármegye a „névadó”. *Árva* alaphoz magyar *–i* képző járult. Szlovák megfelelője *Oravec* családnév. Lásd ott! *Oravský, Oravec* szlovák családnevek magyar *Árvai* névnek felelnek meg. Amit a magyar nyelv *–i* képzővel fejez ki, azt a szlovák kétféle módon oldja meg, *–ský* (ejtése –szký) és *–ec* képzőkkel.
12. **Aszódi** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja *Aszód* település neve (Pest megye), melyhez magyar *–i* képző járult. Gombos János szerint (2008, 31. o.) Szarvas első telepesei (34 család) Zólyom, Nógrád, Heves és Pest vármegyékből jöttek. Pest megyéből Aszódról is, akik az úgynevezett *aszódi*

részen, a többiek Nógrád, Gömör és Hontból, ők a *tusjaki* részen telepedtek le. A tusjak elnevezés a *tuš* (ejtése tus) szóból ered. Ugyanis az irodalmi „nuž” szlovák módosítószó helyett a nyelvjárási „tuš” kifejezést használták. Lásd a Tusjak címszót is!

13. **Bába, Babák, Babecz** – valakihez tartozásra, rokonsági kapcsolatokra, ill. foglalkozásra utaló családnevek. *Bába* foglalkozásra utaló magyar szó kapcsán Hajdú (2010, 40. o.) a következőket írja: „… nem tudjuk az ősi finnugor eredetű, gyermeknyelvi „pólyás kisgyermek” vagy „gyermeket utánzó játékszer” baba szavunkat elkülöníteni a szláv eredetű „szülésznő, születésnél segítkező asszony” vagy egyszerűen, „öregasszony” jelentésű baba szavaktól…”. Vagyis az idézett családnév eredete egyaránt keresendő a magyar és a szlovák nyelvben, ill. mindkét nyelvben szerepel néhány hasonló alakú fogalom (mint baba, azaz bába és baba mint öregasszony). *Babák* és *Babecz* szlovák családnevek, végződéseik *–ák* és *–ec* képzők, valakihez való tartozásra, családi és egyéb kapcsolatra utalhatnak. Például Babák és Babecz lehet a bába férje vagy idős asszonyhoz, vagy öregasszonyhoz tartozó személy is. Bába magyar családnév, jelentése szülésznő, szlovák megfelelője baba, mely egyben öregasszonyt is jelent (Majtán, M., 2006, 31. o.).
14. **Babinszki, Babinszky** – helynévi eredetű szlovák családnevek. *Babín* településnévből keletkeztek (Árva vármegye, Námesztói járás) *–ský* (--szkí) szlovák képző hozzájárulásával. Az idézett családnevek szlovák nyelvi alakja helyesen *Babínsky*. Keletkezhettek további településnevekből, mint *Babiná (*Zólyom vármegye, Zólyomi járás), akkor a melléknév alakja *babinský*, valamint *Babinec* (Gömör vármegye, Rimaszombati járás), a belőle alkotott melléknév *babínsky*.
15. **Bagi** – helynévi vagy apanévi eredetű magyar családnév. Keletkezését tekintve két megoldás lehetséges. 1. *Bagat, Bogdan, Bogiszlav, Bogoszló* stb. régi keresztnevek rövidült alakjaiból *–i* birtokjel hozzáadásával keletkezett (Bag-i, Bagé értelmezés szerint), 2. *Bag* keresztnévből idővel családnév, majd abból településnév keletkezett. A magyar *–i* képzővel „onnan vagy oda való” jelentést kapott (*Bag-i, Bag*, Pest megye). Gombos János szerint a Bagi család is az első telepesek közé tartozott.
16. **Bagyin, Bagyin-Csepregi** – helynévi eredetű, végződés nélküli szlovák családnevek, melyek alakja azonos *Badín* nevű szlovák település nevével (Zólyom vármegye, Besztercebányai járás). Keletkezhettek *Dolný* és *Horný Badín* települések neveiből is. (Hont vármegye, Korponai járás). *Bagyin-Csepregi* családnév második tagja valamilyen rokonsági kapcsolatra vagy származási helyre utalhat.
17. **Bak, Bakos** – apanévi vagy foglalkozásra utaló magyar családnevek. Alapjuk *bak*, „állat hímje” jelentésű szó. Az *–s* képző foglalkozásra utal, bak-(o)s, jelentése bakokkal foglalkozó személy, esetleg bakokat tulajdonló ember. Bakos családnév jelentése „Bakos nevű személy fia”, tehát apanévi eredetű családnév (Hajdú, 2010, 48. o.).

18. **Bakula, Bakulya** – külső tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Jelentésük, „olyan görbe, mint a bot”. Bakulya szlovák ejtése *bakuľa* (lágy, palatizált *ľ* és nem *j).* Az idézett két családnév közti különbség kiejtésbeli. Mivel a magyar nyelv nem ismer palatalizált *ľ* mássalhangzót, kemény párjával, *l* hanggal helyettesíti.
19. **Balás, Balázs, Balázs-Posza** – apanévi eredetű magyar családnevek. A görög *Baszileiosz,* „királyi“ keresztnév az alapja. Magyar nyelvbe latin közvetítéssel *Blázsius* alakban került be, ebből alakult ki a végleges *Balázs*. Szlovák megfelelője *Blažej*. *Balás* alak vagyelírás eredménye, vagy a nevet kiejtés alapján rögzítették. *Balázs-Posza* családnév tulajdonságra utaló, posza jelentése „apró, kicsi növésű“.
20. **Balczó** – apanévi eredetű szlovák családnév. Görög *Baltaszár* az alapja, így került a keresztény világba „Baal isten óvja a királyt“ jelentéssel. Belőle keletkezett a magyar Boldizsár és a szlovák Baltazár alak. Az idézett szlovák családnév az egy szótagra rövidült *Bal* alapból és *–co* szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett (*Bal-co*). Amagyar nyelv a szóvégi o-t megnyújtja. A családnév az apa-fiú kapcsolatra utal (Majtán, 2014, 54. o.).
21. **Bálint** – apanévi eredetű magyar családnév. A keresztnév az „erős, egészséges” jelentésű latin *valens* szóból származik. A latin szóhoz képest a magyar alak sokat változott, mire elnyerte végleges alakját. Az alakváltozás azzal kezdődött, amikor a szókezdő *v – b*-vé változott (Hajdú, 2010, 51. o.). Ennek magyarázata az, hogy a magyar nyelv akkor még nem ismerte a *v* hangot. *Bálint* szlovák megfelelője *Valentín.*
22. **Balog, Balogh** – tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű magyar családnevek. Egyik jelentése „*balkezes, sete, gyakorlatlan*”, átvitt értelemben „*balsorsú ember*”. Később apanévként is kezdték használni, ebből „*Balog* nevű személy fia” jelentéssel családnév lett. Még gyakrabban külső tulajdonság alapján a közszó közvetlenül is családnévvé válhatott *balkezes* vagy *„rossz sorsú, szerencsétlen*” jelentéssel (Hajdú, 2010, 52. o.). Szlovák nyelvben a Balog családnév helynévi eredetű, ugyanis Zólyom vármegye Breznóbányai járásában létezik *Čierny Balog* nevű település. Az onnan származó szarvasi telepes Balog ragadványnéven is kerülhetett bejegyzésre, ugyanis az érkezők nem mindig saját nevükön szerepeltek a nyilvántartásokban.
23. **Bankó, Bankó-Szarvák** – apanévi magyar vagy szláv családnevek. 1. A családnév török eredetű, alapja *Baghan név,* „tartóoszlop” jelentéssel. Magyar nyelvben különböző változások után végleges alakja Bán lett (Hajdú, 2010, 51. o.). 2. Alapja ugyancsak a török eredetű *Bajan* „gazdag” jelentéssel, mely átkerült a horvát nyelvbe, ebből keletkezett a *bán* méltóságnév. A két azonos alakhoz *–ko* szláv/szlovák kicsinyítő képző járult, amit a magyar nyelv hosszan ejt. Jelentése „Bankó nevű fiú”, mely az apa-fiú kap-

csolatra utal (Majtán, 2005, 282. o.). *Bankó-Szarvák* családnév helynévi eredetű is, amennyiben a személy *Rohovce/Nagy-Szarva* (Pozsony vármegye, Dunaszerdahelyi járás) településről való. A kettős családnév második tagjához szlovák származásra utaló *–ák* képző járult.

24. **Bárány**– metaforikus tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló szláv/szlovák eredetű magyar családnév. Alapszava *baran,* „bárány" jelentéssel. Az állat neve metafora, amely tulajdonságot fejez ki (pl. olyan szelíd, mint a bárány). Ugyanakkor a bárány név szimbolikusan „bárányok pásztorát" is jelentheti. Az idézett családnév tehát foglalkozásnév is lehet.
25. **Bartolák** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a héber *bar Tolomai* „Talmai fia" jelentéssel. Ebből keletkezett a szlovák *Bartolomej* és magyar változata a *Bertalan*. A szlovák keresztnév egyik rövidült alakjából (Bart-) keletkeztek például .a *Bart-oš, Bart-ko, Bar-tík* alakok, a hosszabb változatból (Bartol-) a *Bartolák* (Hajdú, 2010, 63 – 64. o.).
26. **Behan, Behán –** külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Alapjuk a szlovák *beh* főnév „futás, futkosás" jelentéssel. Ehhez járul az *-an* szlovák képző, így a *Behan* név a futó, futkosó személyre utal (egyben ez irodalmi változat is). Az *-an* szlovák képzőt a magyar nyelv hosszan ejti (Behán).
27. **Belicza** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnév. A szó első szótagja *bel-*, mely fehér színre utal. A KSSJ (1987, 44. o.). *Belicza* címszó alatt három meghatározást jelöl: 1. fehér szilva vagy cseresznye, 2. édesvízi ezüstfehér színű hal (zool. Chalcalburnus), 3. fehér juh. A fentiek szerint a meghatározások világosabb, fehér, ezüstfehér színre utalnak. Ezek alapján a metafora alapja a belica nevű hal mellet a juh, a szilva és a cseresznye is lehet.
28. **Belopotoczky** – származási helyre utaló szlovák családnév, településnévből *–(c)ký* képzővel alkotott melléknév. Számba vehető szlovák települések: 1. *Oravský Biely Potok* (Árva vármegye, Turdossini járás). 2. *Biely Potok,* Ružomberok/Rózsahegy (járási székhely része, Liptó vármegye). Belőlük képzett melléknév *belopotocký*. Az idézett családnév a *c-t* régies alakban tartalmazza *(cz).* Az irodalmi a –(c)ký szlovák képző, Belopotocký.
29. **Bencze** – apanévi eredetű magyar családnév. A keresztnév keletkezésének több magyarázata is lehet. 1. a latin *Benedictus* lehet az alapja, jelentése „jónak mondott", ill. „áldott", 2. a héber *Bínjamín*ból származhat, jelentése „jobb kezem fia", 3. *Vintentius* latin keresztnévből alakulhatott ki, annak vincens-bincens kettőzött alakjából, jelentése „győztes". Az idézett keresztnév becéző jellegű, ugyanakkor családnévként is szerepel. Ebben a funkciójában jelentése „Bence nevű személy fia" (Hajdú, 2010, 72. o.).
30. **Benczúr** – apanévi eredetű szlovák családnév. Hajdú M. (2010, 72. o.) a

latin eredetű *Benedek*, ill. héber *Benjamin* keresztnévből, ill. azok egy szótagra rövidült *Ben-* alakjukból eredezteti, ehhez az alaphoz járul a *–(c)úr* szlovák képző (Ben –(c)úr).

31. **Bencsik** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a latin *Benedictus*, jelentése „jónak mondott", ill. „áldott". Kialakulhatott még a héber *Bínjamín* keresztnévből is, amelynek jelentése „jobb kezem fia". A két név egy szótagra rövidült alakja *Ben-,* ehhez az alaphoz járul *a – (č)ík* (--csík) szlovák képző *(Ben-čík).* Így jelentése „Bencsík nevű személy fia" (Hajdú, 2010, 72. o.). Ez a családnév szinte minden hazai szlovák településen fellelhető, de ismert a magyarság körében is.
32. **Benka, Benke, Benkó, Benkovic Benkő, Benyó** – apanévi eredetű családnevek. Majtán szerint (2005, 276. o.) az idézett családnevek a latin *Benedictus* és a héber *Bínjamín* keresztnevekből keletkezhettek. Magyar *Ben-ke, Ben-kő* valamint a szlovák *Ben-ka, Ben-kó* (eredetileg *Ben-ko*) és a *Beny-ó* (eredetileg *Beny-o/Beň-o*) keresztnevek egyaránt az egy szótagosra rövidült *Ben-* alapból és különböző képzőkből keletkeztek. Lásd még a Bencsik, valamint Bencze címszavakat! A Benyó név lehet még helynévi eredetű is, amennyiben *Beňova Lehota* település magyar elnevezését vesszük alapul, *Benyó-Lehota* (ma Alsó-Kubín járási székhely része, Árva vármegye*). Benkovic* családnév lehet szlovák vagy délszláv (horvát és szerb) eredetű, ugyanis az –ovic képző egyaránt ismert a szlovák és a horvát és szerb nyelvben. Az *–ov* képző birtokviszonyra, az apa-fiú kapcsolatra utal, az *-ic* képző a viszonyon belül a fiút jelöli.
33. **Bereczki –** apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 75. o.) vagy kelta vagy gall eredetű név. A latin *Brictus* formában vált keresztnévvé. A magyar nyelv elhagyta a latin *-ius* végződést, majd feloldotta a szó eleji mássalhangzó-torlódást. Végül *Bereck* apanévi családnévként állandósult. Ehhez járult a magyar „onnan vagy oda való*"–i* képző. Ilyen néven több település létezik Szlovákiában és Magyarországon is. Ezek: *Alsó- és Felsőberecki* (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), *Olešná/Bereckfalu* (Trencsén vármegye, Csaczai járás).
34. **Berkó** – apanévi eredetű szlovák családnév. A héber *Bartolomaj* keresztnév az alapja. Jelentése „Talmai fia", vagy „a ráncos arcú fia", „a domb fia", „a barázda fia" stb. (Hajdú, 2010, 63-64. o.) A héber *Bartolomaj* az alapja a magyar *Bartók, Bertók, Bertalan*, valamint a szlovák *Bartolomej* keresztneveknek. Ebbe a sorba tartozik a *Berkó* keresztnév is, ugyanis *Bertalan* egy szótagra rövidült alakjából és a szlovák *–ko* kicsinyítő képzőből keletkezett. Lásd még a Bertók címszót is!
35. **Bertók** – apanévi eredetű magyar családnév (a Bartók egyik alakváltozata). A héber *Bartolomaj* keresztnévből keletkezett, melynek több értelmezése is lehet. Jelentése „Talmai fia" vagy „a ráncos arcú fia", „a vitéz harcos fia", „a domb fia" stb. Az egy szótagra rövidült Bertalan alakhoz (*Bert-*) járul az

–ók kicsinyítő képző (Bert –ók). Így jelentése „Bertók nevű személy fia" (Hajdú, 2010, 63 – 64. o.). Lásd még a Berkó címszót!

36. **Beszeda** – akár kulturális és ismeretterjesztő szervezet neve is lehet a *Beszeda,* de inkább vonatkozik egy bizonyos embertípusra, aki szívesen vitázik, beszélget másokkal, a társaság központi szereplője szeret lenni. Ez a családnév akár a *Hovorka* (beszélgetős) szinonimája is lehetne, amely Békéscsabán Vravko alakban fordul elő (beszélős).
37. **Bíró** – foglalkozásra, tisztségre utaló magyar családnév. Alapja *bír* igei alak, melyhez *–ó* képző járul. Jelentése „hatalommal rendelkező, azzal felruházott, hatalommal bíró" ember. Másik jelentése falusi bíró (Hajdú, 2010, 83. o.).
38. **Bjelik** – külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév, mely fehér színre utal. Vonatkozhat világosabb bőr színére, szőke vagy ősz hajra stb. Alapja a szláv *bel-* alak, ebből keletkezett a *biely* „fehér" szlovák melléknév. A *bel-, biel-, bjel-* alaphoz járulhat a szlovák *–ik, –ík* képző (közülük nyelvileg helyes a Bie-lik alak).
39. **Blahó** – apanévi eredetű szlovák családnév. A görög *Baszileiosz* keresztnévből keletkezett, jelentése „selypes, beszédhibás". Más vélemény szerint szláv *Blahoslav* keresztnév az alapja (ejtése Blahoszlav). *Blaho* ugyanis annak rövidült alakja. Majtán (2014, 45. o.) szerint a családnév tulajdonságra is utalhat, *blaho* jelentése ugyanis „boldogság, jólét, üdv, jómód". A szóvégi hosszú o *(-ó)* magyar hatást mutat.
40. **Blaskó, Blastyák** – apanévi eredetű szlovák családnevek, melyek a szláv *Blahoslav* (ejtése Blahoszlav) keresztnévből keletkeztek, jelentésük, „felmagasztalt", egyházi értelemben „boldog, boldoggá avatott". Hajdú szerint (2010, 84) a görög eredetű *Baszileiosz,* „királyi" az alapja, de lehetne még itáliai *Blaesus,* „selypes" is. A két keresztnév rövidült alakja *Blas-* és ehhez járul a *–ko* szlovák kicsinyítő képző. Szóvégi hosszú *-ó* magyar hatás eredménye. *Blasko* névnek ellentétes párja az expresszív *Blastyák alak.*
41. **Bliznák –** metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnév. Alapja *blizňa* (ejtése bliznya) köznév, jelentése „iker". Nyelvjárási alakja *blizna,* „anyajuh" jelentéssel, mely egyszerre kettőt ellett. Az *-ák* képző az apa-fiú kapcsolatra utal. Blizňa köznévből keletkezett az Ikrek havának szlovák elnevezése (szlovák nyelven Blížence, ejtése Blízsence), mely a bolygók állásából következtet a jövőre.
42. **Bobály** - tulajdonságra utaló szlovák családnév, amely metafora eszközével jellemzi a név viselőjét. Hvozdzik értelmezése szerint (1937, 46. o.) jelentései: 1. *„gumó*", 2. *burgonya,* 3. *bobályka,* 4. „karácsonyi tészta – *guba*". Ma már rejtély, mi lehetett a ragadványnév motivációs alapja.
43. **Bobvos** – tipikus szarvasi családnév. Nagy valószínűséggel metaforikus jellegű ragadványnév, amely tulajdonságra utalhat. Alapja lehet a képzelet-

beli szlovák *bobo* nevű lény, amellyel a felnőttek ijesztgetni szokták a kisgyermekeket. Létezik végződés nélküli alakja (bobo), de *–š* vagy *–ák* képzős formában is használják, *bob-(o)š, bob-ák.*

44. **Bódi, Bódis, Bógyis** – asszír eredetű apanévi magyar családnevek. Jelentésük „Bel (Baal isten) óvja a királyt". Görög alakja *Baltaszár,* a magyar nyelvbe a latin *Baltazsár* alak került, melyből *Boldizsár –Bódizsár* kettős alak alakult ki. Ebből rövidítéssel keletkezett a *Bódi* és a *Bódis* (Hajdú, 2010, 86. o.). Magyar *Bódis* alak szlovák kiejtésbeli változata a Bógyis, ugyanis a szlovák nyelv egyik kiejtést érintő alapszabálya, hogy az ***e*** *és az* ***i*** magánhangzók lágyítják a ***d, t, n, l*** mássalhangzókat.
45. **Bodnár** – foglalkozásra utaló magyar családnév. A német eredetű *bognár,* „kocsikészítő" jelentésű foglalkozás mellett a magyar nyelv a délszlávból vette át a hasonló alakú *bodnár*, „hordókészítő" jelentésű szót, amelyet azután kiszorította a szintén szláv eredetű *kádár.* A köznyelvben az egyaránt fával foglalkozó, iparos jelentésű *bognár* és a *bodnár* egybeolvadt, s csak a *bognár* vált általánossá. A *bodnár* ma már csak foglalkozásra utaló családnevekben él. (Hajdú, 2010, 87. o.). Lásd a Bognár címszót is!
46. **Bogdan, Bogdán, Bogdán-Micheller–** apanévi eredetű szláv családnevek. Alapjuk szóösszetétel, első tagja *Bog, „Isten*", a másik *dan/dán „adott,* tehát „Isten által adott". A múltban a szláv nyelvekre volt jellemző az összetett keresztnevek adása. *Bogdán-Micheller* családnév második tagja rokoni kapcsolatra utal. Micheller lehetett az egyik házastárs előző neve, vagy a családban volt Micheller nevű ős.
47. **Bognár** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Német eredetű *wagener*, „kocsi-készítő, kerékgyártó" jelentésű szóból ered. A magyar nyelv a szókezdő *w*-t *b*-re váltotta, a wagener alak pedig tovább módosult, végül a bognár szó állandósult (Hajdú, 2010, 89. o.). Foglalkozásnevekből idővel családnevek lettek. Ugyanis amikor az emberek az iparos nevét emlegették, általában hozzátették foglalkozását is. Mivel ez utóbbi számukra fontosabb információ volt, így lassan a foglalkozásnév kiszorította az illető személy családnevét.
48. **Bohák** – lelki tulajdonságra utaló szlovák családnév, magyar jelentése „istenes". Három jelentése ismert: 1. isteni tiszteletre vonatkozó, vallási, 2. istenfélő, jámbor, buzgó, ájtatos, 3. meglehetős, mely jelen esetben mint meghatározás kizárható. Alapszava *boh*, isten köznév, melyhez az *–ák* szlovák képző járult *(Boh-ák)* (Hvozdzik, 1937, 48 – 49. o.).
49. **Bohrát** – tipikus szarvasi családnév. Hangzása német eredetre utal, jelentését egyelőre nem sikerült tisztázni.
50. **Bohus** – apanévi eredetű szlovák családnév, amely *Bohuslav* (ejtése Bohusz-lav) szláv keresztnévből keletkezett. Jelentése „Istennek dicsőség". Eredhet az ugyancsak szláv *Bohumil* és *Božidar* keresztnevekből is, jelentésük „Istennek kedves" és „Isten és ajándék". Az *–uš* (ejtése –us) szlovák

képző az idézett nevek rövidült, első tagjához, *Boh-* alakhoz járult (*Boh-uš*).

51. **Boldis, Boldizsár** – asszír eredetű, apanévi magyar családnevek. Görög nyelv közvetítésével *Baltaszár* alakban került a keresztény világba, jelentése „Bel (Baal isten) óvja a királyt . Magyar nyelv *Baltazsár* alakként vette át , és különböző változások után *Boldizsár* keresztnévként állandósult, majd családnév is lett belőle. *Boldis* Boldizsár *-s* képzős rövidült alakja. (Hajdú, 2010, 96. o.) Szlovák megfelelője *Baltazár*.
52. **Bontovics** – szláv eredetű, apanévi jellegű családnév. Erre utal az *–ovics* képző, amely lehet szlovák vagy délszláv végződés. Alapja a *bont-,* amely magyar igealak is, de jelentését a szerb és horvát nyelvben kell keresni. A bont- alap egy magyarországi földrajzi helyre is utal, ez pedig ***Bontovai horgásztó*** (*Dombóvár,* Tolna megye).
53. **Borbély** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapja a bajor-osztrák eredetű *barbir,* „szakállnyíró" jelentésű szó (Hajdú, 2010, 93. o.). Barbir és a borbély szavak alakját tekintve ugyan jelentős a különbség, de még nagyobb tartalmuk vonatkozásában.
54. **Borbíró** – tisztségre utaló magyar családnév. A városi és falusi közigazgatás egyik tisztségviselője volt a múltban. Esküdtek közül választották, és feladata a bor, ritkábban a sör és a pálinka kocsmai kimérésének ellenőrzése volt. Összetett szó, amely egyszerre utal a feladatra és a társadalmi rangra.
55. **Borgula, Borgolya** – szlovák családnevek, melyek alapja *Barbora* szlovák keresztnév (magyar megfelelője Barbara). A név rövidült alakjához *–uľa* szlovák képző járult (2015, 90. o.). A két idézett név közötti különbség a két nyelv közti különbségéből ered. Aszlovák nyelv egyik mássalhangzója az ľ, (jelölése ly), melyet a magyar nyelv nem ismer, ezért kemény párjával, *l* hanggal helyettesíti (az ľ hangzásban palatizált, lágy mássalhangzó).
56. **Boros, Boross, Boros-Veszeli** – foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló magyar családnevek. Mindegyik borral kapcsolatos. Jelentésük „bortermelő vagy borkereskedő", de „borissza" személy is lehet. Boross nyelvjárási alak, amit hosszú s- sel is ejtenek. *Boros-Veszeli* (Boros-Veselý) tulajdonságra utaló, jelentése „Boros – Vidám", a vidám Boros.
57. **Botyánszki** – helynévi eredetű szlovák családnév, amely a Zemplén vármegyei *Boťany* településnévből keletkezhetett (Terebesi járás). Keletkezhetett még a magyországi szlovák település nevéből is (Pest megye), Vácbottyán, szlovákul *Boťany*, jelenleg *Őrbottyán*, amely a magyar Őrszentmiklós és a szlovák Vácbottyán összevonásából keletkezett. Az idézett családnév *Boťan-* alapból és *–ský* képzőből keletkezett (*Boťan-ský, Botyánszki*). Különlegességnek számítana, hogyha a szarvasi Botyánszkiak a Zemplén vármegyei településről származnának, és Alföldre vezető útjuk során átmenetileg a magyarországi Bottyánban éltek volna.

58. **Bozóki** – helynévi eredetű, *–i* képzős magyar családnév. Alapja *Bzovík* szlovák településnév magyar alakja, *Bozók* (Hont vármegye, Korponai járás). Hajdú szerint (2010, 98 – 99. o.) jelentése „bodzával benőtt hely, bodzás”. A bodza szlovák megfelelője „baza” (bot. Sambucus).
59. **Bozsik** – apanévi eredetű szlovák családnév. Valószínűleg a következő szláv összetett keresztnevek egyikéből keletkezett: *Božidar* (Isten ajándéka), *Božimír* (Isten és béke), *Božislav* (Isten, dicsőség), *Boživoj* (Isten, harc). A keresztnevek rövidült alakjaihoz az *–ík* szlovák kicsinyítő képző járult *(Bož – ík*), a magyar nyelvben az –ík képző rövidül. Létezik azonban magyarázat az *–ik* képző mellett is, amennyiben az alap a bôžik. Jelentései: 1. „kisisten”, „ámor”, 2. „nemtő” „bálvány”. Akkor viszont az „ô” kettőshangzó rövidül „o” magánhangzóra (ô – uo, ejtése rövid u –val kezdődik és teljes hangzású o-val folytatódik).
60. **Brachna, Bracsok** – rokoni kapcsolatra utaló szlovák családnevek. Jelentésük „fivér”. Brachna a *brach,* „fiútestvér” jelentésű alakból és a hozzájáruló *–na* szlovák képzőből keletkezett (*Brach – na).* Bracsok ugyanúgy: alap a *brat*, „fivér” és ehhez járul a *–čok* (-csok) kicsinyítő képző. Ez utóbbi képzőről tudni kell, hogy középszlovák nyelvjárási alak, az irodalmi a *–ček* (-csek, bra-ček). Jancsovics István szerint (1848, 24. o.) *brach* a szarvasi szlovák nyelvjárás szerint „pajtás, barát” jelentésű.
61. **Brakszatorisz, Brakszatórisz** – foglalkozásra utaló latin szavak, jelentésük *„serfőző fia*”. Alapja a *braxator*, személy, aki a malátával dolgozik. Maláta a sörfőzés alapanyaga, ami tulajdonképpen csíráztatott és szárított sörárpa. Hajdú M. szerint (2010,421 – 422. o.) a *sör* óiráni eredetű szó (sura), amely a magyar nyelvbe *sere* alakban került. Ebből következően a ser alak lehetett az irodalmi, a sör pedig nyelvjárási.
62. **Brecska** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Jelentése „*híg, kásaszerű anyag”.* A különböző szlovák nyelvjárásokban jelentései: „híg sár”, „átnedvesedett hó, hólé”, „szétfőtt szilva”, „ízetlen, rossz étel vagy ital” stb. Jancsovics I. szótárában (1848, 25. o.) a *brecska* jelentése *„utóser”.*
63. **Breznyik** – helynévi eredetű szlovák családnév. *Breza,* „nyírfa” (bot. Betula) az alapszó, melyből keletkezett. Szlovákia területén sok olyan település létezik, melynek elnevezésében szerepel ez a szó. Ilyen pl. *Breza* (Árva vármegye, Námesztói járás), és ez lehet a családnév egyik „névadója”. A *brez* – alaphoz *– ník* (ejtése -nyík) lakosságnévképző járult (Brez-ník). A magyar nyelv a képzőt rövid i-vel ejti. További „névadó” települések lehetnek még: *Brezová pod Bradlom* (Nyitra vármegye, Miavai járás), *Brezovec* (Sáros vármegye, Bártfai járás, valamint Zemplén vármegye, Szninai járás) és mások.
64. **Brhlik** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Szlovák nyelv ismer egy *brhlať* igealakot, melynek jelentése hangosan és görcsösen köhög.

Valószínű ez lehet az alapja az idézett családnévnek (ő a Brhlík) De keletkezhetett *brhliť* szóból is, jelentése keményen dolgozik, súrol. Alapja lehet még *brhlík* madárnév (fakúsz, zool. Sitta), amely veréb nagyságú, kékesszürke és sárgás-narancsszínű tollazataú énekes madár. Fák odvaiban fészkel, bogarakkal és magvakkal táplálkozik

65. **Brlás, Brlázs** – tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Alapjuk lehet a *bŕľať* igealak, jelentése „kutat". Ez a tulajdonság olyan emberre vonatkozhat, aki minden iránt érdeklődik, minden érdekli, ezért mindennek utánajár. Az alföldi szlovákok esetében *brláž* jelentése rendetlenség, átvitt értelemben szegényes lakhely. A szóvégi zöngésség szerinti hasonulás eredménye lehet a Brlás alak.
66. **Brózik** – apanévi eredetű szlovák családnév, amely a görög *Ambrozios* keresztnévből keletkezett, jelentése „halhatatlan". Magyar alakja *Ambrus*, szlovák megfelelője *Ambróz (Am-**bróz**)* Ez utóbbi a görög alak első szótagjának elhagyásával keletkezett, majd a *Bróz* alaphoz *–ik* kicsinyítő képző járult, Bróz-ik.
67. **Bruszniczky, Brusnyiczki, Brusznyiczky** – helynévi eredetű szlovák családnevek, településnévből *–cký* szlovák képzővel alkotott melléknevek. A „névadó" szlovák település *Brusník* (ejtése Brusznyík, Nógrád vármegye, Nagykürtösi járás) vagy *Brusnica* (ejtése Brusznyica) (Zemplén vármegye, Sztropkói járás), esetleg Rybník (*Brusník településrész,* Gömör vármegye, Nagyrőczei járás). Helynevüket olyan bokros hegyi növénytől kapták, melynek ehető piros gyümölcsei vannak, ez a *brusnica* (ejtése brusznyica), „vörös áfonya" (bot. Vacinium vitis-idea).
68. **Budai** – helynévi eredetű magyar családnév. Keletkezhetett volna Buda településnévből (Budapest része), de a főváros ezen részének nincs köze a szlovák jobbágyok migrációjához. Ugyanakkor lehetséges, hogy a családnév, megváltoztatott, magyarosított. Ebben az esetben „névadó" település lehetett Budiná/*Buda-Lehota* (Nógrád vármegye, Losonci járás), amennyiben a településnév első tagjához járul az *–i* képző (Buda-i). Valószínűbb az, hogy a település nevéből képzett melléknév (budinský, ejtése bugyinszki) az eredeti családnév alapja, ezt hangzása miatt változtatták meg.
69. **Bukovenszki, Bukovinszky** – származási helyre utaló szlovák családnevek. Melléknevek, földrajzi névből keletkeztek *–ský* szlovák képző hozzáadásával. A név keletkezése két település nevéhez is köthető, az egyik *Bukovina* (Liptó vármegye, Liptószentmiklósi járás), a másik *Bzenica Bukovina* nevű település-része, amely régebben önálló község volt (Bars vármegye, Garamszentkereszti járás). A családnevek alapja lehet még *Bukovin*a történelmi terület, a Kárpátok északkeleti része, amelynek egyik része Ukrajnához, a másik Romániához tartozik. A nevek irodalmi alakja Bukovinský, Bukovenszki elírás eredménye lehet.
70. **Bulovszki** – helynévi eredetű, *–ský* képzős szlovák családnév. Alapja

Bulowice településnév (Lengyelország, Felső-Szilézia, Bielskoi vajdaság). A szlovák tudományos életben ismert a Bulovský családnév (jelentése bulowicei származású), mely onnan a turóci Dulicébe költözött. Itt született a 17. században František Buľovský (Bulyovszky Ferenc), aki szlovák nyelvre fordította Jan Amos Komenský (Comenius) latin nyelvtanát. Békéscsabán is létezik Bulyovszki családnév. Kérdés, létezik-e valamilyen kapcsolat az említett három család között.

71. **Burján** – szlovák családnév, keletkezésének több magyarázata is van. Alapja lehet a *burina,* „gyomnövény", amit több szláv nyelv ismer; a cseh *Burian* keresztnév (2017, 84). Hajdú M. (2010,104. o.) apanévi családnévnek tartják, de „gyorsan növő gyomnövény" és „bozót, cserjés is" egyben. Hvozdzik J. (1937, 76. o.) szerint jelentése *„öreg harang"* (a torony legnagyobb harangja). Végül a burian *„lázító", „lázadó"* embert is jelent. Ma már szinte lehetetlen megfejteni, a név első tulajdonosa milyen motiváció alapján kaphatta a Burján ragadványnevét.
72. **Buza, Buzás, Búzás –** foglalkozásra és tulajdonságra,valamint származásra utaló magyar családnevek. Alapjuk a *búza* közszó, melyhez *–s* magyar képző járult, búz-(á) s. Jelentése „búza termesztésével, kereskedésével foglalkozó személy" (Hajdú, 2010, 106. o.). De búzás lehet búzát birtokló személy is. Az idézett családnevek településnévhez is kapcsolhatók. Ilyen a Žitná-Radiša/*Buzás* (Trencsén vármegye, Báni járás).
73. **Cakó** – magyar családnév. *Cakó*, „gólya" jelentésű, metaforikus jellegű ragadványnév, tájszó, amely külső vagy belső tulajdonságra utalhat. Az idézett családnév apanévi jellegű, helynévi eredetű szlovák és magyar településnév is, ugyanis Szlovákiában létezik *Cakov/Cakó* nevű település (Gömör vármegye, Rimaszombati járás), melynek alapja családnév.
74. **Chlebik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja *chlieb* köznév, jelentése „kenyér", ill. annak kicsinyítő képzős alakja, a *chlebík*, amely az alföldi szlovákok körében a jóság kifejezésére szolgál. Például „dobrý ako chlebík", olyan jó, mint a kenyér, de a hatás kedvéért a kenyér kicsinyítős alakját használják. A magyar nyelv is ismer hasonló szófordulatot, de azzal valaminek a hiányát fejezi ki, pl. „hiányzik, mint egy falat kenyér".
75. **Czanka** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar ragadványnév. Alapja *cankó* madárnév, szikes rétek, mocsárrétek lakója vagy átvonuló madara. Sok faja ismert (erdei, mocsári, szürke, piros- és sárgalábú stb.). Alapja lehet még *czanka* (ejtése csanka) lószerszám lengyel elnevezése is, jelentése „zabla". Ebben az esetben a mai család lengyel származású is lehetett, amely a szlovák telepesekkel együtt került Szarvasra.
76. **Czeglédi, Cziglédczki, Cziglédszky–** helynévi eredetű családnevek. Hajdú M. szerint (2010, 107 – 108. o.) Czeglédi családnév *cigla,* „egyfajta fűzfa"

szóból keletkezett „valamiben bővelkedő” jelentésű *-d* képző hozzájárulásával, cigl(e)d/cegléd. Így az idézett településnév jelentése „fűzfákban bővelkedő” hely. Ehhez járul a magyar –i képző, Cegl-(é) d –i. Ugyancsak származási helyre utal a két szlovák családnév is. Cigla/Czigla nevű település Sáros vármegye, Szvidniki járásban található. A szlovák település nevéhez a szlovák *–ský* képző járult (Czigléd –sky, ill. Cziglé –(cz) ki, amikor a *–d +sz* –hangkapcsolatból kiejtéskor *–c (-cz)* lesz).

77. **Czerjak** – apanévi eredetű családnév. Hajdú M. szerint (2010, 110) a görög *Küriakosz* keresztnévből keletkezett, jelentése „Istenhez hasonló”. A latin nyelv közvetítésével került a keresztény világba. A magyar nyelvben Cyriacus alakból *Czirják* lett. Lehetséges, hogy a szlovák „ceriť zuby” kifejezés (magyar meg-felelője „vicsorítani”) hatására *Czerjak*-ra változott.
78. **Czesznak** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnév. Alapja *ces-nak* (ejtése cesznak), „fokhagyma” jelentéssel. A ragadványnév keletkezésének körülményei mára már feledésbe merültek. De az bizonyos, hogy az idézett fűszernövénnyel kapcsolatos. *Cesnak* nevű személy szerethette a fokhagymát. Az idézett családnév foglalkozásra utaló is lehet, amenynyiben viselője fokhagyma termesztésével vagy árusításával foglakozott.
79. **Czibula, Czibulya** – szlovák ragadványnév, amit *cibuľa,* „hagyma” metaforával fejezünk ki. Kiejtése változó, *cibuľa* (szlovák változat), *cibula* (magyar változat). Ugyanis a magyar nyelv nem ismeri az *ľ* mássalhangzót, azt kemény párjával, *l*-lel helyettesíti. Lásd még a Czesznak címszót is!
80. **Czinkoczki, Czinkóczki, Czinkoczky, Czinkóczky** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alapszó, melyből keletkeztek, *Cinkota,* szlovák településnév, ma Budapest része. Atelepülés nevéhez szlovák *–ský* képző járult, *Cinkot-ský* (ez a helyes alakja a családnévnek). A szlovák t+s (ejtése t+sz) hangok összeolvadásából *c/cz* mássalhangzó keletkezik *(Cinko-(c)ký),* magyar írásmód szerint Cinkoczki. Az idézett alakok egyike sem követi a szlovák nyelvi szabályokat.
81. **Csaba, Csabai, Csabay** – apanévi és helynévi eredetű magyar családnevek. Csaba (Békéscsaba, Békés megye) településnév török eredetű, „ajándék“ jelentésű, *Csaba* személynévből keletkezett. Végződés nélküli alak, amikor a családnév és a településnév alakja azonos. Ehhez járul a magyar *–i, -y* képző, Csaba-i, Csaba-y (szlovák megfelelőjük Čaban). A szlovák nyelv is ismer hasonló hangalakú szót, ez a *„čabaj*“ (ejtése csabaj) melléknév, amely testi tulajdonságra utal, alföldi szlovák nyelvjárás szerint *čaptavý*, magyar jelentése „csámpás“.
82. **Csákó** – helynévi eredetű vagy tulajdonságra utaló metaforikus jellegű magyar családnév. Alapszava csákó, mely településnév (Csákó, *Románia, Fehér* vármegye), egyben fejfedő, *csákó*, egyfajta sapka, amit a múltban a katonák és a csendőrök viseltek.
83. **Csankovszki** – helynévi eredetű, -ský képzős szlovák családnév. Alapja

Čankov településnév, ma Léva járási székhely része (Hont vármegye), melyhez az „onnan vagy oda való” jelentésű *–ský* képző járult (*Čankov-ský).*

84. **Csasztvan** – helynévi eredetű szlovák családnév, amely *Csesztve* településnévből keletkezett (Nógrád megye), szlovák megfelelője *Častva* (ejtése Csasztva), régies neve pedig Čestva. Település szülöttjének, lakójának szlovák elnevezése Častvan (*-an* képzővel ellátott úgynevezett lakosságnév), magyar jelentése „Csesztvei”.
85. **Csatári** – helynévi eredetű, –i képzős magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 115. o.) alapszava a vitatott eredetű *csatár* szó, amit a magyar nyelv egy délszláv nyelvből vett át „pajzsgyártó”, *štitár* jelentéssel. Viszont *Štitáre* nevű települések Szlovákiában vannak (Horné és Dolné Štiráre, „Alsó- és Felső-Csitár, Nyitra vármegye), Horné Štitáre Tapolcsányi járásban, Dolné Štitáre Nyitra megyeszékhely része. Elnevezésük abból ered, hogy régen itt készítettek pajzsokat (ezek a települések királyi pajzsgyártó helyek voltak).
86. **Cséke** – Hajdú M. szerint (2010, 116. o.) vitatott eredetű magyar apanév. Ótörök *csökik* „csökken, alábbhagy, fejlődésben visszamarad” jelentésű igealakból származik. Cseke magyar keresztnév *–e* magyar kicsinyítő képző hozzá-járulásával keletkezett, csek-e. De keletkezhetett a *Ste- (Stefan), Cse- (Csefan)* kezdetű szláv keresznevek kicsinyítő képzős rövidült alakjaiból is. Ilyenek: *Cseka, Cseke, Csekó, Csekő, Cséke.*
87. **Csellár** – foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű szlovák családnév. *Včela* (ejtve fcsela), „méh” jelentésű rovarnévből keletkezett *–ár* szlovák képző hozzájárulásával. Nyelvjárási jellegre utal a hosszú *l* hang, ill. mássalhangzó-torlódás miatt a szókezdő *v* hang elhagyása. A ragadványnév viselője származhatott *Čeláre* nevű településről is (Nógrád vármegye, Nagykürtösi járás), de eredeti neve helyett Čelár (jelentése méhész) néven jegyezték be.
88. **Cselovszky** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Čelovce* településnév (Sáros vármegye, Eperjesi járás, valamint Hont vármegye, Nagykürtösi járás), melyekhez *–ský* szlovák képző járult (*Čelov – ský*).
89. **Cserenyecz** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja: 1. hosszú rúdra kifeszített halászháló, čerenec vagy čereň, 2. *Čereňany* településnév (Bars vármegye, Privigyei járás). Az idézett halászati eszköz nyelvjárási szó, irodalmi alakja *čereň* (ejtése csereny).
90. **Csernik, Csernus, Csernus Lukács** - külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Közös bennük a čerň– szláv szótő, amely fekete vagy sötét színt jelent. Az idézett családnevek *-ik, -uš* szlovák képzők segítségével keletkeztek. Čiern *–ik* (ejtése Csiernyik), Čern *–uš* (Csernus).
91. **Cserven, Cservenák** – külső, testi tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Közös bennük a *červen-* alap, amely piros színre utal. Az első idézett

családnév *červený* szlovák melléknév rövidült alakja, *červen*, a másik *–ák* képzővel ellátott, Červen –ák.

92. **Csicsel, Csicsely, Csicsely-Podani** – metaforikus tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek, melyek egy régies nyelvjárási *čič-* szótőből erednek. Pl. *čiča* jelentése „vizelet", *čičať,* „vizelni", *čičal,* „férfi nemi szerv" (2015, 93. o.). Csicsely – Podani családnév vagy családi kapcsolatra utal, a házastársak egyik tagja Podani családból származhat, ill. tulajdonságot jelöl (az illető olyan, mint egy jobbágy). Hangtani szempontból kiejtésbeli problémákat vetnek fel az idézett családnevek. A magyar nyelv ugyanis nem ismeri a palatalizált *ly* hangot (szlovák jelölése *ľ),* j-nek ejti.
93. **Csik, Csík** – Hajdú M. szerint több név egybeesése (2010, 121. o.). Ezek: 1. ótörök erdetű *čiq* (csik), jelentése „határ", 2. török *čiqi* (csiki), jelentése „mester", 3. „mocsári, lápi hal" (Misguranus). Kezdetben mindegyikből személynév lett, majd mindegyik tulajdonnevesült, családnévvé lett. A harmadik csíkászat, halászat szimbóluma lett. Ugyanakkor az idézett alakok metaforikus jellegűek, tulajdonságra utaló ragadványneveknek is tekinthetők.
94. **Csipai, Csípai** – helynévi eredetű, *–i* képzős magyar családnevek. Alapjuk *Csépa* településnév (Jász–Nagykun–Szolnok megye), amit az idős korosztály csak Csípának nevez. A népi etimológia alapja az, hogy a település határában létező mocsaras területeken sok a szúnyog, és azok csípnek. Ezért a neve „csíp a" (szúnyog). Valamikor a települést Csépa család birtokolta, ebből ered elnevezése is.
95. **Csizmadia, Csizmár, Csizmarik** – foglalkozásra utaló mesterségnevek. A csizmadiák annak idején csak csizmákat készítettek. Ebből a tevékenységből származik a foglalkozás elnevezése is, a csizmadia. Szlovák alakja *čižmár* (ejtése csizsmár), a *čižm*(a) alaphoz *-ár* szlovák képző járul *(čižm-ár).* Másik szlovák családnév čižmár foglalkozásnévből és *–ik* szlovák kicsinyítő képzőből áll (*Čižmár –ik),* de bejegyzésekor a z-ről lemaradt a szlovák lágyítójel, ill. az -ár képző rövidült.
96. **Csontos** – külső, testi tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *csont* főnév, melyhez *–s* képző járult (csont(o)s. Jelentése nagytestű, erős csontozatú személy. Amennyiben foglalkozásnévről van szó, akkor az illető csontokat vásárló ember, melyekből enyvet főz.
97. **Csuvár–** helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Csővár* településnév (Pest me-gye), szlovák megnevezése *Čuvár* (ejtése Csuvár). Végződés nélkül családnév, ugyanis a családnév alakja megegyezik a település nevével. Valószínűleg olyan szarvasi telepesről van szó, aki előzőleg ideiglenesen Csőváron telepedett le. Szarvason kaphatta a *Čuvár* ragadványnevet, és eredeti családneve idővel teljesen elfelejtődött. A név Tótkomlóson is ismert, ott mindkét szótagját hosszan ejtik, Csúvár, valószínű, magyar hatásra (Csővár).

98. **Dancsó, Dankó** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Héber eredetűek, „Isten az én bírám” jelentésű *Dániel* keresztnévből keletkeztek. Dániel név egy szótagra rövidült alakjából és *–čo* szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett a szlovák Dan-čo alak. Hasonló módon keletkezett a másik idézett szlovák családnév (*Dan-čo*). A szóvégi hosszú o (ó) magyar nyelvi hatásra utal.
99. **Darida** – apanévi eredetű szarvasi szlovák családnév. Alapja Dáriusz perzsa király neve, annak szlovák megfelelője, Dareios (ejtése Dareiosz). Utóbbinak egy szótagra rövidült alakja az alap, és hozzá kapcsolódik az -ida szlovák képző, Dar-ida.
100. **Darvas** – helynévi eredetű vagy foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapja *daru* madárnév, melyhez *–s* képző járul (darv –(a)s). Jelentése daruban bővelkedő hely. A magyar –s képzőnek van másik jelentése is, darvakkal foglalkozó személy, *darvas,* ami foglalkozásra utal.
101. **Dauda** – egyelőre bizonytalan eredetű és jelentésű szarvasi családnév, amely bizonyos szempontból hasonlóságot mutat Darida névvel. Hasonló bennük az első szótag (Dar- és Da-), hasonló a két családnév végződése (-ida, ill. –uda). Darida mintára keresni kell olyan keresztnév valamilyen alakját, amely Da- szótaggal kezdődik és -uda képzővel létező családnevet képez . Ezzel összefüggésben lásd a Darida címszót!
102. **Dajka, Dayka** –Dajka, (dojka) egyértelműen szlovák eredetű szó, jelentése „szoptató nő”. Hajdú M. szerint (2010, 129. o.) foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű magyar családnevek, de a délszláv Dajmír, „Adj békét” keresztnévből is keletkezhettek. Hasonló módon képződtek a Dajan, „adomány” rövidült alakjából is különböző kicsinyítő képzők hozzájárulásával (Daj –ka, Daj –ko, stb.). Ez nem az első eset, amikor az említett szerző délszláv magyarázatot keres akkor is, amikor nyilvánvaló a szlovák összefüggés. Lásd a Csatári címszót.
103. **Dávid** – apanévi eredetű magyar családnév. Héber eredetű *Dávid* jelentése „kedvelt, szeretett” vagy „barát, testvér”. Eredetileg keresztnév volt, de hamar apai családnév lett, jelentése „Dávid nevű személy fia”. Egyike azon magyar és szlovák családneveknek, melyek alakja megegyezik az eredeti héberrel.
104. **Deák** – görög eredetű, foglalkozásra utaló magyar családnév (*diákonosz,* „szolga, küldönc” jelentéssel). Latin közvetítéssel szláv nyelvekbe is bekerült *dijak* formában „tanult ember” jelentéssel. Hamarosan foglalkozásnév lett belőle „írnok, titkár” jelentéssel, majd később (a 16. századtól) „tanuló, diák” jelentésűvé vált (Hajdú, 2010, 134 – 135. o.).
105. **Détár** – helynévi eredetű, végződés nélküli magyar családnév. Alapszava a Dejtár nevű magyar településnév, amely Nógrád vármegyében található. A ragadványnevet olyan szarvasi telepes kaphatta, akinek előző lakhelye a megnevezett település lehetett.

106. **Dékán, Dékány** – latin eredetű, tisztségre, foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapja *decanus,* „tíz ember előljárója”, majd „esperes” és „céhmester” a jelentése. A latin –us végződés elmaradásával (decan) lett tisztségnév, majd *dékán* alakban foglalkozásnév. Egyes magyar nyelvjárásokban a szóvégi –n palatalizálódott, így alakja dékány-ra változott (Hajdú, 2010, 135. o.).
107. **Demcsák** – görög eredetű családnév. Alapja „Demeterhez tartozó” jelentésű *Démétriosz*. Ebből alakult ki a Demeter magyar, ennek egy szótagra rövidült alakjából és –csák képzőből keletkezett az idézett családnév, *Dem-csák*. Ez a hangalak akár nyugatszlovák nyelvjárási szó is lehet (Demčák), melynek középszlovák változata Demčiak, ill. hasonult változata Denčiak.
108. **Deme, Demeter** – apanévi eredetű magyar családnevek. Alapjuk a görög *Demeter,* jelentése földanya, ebből alakult ki a *Démétriosz* alak, jelentése „Demeterhez tartozó”. A görög *–iosz* végződés elhagyásával szinte véglegessé vált a magyar *Demeter* alak, már csak a mássalhangzó-torlódást kellett megszüntetni a szó végén e magánhangzó betoldásával. Ennek rövidült változata a *Deme* keresztnév, mely idővel családnévvé vált (Hajdú, 2010, 136. o.).
109. **Demján, Demjén** – apanévi eredetű magyar családnevek. Alapjuk a görög *Déme-triosz,* jelentése „a termés istennőjéhez tartozó”. Ezekből a magyar nyelvben Dem-, Dom- rövidült alapokból sok névváltozat keletkezett, például Domján, Demjén, Demján, a szlovák Demian (ejtése Gyemian).
110. **Dina, Dinya** – magyar jelentésük „dinnye”. Szlovák ragadványnevek, melyek növénynévvel, ill. annak termésével valamilyen tulajdonságot fejeznek ki, például olyan mint a dinnye (kerek, édes, stb.) Dinnyének két fajtája létezik: görögdinnye (bot. Citrullus Lanatus) és sárgadinnye (bot. Melo Sativus). Szlovák elnevezésük más irodalmi nyelven és az alföldi szlovák nyelvjárás szerint. A sárgadinnye irodalmi nyelven dyňa (ejtése dinya) vagy žltá dyňa (zsltá dinya)/sárgadinnye, Alföldön diňa (gyinya), a görögdinnye neve szlovák nyelven červená dyňa (cservená dinya)/piros dinnye, de inkább melón, az Alföldön *gerega a* magyar görögdinnye hatására.
111. **Dobrotka** – lelki tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja *dobr-* szláv szótő, jelentése „jó”, amelyből elvont főnév képezhető *–ota* végződéssel (*dobrota),* jelentése „jóság”. Dobrôtka pedig az előző szó kicsinyítő képzős alakja (dobrôt –ka), valamilyen finomság jelentéssel. Szlovák *ô* úgynevezett kettőshangzó (kiejtése rövid u-val kezdődik és teljes értékű o-val fejeződik be.
112. **Dobruczky** – szlovák - *(c)ký* képzővel ellátott helynévi eredetű családnév. Három településből is levezethető. Ezek: *Dobroč* (Nógrád vármegye, Losonci járás). *Čierny Balog Dobroč nevű településrész* (Zólyom vármegye,

Besztercebányai járás) és *Dobročná, Liešťany település része* (Nyitra vármegye, Privigyei járás). *Dobroč* alapból szlovák *–ský* képző hozzájárulással keletkezik. Az irodalmi alak: *dobroč –ský* mint melléknév, *Dobročský* mint csalásnév. Az idézett név valószínű hasonulás miatt lett Dobruczky.

113. **Domján** – apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. (2010. 144. o.) két szóból vezeti le az idézett keresztnevet. Az egyik a görög *damadzó* „szelídíteni" jelentésű, a másik *Damianosz*, „a nép védője" keresztnév. A magyar nyelvben sok változata keletkezett, a Damianosz rövidült alakjából –ján, -jén képzők hozzájárulásával, például Domján, Demján, Demjén, stb. Lásd még a Demján címszót!

114. **Dragan, Dragán** – délszláv eredetű családnevek. Alapjuk drag szláv melléknév, melynek magyar jelentése „drága, kedves". Az idézett alaphoz *–an, -án* képzők járulnak, Drag-an, Drag-án. Az idézett családnevek így főnevesült melléknevek.

115. **Dubovecz** – szlovák *-ec* képzővel ellátott helynévi eredetű családnév. Úgynevezett lakosságnév. Alapja *dub* /„tölgy" szó, amely több településnév alapjául is szolgálhat, ilyen *Dubovec* (Gömör vármegye, Rimaszombati járás), amely végződés nélküli családnév, ugyanis a név alakja megegyezik a település nevének hangalakjával.

116. **Duda, Dudás** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Alapszó, a szlovák *dudy, gajdy* nevű népi fúvós hangszer (szlovák nyelven csak többesszámuk van). Magyar megfelelője a *duda*, melyből *–s* képzővel dudás foglalkozásnév keletkezik *(dud -(á) s.* Dudás, aki a hangszeren játszik, vagy a hangszert készítő elnevezése.

117. **Durda, Durkó, Duró, Durucskó** – apanévi eredetű szlovák családnevek. A görög *Georgósz* keresztnévből keletkeztek, jelentése „földműves". Belőle fejlődődött ki a magyar György, ill. a szlovák Juraj. Majtán, M. szerint (2005, 277. o.) a magyar nyelv hatására a közép- és a keletszlovák nyelvjárásokban a keresztnév becéző alakja a szókezdő j- helyett ď (gy-) hanggal kezdődnek. Pl. Ďur *-da*, Ďur *-ko*, Ďu *-ro,* Ďur *–učko,* stb. Magyar nyelv hatására az idézett alakok szlovák lágyítójel elhagyásával, ill. a szóvégi rövid szótagok megnyújtásával keletkeztek.

118. **Emődi** – helynévi eredetű, –i képzős magyar családnév. Emőd település Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található. A 18. század közepén 217 szlovák és 174 rutén lakta. 1945 után Emőd – Istvánmajor még szlovák településnek számított. Jelenleg a lakosság 98 % magyar, 2 % roma.

119. **Ézsiás** – Ézsaiás héber eredetű magyar keresztnév, jelentése *„Jahve/Isten az üdvösség", „a megváltás*". Szlovák megfelelője az Izaiáš (Izaiás). Idézett családnév magyar alakja nagy valószínűséggel könnyebb kiejtés miatt módosult (a hangalakból kimaradt az első *a* magánhangzó, Ézaiás helyett Ézsiás). Ézsaiás izraeli jövendőmondó volt.

120. **Fábián, Fabo, Fabó** – apanévi eredetű családnevek, *Fabius* latin nemze-

ségnévből keletkeztek. A latin név jelentése „babtermelő”. Ebből lett a *Fabianus,* „Fabius nemzetség tagja”, vagyis a magyar és a szlovák keresztnév alapja. Fabo a Fabián szlovák keresztnév –o képzős rövidült alakja, magyar megfelelője Fábián, Fabó pedig Fabo magyarosított alakja.

121. **Fábri, Fábry** – jellegzetes szarvasi családnevek, melyek a latin *faber* főnévből keletkeztek. Jelentése „mester”, „kovács”. Családnevek esetében azonban gyakoribb a *fabri* alak, amely a filius fabri szókapcsolat egyik tagja, „kovács fia”, Kovács nevű személy fia” (Majtán, 2005, 161. o.).
122. **Faragó** – foglalkozásra, kedvelt tevékenységre utaló magyar családnév. Alapja *farag* ige, melyhez folyamatos melléknévi igenévi *–ó* képző járult (*farag –ó).* A faragó szó főnevesült, azaz főnévi szerepben használjuk. Faragó mint olyan a valóságban nem létezik, mindig csak konkrét valóságában, mint fafaragó, kőfaragó stb. (Hajdú, 2010, 156. o.).
123. **Farkas, Farkas-Gergely** – Hajdú M. szerint (2010, 156. o.) tulajdonságra, foglalkozásra utaló, valamint apanévi eredetű magyar családnevek. Metaforikus jelentésük *bátor, vad* mint a farkas. Ugyanakkor pl. farkasokra vadászó ember foglalkozását is jelenthette. Mivel igen gyakori keresztnév, apanévi családnévként is kezdték használni. „A magyarok körében az állat ősi, igazi neve alighanem tabu volt (nem volt szabad kiejteni), ki is veszett a magyar nyelvből a régi kifejezés, csak körülírással lehetett róla beszélni” (farkas állat). Hasonlóan tabu volt a szláv és a német népeknél a medve mint mézevő, illetve Bär, barna jelentéssel. A Farkas név gyakorisága abból is eredhet, hogy sok Vlčko nevű szlovák Farkasra magyarosított, illetve településnevekből is keletkezhetett. Ilyenek: Vlčkovce/Farkashida (Szepes vármegye, Késmárki járás), Dubovce, Vlčkovany/Farkashely (Nyitra vármegye, Szakolcai járás), stb. Gyakoriságuk egyik következménye, hogy sok a kételemű családnév.
124. **Fazekas** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *fazék*, jelentése eredetileg *„agyagból égetett főzőedény”.* A hozzájáruló *–s* magyar képző foglalkozásra utal, arra az emberre, aki a fazekakat készíti vagy árusítja (Hajdú, 2010, 157. o.). Régi magyar nyelv a fazekas fogalom helyett szláv megnevezéseket használt, mint gerencsér, harencsár, herencsér. Ezeket lásd ott!
125. **Fedor, Fodor** – Fedor szlovák apanévi és Fodor külső, testi tulajdonságra utaló magyar családnév. Fedor alapja a görög *Feodorosz,* jelentése „Isten adománya”. A szlovák nyelvben előbb elveszítette az *–osz* végződést, majd az egymást követő magánhangzókból az *o*-t. A magyar nyelv két keresztnevet alkotott belőle (Fedor – Fodor). A magyar fodor alak a „göndör, dúsan ráncolt” jelentésű fodor melléknévből is keletkezhetett (Majtán, 2005, 283. o.).
126. **Fehér** – külső (testi) tulajdonságra utaló, ill. apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a *fehér* melléknév, jelentése „az átlagosnál világosabb szín

(bőr, haj, ruha viselet stb.). Fehér melléknév főnevesült, főnév, ill. tulajdonnév funkcióban használjuk (fehér, Fehér) (Hajdú, 2010, 157. o.).

127. **Fejes** – tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű magyar családnév. Alapszava a *fej* és *fő* szó, melyekhez ha *–s* magyar képző járul, a fogalom tulajdonságra utaló lesz: nagy fejű vagy fő ember, vezető. Jelentése „Fejes nevű személy fia" (Hajdú, 2010, 158. o .).

128. **Fekete** – tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapszava *fekete* melléknév „egészen sötét színű" jelentéssel, és bőr, haj színére, ruhaviseletre stb. vonatkozhat. Mint családnév az apa – fiú viszonyra utal, „Fekete nevű személy fia" jelentéssel (Hajdú, 2010, 158. o.).

129. **Ferencz, Ferenczi, Ferenczy, Ferencsik** – apanévi eredetű családnevek. Germán eredetű *frank* „francia" népnév, jelentése „bátor, elszánt", ill. „szabad". A magyar nyelv *Franciscus* alakból képezte a Ferenc keresztnevet. Miután a Franciscus alak elveszítette mindkét végződését, *Franc* lett az alap, amiből keletkezett a Ferenc. Ferenczi, Ferenczy alakváltozatok *–i* képzős birtok-viszonyra utalnak Ferenczé jelentéssel. A Ferencsik szlovák eredetű családnév Ferencz magyar alapból és *–(č)ík* szlovák képzőből alakult (Feren-(č)ík). (Hajdú, 2010, 159 – 160. o.). Ferencsik magyar hatást mutat (a szlovák -ík rövidül).

130. **Filip, Filyó, Fülöp** – apanévi eredetű családnevek. A görög *Filipposz*, „lókedvelő" jelentésű keresztnévből erednek. A magyar Fülöp családnév az apa–fiú kapcsolatra utal. A szlovák Filip a magyar *Fülöp* megfelelője. A FilyóFilip *–o* képzős rövidült alakja *(Fil' –o), amit a magyar nyelv Filyó alaknak ejt.*

131. **Foltán, Folytán** – társadalmi helyzetre vagy tisztségre utaló *–án* képzős szlovák családnevek. Alapjuk a német eredetű *fojt* szó, jelentése „településalapító", „falusi bíró". Szinonimájuk az ugyancsak német eredetű soltész. A német fojt j-s alak, ebből következően a családnevet Fojtánnak kellene írni. Mivel a nevet a fenti formában rögzítették, így lett hivatalos.

132. **Forschner** (ejtése *Forsner*) – az eredeti név a német nyelvből származik. Az irodalmi *Forscher* egyik alakváltozata, jelentése "kutató, aki valamit vizsgál, kutat". A családnév *forschen* igéből keletkezett (alakja a közép felnémet nyelvjárásban *vorschen*), jelentése "valamit következetesen kutatni, tanulmányozni", ami metaforikusan, képszerűen *gondolkodó*, *tudós* szavakkal magyarázható.

133. **Frankó** – apanévi eredetű szlovák családnév. A germán frank népnév az alapja. Jelentése „bátor, elszánt" vagy „szabad". A keresztény világ a latin *Francus* alakban vette át. Az idézett családnév Francus egy szótagra rövidült alakjából és a szlovák *–ko* kicsinyítő képző hozzáadásával keletkezett (Fran –ko). Jelentése „Franko nevű személy fia". A szóvégi képző (-kó) magyar hatás eredménye. Lásd még a Ferenc címszót!

134. **Frcska, Fricska** – helynévi eredetű családnevek vagy tulajdonságra utaló

metaforikus jellegű szlovák ragadványnevek. Sáros vármegyében a Bártfai járásban létezik egy Frička/Fricska nevű település, amely „névadója” lehet az idézett családneveknek. Ugyanakkor ismert egy orra vagy orr alá mért mutatóujjal elvégzett ütés, melynek „frčka”, fricska a neve. A magyar nyelv a szókezdő mássalhangzó-torlódást egy magánhangzó betoldásával oldja fel. Erre példa a másik idézett családnév (Fr–e cska) vagy Fr-i-cska).

135. **Fulajtár** – német eredetű magyar és szlovák ragadványnév. Eredeti jelentése „katonai egység előtt lovagló lovas”, de „gyors lovas hírvivő”, vagy „királyi követ”, valamint „jelentéktelen személy” is lehet a *fulajtár*. Ma már alig használt fogalom.
136. **Furár** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Alapszava a szlovák *fúra*, magyar jelentése „fuvar, kocsirakomány”, melyhez *–ár* szlovák képző járul (fur-ár). Alföldi szlovák megfelelője a Vozár családnév. Lásd ott! A furár foglalkozás újabb szlovák megnevezése a *furman*.
137. **Gaál, Gál, Gáll** – apanévi eredetű magyar családnevek. Alapjuk a latin Gallus keresztnév, amely vagy a latin gallus, „kakas” jelentésű főnévből, vagy a „francia” jelentésű *gall* népnévből származik (Hajdú, 2010, 173. o.). Az idézett magyar alakok Gallus névből keletkeztek, mégpedig *–us* végződés elhagyásával. Az idézett családnév három formája megkülönböztetés céljából keletkezhetett.
138. **Gajdos** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Magyar jelentése Dudás. Az idézett családnév alapja a *gajdy*, „duda” népi hangszer, melyhez az –oš (ejtése –os) szlovák képző járul (Gajd-oš). (Gajdy szónak szlovák nyelvben csak többesszáma van). A „duda” régi népi hangszer, mely sípból vagy síprendszerből, rövid klarinétszerű fúvókából, állati bőrből álló, levegővel ellátó rendszerből és mechanikus fújtatóból áll (KSSJ 1987, 107. o.).
139. **Galát, Galáth** – jellegzetes szarvasi családnevek, nagy valószínűséggel német eredetűek, egyelőre ismeretlen jelentéssel. A magyar nyelv ugyan ismer egy melléknevet, a *galád* szót, amely zöngésség szerinti hasonulás miatt a szlovák nyelvben *galát*nak hangzik, de ez a magyarázat nem fogadható el. Hasonló a helyzet, ha a családneveket a héber gálut szóból eredeztetjük (jelentése egyházi vagy etnikai közösség, diaszpóra).
140. **Galla** – apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 175. o.) alapja a latin Gallus keresztnév magyar megfelelője (Gal – Gall), melyhez az *-a* magyar kicsinyítő képző járul, Gal-a, Gall-a. Gallus vagy a „kakas” jelentésű latin gallus névszóból vagy a „francia” jelentésű gall népnévből származik. Stanislav (1848, 179. o.) Gala címszó alatt *gola*, *holá* kifejezéseket véli felfedezni „puszta, kopár, csupasz, üres” értelemben, például Nižná és Vyšná Hoľa, Alsó- és Felső-Gola/Golla (Alsó- és Felsőgalla, Tatabánya városrészei). Hasonló vonatkozásban Hajdú is említi ezt a lehetőséget. Ezek szerint a Galla helynévi eredetű magyar családnév is lehet.
141. **Galló, Galó** – apanévi eredetű magyar és szlovák családnevek. Sok alföldi

szlovák viseli, és nagyon elterjedtek Szlovákiában is. A szóvégi –ó vagy magyar kicsinyítő képző, vagy szlovák szóvégi rövid –o, amely magyar hatást mutat. Hajdú M. (2010, 175 – 176) az idézett családneveket a latin *gallus* – „kakas" főnévből, vagy a gall „francia" népnévből eredezteti. Keletkezhettek szlovákiai Galovany településnévből is, rövidüléssel (-vany elvesztésével) is (Galo, Liptó vármegye, Liptószentmiklósi járás).

142. **Ganecz, Ganyecz** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák ragadványnevek. Alap, melyből keletkezhettek, džgať igealak „töm, gyömöszöl" jelentéssel (KSSJ 1987, 96. o.). Ganyecz főnév a szókezdő *dzs-* mássalhangzó elhagyásával és az *–ec* szlovák képző hozzájárulásával keletkezett. Jelentése „le nem nyelt nagyobb darab étel", ill. ganca. Jancsovics (1848, 76. o.) ezzel kapcsolatos szócikke: „Gaňec – puliszka; Gance – puliszka étel".
143. **Gáspár** – apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 177. o.) perzsa eredetű keresztnév, jelentése „kincstárnok". Változatlan alakban vált családnévvé „Gáspár nevű személy fia" jelentéssel. Gáspár a „három királyok egyike, akik az újszülött Jézust köszöntötték Betlehemben" (Majtán, 2005, 281 – 282. o.). A másik kettő: Menyhért és Boldizsár.
144. **Gazsó** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Gašpar,* „Gáspár" keresztnév. Ennek egy szótagja rövidült alakjából *(gaž-/gazs-)* és az *–o* szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett a Gažo/Gazso becenév. A szóvégi hosszú –o (-ó, Gazsó) magyar hatás következménye. Lásd még a Gáspár címszót!
145. **Gelencsér** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Szláv eredetű szó, jelentése „cserépedényeket-készítő" személy. A magyar nyelv még akkor vette át valamelyik szomszédos szláv nyelvből, mielőtt megtörtént a g / h hangtani változás (grnčar helyett hrnčiar). Azt követően is történtek különböző hangtani változások a név alakjában, példa rá ugyancsak szarvasi Harencsár. Lásd még a Hrncsjár és a Fazekas címszavakat is!
146. **Gergely** – apanévi eredetű magyar családnév. Görög származású keresztnév, amely a latin *Gregoriusz* alakban került a magyar nyelvbe, jelentése „éber, óvatos, körültekintő". Különböző átalakulásokon ment keresztül, mire véglegessé vált a Gergely alak (Hajdú, 2010, 182. o.). Szlovák megfelelője Gregor, amely a latin alakhoz képest csak az –ius végződését veszítette el.
147. **Gerhát** – apanévi eredetű családnév, amely a német Gerhardt keresztnévből származik. Eredeti német jelentése „ger és hart", „dárda és erő" (Hajdú, 2010, 182. o.). Szlovák és magyar nyelvben nincs külön jelentése, és kiejtésben is a német névvel mutat hasonlóságot.
148. **Gilan, Gilyan** – bizonytalan jelentésű szlovák családnevek. Valószínűleg ragadványnevek, amelyek metaforikus formában tulajdonságot fejeznek ki. Alapszavuk lehet a régies *kyla* „sérv" főnév, *kylavý* „sérves" melléknév,

ill. kylan/kyľan, olyan személy „akinek sérve van“ (Hvozdzik, 1937, 413. o.). Átvitt értelemben jelentése „nyomorék“. Kylan és gilan közti különbség áthallás (zöngésség szerinti hasonulás) miatt lehetséges, de a tartalom (testi betegség) elfedése is számításba jöhet.

149. **Glemboczki, Glembóczki, Glemboczky** – helynévre utaló *–(c)ky* szlovák képző ellenére a családnevek nem földrajzi helyre utalnak, ugyanis glemb alapú településnév létezéséről nincs tudomásunk. Inkább tulajdonságra utaló szlovák családnevekről van szó. *Glemba, galbáč* pejoratív szavak jelentése „balkezes, balog“, „ügyetlen, faragatlan tuskó“ (Hvozdzik, 1937, 227. o.), Jancsovics szerint (1848, 76. o.) „otromba“. Így a tulajdonságot kifejező fogalmakhoz ismeretlen okból az „onnan vagy oda való“ jelentésű –(c)ky szlovák képző járulhatott.

150. **Glózik** – egyelőre ismeretlen eredetű és jelentésű családnév. Viselői szarvasi származásúak. Bizonyos szempontból azonosságot mutat a másik szarvasi családnévvel, a Brózikkal, amelet sikerült megfejtenünk. Lásd ott!

151. **Gombár** – foglalkozásra utaló vagy apanévi szláv és magyar családnév Alapszava gomba szláv köznév (szlovák nyelven huba). A gomba alaphoz –ár szlovák képző járult, amely foglalkozásra utaló (gomb –ár, „gombát gyűjtő” személy). A fogalmat a magyar nyelv is átvette, de egyéni névi és helynévi funkcióban. Így került vissza a szlovák nyelvbe. Köznévből a magyarban idővel családnév lett, így a Gombár apanévi eredetű név is egyben, ill a gomba szó pedig földrajzi nevek tagjaként él tovább. A gombár mint foglalkozásnév a szlovák nyelv alapszókincséből kiszorult, ugyanis az egyes szláv nyelvekben már lezajlott a g/h hangtani változás. A foglalkozás mai szlovák elnevezése *hubár*.

152. **Gombkötő, Gombos** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Mind a két névnél az alap a *gomb* közszó. A gombkötők a gombokat szőrből, selyemből, arany- és ezüstszálakból fonták vagy kötötték egy apró fa-, ill. fémlap köré. Hasonló tevékenységet folytatott a gombos, gombokat készített. A foglalkozásnév ugyanúgy gomb alapból és –s képzőből áll, gomb –(o)s (Hajdú, 2010, 184,185. o.).

153. **Gömöri** – helynévi eredetű magyar családnév. A származásra utaló családnevek településnevekből, nagyobb földrajzi egységek elnevezéseiből és népek, népcsoportok neveiből származnak. A földrajzi tájegységekre példa a Gömöri családnév. A név viselője *Gömör* megyében született vagy ott élt, ezt fejezi ki az *–i* magyar képző.

154. **Grecsnik, Grecsnyik** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Stanislav szerint (1948, 198. o.) Ung vármegye Nagymihályi járásában „Michalovce, ill. a mai Vrbovec mellett” létezett Greča nevű település. Az idézett családnevek *greč-* alapból és *–(n)ík* szlovák kicsinyítő képzőből keletkeztek (*Greč-(n)ík*). Jelentésük „onnan vagy oda való”, Grečník településen született vagy ott élő személy. Két név alakja közti különbség a szlovák és a

magyar nyelv különbségéből adódik, Grečník szlovák ejtése Grečňík/ Grecsnyík. Magyar nyelv a szlovák -ík képzőt röviden ejti.

155. **Gregus**– apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a görög *Gregóriosz*, jelentése „éber, óvatos, körültekintő". Ebből keletkezett a magyar *Gergely* keresztnév és a szlovák *Gregor.* Görög alakhoz képest a magyar alak sok változás után kapta meg végleges alakját. Ennél sokkal egyszerűbben keletkezett a szlovák név (arról szinte csak a görög végződés maradt le). *Gregus a Gregor* rövidült alakjából és *–uš* (ejtése –us) szlovák képzőből keletkezett (Greg –uš) (Majtán, 2005, 278. o.). Lásd még a Gergely címszót!
156. **Greksza** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a görög *Gregóriosz*, melyből származik a szlovák *Gregor* (magyar megfelelője *Gergely*). Az idézett családnév Gregor rövidült és hasonult alakjából és –sa (ejtése –sza) szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett, Grek-sa/Greksza. (Majtán 2005, 278. o.) Lásd még a Gregus címszót!
157. **Gróf -** jelentése: adott társadalom legfelsőbb rétegébe tartozoó, rangjának megfelelően élő és viselkedő személy. Viszont vannak emberek, akik csak úgy szeretnek viselkedni, öltözködni stb., mint grófok, de nincs hozzá megfelelő hátterük, rangjuk. Ezeket a közösség általában gróf vagy más méltóság ragadványnévvel illeti.
158. **Gulyás, Gulyás-Zubor** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Ennek ellenére sok szlovák család viseli. Ez abból fakadhat, hogy kezdetben a szlovák telepesek az Alföldön főleg extenzív állattartással foglalkoztak, mintsem a föld művelésével. A nagy kiterjedésű pusztákon *gulyá*kat, marhacsordákat tartottak. (A csorda szláv eredetű szó, szlovák megfelelője *črieda*, ejtése csrieda). Sok marhapásztor foglalkozása révén eredeti neve mellett/helyett Gulyás ragadványnevet is kapott, és ez utóbbi idővel kiszorította eredeti családnevét. Gulyás – Zubor családnév tulajdonságra utal (például olyan erős, mint a bölény). Lásd a Zubor címszót is!
159. **Gunda** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Nagy valószínűséggel a g*undža* szóval rokon, jelentése gomolyag (KSSJ, 1987, 110 és 159. o.). Hvozdzik (1937, 185. o.) gundža címszó alatt két meghatározást ad meg: 1. „görcs a fában" 2. lágy, gyúrható anyagból készült golyó, „gouda". Idők múltával szinte lehetetlen megfejteni, hogy a név első viselője milyen körülmények között kaphatott egy konkrét tulajdonságára utaló metaforikus elnevezést, ragadványnevet. Jancsovics a német Kunigunda keresztnévből eredezteti a családnevet (1848, 164), mely rövidítéssel keletkezett (Gunda).
160. **Gurszki** – melléknév, *–ský* képzővel alkotott családnév, valahová tartozásra utaló szláv (lengyel) családnév. Alapszava *gura* köznév, *„hora"* jelentéssel, ehhez járul a *–ský* képző. Jelentése: „hegyi", hegyekkel kapcsolatos, „bányász", bányával kapcsolatos, „bányászati", bányászattal kapcsolatos. A ragadványnév viselője nagy valószínűséggel vegyes, szlovák-lengyel etnikai

környezetből származott, és együtt a szlovákokkal indult új hazát keresni az Alföldön.

161. **Gutyan** – helynévi eredetű szlovák családnév. Galgaguta településnévből ered (Pest megye), annak Guta szlovák elnevezéséből. *Guta* alaphoz *–an* szlovák képző járul (Guť -an). Magyarban a szlovák lakosságnév megfelelője a gutai (galgagutai) melléknév. Felső-Magyarország északi vármegyéiből Alföld irányába vonuló szlovák jobbágyok a hosszú utat általában nem egyszerre tették meg, többször válthattak ideiglenes lakóhelyet. Akik Szarvasra jövet Galga-gután töltöttek el néhány évet, Szarvason kapták a Guťan ragadványnevet, mely idővel valódi nevüket váltotta fel.

162. **Gyarmati** – helynévi eredetű *, –i* képzős magyar családnév. Alapszava ótörök eredetű, és törzsnév volt. Ezzel a jelentéssel került a magyar nyelvbe is, és sok helységnév alapjául szolgált. Mára különböző előtaggal szerepel, a gyarmat csak utótag bennük. A magyar –i képző mindig az utótaghoz kapcsolódik. Pl. Balassagyarmat-i. De családnévként felvehető maga az utótag is (Hajdú, 2010, 191 – 192. o.). Jobbágyösszeírások szerint sok alföldi szlovák előző lakhelye Balassagyarmat volt. Innen eredhet a Gyarmati név, amennyiben eredeti, és nem magyarosított. Ha igen, akkor az előző ragadványnév valószínű, hogy Gyarmotszki vagy Gyarmoczki lehetett.

163. **Gyebnár** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Magyar jelentése kádár. Alapszava debna (ejtése gyebna), magyar megfelelője „láda”, ehhez járul az *–ár* szlovák képző (debn –ár). Gyebnár (kádár) olyan szakember, aki fából hordókat, kádakat, dézsákat és más, fából készült edényeket gyárt.

164. **Gyekiczki** – helynévi eredetű szlovák családnév, amely *Dekýš* (ejtése Gyekís) településnévből származik (Hont vármegye, Selmecbányai járás). Amennyiben az alap *Dekýš,* ehhez *–sky* képző járul, alakja Dekýš-sky lenne. (Ez az irodalmi alak.) Viszont a név bejegyzése bemondás alapján hibásan történt, ami elhallás miatt is történhetett, Deky – (c)ký, Dekiczki).

165. **Gyemjan, Gyemján** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Alap a görög *Damianosz* keresztnév, jelentése „szelíd”, ill. a görög *Demeter*, jelentése „föld +anya”. A latin nyelvbe *Demetrius* alakban került. Ebből alakult a szlovák *Demian* (újabban Demeter) és a magyar *Demeter*. A Demjan, Demján család-neveket szlovák nyelven bizonyos nyelvtani szabály alapján lágyan kell ejteni (Gyemjan, Gyemján), ami megegyezik magyar írásmódjukal.

166. **Győző, Győző-Molnár** – apanévi eredetű magyar családnevek. A 19. századi magyar *nyelvújítók* termékei, akik sok idegen hangzású nevet magyarosítottak. Ilyen volt a latinból átvett *Viktor „győző, győztes” jelentéssel.* A melléknévi igenévi alapú szavak főnevesültek, ma már tulajdonnévként szerepelnek a magyar nyelvben. A kételemű családnév egyik jelentése Győző, aki molnár foglalkozású lehetett, a másik: a házastárs előző családneve Molnár volt.

167. **Gyurcsan, Gyurcsány** – helynévi eredetű szlovák és magyar családnevek. A Pest megyei szlovák lakta Galgagyörk szlovák neve Ďurka (ejtése Gyurka). Ennek alakjából keletkezett az idézett két családnév. A *Ďurk – ‚Ďurč-* alaphoz járul az *–an* lakosságnévképző (Ďurč –an (ejtése Gyurcsan, ez az irodalmi alak). Gyurcsány magyar nyelvi hatást mutat. Lásd még a Gyurcsik címszót is!
168. **Gyurcsik, Gyurecska, Gyuricza, Gyurik, Gyuris, Gyurkovics** – apanévi eredetű szlovák családnevek, melyek görög nyelvből latin közvetítéssel kerültek a keresztény világba *Georgius* alakban. *Georgiosz* görög név jelentése „földműves". Magyar megfelelőjük *György,* szlovák alakja *Juraj*. Érdekesség, hogy az idézett szlovák családnevek nem *jés*, hanem a magyar György hatására *gyés* alakok (Majtán, 2005, 277. o.). Végződésük, képzőjük viszont mind szlovák: Ďur – *(č)ík*, Ďur *–ečka,* Ďur *–ica*, Ďur *–ík,* Ďur – *iš,* Ďurk *–ov –ič*. Mindegyik vagy az apa - fiú kapcsolatra vagy a családhoz való viszonyra utal. Gyurkovics családnevet akár horvát eredetűnek is tekinthetnénk de a névképzés ilyen módja (-ič, ovič képzőkkel) nem idegen a szlovák nyelvtől (Majtán, 2005, 354–355. o.). Valószínű ismert, hogy a 16. század folyamán sok horvát család menekült törökök elől a mai Szlovákia nyugati térségébe, és ebből adódóan gyakori az idézett -ics, -ovics képzőkkel alkotott horvát családnév ill. a történelmi Magyarország egész területén sok a Horvát/Chorvát népnévi családnév.
169. **Hajcsár** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Jelentése „marhacsordákat hajtó" személy. Hajcsár a *hajt* szóból ered és *–ár* képző hozzájárulásával keletkezett. Rokon kifejezése a hajdú szó. Lásd a Hajdú címszót is! Hajcsár másik jelentése: kegyetlen bánásmódjáról hírhedt felügyelő.
170. **Hajdu, Hajdú, Hajduch** – foglalkozásra és népcsoportra utaló családnevek. Hajdú M. szerint (2010, 198. o.) a Hajdú név *hajt, hajtó* szavakból alakult, és azokra a szarvasmarhákat terelő emberekre vonatkozott, akik a 12 – 13. századtól az Alföldről az olasz és dalmáciai városokba hajtották az állatokat. Mivel fel voltak fegyverkezve, az idők folyamán zsoldosokként részt vettek különböző hadieseményekben is (pl. Habsburgok elleni felkelésekben). Szolgálataikért Bocskai saját birtokain, Hajdúságban telepítette le őket, és kollektív nemességet adott nekik. Ettől kezdve a hajdú népcsoportra utaló családnévnév is. Szlovák nyelvben *hajdú* szónak a *hajdúch* felel meg, jelentése azonban részben más: „fegyverrel ellátott hivatalnok vagy úri szolga", „darabont", ill. a rendi felkelésekben résztvevő „zsoldos katona" (KSSJ, 1987, 111. o.).
171. **Halász** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a *hal* köznév, amely *-ász,* képzővel ellátott (hal –ász). Ebből a foglalkozásnévből is, mint minden foglalkozásból, idővel családnév lett.
172. **Haliczki** – helynévi eredetű, *–ský* képzős szlovák családnév. Utalhat településnévre és nagyobb földrajzi egység elnevezésre is. Valószínű, hogy az

idézett családnév *Halič* település nevéből ered (Nógrád vármegye, Losonc járás). De névadó település lehet még a *Stará Halič,* ma Losonc város része. Településnévből képzett melléknév alakja *halič –ský*, de a č+s (cs+sz) hangok összeolvadásából c (cz) keletkezett, így a név alakja Hali –(c)ký/ Haliczki lett. Halicky nevű személy az is, aki Halicsból (Galiciából) származik. *Halič* (ejtése Halics), más néven *Galicia* hivatalos elnevezése annak a területnek, amely a mai Szlovákiától és a Kárpátokon túli Ukrajnától északra terült el.

173. **Haluska** – tulajdonságot kifejező szlovák ragadványnév. Haluska egy metafora, jelkép, mellyel azt fejezzük ki, milyennek tartjuk a név viselőjét. Haluska „lisztből készült főtt tészta, metélt, melyet sokféleképpen lehet ízesí- teni." A haluska szót tulajdonképpen csak többes számban használjuk, *halušky* (alföldi szlovákok körében nyelvjárási alakja haluške). A Haluska ragadványnevet az a személy kaphatta közösségétől, aki közismerten nagy haluska-fogyasztóként volt ismert, esetleg ilyen tészta készítésével és árusításával foglalkozott. Szlovák nyelven haluška a jelzője az egyszerű „kisembernek".
174. **Hanó, Hanzó** – német eredetű szlovák apanévi családnevek. A héber eredetű *Johanán* keresztnév eredeti jelentése *„Isten kegyelmes". Johannes* alakkal került be a keresztény világba. Német alakja megegyezik a latinnal, és ugyanilyen jelentéssel használják a *Hans* formát is. Ez lehet az alapja a szlovák *Hano, Hanzo* keresztneveknek is, amikor a *Han-* rövidült alakjához járul az *–o* és a - *zo* képző *(Han –o, Han –zo)* (Majtán, 2005, 277. o.). A szóvégi hosszú –o (-ó) magyar vagy német nyelvi hatásra utal.
175. **Hanyecz** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév, amely a *haniť* igealakból keletkezett „gyaláz, ócsárol, becsmérel" jelentéssel. A *hanec* köznév (ejtése hanyec) azonos értelmezésben megtalálható a Bernolák-féle szótárban is, azonban mára kikopott a szóhasználatból (Bernolák, 1825, 693. o.).
176. **Harangozó** – foglalkozást jelölő magyar családnév. Alapszava a *harang* főnév, az abból képzett cselekvést jelentő ige a *harang –(o)z,* a továbbképzett alak pedig a foglalkozást megnevező melléknévi igenév, a *harangoz –ó*. A szó főnevesült, főnévként, ill. tulajdonnévként használjuk. Lásd még a Zvonár címszót, amely az idézett magyar családnév szlovák megfelelője!
177. **Harencsár** – foglalkozásra utaló, *–ár* képzős szláv eredetű magyar családnév. Jelentése „fazekas", szlovák megfelelője *hrnčiar* (ejtése hrncsiar). A név azután keletkezett, miután az egyes szláv nyelvekben lezajlott a *g/h* hangtani változás. A magyar nyelv a magánhangzó beillesztésével megszüntette a szó eleji mássalhangzó-torlódást, hogy megkönnyítse a szó kiejtését. Lásd még a Fazekas és a Hrncsjar címszavakat is!
178. **Harmati** – helynévi vagy apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 205. o.) jelentése átlagosnál „*harmatosabb hely*", amelyből helynév és településnév is keletkezhet. Amennyiben ezekhez „onnan vagy oda

való” jelentésű –i képző járul, származásra utaló családnevek keletkezhetnek belőlük (Harmati). Harmat fogalomból is keletkezhet családnév, de ha ehhez járul az –i képző, az már birtokjel lesz, jelentése „Harmat nevű személy fia”, azaz Harmaté. Az idézett családnévvel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy Komlós újratelepítésén békésszentandrásiakon kívül szarvasi családok is részt vettek. Ezért a két településen lehetnek azonos vagy hasonló hangzású családnevek. Tótkomlóson ismert a szlovák Rosza családnév (jelentése harmat), Szarvason pedig a Roszik (Harmati magyar jelentéssel), más vonatkozásban pedig „Rosza nevű személy fia, Roszík”.

179. **Havrán** – metaforikus jellegű szlovák családnév, amely valamilyen tulajdonságra utal. A kifejezés eszköze a *havran*, „holló” madárnév. Tulajdonságai, fekete tollazat, rikácsoló hang és mások, átvihetők emberre is. Kérdés, hogy a ragadványnév első tulajdonosa milyen tulajdonságai alapján kapta ezt a ragadványnevet. Lásd még a Holló címszót!

180. **Hegedüs, Hegedűs** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Alapszavuk *hegedű* köznév, melyhez foglalkozásra utaló *–s* járult, *heged -(ű)s.* Szlovák megfelelője *huslista* (ejtése huszliszta). Mivel a hegedűs népszerű ember volt, és gyakori részese volt különböző társas összejöveteleknek, családneve helyett inkább foglalkozásnevén emlegették. Hegedűs magyarosított név is lehet, ugyanis köztudott, hogy több Hudák, Hudec/Hugyecz, Hugyik megváltoztatta családnevét.

181. **Hicz** – német eredetű szó, jelentése „nagyon forró időjárás”, tikkasztó hőség. Ilyen értelmezésben található a fogalom a szlovák idegen szavak szótárában (SCS, 1997, 354. o.). Ugyanott található *a hicovať*, „fűteni” jelentésű fogalom is. De mind a két fogalom inkább a modernebb korokhoz köthető, ezért keresni kell egy régebbi időknek inkább megfelelő fogalmat. Létezik egy expresszív, nyelvjárási *hicovať*, „zsuppol, vonszol” magyar kifejezés, egy igealak Synčok szótárában (2000, 90. o.). Lehet, hogy éppen ez jelenti a megoldást. Vagy talán a Hricz családnév, amelyből véletlenül kimaradt az *i* magánhangzó.

182. **Hidasi** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapszava *híd* közszó, melyhez első lépésben az *– s* képző járul hozzá *(hid –(a)s).* Jelentése „valamivel ellátott”. Például híddal rendelkező település, híd mellé épült község. Második lépésben megkaphatja a helynévi jelentésű magyar *i* képzőt, *hid –(a)s –i.* Hidasi név tehát helynévi eredetű magyar családnév, mely lehet eredeti, de lehet megváltoztatott is. Sok Hudák, Hugyecz, Hugyik Hidasira magyarosíthatott.

183. **Hipszki** – helynévi eredetű szlovák családnév, amely Liptó vármegyei *Hybe* településnévből keletkezett (Liptószentmiklósi járás) – *ský* képző hozzájárulásával (Hyb –ský). Az összetétel határán zöngésség szerinti hasonulás történt (Hipszki), és ez a szó alakjában is megmutatkozik. Amellett magyar hatásra a szlovák –ský képző szki-re rövidült.

184. **Hlavati** – ragadványnév jellegű szlovák családnév, amely belső (lelki) tulajdonságra utal. Alapszava *hlava*, „fej, fő”, ehhez járul az *–atý* (ejtése –ati) melléknévképző (*hlav –atý).* Magyar jelentése „önfejű, magacs, nyakas”. Más jelentésben jellegzetesen nagy fejjel rendelkező.
185. **Hlobocsányi** – helynévi eredetű, *i* - képzős magyar családnév. Alapja *Hlboké* településnév (Nyitra vármegye, Szenci járás) vagy *Hlboké nad Váhom*, Bytča része (Trencsén vármegye, Biccsei járás). Érdekes a családnév keletkezése. Első lépésben a *szlovák –an* lakosságnév képzővel *Hlboč –an* alak keletkezik, majd a magyar *–i* képző hozzájárulása során az –an szlovák képző *–ány* –ra magyarosodik (*Hlbocsány –i*).
186. **Hobel, Hóbel, Hóbely** – német eredetű szlovák ragadványnevek. Alapjuk a *hobel*, „gyalu” elnevezésű eszköz, mellyel simává lehet gyalulni a fafelületeket. Tulajdonságot kifejező és egyben foglalkozásra utaló metaforák.
187. **Hodálik** – bizonytalan jelentésű szlovák családnév. Hogy szlovák, arra bizonyíték az *–ik* kicsinyítő képző. Alapszava hodály, ennek kicsinyítő képzős alakja a hodályik. Jelentéstartalmát tekintve több meghatározása jöhet szóba. 1. Jancsovics szerint (1848, 196. o.) hodály szlovák jelentése *hajda*, azaz „kalyiba” 2. Hvozdzik szerint (1933, 326. o.) *cieňa (cienya)*, „szín”. 3. MSS (1992, 290. o.) két jelentését közli: régies szóval *ovčín* (ejtése ovcsín), „birka-istálló”, ill. barátságtalan, nagy helyiség” 4. Major – lakott területen kívüli mezőgazdasági egység (istállók, terménytárolók és egyéb gazdasági épületek, géppark, valamint az ott dolgozó béresek elhelyezésére szolgáló egyszerű lakóépületek). Ezek szerint Hodálik nevű szarvasi telepes ragadványnevét több dolog is motiválhatta, de erre ma nincs biztos válaszunk. Viszont mint érdekességet meg kell jegyezni, hogy 1995 -ben Szlovákiában összesen négy Hodálik nevű személy élt (Želiezovce, Lévai járás), szarvasi kitelepültek lehetettek, amíg Szarvason számuk 2014-ben 13+1 volt.
188. **Holló** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapja madárnév, *holló*, a maga tulajdonságaival, melyek emberre is átvihetők. A név viselője lehetett fekete hajú, sötétebb bőrű, sötét ruhákban járt, stb. Szlovák megfelelője *havran*. Lásd a Havrán címszót is!
189. **Holub** – ragadványnév jellegű szlovák családnév, amely metafora eszközével külső vagy belső tulajdonságot fejez ki. Ez a jelkép *holub*, „galamb”, mely szelíd, kedves, szürke stb. Ezek a tulajdonságok emberre is átvihetők.
190. **Homonnai** – helynévi eredetű, *–i* képzős magyar családnév. *Humenné*, „Homonna” járási székhelyű város nevéből keletkezett (Sáros vármegye) a családnév magyar –i képző hozzájárulásával. Jelentése homonnai illetőségű személy (aki ott született vagy most is ott lakik). Családnév lehet eredeti és magyarosított is.
191. **Honti** – helynévi eredetű, *–i* képzős magyar családnév. Alapszava *Hont*, nagyobb földrajzi egység neve, egykori magyarországi vármegye elnevezése. Ez a családnév is lehet eredeti vagy magyarosított.

192. **Hornok, Hornyák** – helynévi eredetű szlovák és magyar családnevek. Hornyák alapja nagy földrajzi egység, *Horné Uhorsko – „Felső-Magyar-ország*", ami *–ák* képző hozzájárulásával keletkezett, jelentése „onnan vagy oda való személy". Irodalmi a Horniak (ejtése Hornyiak), Horňák (ejtése Hornyák) nyugatszlovák nyelvjárási kifejezés, amit a magyar nyelv is átvett. *Hornok* a Hornyák egyik településszintű változata, személy, aki a település felső végén lakik. *Dolniak*, Dolník az ellentétük, az ország alföldi és a település alsó részén lakó személy.
193. **Hortobágyi** – nagyobb tájegységre utaló, *-i* képzős helynévi eredetű magyar családnév. *Hortobágy* különleges magyar puszta. Tiszántúlon található, és jellegzetes az állat- és növényvilággal rendelkezik. Talán ez a tény is közrejátszik abban, hogy népszerű, és sokan választják eredeti családnevük helyett.
194. **Horváth, Horváth-Bohus** – *Horvát* a leggyakoribb népre utaló családnevek egyike Magyarországon. A horvátok szláv népek déli családjához tartoznak. Belső elnevezésük *Chrvat.* A szó eleji mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv ***o*** bontóhanggal oldotta fel, ill. a magyar nyelvben nemlétező *ch* mássalhangzót *h*-val helyettesítette. A családnév elterjedtsége összefügg a 16. század történelmi eseményeivel, amikor a horvátok a török invázió során kénytelenek voltak elhagyni szülőföldjüket. Sokan a mai Szlovákia nyugati részén telepedtek le, most is ott élnek, és ápolják nyelvüket, kultúrájukat. Mások szétszóródtak a történelmi Magyarország teljes területén, új helyeiken saját családneveik helyett csak Horvát ragadványnévvel illették őket. Horváth-Bohus családnév rokonsági kapcsolatra utal.
195. **Hován** – tulajdonságra vagy társadalmi helyzetre utaló szlovák családnév. Eredeti alakja *Chovan*, jelentése „fogadott fiúgyermek". A *ch* mássalhangzó jellegzetes szláv hang, ill. betű, amit a magyar nyelv nem ismer, ezért zöngés *h* -val helyettesíti.
196. **Hovorka** – lelki tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja *hovor* elvont közszó, „beszéd, beszélgetés" jelentéssel. Ennek alapján a név első tulajdonosa „beszédes, bőbeszédű, társas" ember lehetett, aki szívesen beszélgetett másokkal. Párja a szarvasi Beszeda (jelentése beszélgetés) és a csabai Vravko (beszélős).
197. **Hrabovszky** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapszava a szláv grab, szlovák hrab, mely „*gyertyánfa*" jelentésű. Történelmi Magyarország területén sok gyertyános, gyertyán erdő létezett, így a közelükben alakult települések elnevezéseibe sok esetben beépült a *hrab, grab* szó. Ilyen pl. Szlovákia területén *Hrabové,* ma Bytča járási székhely része (Trencsén vármegye), *Hrabovec (*Sáros vármegye, Bártfai járás), *Hrabovec nad Laborcom* (Zemplén vármegye, Homonnai járás), *Hrabovk*a (Trencsén vármegye, Trencséni járás) stb. Többnyire a *–ský* szlovák képző járul az idézett településnevekhez. Mely településről kaphatta ragadványnevét a

szarvasi Hrabovszky család, nehéz kérdés. Ehhez nyújthat segítséget a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének honlapja, melyen megtalálható az 1995. évi állapotnak megfelelően minden szlovákiai település névállománya. Hrabovszkiak valószínűleg arról a településről származhatnak, ahol a legtöbb, Szarvason is fellelhető családnév létezik. Pontos eredményeket, természetesen, csak írásos dokumentumok kutatásával érhetők el.

198. **Hraskó** – külső, testi tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapszava „borsó" jelentésű *hrach*, ennek *–ko* szlovák kicsinyítő képzővel ellátott alakja (Hraš –ko). Első viselője nagy valószínűséggel kicsi, apró ember lehetett (kis túlzással, mint a borsószem). A szóvégi hosszú szótag magyar nyelvi hatást jelez.
199. **Hricz** – származási helyre utaló szlovák családnév. Alapja *Dolný* vagy *Horný Hričov* (Alsó és Felső Hricsó, Trencsén vármegye, Zsolnai járás). Kiejtése Hricz vagy Hrics, ugyanis régi írásmód szerint a cs mássalhangzót cz-vel is jelölték, ahogyan a lengyel nyelvben is. Az elemzés, ill. a kiejtés helyességét az is bizonyítja, hogy Tótkomlósón Hricsovinyi alakú családnév létezik.
200. **Hrivnák** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnév. Alapszava *hrivnák*, az ismert költöző madár, az *„örvösgalamb*". De a név összefüggésbe hozható *hriva,* „sörény"szóval, átvitt értelemben a hosszú hajjal is, továbbá a *hrivnáč* –csal, olyan lóval, mely rendkívül nagy sörénnyel rendelkezik. Szóba jöhet még a *hrivna, mint talentum*, vagy mint régi súlymérték egysége is. Azonban legvalószínűbb eredeztetése a Hrivnák névnek az örvösgalamb változat.
201. **Hrncsjar, Hrncsjár** – foglalkozásra utaló szlovák családnevek, jelentésük „fazekas". *Hrnčiar* (ejtése hrncsiar) az a személy, aki „agyagból égetett edényeket, fazekat készít, ill. árusít". Lásd még a Fazekas, Gelencsér, Halencsár, Herencsár címszavakat is!
202. **Hruska** – metaforikus tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Magyar jelentése „körte", mely lehet fa és annak gyümölcse is. A körte, mint metafora, utalhat a név tulajdonosának belső és külső tulajdonságaira, pl. alakjára és egyéb jellemzőire.
203. **Hudák, Hudecz, Hugyik** – foglalkozásra utaló szlovák családnevek, melyek zenéléssel kapcsolatosak, jelentésük „zenész, muzsikus". Alapjuk a *hud*-tő, melyhez *-ák,- ec, -ík* szlovák képzők járulnak. Közülük kettő másmás nyelvjárásra utal: *Hudák* végződését tekintve keletszlovák nyelvjárásra, *Hudec* inkább középszlovákra. *Hudik* (ejtése *Hugyik*) pedig gyakorlatlan zenészt jelent, aki általában hegedűn játszik.
204. **Hunya** – amennyiben népviseleti ruhadarabról van szó, *huňa* (ejtése *hunya*) jelentése „vastag, posztóból vagy szőrméből készült kabát". Besorolása metaforikus tulajdonságra utaló ragadványnév. Ha viszont településnévből származtatjuk, alapja *Hunya*, Békés megyei település neve, akkor végződés nélküli helynévi eredetű családnév.

205. **Huszár, Huszárik, Huszárík** – foglalkozásra utaló családnevek. A *huszár/husár* alak mind a magyar mind a szlovák nyelvben ismert és használt szó. Jelentése „könnyű fegyverzetű lovas katona”. *Huszárik* eredetileg *–ík* kicsinyítő képzős szlovák alak. Ugyancsak szlovák szó a *husárík* (ejtése *huszárík*), nyelv-helyesség szempontjából kifogásolható. Tótkomlóson ez a fogalom huszárnak öltözött kisfiúra vonatkozik. Ezt a tényt hangsúlyozza az –ík kicsinyítő képző, figyelmen kívül hagyva az ún. ritmustörvényt, amely szerint a szlovák nyelvben nem állhat egymás után két hosszú szótag.
206. **Illés**, **Illyés** – apanévi eredetű magyar családnevek. Héber *Elijahú*, „az Úr az én Istenem” jelentésű keresztnévből keletkeztek. Görög és latin közvetítéssel kerültek a magyar nyelvbe. Két alakjuk is ismert, az ll-es és a j-s alak, az *Illés*, ill. *Illyés* (Hajdú, 2010, 221. o.). Szlovák megfelelőjük az Eliáš (ejtése Eliás).
207. **Istenes** – belső, lelki tulajdonságra utaló magyar családnév. Jelentése: isteni, vallási tiszteletre irányuló, ill. istenfélő, jámbor ember. Legújabb értelmezés szerint: *meglehetős*. Bizonyára nem az utóbbi a családnév alapja, hanem az *isteni* alak, melyhez az *–s* melléknévképző járult, *Isten-(e) s*.
208. **Iváncsó, Ivanics, Ivanyics** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Héber eredetű *Johanán* keresztnévből keletkeztek, jelentése „Isten kegyelmes” A keresztény világban a latin *Johannes* forma terjedt el. Szláv nyelvekben *Jov-* és *Iv-* kezdetű alakok jöttek létre, melyek *János*, ill. *Iván* irányába fejlődtek tovább. Utóbbi alakból keletkezett az Ivan-*čo és az* Ivan-*ič* keresztnév. Idővel családnévként is szerepelnek, jelentésük „Iván nevű személy fiai” (Hajdú, 2010, 223- 224. o.). A szlovák Ivanič ejtése Ivanyics.
209. **Iványi** – helynévi eredetű magyar családnév, amely a héber *Johanán* keresztnévből keletkezett, jelentése „Isten kegyelmes”. Ebből lett a latin *Johannes*. Szláv nyelvekben két irányban fejlődött tovább a keresztnév, így keletkezett a *János* és az *Iván*. Utóbbinak továbbfejlődött egyik változata az *Ivanič*, melynek van *ny-es* alakja is, az *Ivanyics*. Mind a két alakból keletkezhetett településnév, Iván, ill. Ivány néven. Pl. *Ivanice* „Iványi” (Gömör vármegye, Rimaszombati járás vagy *Ivanka pri Dunaji* Pozsony vármegye, Szenci járás). Ha hozzájuk az *–i* képző járul, „onnan vagy oda való” jelentésű Iványi helynévi eredetű családnév keletkezik (Hajdú, 2010, 224. o.).
210. **Jakab** – apanévi eredetű magyar családnév. A héber *Jákov* keresztnévből ered, melynek jelentése egyesek szerint „sarkát fogja” (népi etimológia), mások szerint „helyéből kiszorít”, Majtán, M. szerint „másodszülött”. Latin *Jakobus* az alapja a két magyar alaknak, ezek *Jákob* és *Jakab* (Hajdú, 2010, 226. o.), valamint a szlovák *Jakub* alaknak is. „Sarkát fogja” gyönyörű metaforája a „másodszülöttnek”, mintha sarkát fogta volna az elsőszülöttnek, azért született utána.
211. **Jambrich** – apanévi eredetű szlovák családnév. A német *Emmerich* az alapja, amiből a magyar *Imre* és a szlovák *Imrich* is származik. Ez utóbbiból keletkezett a Jambrich is (Majtán, 2014, 65. o.).

212. **Jancsó, Janecskó, Jani, Janis, Jánosik, Jansik, Janurik, Jasák, Jasik** – apanévi eredetű családnevek. Alapjuk a héber eredetű *Jochanán* keresztnév, jelentése „Isten kegyelmes". Ebből számos változás után alakult ki a szlovák *Ján* és a magyar *János* keresztnév. Az idézett nevek különböző szlovák képzőkkel ellátottak. János-ík kivételével mindegyiknek *Jan-/Ja-* az alapja, és ugyancsak egy kivételével mind szlovák keresztnév (Jani a magyar). Szlovák alakjaikban idézzük őket: Jan-*čo*, Jan-*ečko*, Jan-*iš*, Jánoš-*ík*, Jan-*šík*, Jan-*urík, Ja.šák, Ja-šík* (Majtán, 2005, 227. o.).
213. **Jánovszki, Jánovszky** – helynévi eredetű szlovák családnevek, -*ský* képzős melléknevek olyan településnevekből, amelyek a *Ján* szót tartalmazzák. Ilyen a *Jánovce* (Sáros vármegye, Poprádi járás, ill. Pozsony vármegye, Galántai járás), belőlük képzett helynévi eredetű családnév: Jánov-ský.
214. **Jelen** – tulajdonképpen Jeleň (ejtése jeeleny) metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű szlovák családnév. Jelentése „szarvas", szabadon élő agancsos állat, melynek bizonyos tulajdonságai emberre is átvihetők. Amennyiben helynévi eredetű családnévről van szó, az idézett családnév két szlovákiai településhez is köthető. Az egyik *Jelenec* /Ghymes (Nyitra vármegye, Nyitrai járás), a másik *Staré Hory* (*Dolný a Horný Jelenec*/Alsó- és Felső-Jelenecz, Zólyom vármegye, Besztercebányai járás). Valószínűbb az utóbbi eset. Ugyan mind a két településen található „szarvasi" családnév, de kevésbé valószínű, hogy a magyarlakta Ghymes a idézett családnév motivációs alapja.
215. **Jeszenszky Paulovics, Jeszenszky Pavlovics, Jeszenszky-Paulovics, Jeszenszky-Pavlovics** – helynévi eredetű szlovák családnevek. *Jesenské* szlovák településnév (Bars vármegye, Lévai járás, illetve Gömör vármegye, Rimaszombati járás) alapja vagy Jesenský családnév vagy jeseň/jaseň „kőris" fafajta. Az idézett kéttagú családnevek rokonsági kapcsolatra utalnak.
216. **Jónás** – apanévi eredetű magyar családnév. Héber *Jonáh* az alapja, jelentése „galamb". A magyar Jónás a latin *Jonás* alakból keletkezett. (Hajdú 2010, 231. o.). Szlovák megfelelője *Jonáš*.
217. **Juhász, Juhos** – foglalkozásra, ill. tulajdonságra utaló magyar családnevek, melyek j*uh* állatnévhez kapcsolódó *–ász*, ill. *–s* képző hozzájárulásával keletkeztek. Jelentésük „juhokat tartó, legeltető, ill. birtokló személy" (Hajdú, 2010, 232., 233. o.). A foglalkozás vagy az óhazából hozott (Liptóban, Árvában, Szepességben kenyéradó foglalkozás volt), vagy az Alföldön felújított, ugyanis az új telepesek első időkben főleg extenzív állattartással foglalkoztak. Birkatenyésztés Szarvason ma is létezik, ennek egyik bizonyítéka pl. az étlapon szereplő birkapörkölt.
218. **Jurák, Juró** – apanévi eredetű szlovák családnevek. A szlovák *Juraj* „földműves " jelentésű *Georgósz* görög keresztnévből keletkezett, magyar megfelelője *György*". Szlovákia nyugati területein és Közép-Szlovákia

északi részén a keresztnevet *jés* alakban használják (Juraj), másutt a magyaros *gyés* alak az uralkodó (György). Az előbbi jés alakból keletkezett a Jur-o, Jur-ko, Jur-ák alak, az utóbbiból a Ďur-o, Ďur-ko, (ejtése Gyuro, Gyurko). (Majtán, 2005, 277. o.).

219. **Kalász** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű magyar családnév. A kalász egyrészt a kenyérgabonafélék összetett füzéres virágzata, ill. csoportos termése, amelynek toklászai csúcsán gyakran hosszú szálka van. Ugyanakkor *Klasov* (ejtsd Klaszov), „Kalász" szlovákiai település (Nyitra vármegye, Nyitrai járás) A családnév végződés nélküli, mivel alakja megegyezik a település nevével.
220. **Kalivoda** – ragadványnév jellegű szlovák családnév. Az összetett szó jelentése „vizet felkavaró" személy. A ragadványnév jellegű családnevek összetett szavakból is keletkezhettek. Legtöbb ilyen családnév a kereszténység előtti ősi szláv személynevek modelljei alapján születtek. Ilyen a Kalivoda is, vagy a Hrajnoha (Táncoslábú), Lapikarka (Csirkefogó, azaz semmirekellő), Mastihuba (Zsírosszájú, azaz falánk ember), Pivoda (Vizet ivó), Valihora (Erdőt nyűvő) stb. (Majtán, 2006, 217. o.).
221. **Kalmár** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Eredetét tekintve az ófelnémet *cramari* (ejtése kramari), „szatócs, kiskereskedő" jelentésű szó. Szlovák nyelven a régies kramár ugyancsak szatócsot, kiskereskedőt jelentett (Hajdú, 2010, 238-239. o.).
222. **Káposzta, Kapuszta** – szláv eredetű, metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar és szlovák, egyben helynévi eredetű ragadványnevek. A káposzta zöldségféle, leveles növény és belőle készített étel is. Jelkép bizonyos jellemzőkkel, melyek emberre is átvihetők. Ugyanakkor szlovákiai településnév is, *Hrabušice*/Káposzta-falu, Kapsdorf (Szepes vármegye, Iglói járás). Az utóbbi motiváció a valószínűbb.
223. **Károly, Károlyi** – apanévi és helynévi eredetű magyar családnevek. Alapszavuk a német *Karl*, jelentése „férfi, fiatalember, lovag". Kialakulhatott az ótörök *karul* madárnévből is, magyar jelentése „karvaly". Mint más keresztnevekből, ebből is családnév lett, melyről településnevet is képezhettek. Ha a településnévhez *–i* magyar képző járul, „onnan vagy oda való" jelentésű fogalommá válik, (Nagy) Károly-i. Ugyanakkor az *–i* képző birtokviszonyt is kifejezhet; Károly nevű személy fia, Károlyé. (Hajdú, 2010, 247-248. o.).
224. **Kasik, Kasnyik** – különböző tartalmú, metaforikus jellegű szlovák családnevek. Kasík jelentése „Kaša/Kása nevű személy fia", amely kaša alapból és a szlovák –ík kicsinyítő képzőből keletkezett. „Az árpadara készítésénél az árpaszemekről először a végeket kell eltávolítani. Ezt a folyamatot sulyokkal vagy törőkkel végezték kölyükben, kölyümalmokban. Ennek a szerkezetnek a szlovák elnevezése „*kašník*" (ejtése kasnyík)" (Majtán, 2005, 232. o.)." Jancsovics Istvánnál (1848, 103.o.) kašník magyar

jelentése „kásamalom”, de kašník a kásamalomban dolgozó ember megnevezése is. Tehát a Kasnyik ragadványnév, mely bizonyos szerkezet nevéből keletkezett, ugyanakkor foglalkozásnév is egyben.

225. **Kasuba** – népcsoportnévi eredetű, jellegzetes szarvasi családnév. Kasubok leszármazottai azoknak a balti szlávoknak, akik a lengyelországi Pomerániában élnek. Valószínű, hogy a Kasuba család Lengyelország területéről érkezett szlovák telepesekkel együtt Szarvasra, és itt a szlovák környezetben asszimilálódott. Valódi neve helyett megkapta a Kasuba ragadványnevet.
226. **Katona** – foglalkozásra utaló magyar családnév, amely a latin *capitaneus* (ejtése kapitaneusz), „nagyságban kiemelkedő” jelentésű szóra vezethető vissza. Alapja az olasz „*cattano*” alak lett. A magyarban kezdetben „helytartó” jelentésű, később „bármely fegyveres testület kötelékébe tartozó személy” (Hajdú, 2010, 251. o.).
227. **Kelemen** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a latin *clemens,* „szelíd, csendes, kedves, jámbor” és az ebből származó *Clemens* keresztnév (Hajdú, 2010, 253. o.). Szlovák megfelelője Klement, régebbi alakja Kliment.
228. **Keller, Keller-Marosi** – foglalkozásra utaló német családnevek. Alapjuk *keller-kelner,* melynek eredeti jelentése „pincemester”. Németek ugyan a 12. századtól vannak jelen Magyarországon, de különösen a 18. századi német telepesek magyarországi érkezésével vált széles körben ismertté a családnév (Hajdú, 2010, 254., 255. o.). A kételemű Keller-Marosi családnév földrajzi jellegű, mely a Maros folyó környékére utal. A Marosi név utalhat a házaspár másik tagjának a családnevére is.
229. **Kemény** – belső és külső tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű magyar családnév. Jelentése „rideg, durva, szigorú, vad” vagy „súlyos”. Apai családnév is, mely tulajdonságra utaló ragadványnév (Hajdú, 2010, 254. o.). Az idézett magyar családnév összefüggésbe hozható a szlovák kameň (ejtése kameny), „kő” köznévvel is, annak kämeň (ejtése kemeny) nyelvjárási alakjával. A szlovák családnevek között jelentős számban fordul elő a Kameň alakú. Jelentése ebben a vonatkozásban ember, aki Červený Kameň vagy Modrý Kameň lakosa (Trencsén vármegye, Vágbesztercei járás, ill. Nógrád vármegye, Nagykürtösi járás).
230. **Kenyeres** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a *kenyér*, melyhez foglalkozásra és tulajdonságra egyaránt utaló *–s* magyar képző járult (kenyer-(e)s. Jelentése „kenyeret sütő”, „kenyeret árusító”, kenyérrel rendelkező személy. A foglalkozást jelentő kenyeres szót már régebben a „pék” váltotta fel. Rokon szlovák szarvasi családnév „párja” a Chlebik (helyesen Chlebík), de az tulajdonságra utaló metaforikus jellegű név. A Kenyeres is tulajdonságra utalhat, amennyiben nagy kenyérfogyasztó, kenyeret szerető emberre vonatkozik.

231. **Kepenyes, Kepenyes-Darida** – foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló magyar családnevek. Jelentésük „valamivel ellátott, ill. valamivel foglalkozó” *–s* képzős, jellegzetes szarvasi családnevek. Alapszó a *köpeny*, mely egy hosszú, ujj nélküli könnyed felöltő. Ehhez járul az említett képző (Kepeny-(e)s). Az idézett magyar családnévnek Szarvason van egy rokon szlovák párja, a Plástyik. (Lásd ott!) Kepenyes-Darida családnév másik tagja a házastársra vonatkozhat.
232. **Kepka** – ragadványnév jellegű szlovák családnév. Expresszív nyelvjárási alak, amely a régi cseh nyelvből került át a szlovákb*a*. Rágalmazó, megszóló tartalomra utal. Alapja *kep*, „öl” köznév, melyhez *-ka* szlovák kicsinyítő képző járul, kep-ka, mint családnév: Kepka. (Čabianske priezviská, 2017, 112. o.)
233. **Kerekes, Kerékgyártó, Kerékjártó** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Kerekes mint foglalkozásnév mára kikopott a szóhasználatból. A német eredetű bognár és a szláv bodnár lépett a helyébe. Újabban a magyar nyelvnek erre a foglalkozásra vannak további kifejezései: kerékgyártó és jés alakja, a kerékjártó. Ez utóbbi alak érdekessége, hogy az összetétel határán lévő *gy* egyes magyar nyelvjárásokban *j*-vé alakult (Hajdú, 2010, 256-257. o.).
234. **Kerepeczki** – helynévi eredetű, *-ský* képzős szlovák családnév. Alapja a *Kerepes* nevű szlovák település, amely ma Budapest része, és ehhez járul a szlovák *-ský* végződés (kerepeš-ský). Alakja viszont arra utal, hogy a Kerepes alaphoz -(c)ký képző járult, Kerepe-(c)ký/Kerepeczki).
235. **Kereszturszki, Kereszturszky** – helynévi eredetű, *-sky, (ejtése -szki)* képzős szlovák családnevek. Alapjuk a *keresztúr* köznév, mely számos település név tagja, ilyen a Rákoskeresztúr. Régen Pest-környéki szlovák falu volt, ma Budapest része. Hajdú szerint (2010, 258. o.) a keresztúr összetett szó (krst, „kereszt” és az úr, „magas méltóságú, nagyhatalmú férfi”), jelentése „a kereszt ura”. Mivel ezt a szóösszetételt sok templomcím tartalmazta, a templom mellé épült település nevébe is belekerült. Ilyenek: *Hostie/Keresztúr* (Bars vármegye, Aranyosmaróti járás), *Križovany nad Dudváhom*/ Keresztúr (Pozsony vármegye, Nagyszombati járás), *Palárikovo/Keresztúr* (Nyitra vármegye, Érsekújvári járás), stb. A Kerestúrsky szlovák alak magyar megfelelője Keresztúri.
236. **Kergyik** – ismeretlen tartalmú családnévnek tűnik, nagy valószínűséggel szlovák eredetű. Erre utal az *–ík* szlovák kicsinyítő képző. Tótkomlóson ismert a *Kergyó* családnév, ha összevetjük a *Kergyik* szarvasi családnévvel, megállapítható a közös szótő, a Kergy-. Amennyiben a Kergy tőhöz *–ík* szlovák képző járul, kergyík alak keletkezik, melynek sem a szlovák sem a magyar nyelvben nincs értelme. Viszont kétnyelvű környezetben születhet olyan fogalom, amely a két nyelv ismeretében értelmet nyer. Figyelembe véve a zöngésség szerinti hasonulás és a szlovák kiejtés szabályait, a

kergyik szó mögött rejtőzhet kertyík is, amely két tagból áll, a magyar *kert* főnévből és –ík szlovák kicsinyítő képzőből. Kiejtésben ezzel analóg egy másik, alföldi szlovákok közt ismert kifejezés: a sajtruha. Ez házi szőttes, amit a múltban sajt- és túrókészítésnél használtak, azon keresztül csurgatták le a savót. Szlovák kiejtés szerinti elnevezése *sajtruha.*

237. **Kertész** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *kert,* magyar köznév, melyhez *–ész* foglalkozásnévképző járult (kert-ész). Jelentése: „kert gondozásával megbízott személy". Szakember, aki virágok, zöldségfélék, gyümölcsfák és más haszonnövények termesztésével, szaporításával, nemesítésével foglalkozik.

238. **Kinyik** – ismeretlen eredetű és jelentésű családnév. Egyelőre sem a magyar ki- előképzővel sem a szlovák –ík kicsinyítő képzővel nem sikerült értelmes fogalmat alkotni. Talán összefüggésbe hozható a szlovák nik, nikto, „senki" jelentésű névszókkal vagy a magyar nyikkan igealakkal.

239. **Kis, Kisalbert, Kisgyurka, Kiss, Kiss-Antal, Kiss-Horváth** – külső, testi tulajdonságra utaló török eredetű magyar családnevek. Kiči (ejtése kicsi) jelentése „nem nagy", ill.„fiatal". Családon belül ma is használatosak ezek a fogalmak személyek megkülönböztetése céljából. (Pl. a kis Pali; nagy Pali, az apa; öreg Pali, a nagyapa). A kételemű családnevek értelmezése szerint a Kisgyurka a fiatal Gyurkát jelentheti, a Kiss-Antal termetre, a Kiss-Horváth nemzeti hovatartozásra utalhat. Egyes magyar nyelvjárásokban a *kiss* szó hosszú mássalhangzóval ejthető (Hajdú, 2010, 262. o.). Mivel a Kis/Kiss (Nagy és mások) nagyon frekventált családnevek, sok belőlük a kételemű. Ez a jelenség a megkülönböztetést szolgálja.

240. **Kisuczki, Kiszuczky** – helynévi eredetű szlovák családnevek, melyek nagyobb tájegységre utalnak. Az alapszó egy folyó neve (Kysuca, ejtése Kiszuca), ebből keletkezett *Kisuce/"Kiszuca"* földrajzi táj Szlovákia északnyugati részén. Ehhez járult a *–ský/-szki* szlovák képző (kysuc-ský). Azonban kiejtéskor az összetétel határán lévő –c+s (c+sz) mássalhangzópáros összeolvad és c/cz lesz belőle (kysu-(c) ký). A Kisuczki alak elírás eredménye lehet.

241. **Kiszel, Kiszely, Kiszely-Peres** – ragadványnév jellegű szlovák családnevek, melyek tulajdonságra utalnak. A *kysel'* köznévnek több jelentése van, általában savanyú levesfélét jelent. Közép-Szlovákiában krumplis, káposztás stb. „savanyúleves", amit rántással sűrítenek be, Nógrád megyében „savanyú káposztából készült leves", Szepességben „savóból és lisztből készült étel" (2015, 113. o.). Kysel' a híres csabai disznótoros leves is, melybe hátgerinc mellett abált belsőségeket, vesét, szívet és agyvelőt is tesznek. Az idézett családnevek kiejtésbeli problémákat is felvetnek. Szlovák környezetben a Kiszely családnevet lágy l'-lel ejtik. Mivel a magyar nyelv nem ismeri az l' mássalhangzót, általában kemény párjával, l-lel ejtik (Kiszel),

mások Kiszelinek. A kételemű családnév jelentése: az a Kiszely, aki pereskedett valamiért, tulajdonságra utaló családnév.

242. **Kita, Kitajka** – tipikus szarvasi szlovák családnevek. Hvozdik, J. szerint (1937, 414., 415. o.) a kyta szónak több jelentése van: „hajdísz vagy konty", bokréta, virágcsokor", „kender vagy lenköteg". Kitajka pedig „bojt" jelentésű. Metaforikus szlovák családnevek, melyek tulajdonságra utalnak.

243. **Kituljak, Kitulják** – jellegzetes szarvasi szlovák családnevek. Eredetük és jelentésük egyelőre bizonytalan. Magyarázhatók *kytla* szóból (Hvozdik, 1937, 339. o.), „alsó szoknya", ill. férfiaknál kabát, „kis kabát, kabátka", ill. „ujjas", „zubbony" (Hvozdik, 1937, 325. o.). Kituljak tehát az a személy lehet, aki ezeket viseli.

244. **Klimaj, Kliment** – apanévi eredetű szlovák családnevek. A latin *Clemens* keresztnévből keletkeztek, jelentésük „szelíd, csendes, kedves, jámbor" (Hajdú, 2010, 253. o.). Irodalmi alak a Klement, magyar megfelelője: Kelemen. Kliment viszont a régebbi, de gyakrabban használt alak. Ennek rövidült alakjából (Klim-) és *–aj* képzőből alakult a Klimaj családnév (Klim-aj).

245. **Kmetykó** – tisztségre, társadalmi helyzetre utaló szlovák családnév. Alapja a szlovák kmeť, amely az összes szláv nyelvben ismert. A latin *comesből* keletkezett, jelentése „királyi kíséret tagja". Azon kívül különböző magas rangok megnevezésére is szolgál. A szlovák nyelvben is több jelentése volt. Időrendben „paraszt (földműves)", „gazda", birtokkal rendelkező személy, „bíróság laikus ülnöke", „idős ember", „idős, tapasztalt, tiszteletre méltó személy", „öregek tanácsának tagja" stb. Az idézett családnév *kmeť* alapból és *–ko* kicsinyítő képzőből áll, jelentése: „Kmeť nevű személy fia".

246. **Kmotrica** – rokonsági kapcsolatra utaló szlovák családnév, jelentése komaasszony, keresztanya, szülőanyát helyettesítő nő a gyermek keresztelésénél. Régies alak, helyette ma kmotra közszó a használatos. Jelentésük „komaasszony". Az idézett alak *kmotra* alapból és *–ica* képzőből keletkezett, kmotr-ica.

247. **Kocsis** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a *kocsi* melléknév, amely a Komárom megyei Kocs község nevéből származik. Ugyanis ott kezdték készíteni azt a könnyű, lóvontatású és személyszállításra is alkalmas szekeret, amit kezdetben kocsi szekérnek neveztek. Idővel a jelzős szerkezetből lemaradt a szekér szó, a kocsi jelző főnevesült. A foglalkozásnév kocsi szóból és „valamivel foglalkozó" jelentésű *–s* képzőből keletkezett (kocsi-s).

248. **Kohut, Kohút** – metaforikus jellegű szlovák ragadványnevek. Kohút, „kakas" metafora, amely bizonyos tulajdonságokra utal, melyek emberekre is átvihetők. A Kohút alak az irodalmi, a másikról figyelmetlenség miatt maradhatott le az ékezet, de az *u* magánhangzó rövidítése tudatos is lehetett, hogy elfedje átvitt értelmű jelentését.

249. **Kollár** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Alapja a szláv *kolo,* „kör, kerék” jelentéssel, melyhez az *–ár* képző járult (kol-ár). Kolár az irodalmi, magyar megfelelője „bognár”, olyan szakember, aki fából kocsikerekeket és más, kocsihoz szükséges alkatrészeket készít.
250. **Kolompár** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a bajor-osztrák *klompfer,* „bádogos” jelentésű szó. Szlovák elnevezése *klampiar*. Kolompár, a bádogos, olyan szakember, aki bádogból különböző tárgyakat készít, esetleg javítja azokat. Ma a mesterség neve *bádogos*.
251. **Koltai** – helynévi eredetű magyar családnév. Hajdú, M. (2010, 269. o.) a görög *Nikolausz* keresztnévből vezeti le. Szláv nyelvekben az eredeti alak eleje csonkult, a vége rövidült (Ni-*kol*- aus), így a *kol* alaphoz járult a szláv *–ta* kicsinyítő képző (kol-ta). Ebből a magyar nyelvben településnevek keletkeztek, mint pl. Kolta (Komárom vármegye, Érsekújvári járás), belőlük *–i* képzővel helynévi eredetű családnevek képződtek.
252. **Komár, Kómár** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnevek. De keletkezhettek településnevekből is. Magyar jelentésük szúnyog, pl. „olyan sovány, mint a szúnyog”, vagy „olyan vékony hangja van, mint a szúnyognak” stb. Számba jöhető településnevek: Komárov, Pozsony/Bratislava része (Pozsony vármegye), Komárov (Szepes vármegye, Bártfai járás), Komárovce (Abaúj vármegye, Kassai járás) és Sobrance (Komárovce településrész, Ung vármegye, Szobranci járás). A Komár alak az irodalmi, a másik vagy figyelmetlenség eredménye, vagy a név tartalmának elfedése céljából módosult.
253. **Komlós, Komlósi, Komlovszki, Komlovszky, Komlovszky-Szvet** – helynévi eredetű magyar és szlovák családnevek, melyek arra utalnak, hogy a név viselője „onnan vagy oda való”. *Komlós* végződés nélküli családnév, mivel alakja megegyezik valamely Komlós nevű település nevével. Békés megyében ezt a családnevet általában Tótkomlós nevéhez kapcsolják. Szlovák elnevezése Slovenský Komlóš (ejtése Szlovenszkí Komlós) . Ezt nevük is bizonyítja. Példák erre az idézett családnevek. A magyar Komlósi alak -*i*, a szlovák Komlovszky pedig -*ský* képzős. A település „névadója” Komló, amely hajdan vadon termett a környéken. A név helyes alakja a szlovák helyesírás szabályai szerint Komlóšsky. A Komlovský névvel kapcsolatosan felmerül néhány érdekes nyelvészeti kérdés. Pl. hogyan történik egyes szlovák szavak, nevek, végződések, hangok, stb. rögzítése a magyar nyelvben. A Paľko, Janko -*ko* kicsinyítőképzős alakja szláv/szlovák eredetű. A Palkó, Jankó -*kó* képzős alakja magyar hatást mutat. Hasonló eset az Ondrejov tótkomlósi családnév is, amely birtokviszonyt kifejező -*ov* végződésű (magyar jelentése Ondrej-é). Magyarosított alakja Ondrejó (az -ov végződés helyébe -*ó* került). Palov szarvasi családnévre esetében ez a tendencia még nem érvényesült. Az említett Ondrejó alakváltozás ellentéte a Komlovszky szarvasi családnév. Komlós vadon termő komló nevéből

kapta nevét, melynek szóvégi magánhangzója -ó. A családnevet alkotó személy az *-ó* magánhangzó mögött a szlovák *-ov* birtokjelet vélte felfedezni, ezért a *Komló* helyett *Komlov* alakot alkalmazta (Komlovszký/Komlovszki). Az alak képzése nem a nyelv szabályai szerint történt, attól az adott családnév alakja hivatalo

254. **Koncsek** – tulajdonságra utaló szlovák családnév. Alapja *koniec*, „vég" (valaminek a vége) köznév. Ebből alakult ki szlovák *-ček* kicsinyítőképzős alak (kon-ček). Alföldi szlovákok ezt končok alakban használják. Jelentése „valaminek az utolsó, szélső része" (ilyen hely, ilyen befejezés), valaminek az utolsó fázisa, a vég, a pusztulás, stb.
255. **Kondacs** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Alapszava konda magyar köznév „sertéscsorda" jelentéssel. A ragadványnév szláv eredetű, mivel a csorda črieda szóból keletkezett (ejtése csrieda). A *konda* alaphoz foglalkozásra utaló magyar *-s* képző járult (kond-(á)s), amely a szlovák nyelvben *-č* (-cs) végződéssé alakult. A ragadványnév idővel családnévvé vált. Az idézett családnév Szarvason igen gyakori, ami egyrészt arra utalhat, hogy a Kondacs-családokban bőséges volt a gyermekáldás. Másrészt, hogy a letelepedett Kondacsokból is több lehetett. Múltban a sok fiúgyerek jelentős munkaerőt jelentett, amire nagy szükség volt a nagy határ művelése szempontjából.
256. **Konyecsni** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja a *koniec*, „vég" köznév, melyből *-ný* (ejtése -ní) képzővel melléknév keletkezett. A Konečný mint családnév főnevesült, tulajdonnévi funkciót kapott. Jelentése „aki valaminek a végén lakik, utána már nem lakik senki". Ez lehetett saját családneve mellett ragadványneve annak a személynek, aki az utca vagy a település végén lakott. Idővel a ragadványnév állandósult, és az lett a hivatalos, öröklendő családnév.
257. **Kopcsjak** – helynévi eredetű szlovák családnév nyelvjárási alakja. Alapja a kopec, „domb" köznév. Ehhez járul az -iak képző, kop-(č)iak. De Kopcsjak lehet az a személy is, aki Kopčany településre való vagy ottani születésű (Nyitra vármegye, Szakolcai járás) vagy Zemplínske Kopčany (Zemplén vármegye, Nagymihályi járás).
258. **Korbel, Korbely** – tulajdonságra utal, metaforikus jellegű szlovák családnevek. Korbeľ egy speciális, füles, fedővel ellátott fapohár (serleg, kupa), melyből a múltban általában bort vagy sört ittak (Hvozdik, 1937, 366. o.). Jancsovics szótárában (1848, 113) faserleg a magyar jelentése. Kiejtés szempontjából problematikus a Korbely név (szlovák nyelven Korbeľ, magyar nyelven Korbej vagy Korbel).
259. **Korcsog, Korcsok** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Alapszavuk a *korec* szó, ami régi űrmérték, amit kezdetben fakéregből készítettek (kôra-kéreg), tartalma változó, általában mint-

egy 60 liter, ill. olyan terület, melyre egy mérőre való vetőmag kellett (mintegy fél hold). Korcsok alak *korec* alapból és *-čok* szlovák képzőből keletkezett (kor-čok). A *–čok* képző alföldi, középszlovák nyelvjárási alak, irodalmi a *-ček* (korček). Korcsog zöngésség szerinti hasonulás eredménye. Korčok szónak vannak további jelentései, pl. olyan edény elnevezése, melyet omlós, porhanyós és szóródó anyagok szedésére használnak (KSSJ, 1987, 162-163. o.), vagy gatyamadzag (Synčok, 2000, 117. o.), továbbá szék, „korcový stolec", olyan támla nélküli ülő alkalmatosság, melynek ülőkéjét csuhéból készült fonattal vontak be. Eredetileg ez lehetett az a fonat, amellyel annak idején területet mértek.

260. **Korim** – bizonytalan eredetű szlovák családnév. *Koriť* valamint *koriť sa*, „megaláz vagy megalázkodik" igealakok valamelyikéből keletkezhetett. Valószínűbb azonban, hogy a *korím sa,* „megalázkodom" egyes szám első személyű igéből sa (ejtése sza) szlovák visszaható szócska elhagyásával keletkezett. A szlovák telepesek vallásosak voltak, nagyon ragaszkodtak evangélikus hitükhöz. Bűneiket nyilvánosan vagy otthoni magányukban gyónták, ilyenkor ismételgették *korím sa* formulát. Idézett családnév lehet még származási helyre utaló és apanévi eredetű is. Keletkezhetett *Kuřim* régi keresztnévből, *Kurima, Kurimany* településnevekből. (Sáros várme-gye, Bártfai járás, ill. Szepes vármegye, Lőcsei járás) (2017, 104. o.).

261. **Korompai** – helynévi eredetű, -i képzős magyar családnév. Alapja *Krompachy*/ Korompa szlovákai település neve (Szepes vármegye, Iglói járás). *Korompa* alapból, és „onnan vagy oda való" jelentésű *-i* magyar képző hozzájárulásával keletkezett: Korompa -i.

262. **Koszta, Koszti** – apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Alapjuk lehet a *constans* latin szó, jelentése „szilárd, állandó", ill. az ebből származó *Constantinus* keresztnév. A szláv nyelvekben ebből származhat a Koszti egyéni és családnév, mely úgy alakult ki, hogy a Constantinus keresztnév Const alakra rövidült, majd a Const kivetette az n-t, Cost, majd megkapta az -i birtokragot (Koszti, Koszté jelentéssel), jelentése Koszt (Konstantín) nevű személy fia (Hajdú 2010, 278. o.). Az idézett családnevek alapja lehet még a szlovák *kosť* (ejtése koszty), „csont" köznév is, mely a név rögzítése során elveszítette lágyítójelét. Amennyiben a ragadványnév külső tulajdonságra utal, jelentése „sovány, csontos" személy.

263. **Kovács, Kovácsik, Kováts** – *Kovács* - foglalkozásra utaló, szláv eredetű családnév, melyet a magyar nyelv is azonos tartalommal magáénak tart. Mindegyik szláv nyelv alapszókincsébe tartozó fogalom (Hajdú, 2010, 279. o.) Azon felül *kov-* az alapja fémek megmunkálására irányuló cselekvést jelölő szláv igealakoknak, a szlovák *kov* köznév a fém magyar megfelelője. *Kovácsik* egyértelműen szlovák családnév (ezt a végződés dönti el). A Kovácsik név a Kovács –ik kicsinyítőképzős alakja. Jelentése „Kovács nevű személy fia". *Kováts* családnév írásmódja alapján egyértelműen magyar név, a magyar nyelvben a *-cs* másik alakja a *-ts* (Kováts).

264. **Kozák** – népcsoportra, foglalkozásra utaló szlovák és magyar családnév. A kozák tagja, később utódja azoknak a telepeseknek (doni kozákoknak), akiknek a feladata volt az orosz haza védelme (besorolása népcsoportnév). Kozák a neve a lovas katonaként szolgáló szabad parasztnak is (kategóriája foglalkozás). Ezen felül kozák a neve egy fogyasztható gombafajtának is (KSSJ 1987, 165. o.). Az idézett családnév nagy valószínűséggel a doni kozákokhoz, szabad paraszt fogalomhoz köthető.
265. **Kozma Kuzma** – apanévi eredetű magyar, szláv/szlovák és román családnév (*Kozma, Kuzma, Cosma)*. A görög „rend, fegyelem, dísz, ékesség" jelentésű *koszmász* szóból vezethetők le. Keresztény világban a latin *cosmas* forma terjedt el és különböző alakú személynevek keletkeztek belőle (Hajdú 2010, 280. o.).
266. **Kozsuch** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű szlovák családnév. Jelentése „prémből készült vagy prémmel bélelt bunda, kabát". Aki ilyen bundát készített vagy viselt, a közösségétől megkaphatta a *Kožuch* ragadványnevet, amely aztán öröklődő családnév lett. Kozsuch ragadványnevet kaphatott az a személy is, aki *Kožuchov* (Zemplén vármegye, Terebesi járás) vagy *Kožuchovce* (Sáros vármegye, Sztropkói járás) településről érkezett Szarvasra. Ebben az esetben az adott település neve rövidült, képző nélküli alakja lett az illető személy ragadvány-, majd családneve.
267. **Krajcsi, Krajcsóné, Krajcsovicz, Krajcsovics** – foglalkozásra utaló szlovák családnevek. Alapszavuk a régies *krajčí* (ejtése krajcsí), amely az ószláv *krojiti (vág, szel, metsz) alapból fejlődött ki. Ugyanis a posztót előbb vágni, „szabni" kellett, és csak utána varrni. A *Krajcsi* alak a régies Krajčí szóból, a szóvégi -í rövidülésével, *Krajcsó (*né) pedig a Krajčo irodalmi alakjából (magyar hatás eredményeként) keletkezett. *Krajcsovicz / Krajcsovics* családnevek különös figyelmet érdemelnek. Az -ovic, -ovič képzőkkel alkotott foglalkozásnevek a családhoz mint egységhez való tartozásra utalnak. Lehetnek egyaránt szlovák és horvát eredetűek. Az idézett képzők a régebbi szlovák nyelvből is ismertek. A horvátok a 16. században törökök elől menekülve kerültek a nyugatszlovák vidékre.
268. **Král** – azaz *kráľ*, „király" valakihez tartozásra, vagy tulajdonságra, vagy helynévi eredetre utaló szlovák családnév. Az ógermán eredetű *kerl*, „férfi, fiatalember, lovag" jelentésű szóból ered. A francia nyelvben *Karl* alakban keresztnév lett, majd Nagy Károly neveként, főnévi funkcióban, jelentése „uralkodó" lett. Az uralkodó mellett a Király nevet azok is megkaphatták, akik a királyi udvarában vagy birtokain dolgoztak. Király név ragadványnév is, amennyiben valaki belső és külső tulajdonságaival (gőg, beképzeltség, ill. királyra jellemző ruházkodás) az uralkodót utánozza. A valamikori Gömör vármegyei Rimaszombati járásban létezik Kráľ nevű település. Az onnan elszármazott telepes Szarvason saját családneve helyett megkaphatta

ragadványnévként Kráľ nevet, ami végződés nélküli családnév, mert megegyezik az adott település elnevezésével (Hajdú, 2010, 261. o.). Kráľ családnévvel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy Szarvason élt és pedagógusként dolgozott Janko Kráľ szlovák költő dédunokája. Nevezett költőt szlovák Petőfiként tartja számon a szlovák irodalom.

269. **Králik, Králiková** – apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló vagy helynévi jellegű szlovák családnevek. Hajdú M. (2010, 285. o.) az ógermán *kerl* szóból eredezteti a Králik családnevet is. Ebből keletkezett a szlovák kráľ és a magyar király alak (apanévi eredet). Hvozdzik J. szótárában (1937, 382. o.) *králik* címszó alatt több meghatározás is található: fiatal, kis király, házinyúl, ökörszem, aranyvirág és öntött fémcipő (valós és metaforikus tulajdonság). Králik családnév keletkezhetett még településnévből is (*Králiky*, Zólyom vármegye, Besztercebányai járás). Králiková családnév magyar megfelelője Králikné. Lásd még a Král címszót is!

270. **Krátki, Krátky** – külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák családnevek. A *krátky* melléknév magyar jelentése rövid. Egyik értelmezése „kicsi terjedelmű", ellentéte a „hosszú", a másik „rövid időtartamú". Az idézett családnevek „kicsi, alacsony" személyre vonatkozhatnak.

271. **Krecsmarik, Krecsmarik-Timár** – foglalkozásra utaló szlovák családnevek, amelyek a szlovák *krčmár*, „kocsmáros" jelentésű szóból keletkeztek -ik szlovák képző hozzájárulásával. Krecsmarik jelentése „Krecsmár nevű személy fia". A szókezdő szótag vagy német vagy magyar hatást mutat, ugyanis mássalhangzó-torlódás feloldására utal a betoldott *e* magánhangzó (Krcsmarik helyett Krecsmárik). A Krecsmarik-Timár családnév jelentése, hogy a Krecsmarik vagy tímár foglalkozású volt, vagy valamelyik ágról Timár családból származhatott.

272. **Kriska** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a görög „fölkent, Messiás" jelentésű *Chrisztosz* név latinosított melléknévi formája, *Christianus*. Jelentése „Krisztushoz tartozó". Ebből rövidüléssel keletkezett a *Krisz-Kris-* alak, amelyhez *-ka* kicsinyítő képző hozzájárulásával Kriska családnév lett (Hajdú 2010, 287 – 288. o.). Az idézett családnév levezethető még a kríž/"kereszt" szóból is, akkor metaforikus jellegű és tulajdonságra utalóvá válik. Szlovák nyelvben kriska szónak több jelentése ismert 1. jellegzetes agancsokkal rendelkező őzbak 2. olyan ló, amely keresztbe rakja lábait 3. bizonyos szemhibával rendelkező ember (aki keresztbe néz).

273. **Krivik** – szlovák *-ík* képzővel ellátott testi tulajdonságra utaló ragadványnév. Alapja a *krivý* melléknév „sánta" vagy „nem egyenes" jelentéssel. Átvitt értelemben „hamis, álnok, valótlan, téves".

274. **Krivjanszki** – helynévi eredetű, *-sky* képzős szlovák családnév. Több település nevéből is származhat. Ezek: *Krivá* (Árva vármegye, Alsókubini járás), Krivany (Sáros vármegye, Szabinói járás), *Krivé* (Szepes vármegye, Bártfai járás), *Slovenské Krivé* (Zemplén vármegye, Homonnai járás) és *Uličské Krivé* (Zemplén vármegye, Szninai járás).

275. **Krizsán –** apanévi vagy helynévi eredetű családnév, úgynevezett lakosságnév. A görög *Chrisztosz*, „Messiás" jelentésű név az alapja, amely a latin nyelvben *Christianus* formát kapott, jelentése „Krisztushoz tartozó". A szláv nyelvek Kris - Krizs- rövidült alakjait vették át és „valakihez tartozó", „valamivel ellátott" jelentésű *-an* képzővel látták el és Krisan, ill. Krizsan alakban családnév lett. A román nyelvben is létezik hasonló alak, amely Cris, „Kőrös" folyó nevéből és -án képzőből keletkezett (Cris-án). (Hajdú, 2010, 288. o.)
276. **Krizsánszki, Krizsánszky** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alapjuk a görög *Chrisztosz,* „Messiás" jelentésű név, amely latin nyelvben *Christianus* formát kapott, jelentése „Krisztushoz tartozó". Szláv nyelvek ennek *Kris-, Krizs-* rövidült formáit vették át, *-an* képzővel látták el, és előbb családnévként, majd településnévként használták. Az idézett családnevek levezethetők még *kríž*, „kereszt" szóból is. Első lépésben *Krizs-* alaphoz járul az -an lakosságnévképző (Krizs-an), majd ehhez a-sky/-ský (ejtése -szki/-szký) melléknévképző (Krizs-an-ský). Szóba jöhető települések: *Kríže* (Sáros vármegye, Poprádi járás), S*vätý Kríž* (Liptó vármegye, Liptószentmiklósi járás), *Svätý Kríž, Nová Dedina* település része (Bars vármegye, Lévai járás), Považská Bystrica *Svätý Kríž település része (*Nyitra vármegye, Vágújhelyi járás), *Žiar nad Hronom Svätý Kríž* település része (Bars vármegye, Garamszentkereszti járás).
277. **Krnák** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Egyaránt vonatkozhat emberre, állatra, fára és gyümölcsére, aki / amely lehet abnormálisan kicsi, fejletlen, csökevényes, átvitt értelemben mentálisan elmaradt. Tótkomlóson krnáč („krnáča") a szőlő egyik nyelvjárási elnevezése. Ugyanakkor helynévi eredetű lakosságnév is, amennyiben a név viselője *Krná* településre való (Nógrád vármegye, Poltári járás). Ebben a vonatkozásban a ragadványnév településnévből és *-ák* képzőből keletkezett (Krn -ák). Az -ák képzős családnevek expresszív jellegűek és ritkák (Majtán 2006, 91. o.).
278. **Krsnyák** – tulajdonságra utaló, *-ák* képzős szlovák ragadványnév. Jelentése „balog, balkezes, ügyetlen, esetlen, nehézkes" (Hvozdzik 1937, 396.o.). Jancsovics I. szerint *Kršňjak* jelentése „balkezű" (1848, 121. o.)
279. **Kudlák –** külső, testi tulajdonságra utaló, -ák képzős szlovák családnév. Jelentése „borzas, bozontos, szőrös" (Hvozdzik 1937, 402. o.). Jancsovics szerint a kudlák jelentése ugyancsak „bozontos". (1848, 122. o.)
280. **Kugyela, Kugyelka** – *Kúdeľ* (ejtése szlovák nyelven kúgyeľ), „fonáshoz előkészített len- vagy kenderrost csomó". Ezek a családnevek metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnevek, alföldi szlovák nyelvjárási alakok, különösen a szarvasi szlovák nyelvjárásra jellemzőek. A név első viselőjére a kender vagy a len feldolgozásával kapcsolatos valamelyik folyamata vagy annak az eredménye lehetett jellemző, pl. haja, mint a kenderkóc, állandóan fésülte haját és egyebek. Kugyelka jelentése „Kugyela

nevű személy fia“. Jancsovics szerint (1848, 122. o.) kúdeľ magyar jelentése „kócz“. A múltban ebből fonták az asszonyok a fonalat.

281. **Kulasák** – metaforikus jellegű, *-ák* képzős, tulajdonságra utaló szlovák ra gadványnév. Alapja *kuľaša* (ejtése kuľasa) nevű étel „lisztes kása, lisztes pép“ jelentéssel, amit főleg Árva vármegyében fogyasztottak. Ilyen étel fogyasztása Alföldön különlegességnek számított, ezért -ák képzős a családnév. Ugyanis az -ák képzős nevek expresszív jellegűek. számuk igen alacsony (Majtán 2006, 91. o.).
282. **Kulcsár** – szláv eredetű, foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a szláv ključ, szlovák nyelven kľúč, „kulcs“, melyhez -ár magyar képző járult (Kulcs -ár). Eredeti jelentése „nagyobb gazdaságban az éléstár, a pince felügyeletével megbízott személy volt. (Egyedül neki voltak kulcsai ezekhez)
283. **Kulik** – valójában a *kulík,* jelentése „lile nevű vizi madár“ (zool. Charaidrius dubius). Ennek alapján elmondható, hogy a név ragadványnév jellegű szlovák családnév, amely madárnév jelképpel bizonyos emberi tulajdonságokra utal. A kulík madárnév nem tévesztendő össze a kulich, „bagoly“ madárnévvel. Ugyanis sok ember nem tudja kiejteni a szlovák *ch* mássalhangzót, azt *k*-val helyettesíti.
284. **Kun, Kunos** – a kun népcsoport, amely annak idején a mai Nagykunság, ill. Kiskunság területén telepedett le. Az idézett két családnév tehát népcsoportra és tulajdonságra utaló két magyar családnév. A kun köznév török eredetű, jelentése „sárga, világosbarna népcsoport.“ A kunos jelentése „kunszerű“, ugyanis olyan, aki beszéli a kun nyelvet, úgy öltözködik, viselkedik, mint a kunok. (Hajdú, 2010, 289. o.).
285. **Kunstár** – német eredetű, *-ár* képzős szlovák ragadványnév , amely belső tulajdonságra utal. Kumst, azaz „tréfa, ötlet“, „ügyesség, jártasság, művészet is“, egyben „érdekes, ügyes darab“. A *kumstár* tehát az a személy, aki mellett nem lehet unatkozni, állandóan tréfálkozik, ötletel. Jancsovics szerint a kunst magyar megfelelője a „mesterség“. Az idézett nevet kiejtés alapján rögzítették: Kumstár helyett Kunstár. (m – n, kiejtés helye szerinti részleges hasonulás.)
286. **Kupecz** – foglalkozásra utaló szlovák ragadványnév. Jelentése „vevő, vásár-ló”. Régen *kereskedő, kalmár* volt az elnevezése. (Kalmár német eredetű szó, szlovák jelentése „kramár”, magyar megfelelője „szatócs”.) Jancsovics szerint (1848, 123. o.) „kereskedő”. Megint mások szerint kupec az a vásárló és eladó egyben, aki ezt a tevékenységet jelentős nyereséggel gyakorolja. Ebből származik a szó negatív jellege.
287. **Kurlik** – tulajdonságra utaló, *-ík* képzős szlovák családnév. Alapja *kúriť* (ejtése kúrity) cselekvést jelentő szó, jelentése „füstöl, dohányzik” (Hvozdzik 1937, 407. o.). Emellett a szótár közöl egy cseh nyelvű *kuřlák* (ejtése kurzslák), „fajčiar (ejtése fajcsiar), „dohányos” jelentésű köznevet is, amely jelentésében megfelel Kurlík szlovák családnév tartalmának.

288. **Kurucz** – valahová, valakihez tartozásra vagy tulajdonságra utaló, latin eredetű magyar és szlovák családnév, jelentése „kereszt”. Eredetileg a keresztes háborúk katonáinak az elnevezése volt, majd a 17 – 18. századi magyarországi rendi felkelések résztvevőit kurucoknak (a másik oldalt labancoknak) nevezték (Hajdú 2010, 289. o.). Lásd még a Labancz címszót. Mivel a rendi felkelések azokon a vidékeken zajlottak, ahol szlovákok és ruszinok is éltek (és ma is élnek), a magyar lakosságon kívül ők is részesei voltak az eseményeknek. Bizonyíték erre az ismert kuruc nóta, a Csínom Palkó, Csínom Jankó. Ugyanis egy szlovák nóta mintájára keletkezett, melynek szövege így kezdődik:
K činom Paľko, k činom Janko… Magyarul: Cselekvésre/tettekre (fel), Paľko, cselekvésre/tettekre (fel), Janko… A szlovák „k činom” igei alakból fordítás során magyar indulatszó keletkezett.
289. **Kusnyar** – foglalkozásra utaló szlovák családnév, régies és nyelvjárási alakja a *kušňjar* (ejtése kusnyjar, ebből keletkezett az idézett *kusnyar*). Az eredeti a *kušnier* volt, ma *kožušník* (ejtése kozsusnyík) a hivatalos. Jelentése „szűcs”, aki szőrméket, prémeket dolgoz fel, belőlük ruházatot, ruházati kiegészítőket készít.
290. **Kuszi** – tulajdonságra utaló szlovák családnév, főnevesült melléknév. Jelentése „nem teljes, nem egész, csonka, hiányos, még nem befejezett”. Szlovák alakja *kusý* (ejtése kuszí). Ilyen néven szerepel ismert szlovák közéleti személyiség.
291. **Kutas** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava kút, melyhez „valamivel foglalkozó”, „valamivel rendelkező, valamivel ellátott” jelentésű -*s* képző járul, (kut -(a) -s). A különböző szótárakban azonban a kutas szó önmagában nem fordul elő, csak mint kútásó, kútfúró, ill. mint pl. településnév egyik tagja (kúttal rendelkező földrajzi hely). Kutas lehet tehát olyan szakember, aki a múltban kutakat ásott, aki ma kutakat fúr, aki kúttal rendelkezik. A kutas mint fogalom összefüggésbe hozható a primitív bányászattal is, ugyanis az ércek keresésének, kutatásának szlovák elnevezése „kutanie”, azaz: keresés, kutatás.
292. **Labancz** – tulajdonságra vagy valahová tartozásra utaló szó, melyet a magyar és a szlovák nyelv egyaránt ismer. Labanc a megnevezése azoknak a császári katonáknak, akik a rendi felkelések idején az osztrákok oldalán harcoltak. Ragadványnevüket külső megjelenésükről, libegő ruhájukról, lobogó parókájukból kaphatták. Lásd még a Kurucz címszót.
293. **Laczi, Laczkó, Laczó, Laczy** – szláv eredetű, apanévi családnevek. Alap a *vlad* és a *(szláva),* „hatalom és dicsőség” szavakból keletkezett szláv *Vladislav* (ejtése Vladiszlav) keresztnév. Ebből keletkezett a magyar László és a szlovák Ladislav. Az idézett családnevek a Lacz- rövidült alakból, és különböző szlovák és magyar képzőkből keletkeztek: Lacz -*i,* Lacz -*ko* / Lacz-*kó*, Lacz -*o* / Lacz-*ó,* Lacz -*y*, (a szóvégi -ó magyar hatást jelez). Az

idézett családnevek közül kettő helynévi eredetű is lehet. Az egyik *Laczkov* szlovák településnévből keletkezett, magyar elnevezése Laczkó (Hont vármegye, Korponai járás), a másik *Lacková* / Laczkófalva (Szepes vármegye, Ólublói járás). Lásd még a László címszót is.

294. **Ladnyik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapszava bizonyos növény szlovák elnevezése, *ľadník* (ejtése ľadnyík, palatalizált, lágy l), magyar megfelelője tönköly, amely olyan növény, melynek egyes fajtáit élelmiszerként termesztenek (botanikai neve: Vicia).
295. **Lajtos** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *lajt*, hosszúkás, hordó alakú edény, felül széles szájjal, amelyben jármű segítségével vizet vagy más folyékony anyagot szállítanak. Az idézett családnév „valamivel foglalkozó" jelentésű, -*s* képző hozzájárulásával keletkezett (lajt-(o)s).
296. **Lakatos** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a magyar *lakat* szó, melyhez „valamivel rendelkező, valamivel foglalkozó" -*s* képző járult, lakat -(o)s. Szlovák megfelelője *zámočník*, mely a „lakat", „zámka, zámok" alapból keletkezett. A lakatos eredetileg olyan szakember volt, aki zárakat, lakatokat gyártott vagy javított. Mára tevékenységi köre jelentősen kibővült.
297. **Lakomecz** – szlovák eredetű ragadványnév. Jelentése „személy, aki sóvárog, áhítozik, vágyódik valami után", vagy „fösvény, kapzsi, zsugori" ember. Régebben a szlovák nyelvben volt egy harmadik értelmezése is a szónak, aki „éhes valamire", vágyódik valamilyen étel után. Feltételezhetően ez a három motivációs alap egyike volt a családnév keletkezésének alapja (Hvozdzik 1937, 419. o.).
298. **Laluska** – külső (testi) tulajdonságra utaló ragadványnév. Jelentése *lalok*, „lebeny", kerek vagy ovális alakú képződmény egy élőlényen vagy annak testrészén. Pl. házi baromfi lebenye. Szincsok György (2000, 129. o.) ľaľuška címszó alatt alsótarajként értelmezi. Ismereteink szerint a házi baromfi alsó tarajának Tótkomlóson csak többesszáma van (ľaľuške).
299. **Lancsa** – ragadványnév, tulajdonságra utaló metaforikus szlovák családnév. Alapszava a magyar *lencse*, szlovák megfelelője „šošovica" (ejtése sosovica). Az alföldi szlovák nyelvjárás az irodalmi šošovica helyett a magyar *ľanča* névvel illeti a hüvelyes növényt vagy az abból készült ételt; ill. az anyajegyet. Ebből következően az ember metaforikusan, képszerűen megfogalmazott tulajdonságait is.
300. **László, Lászlófi** – szláv eredetű, apanévi magyar családnevek. Alapjuk a *vlad* és a *sláva*, „hatalom és dicsőség" jelentésű szóösszetétel, keresztnév (Vladiszlav). Ebből keletkezett a magyar László és a szlovák Ladislav kereszt-, majd családnév. A magyar alak keletkezésének menete: Vladiszlav szóeleji *v* elhagyása (Ladiszlav), szóvégi -av helyett -ó (Ladiszló), Ladszló, Laszló, László. A *Lászlófi* családnév jelentése „László fia", keletkezésének menete nagyon egyszerű, a „László fia" szókapcsolat második tagját csak lerövidíteni kellett (László-fi). Lásd még a Laczi címszót.

301. **Laukó** – eddig többnyire külső (testi) tulajdonságra utaló ragadványként tartottuk számon. Alap, amiből kiindultunk, *ľavák* közszó, „balkezes, balog, sete-suta" jelentéssel. Ebben az esetben szótő a *ľav-*, ehhez járul a *-ko* kicsinyítő képző. Ebből következően a név alapja beszédben általában ľav- vagy ľau- . Viszont írásban, anyakönyvekben a név következetesen Laukó formában jelenik meg. Eddig egyetlen esetben tartottuk helyesnek a Laukó használatát, amikor a családnév helynévi eredetű. Létezik ugyanis Szlovákiában Laukovo település (Árva vármegye, Turdossini járás), melynek Laukó volt a magyar megfelelője. Ma Štefanov nad Oravou része. Mivel a szlovák telepeseket az Alföldön sok esetben valódi nevük helyett településnéven jegyezték be, ez a tény döntő lehet a Laukó név besorolását illetően. Fentiekből következően az idézett családnév elsősorban helynévi eredetű, de sorolható a tulajdonságokat jelölők közé is, amennyiben valóban az adott tulajdonság jellemzi az illető személyt.
302. **Laurik, Laucsik, Laurinec, Laurinyecz** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Hajdú M. szerint (2010, 305. o.) nagy valószínűséggel „babér" jelentésű *laurus* szóból alakult Laurentum olasz városnév. Az onnan származók Laurentius ragadványnevet kaphattak. Ebből keletkezett Lőrinc magyar és *Laurinec* (ejtése Laurinyec) szlovák kereszt- és családnév. Laurik és Laucsik ez utóbbinak rövidült alakjából és az *-ík* szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett (*Laur -ík*, *Lau -(č)ík*). Laurinec az irodalmi alak, Laurinyecz kiejtésben pedig annak magyar leképzése.
303. **Lázár** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a héber eredetű *Elazar* keresztnév, jelentése „Isten megsegített" (Hajdú 2010, 297. o.). Magyar alakja Lázár, szlovák megfelelője Lazár. A szlovák *lazár* szónak van másik jelentése is, amely tulajdonságra utaló, „beteg, megcsonkított, megnyomorított", ill. „szegényes, gyenge", valamint „szánalmas, siralmas".
304. **Lázi** – apanévi vagy helynévi eredetű családnév. Lázár keresztnévből keletkezett, annak *Láz-* rövidült alakjából és *–i* birtokjeles képzőből. Jelentése „Lázi nevű személy fia" (Láz-é, Láz-i) (Hajdú, 2010, 298. o.) A szlovák nyelv is ismer hasonló szót, ez a *laz/lazy*, amely „tisztás, rét, kaszáló, irtvány" jelentésű. Azonban többnyire csak többes számban használja (lazy). Ez utóbbiból településnevek is keletkeztek, pl. *Lazy pod Makytou* (Trencsén vármegye, Puhói járás), *Slatinské Lazy* (Zólyom vármegye, Detvai járás), *Lazy, Turík település* része (Liptó vármegye, Rózsahegyi járás). Lazy köznév jelentése „hegyi tanyák", „hegyvidéki település szétszórt lakóházakkal".
305. **Lehoczki, Lehoczky** – helynévi eredetű, *-ský* képzős szlovák családnevek. Alap a *lehota* közszó, jelentése „határidő, adott időszak", amit a földesúr adott az új telepesek számára, meddig adómentességet élvezhetnek az adott településen. Szlovákia területén sok Lehota nevű település létezik, ezek egyikéből alakult a *Lehotský* alak (Lehot –ský). Ilyenek: *Dolná* és *Horná*

Lehota (Árva vármegye, Alsókubíni járás), *Kráľová Lehota* (Liptó vármegye, Liptószentmiklósi járás). Valószínűleg ezekből indultak el leghamarabb és legnagyobb számban telepesek déli irányban. Sok Lehotský c –vel írja a nevét, ugyanis a szóösszetétel határán a *t* és az *s* (t + sz) összeolvad, *c* lesz belőle (régies alakja cz), Leho (c)ký.

306. **Lelkes** – belső, lelki tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapja a *lélek* szó, melyhez *-s* melléknévképző járul (lelk -(e) s). Jelentése tettre kész személy, aki egy célért nagy buzgalommal, kedvvel dolgozik, tevékenykedik. Rajongó is egyben, valakinek, valaminek a rajongója.
307. **Lengyel** – népre utaló magyar családnév. Jelentése „lengyel nemzet tagja", ill. azok a személyek, csoportok, akik a lengyelségnek valamilyen jelét mutatják, pl. lengyel nyelvtudással rendelkeznek, öltözködésben követik a lengyel divatot stb. Saját, belső elnevezésük Poliak, melynek alapja a szláv *pole,* „mező" tágabb értelmezésben, melyhez *-iak (-ák)* képző járul (Hajdú,2010, 382. o.). Lásd még a Poják címszót is!
308. **Lentvorszki –** származási helyre utaló szlovák családnév. Alapja *Lentvora* településnév (Nógrád vármegye, Losonci járás), melyhez *-ský* szlovák képző járul (Lentvor-ský).
309. **Lestyan, Lestyán, Lestyan Goda** – helynévi eredetű, *-an* képzős (Lestyan) szlovák családnevek, melyek *Lešť* (ejtése Lesty) nevű településről kapták nevüket (Nógrád vármegye, Zólyomi járás). Ma már nem létezik a település. Az idézett kételemű családnév második tagja (Goda) Godimír (ünnep + dicsőség) és Godislav (ejtése Godiszlav – ünnep és béke) jelentésű keresztnevekből keletkezett, azok God- rövidült alakjából és a hozzájáruló *-a* magyar kicsinyítő képzőből (Hajdú, 2010, 82–83. o.).
310. **Lévai** – helynévi eredetű, *-i* képzős magyar családnév. Alapja *Léva* településnév, „*Levice*" (Bars vármegye, Lévai járás). A latin Lev keresztnévre vezethető vissza, amely állatnévi eredetű, jelentése oroszlán, szlovák megfelelője *lev* (Hajdú 2010, 301. o.). Ezzel szemben Stanislav J. (1948, 318. o.) azt állítja, hogy a településnév a *Léva* személynévi (keresztnévi) eredetű, amely egyes szláv nyelvekben akár *Levaja*, Lev (magyar megfelelője „bal" (baloldali) is lehetne.
311. **Levák** – külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák családnév nyelvjárási alakja. Alapja a *ľavý* melléknév „bal, baloldali" jelentéssel, ehhez járul a szlovák -ák képző (*ľav -ák, lev -ák)*.
312. **Lipták** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja nagyobb tájegység, *Liptó* vármegye. A szótőhöz *-ák* szlovák képző járul (Lipt-ák), jelentése „onnan vagy oda való személy". Lipták lakosságnév magyar megfelelője Liptói. A törökök Magyarországról való kiűzése után Liptó lakossága elsők között indult új hazát keresni az Alföldön.
313. **Liska** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Tulajdonság kifejezője *líška* (ejtése ľíska, palatalizált/lágy l) „róka" (zool.

Vulpes), okos, hamis, agyafúrt vadon élő állat. Ezek a tulajdonságok átvihetők emberekre is. Ebben az esetben feltételezzük, hogy a beírást végző személy megváltoztatta a szó képét, *líška* helyett *liska* alakot rögzített.

314. **Litauszki, Litauszky, Litavecz, Litavszki, Litavszky** – helynévi eredetű szlovák családnevek, amelyek *Litava* településnévből keletkeztek. A település a valamikori Hont vármegyében, a Korponai járásban volt található. Szlovák nyelvben a magyar -i képzős „*litavai*" melléknévnek két alak felel meg, a -*ský* képzős litav-ský és a lakosságnévi Litav-*ec.* Mindkét alaknak litav- az alapja, amiből az következik, hogy a családnevek irodalmi alakja a Litavský és a Litavec. Amennyiben a név rögzítése bemondás alapján történt, megengedett a *Litauský* forma is.

315. **Lizom, Lizon** – M. Majtán szerint (2009, 103. o.) belső, lelki tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Alapszavuk *lízať* igealak, jelentése „nyalni", melyhez -*oň* szlovák képző járul (liz -oň). Az -oň típusú, tulajdonságra utaló családnevek leginkább főnevekből, melléknevekből származnak (roh, „szarv" – rohoň, mladý, „fiatal"– mladoň). Ritkább esetekben igékből is keletkezhetnek. Ilyen a lízať, „nyalni" – lizoň. Származhatnak még keresztnevekből, mint Bart -oň (Bartolomej – Bertalan). Ezek többnyire ragadványnevek. A *lizoň* jelentése „hízelkedő, alázatoskodó" ember. A *Lizom* családnév alakja elírás eredménye lehet, melynek alapja egy nyelvi törvény, a szóvégi hasonulás.

316. **Lóci** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja Lóc településnév (például *Nagylóc,* Nógrád megye), melyhez az „onnan vagy oda való" jelentésű -*i* képző járult (Lóc -i). Származhat a családnév más településnevekből is, melyekből több is létezik Szlovákiában. Ezek: *Veľké Lovce/*Nagy-Lócz és *Horné Lovce* / Nagy-Lócz (mind a kettő Bars vármegyében, az Aranyosmaróti járásban található), *Horné és Dolné Lovčice* / Felső- és Alsó-Lócz (Pozsony vármegye, Nagyszombati járás). Mindegyik királyi vadászhely lehetett. A szarvasi Lócziak utolsó szálláshelye nagy valószínűséggel a Nógrád megyei település volt. De az sem kizárt, hogy oda Bars vagy más vármegyéből kerültek oda. Mint érdekességet meg kell említeni, hogy több azonos nevű település létezik Magyarországon és Szlovákiában. Ilyenek: Terény – Terany, Bottyán – Boťany, Lócz – Lovce. Ismert tény, hogy a felső-magyarországi szlovák jobbágyok, akik az Alföld irányába tartottak, nem egyszerre tették meg a hosszú utat, hanem ideiglenes „megállókkal". Ilyennek számított több Pest, Nógrád és más megyei kuriális település, ahol csak a földesúrnak tartoztak szolgáltatásokkal (ott nem kellett megyei és országos adót fizetni). Ezért sokan ilyen kuriális falvakban telepedtek meg először. Idővel azonban kiderült, hogy a földesúr annál inkább dolgoztatta őket, ezért továbbálltak.

317. **Lovas, Lovász** – *Lovas* - foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapszava a *ló* köznév, melyhez -*s* magyar képző járul, lov (a)s.

Jelentése „lovakat tartó”, „jó lovas”, „lovakat kedvelő”, „lovakkal kereskedő” személy. *Lovász* – foglalkozásra utaló magyar családnév. Ehhez *-ász* képző járul (lov-ász) (Hajdú, 2010, 304-305. o.)

318. **Lukáčiková, Lukács, Lukáts** – apanévi eredetű családnevek. Eredetüket tekintve nem egységes a nyelvészek véleménye. Egyesek a görög *lükosz* „farkas”, mások a *leukosz* „fény, ragyogás”, megint mások a görög leukou, „fehér” színből származtatják a neveket. Viszont Európában egységesen a *Lukas* alak terjedt el. Magyar nyelvben a szóvégi *-s* cs-vé változott (Lukács, ill. Lukáts) (Hajdú, 2010, 308. o.). Lukáčiková alak *-ik* kicsinyítő képzős, ill. *-ová* (magyarul -né) végződéssel ellátott (Lukáč-ik-ová).
319. **Lustyik** – jellegzetes szarvasi szlovák eredetű családnév. Jelentése attól függ, mi a név alapja. Lehet ige, *lúšťiť, lúpať*, valamit héjából „kifejteni, kiszedni” (diót, gesztenyét, stb.), lehet főnév, pl. mogyoró elnevezése*: luštiak* vagy egyfajta apró szilva, de még inkább olyan ember is, aki a fák kérgeit hántja le, amelyekből aztán termény tárolására szolgáló tárolóedényt készítettek (korec, kôra/kéreg szóból alkotott egyfajta véka). Valószínű a családnév eredeztetése lušťiak szóból is, mégpedig két képző cseréjével (lušť-iak helyett lušť-ík, Luštik, Lustyik) (Jancsovics, 1848, 132. o.). Ha viszont a név kiejtését vesszük alapul, Lústyik, akkor igei alapú a családnév.
320. **Maczik, Maczkó** – apanévi eredetű szlovák családnevek, melyek alapja a héber eredetű *Mattitjahu*, jelentése „Jehova ajándéka”. A görög nyelvben a héber alakból két keresztnév keletkezett, ezekből lett a Mátyás (szlovák Matej / Matiaš) és a Máté (Matúš). Az előzőből keletkezett a szlovák Macko, Macík, Mátyás keresztnév kicsinyítő képzős szlovák alakjai (Jancsovics, 1848, 133). Ugyanakkor a szlovák nyelvben létezik az azonos alakú, de eltérő tartalmú Macko köznév expresszív jelentése, medve, ill. medvebocs jelentéssel. A macík másik jelentése kandúr (Hvozdzik, 1937, 455. és 478. o.). Mindkét szlovák Macko alak szóvégi *o*-ja magyar nyelvben (hosszú) ó lesz.
321. **Madács** – szláv eredetű magyar családnév, amely foglalkozásra vagy tulajdonságra utalhat. A megállapítás Latkóczy Mihálytól, a Madách-család történetírójától származik. Szerinte jelentése „mézes”, amely lehet mézes szavú vagy méhcsősz. Az idézett családnév nincs kapcsolatban a jeles magyar drámaíró, az Ember tragédiája szerzőjének nevével. A magyar névadás történetének volt olyan időszaka, amikor névváltoztatás során megengedett volt felvenni híres magyar személyiségek családneveit. Vagy méhcsősz jelentésű. Az idézett családnév nincs kapcsolatban a jeles magyar drámaíró, az Ember tragédiája szerzőjének nevével. A magyar névadás történetének volt olyan időszaka, amikor névváltoztatás során megengedett volt felvenni híres magyar személyiségek családneveit.
322. **Maginyecz** – tipikus szarvasi családnév, bizonytalan eredetű, valószínűleg tulajdonságra utaló. Latin *magnus* szóból eredeztethető. Ebben az esetben

jelentése jól megtermett, magas ember, azaz magin-ec (ejtése szlovákul maginyec), mint családnév Maginyecz.

323. **Maglóczki, Maglódszki** – helynévi eredetű szlovák családnevek. *Maglód* nevű Pest megyei település nevéből keletkeztek *-sky* képző hozzájárulásával (Maglód-sky). A Maglóczki családnév rögzítése kiejtés alapján történt. Az összetétel határán lévő d + s (ejtése d + sz) mássalhangzók összeolvadásából „c" hang keletkezik (írásban régies cz). Maglód szlovák település volt, mivel Budapest agglomerációs övezetébe tartozik, a sok bevándorló mára teljesen megváltoztatta etnikai összetételét.

324. **Magyar** – a magyar népre utaló családnév. Hajdú M. szerint (2010, 313. o.) a magyar népnév eredetileg összetett szó volt. Első eleme *modzs*, jelentése „mag, ember, férfi, nép", a második *er*, jelentése szintén „férfi". Ebből a két tagból (modzser) keletkezett a magyar alak. Belső elnevezése magyar, idegenek, természetesen, saját nyelvükön nevezik a magyarokat. Külső megnevezésnek annyi formája lehet, ahány nyelv létezik, Venger, Maďar, hongrois, hungarus, stb.

325. **Major, Majoros** – magyar családnevek, major, majoros gazda jelentéssel. A *major* (maior) szó latin eredetű, jelentése *„Nagyobb*". Alapjelentése „kiemelt ember", „felügyelettel megbízott személy". A magyar nyelvben első előfordulásakor nagyobb birtokra utalt, ahol gazdasági épületek is álltak. Később majornak nevezték azt az embert is, aki a birtokot vezette. Majd *„majoros gazda"* jelzős szerkezettel illették, amiből lassan lemaradt a gazda szó, és a majoros főnévi funkciót kapott, főnevesült (Hajdú, 2010, 314-315. o.). Major újabb jelentése: településen kívüli mezőgazdasági jellegű gazdasági egység nagyobb földterülettel, gazdasági épületekkel, igavonó állatokkal és/vagy gépparkkal, valamint lakóházakkal, melyekben a majorban szolgálók laktak.

326. **Makai** – helynévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 316. o.) valamelyik *Mak-* kezdetű keresztnév az alapja, leginkább a görög Makariosz, „szerencsés, boldog" jelentéssel. Ebből alakult a *Makó* név, abból pedig településnév (pl. Csongrád megyében). „Onnan vagy oda való" jelentésű *-i* képző hozzájárulásával Makói, Makai helynévi jellegű magyar családnév keletkezett (Hajdú, 2010, 316. o.). A város szlovák neve Makov (Trencsén vármegye, Csaczai járás). Nem tudni, létezik-e valamilyen összefüggés a két település között, de az bizonyos, hogy a törökök kiűzése után a nagy Csongrád és Csanád vármegyei városokban, Szegeden, Makón, Hódmezővásárhelyen és másutt, jelentősebb számú szlovák telepedett le.

327. **Makan** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév, amely *makať* igealakból keletkezett. Hvozdzik, (1937, 458. o.) szerint jelentése „megérinteni valamit, fogdosni". *Mak-* alapból *-an* szlovák képző hozzájárulásával keletkezett, mak-an, mint családnév Makan.

328. **Marik** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapszava a latin *Martinus* lehet, mások szerint a *Márk* keresztnév. Mind a kettő a Mars, háború istene nevéből ered, melyből a Marcus nemzetség is származik. A latin *-us* végződés elvesz-tésével Márk alak keletkezett, és ebből fejlődött ki a Márk/Marek/Marík és a Márton /Martin magyar, illetve szlovák keresztnév. A Marik szlovák családnév lehet helynévi eredetű is, ugyanis Szlovákia területén (Trencsén vármegye, Vágbeszercei járás) létezik két település, Dolná és Horná Mariková, melyek a múltban egybetartoztak (Mariková). Az innen származó telepes új lakóhelyén Marik ragadványnevet kaphatott, mert településnéven írták be. Ez lehetett Békéscsaba is, mert a név ott igen gyakori.
329. **Markovics** – apanévi eredetű szlovák vagy délszláv családnév. A latin Mars, a háborúk istene a név alapja, és abból alakult a római *Marcu*s nemzetség neve. Magyar alakja *Márk*, szlovák megfelelője *Marek*. Az idézett családnévvel kapcsolatosan Hajdú M. írja: „Márk alakban jutott el a déli szlávok közé, akik az *-ovics,* apára utaló névképzővel megtoldva alakítottak belőle családnevet". Majtán, M. (2005, 353 – 356. o.) szerint az *-ovic, -ovič, -ič* képzők régies szlovák képzők, de sokan délszláv képzőnek tartják azokat. Ennek alapja az lehet, hogy a 16. század folyamán sok horvát, menekülve a törökök elől, Pozsony környékén telepedett le." A szláv nyelvekben (a szlovákban is) *-ovič* birtokviszonyt jelölő képzővel ellátott. Jelentése „Márk nevű személy fia." (Hajdú, 2010, 320. o.).
330. **Márkus** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a latin *Mars*, a háború istenének a neve, valamint az abból alakult római Marcus nemzetségnév. Markus nemzetségnévből a magyarban két név keletkezett, a *Márk* (*-us* végződés elvesztésével) és a *Márkus*, amely szinte megegyező az eredetivel (Hajdú, 2010, 320. o.).
331. **Marosvölgyi** – helynévi eredetű magyar családnév. A *Maros* folyónév az alapszava, melyhez az *–i* képzős *völgyi* melléknév járult. Az eredeti helynévi eredetű családnevek általában konkrét helyhez köthetők. Mivel a Marosvölgyi családnév nem ilyen, feltételezhetően nem eredeti, hanem megváltoztatott, magyarosított névről van szó.
332. **Márton** – apanévi eredetű magyar családnév. *Mars*, a háború istene az alapja a *Marcus* nemzetségnévnek, amelyből Martinus személynév keletkezett. Ebből alakult a magyar nyelvben Márton (Hajdú, 2010, 323. o.), melynek szlovák megfelelője Martin.
333. **Máté, Matus, Matusik** – apanévi eredetű családnevek. A héber eredetű „Isten ajándéka" jelentésű *Mattítjahu* az alapja *Máté* keresztnévnek. Magyar nyelvbe *Matthaeus*-ként került be, majd elveszítette latin *-us* végződését, és Máté lett belőle (Hajdú, 2010, 324. o.). Máté az alapja a Matus családnévnek, amely úgy keletkezett, hogy a Máté egy szótagosra rövidült, és felvette

az -us magyar kicsinyítő képzőt (Mat-us) (Hajdú,2010, 325. o.). Matus szlovák megfelelője Matúš, amelyből szlovák -ík kicsinyítő képzővel Matušík alak keletkezik, amit a magyar nyelv rövid i-vel ejt.

334. **Mátyás** – apanév eredetű magyar családnév. Ennek is a héber eredetű *Mattítjahu* alak az alapja, jelentése, „Isten ajándéka". Magyar nyelvbe a görög *Matthaeusz* formában került, és különleges változtatás nélkül nyerte el végleges Mátyás formáját (Hajdú, 2010, 325. o.). Szlovák megfelelője Matiaš (ejtése Matyias), párja Matúš (ejt. Matúš). Ugyanis a héber eredetű Mattítjahu alakból a görög nyelvben két név keletkezett. (Magyar megfelelőjük Mátyás és Máté).

335. **Medveczki** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja lehet Medvedie szlovák településnév (Saros vármegye, Szvidniki járás) vagy Tvrdošín Medvedzie településrész (Árva vármegye, Turdosini járás). Erről a vidékről valók a Medveczkyek, a régi nemesi család. Medvedzie és Malý Bysterec (ma Dolný Kubín, Árva vármegye) volt nemesi szálláshelyük.

336. **Medvegy** – alapvetően metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnév, amit medve állatnévvel lehet kifejezni (hatalmas, félelmetes, barna bundájú vadállat (zool. Ursus). A medve nem eredeti neve a vadon élő állatnak, mert az tabu volt, nem lehetett megnevezni. (Magyaroknál ilyen a farkas, németeknél ugyancsak a medve, Bär, barna) Szláv népeknél a medvét a mézzel hozták összefüggésbe. Ennek két magyarázata van: med-věd, az, aki tudja, hol a méz; a másik: med-jěd, az, aki eszi a mézet. E ragadványnév első viselője nagytestű, erős, lassan mozgó ember lehetett.

337. **Megyik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja *med,* „méz" köznév, ehhez *-ík* kicsinyítő képzős alak járul (med-ík, ejtése megyík). A szlovák frazeológia pozitív és negatív értelemben alkalmazza a med, medík szavakat; pl. tejjel-mézzel folyó Kánaán, mézes-mázos, mézesmadzag, stb. (KSSJ, 1987, 196. o.)

338. **Melian, Melián** – bizonytalan eredetű, valószínűleg ragadványnév jellegű szlovák családnevek. Ha a *meľa, mela* az alapjuk, akkor jelentésük „zűrzavar, fejetlenség, összevisszaság, káosz, verekedés, dulakodás" (KSSJ, 1987, 196. o.). Amennyiben viszont *ml(i)eť*, „őröl" igealakból ered, abban az esetben átvitt értelemben jelentései: hadar, vagy mindig a magáét fújja (Hvozdik, 1937, 502. o.). Jancsovics I. szótárában (1848, 137. o.). *Mel* címszó alatt két meghatározás található: 1. szénapelyva, 2. reszelt tészta (zámeleňja). Synčok, J. szótárában (2000, 302. o.) zámeľka címszó jelentése: tarhonyakészítéskor elkülönített nagyobb méretű tésztadarabok (zámeľke). Jancsovics és Synčok alapján Melian családnév a tarhonyakészítéssel lehet kapcsolatos.

339. **Melich, Melis** – apanévi eredetű szlovák családnevek. A héber eredetű *Melchior* variánsának tekintett *Melichar* jelentése „világosság az én Istenem". Melichar újabb alakja a Melicher, de mind a kettő élő és alkalmazott, használt

keresztnév a szlovák nyelvben. Mind a kettőből újabb nevek képezhetők. Például Melicherből rövidüléssel a Melich és variánsa, a Meliš (Majtán, 2005, 282. o.).

340. **Mészáros, Meszjarik, Meszjarik-Berkecz, Meszjarik Hunya, Meszjarik Korbely** – foglalkozásra utaló szláv eredetű magyar és szlovák családnevek. Jelentésük „húst feldolgozó, vagy árusító személy". Alap a *mäso* (ejtése meszo), „hús", melyhez a szlovák nyelvben -*iar* képző járul (mäs-iar, ejtése mesziar), magyarban pedig a mészár alaphoz -*s* képző (mészár-(o)s). A szlovák mäsiar alak szinte megegyezik a magyar mészár alakkal. Magyar nyelvben létezett ugyan egy bakó, „marhákat leölő, feldolgozó és húst árusító" jelentésű foglalkozásnév, mára azonban kiveszett az alapszókincsből, helyébe lépett a szláv alak. Meszjarik a Meszjar -*ik* képzős alakja, jelentése „Meszjar nevű személy fia". A kételemű magyar családnevek esetében a második tag pontosítja a név jelentését. A Berkecz nagy valószínűséggel az Árpád-kori Berk -ec kicsinyítő képzős alakja (Hajdú, 2010, 79. o.); a Hunya vagy településnév vagy ruhadarab, a korbely pedig ivóedény.

341. **Mihály, Mihályi, Mihalecz, Michaleczné** – apanévi eredetű magyar és szlovák családnevek. Alapjuk a héber *Mihael*, jelentése „ki hasonló Istenhez". Ebből alakult a magyar Mihály és a szlovák Michal keresztnév. A népszerű személynévből idővel családnév lett, és képezhető belőle településnév is (pl. Michalovce). Mihalecz név alapja vagy a Mihály vagy a Michal, mind a kettő –ec szlovák képző hozzájárulásával keletkezett. Michaleczné esetében a Michal keresztnév az alap, és ehhez két képző kapcsolódik, az -ec (Michal-ec) és a -né (Michalec-né/Michalecz-né). A Mihályi alaknak két jelentése lehet: 1. többtagú településnévnek egyik tagja, melyhez -i képző járul, akkor jelentése „onnan vagy oda való" 2. birtokviszonyra utaló alak Mihályé jelentéssel Mihályi.

342. **Miloszrdni** – szlovák alakja milosrdný (ejtése miloszrdní) melléknév. Belső (lelki) tulajdonságra utaló, ragadványnév jellegű szlovák családnév. Jelentése *„irgalmas, könyörü*letes". A név első viselője nagy valószínűséggel irgalmas, könyörületes cselekedetei miatt kapta ezt a ragadványnevet.

343. **Misik, Misur, Misúr, Misurda** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Alapjuk a héber *Michael* keresztnév. Jelentése „ki hasonló Istenhez". Ebből alakult a magyar Mihály és a szlovák Michal keresztnév. A szlovák Mišo (ejtése Miso) alakból egész sor becenév keletkezett, mint Miš-*ík*, Miš-*ur*, Miš-*úr*, Miš-*ur-da* (Majtán, 2005, 278. o.).

344. **Mitnyan, Mitovsz**ky – helységnévi eredetű szlovák családnevek. Mitnyan úgynevezett lakosságnév, Mitovszki -*ský* képzős melléknév. Mind a kettőnek a magyar -i képzős alak felel meg (mítnói). Mind a kettő *Mýtna* szlovák település elnevezéséből keletkezett (Nógrád vármegye, Losonci járás), melyhez -*(ň)an* szlovák képző járult. Keletkezhettek más települések neve-

iből is, mint: *Mýtna Nová Ves*, ma Ludanice település része (Nyitra vármegye, Topolycsáni járás), *Mýtne Ludany* (Bars vármegye, Lőcsei járás), ill. *Mýto pod Ďumbierom* (Zólyom vármegye, Breznói járás). Az ilyen elnevezésű települések a múltban általában vámszedő helyek voltak.

345. **Mitykó** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a görög *Démétriosz* keresztnév, jelentése „föld+anya" istennév. Belőle keletkezett magyar és szlovák alak egyaránt Demeter. Korábbi szlovák változata *Dimiter* volt (Dimit-er), melyből különleges módon több becéző alak is keletkezett. Ilyen pl. Miťo, Miťko (ejt. Mityo, Mityko), *-o, -ko* kicsinyítő képzős szlovák családnevek (Hajdú, 2010, 136. o.).
346. **Mizik** – tulajdonságra utaló szlovák családnév. Szlovák *mízerný* melléknévből vagy miznúť igealakból keletkezhetett. Alapjuk a *miz-* tő, melyhez a szlovák *-ík* kicsinyítő képző járult. Az adott családnévhez több tulajdonság kapcsolható, mint hitvány, nyomorúságos, jelentéktelen, csekély, ill. elmúlás, megszűnés, eltűnés (KSSJ, 1987, 201. o.)
347. **Mlinár, Molitorisz, Molnár, Müller, Molnár-Bencsik, Molnár Budai** – foglalkozásra utaló szlovák, latin, magyar, német családnevek. Alapjuk *mola* latin szó *„malom"* jelentéssel. Különböző, egyben hasonló képzőkkel ellátott foglalkozásnevek: szlovák mlyn-ár, latin molit-or, magyar moln-*ár*, német müll-*er,* Szlovák Mlynár családnév keletkezhetett településnévből is, ezek *Mlynárce*, Nyitra része (Nyitra vármegye, Nyitra járás) vagy *Mlynárovce* (Sáros vármegye, Szvidniki járás). Kételemű magyar családnevek (Molnár-Bencsik, Molnár Budai) rokoni kapcsolatokra, ill. származási helyre utalhatnak.
348. **Mojzsis** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a héber eredetű *Moh she*, jelentése „akit (a vízből) kihúztak". A keresztény világban *Moyzes* alakban terjedt el. Magyar alakja *Mózes*, szlovák megfelelője *Mojžiš* (ejtése Mojzsis) (Majtán, 2005, 284. o.).
349. **Molcsán** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Môlča* településnév (ejtése Muolcsa, Zólyom része, Zólyom vármegye, Besztercebányai járás). Molcsán családnév *Môlča* alapból és a hozzá rendelt -an lakosságnévképzőből keletkezett. Magyar megfelelője Molcsai. A szlovák nyelv egyik jelleg-zetessége, hogy a magánhangzók egyik csoportját kettős hangzónak nevezi. Ezek *ia, ie, iu és ô* (ez utóbbi ejtése uo).
350. **Moldván** – helynévi eredetű szlovák vagy román családnév. (Majtán, M. 2006, 90. o.) A helynévi eredetű szlovák családnevek két csoportját különbözteti meg. Ebből az egyik a településnévből *-sky, -(c)ky* képzőkkel alkotott családnév. A másikra példa a Moldván lakosságnév, amikor a település vagy nagyobb tájegység nevéhez *-an* képző járul. Moldvan szlovák családnév alapja pl. *Moldova nad Bodvou* (Abaúj vármegye, Kassai járás), a Moldván román családnév pedig Moldova román történelmi tájról kapta nevét (Hajdú, 2010, 337. o.).

351. **Montvajszki** – nagy valószínűséggel helynévi eredetű szlovák családnév. Erre utal a szlovák *–ský* képző, csakhogy Szlovákia területén nem létezett Montvaj nevű település. Viszont a Hont vármegyei Levice / Léva járási székhely egyik belterületi földrajzi neve Montua nevet viseli, melyből képezhető az idézett családnév (Montua(j)-ský, Montvaj-ský). Lehetséges egy másik megoldás is, amikor a településnév az olasz Mantova / Mantua, és ehhez járul a –ský szlovák képző. Ez utóbbi magyarázat tűnik kevésbé valószínűnek.
352. **Moravcsik** – expresszív jellegű, helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja településnév vagy nagyobb tájegység elnevezése. Ilyenek: *Moravany* településnév (Zemplén vármegye, Nagymihályi járás), Morava/Morva (Csehország keleti része). Mindkét esetben *Morav-* alaphoz *-(č)ík* szlovák kicsinyítő képző járul, Morav-(č)ík. Majtán szerint (2006, 91. o.) -(č)ík képzővel ellátott családnevek igen ritkák, és expresszív jelleget adnak a névnek.
353. **Moravszki** – helynévi eredetű, -ský képzős szlovák családnév. Számos településből és nagyobb tájegység elnevezéséből képezhető név. Ilyen *Hontianske Moravce* (Hont vármegye, Korponai járás), amikor *Morav-* alaphoz *–ský* képző járul (Morav-ský). Ugyanez a családnév képezhető Zlaté Moravce járási székhely elnevezésből is (Bars vármegye).
354. **Mótyan, Mótyán** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alap Môťová településnév, ma Zólyom része (Zólyom vármegye, Zólyomi járás). Név a *Môť-* rövidült alakból és *-an* képzőből keletkezett (Môť-an/Mótyan). Mótyán alak magyar hatást mutat. (A magyar nyelv az -an szlovák képzőt megnyújtja). Az idézett családnevek úgynevezett lakosságneveknek minősülnek, de a Môťová településnévből alkotható -ský képzős családnév is (Môťov-ský, tótkomlósi családnév). Mindkét szlovák alak magyar megfelelője a Mótyói magyar családnév.
355. **Mravik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családnév. Jelkép a *mravec* „hangya" nevű rovar kicsinyítő képzős alakja „mrav-*ík*" (zool. Formicoidea). Átvitt értelemben jelentése apró, kitartó, dolgos személy. Hangyával kapcsolatosan mint érdekességet megemlítjük, hogy Jancsovics I. szótárában a hangya/mravec mellett mint nőnemű alak a mrauka is szerepel (1848, 143. o.). A Mravik családnév mrav, „erkölcs" fogalomhoz is kapcsolható. Ebben az esetben motiváció az a mód, ahogyan az adott személy viselkedik, cselekszik. Ugyancsak -ík képzős a családnév (mravík, mint családnév, Mravík), de valóságos, nem metaforikus, tulajdonságra utaló.
356. **Mrena** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnév. Jelkép egy halfajta, mrena, „márna" (zool. Barbus) édesvizi hal. Egyes tulajdonságai átvihetők emberre is.
357. **Mrsan, Mrsán** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Alapjuk *mrcha*, „dög" köznév, *mrchavý*, „rossz" melléknév, vagy *mršina* „öreg, sovány állat", többnyire ló. Közös tövük *mrch-, mrš-*, melyekhez *-an* képző járul

(mrš-an, Mrsan mint családnév; KSSJ, 1987, 207. o.). Ragadványnév első viselője olyan személy lehetett, akinek például öreg, sovány lova lehetett.

358. **Mucha, Muška** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadvány-nevek. KSSJ (1987, 208. o.) szerint *much*a, „légy" (zool. Musca) „tolakodó, szemtelen rovar". Kicsinyítős alakja *-ka* képzős szó, *muš-ka,* alföldi szlovák nyelvjárás szerint jelentése „kis légy, legyecske", az irodalmi muška magyar megfelelője „muslinca". Sok szólás kapcsolódik a légy szóhoz. Pl.: olyan szemtelen, mint a légy; hullottak, mint a legyek, a légynek sem árt, tudja, mitől döglik a légy, stb.

359. **Nagy, Nagy-Szklenár, Nagy-Bobvos, Nagy-György, Nagymihály, Nagy Mizik, Nagy-Molnár, Nagypálné, Nagy-Szeder, Nagyszegi** – leggyakoribb tulajdonságra utaló magyar családnevek egyike a Nagy. Ebből is adódhat a sok kettős név. A nagy melléknév jelentése „erős, magas termetű". A népnyelv korviszonyítás esetében is használja, pl. a nagyapa jelentése „öregapa". Az idézett kéttagú családnevek jelentése: Nagy-Szklenár és Molnár foglalkozásra; Nagy-Bobvos, Szeder, Mizik tulajdonságra; Nagy György, Mihály, Pálné keresztnévre; Nagyszegi helységnévre utaló családnevek. Jelentésüket lásd bővebben az adott családneveknél!

360. **Nemczov, Nemcsényi, Nemcsik, Német, Németh, Némethová, Nyemcsok, Nyemcsók** – német népnévvel kapcsolatos magyar és szlovák családnevek. Alapjuk *Nemec* (ejtése Nyemec), „német" ószláv eredetű szó, jelentése „idegen, nem szláv nyelven beszélő", azaz *„néma"*, akinek a nyelvét nem értik. Változatai: 1. Nemcov (ejtése Nyemcov), jelentése „németé", pl. németnek a fia, amit az *–ov* birtokjel fejezi ki. 2. Nemcsényi, helynévi eredetű, -i képzős családnév, a ragadványnév tulajdonosa Nemcovce nevű településről érkezett Szarvasra (Szepes vármegye, Bártfai járás), és valódi neve helyett Nemcsényi néven jegyezték be. 3. Nemčík (ejtése Nyemcsík), Nyemcsok, Nyemcsók *-ík, -ok, -ók* kicsinyítő képzős expresszív (lekicsinylő) jellegű alakok. 4. Némethová szlovák családnév, az –ová képző a magyar -né végződésnek felel meg. Külön elemzést igényel a Nyemcsók ragadványnév, amely Nyemcsok egyik (magyar) alakváltozata. Nem tudni, mivel magyarázható a név utolsó szótagjának megnyújtása (elírás, tudatos változtatás). Szlovák írásmódja alapján az adott név akár a népi etimológiai szófejtés egyik példája is lehetne (Nemčók, azaz nemcsók).

361. **Nemes** – társadalmi helyzetre vagy tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű magyar családnév. Jelentése: 1. feudális társadalom uralkodó osztályának tagja, 2. nemes lelkű és szándékú személy, ill. tökéletes, szép (Hajdú, 2010, 346. o.), 3. Nemešany / Nemes (Szepes vármegye, Lőcsei járás), illetve Nemešseg / Nemesszeg (Pozsony vármegye, Dunaszerdahelyi járás) településekről származó szarvasi telepes ragadványneve.

362. **Novák, Novitzky, Novodomszki, Novodomszky, Novodonszki** – az ószláv *nov-,* „új" jelentésű alapból képzett, tulajdonságra vagy helyre utaló

szlovák családnevek. *Novák*, *-ák* képzős szlovák családnév, jelentése „új személy” valamilyen közösségben. Származási helye lehet Gemerský Sad település *Nováčany* településrésze (Gömör vármegye, Nagyrőcei járás) vagy *Nováčany* (Abaúj vármegye, Kassai járás). Ezekből a településnevekből képzett alak a Nováčan ragadványnévnév vagy rövidült alakja, a Novák. *Novodomský*, -ský képzős melléknévi alapú családnév, jelentése „új házban lakó” személy, család. *Novitzky/Novický* helynévi eredetű ragadványnév, olyan Nov- kezdetű településnevekből keletkezett, melyek -(c)ký /-(c)ká/-(c)k-é képzőkre végződnek, pl. Nová Dedina, Nové Sady, Nový Život (személy, aki ezekről a településekről váló. (Az idézett családnevek több, nyelvileg hibás alakban került rögzítésre). A *Novodonský* változat képzés helye szerinti hasonulás eredménye.

363. **Nyerges** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *nyereg*, melyhez „valamivel foglalkozó” jelentésű *-s* képző járult (nyerg-(e)s) (Hajdú, 2010, 350. o.)
364. **Nyúl** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnév. A nyúl jelkép (zool. Lapus), mely számos tulajdonsággal rendelkezik, melyek emberre is átvihetők. Nevéhez több szókapcsolat társul, pl. nyúlszívű (félénk), fut, mint a nyúl és mások. Megjegyzendő, hogy Szarvason átlagosnál nagyobb számban vannak jelen olyan családnevek, melyeknek másik nyelvű párja is létezik. Lásd még a Zajac címszót.
365. **Oláh** – népnévi eredetű, ma már csúfnév jellegű magyar családnév. Elfogadott alakja „román”, szűk értelemben a román nemzet tagja, tágabb értelemben személy, aki valamilyen tulajdonságában hasonlít a románra. Az oláh elnevezés ószláv eredetű szó (alapja Wlachy), a múltban minden neolatin népre vonatkozó elnevezés volt. Idővel fokozatosan szűkült tartalma, az elmúlt évszázadokban már csak a románokra vonatkozott. Lásd még a Román címszót.
366. **Olejár, Olejár Hovanyecz** – foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, *-ár* képzős szlovák családnevek. Alapszavuk az olej, „olaj”. Olejár, „olajos” volt az a személy, aki sajtolással olajtartalmú növénymagvakból (pl. tökmagból, napraforgómagból) növényi alapú olajat nyert ki, vagy ezekkel kereskedett. De lehetett olyan szarvasi telepes is, aki *Olejníkov* szlovák településről származott (Sáros vármegye, Szabinói járás). Az Olejár Hovanyecz családnév rokoni kapcsolatokra utal. Lásd a Hovanyecz címszót is!
367. **Oncsik** – apanévi eredetű szlovák családnév, amely *Andreiosz* görög keresztnévből keletkezett. Jelentése „emberi, férfias, merész”. Ebből alakult a magyar András és a szlovák Ondrej / Andrej keresztnév. Oncsík az Ondrej rövidült alakjából (*On-*) és *-(č)ík* kicsinyítő képzőből keletkezett, On-(č)ík (Majtán, 2005, 280. o.).
368. **Opauszki, Opauszky, Opavszki** – helynévi eredetű, *-ský* képzős szlovák

családnevek. Alapjuk *Opava* településnév (Hont vármegye, Nagykürtösi járás). Ezért nyelvileg a *v*-s alakja a helyes (Opavský), de megengedett az Opauský alak, ugyanis annak bejegyzése kiejtés alapján történt. Sokan tévesen Opava cseh város nevéből eredeztetik a családnevet, annak semmi köze a szlovák jobbágyok migrációjához. Hont vármegyei település és környéke a kiindulási helye sok szarvasi telepesnek, aki Alföldön telepedett le.

369. **Oravecz, Orovecz** – tájnévi és településnévi eredetű szlovák lakossági nevek. Jelentésük „Árvai", személy, aki Árva vármegye (Orava) területén született, ott lakik, vagy onnan származik, ill. aki Oravce nevű településről való. Ezt az *-ec* képző fejezi ki (Orav-ec). Orovecz alak a név pontatlan rögzítésének az eredménye lehet. Fentiek szerint Oravec családnév köthető településnévhez is, mivel Zólyom vármegyében Besztercebányai járásban létezik Oravce nevű település, az onnan származó telepes is saját családneve helyett megkaphatta Oravec ragadványnevét.

370. **Osgyan, Osgyán, Osgyan-Tóth** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alapjuk Ožďany (ejtése Ozsgyani) településnév (Gömör vármegye, Rimaszombati járás). Szlovák nyelven lakosságnévnek nevezik a nem *-ský, -(c)ký,* hanem pl. *-an* képzős településnévből keletkezett családneveket (Ožď-an). A kételemű Osgyan-Tóth családnév nemzetiségi származására utalhat. Akkor keletkezhetett, amikor a tót népnév még hivatalos, elfogadott volt. De utalhat rokoni kapcsolatra is, amennyiben a házastársak egyike Tóh nevezetű.

371. **Osztroluczki, Osztroluczki-Kiss, Osztroluczky** – helynévi eredetű, *-(c)ky* képzős szlovák családnevek. Alapszó, melyből keletkeztek, *Ostrá Lúka* településnév (Zólyom vármegye, Zólyomi járás), melyhez a szlovák *-(c)ký* képző járult, (Ostrolú-(c)ky). Osztroluczki-Kiss rokoni kapcsolatra vagy külső, testi tulajdonságra utalhat. A családnevek írása következetesen rövid *u*-val történik, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a lúka hosszú *ú*-val írandó.

372. **Ovszák** – tulajdonságra utaló, *-ák* képzős szlovák családnév, mely összefüggést mutat *ovos* gabonafélével, magyar jelentése „zab" (bot. Avena). Hvozdik (1937, 801. o.) egyik szócikke *ovsenák* (ovsený chlieb), jelentése „zabkenyér". Valószínű, ennek módosult, rövidült alakja lehet az Ovsák (ejtése Ovszák) szlovák családnév.

373. **Ökrös** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Jelentése „valamivel ellátott, valamivel foglalkozó", „valamivel rendelkező" *-s* képzős mellék-név, mint családnév Ökr-(ö)s. Szarvas újratelepítése után az ökör, mint igavonó állat sokáig helyettesítette a lovat. Ez a magyarázata annak, hogy elterjedt volt ez a foglalkozás.

374. **Pálfi** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a latin *Paulus*, jelentése „kicsi, kis, csekély, kevés". Belőle vezethető le a magyar *Pál* és a szlovák *Pavol / Pavel* keresztnév. Pálfi családnév összetett szó. Első tagja Pál, ehhez járul a „fia" jelentésű -fi utótag (Pál-fi).

375. **Palicska, Palik, Pálkó, Palov, Paluska, Palyov** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Alapszavuk a latin *parvus*, jelentése „kicsi, kis, csekély, kevés”. Ebből keletkezett a latin *Paulus*, amely *Pál, Pavel, Pavol* és más személynévi formájában terjedt el a keresztény világban (Hajdú, 2010, 362). Az idézett családnevek a szlovák Pavol / Pavel *Paľ*- rövidült alakjából, különböző képzők hozzájárulásával keletkeztek. Ezek: *-íčka, -ík, uška, -ko* (Pal-íčka, Pal-ík, Paľ-uška, Paľ-ko/Pál-kó). *Palov, Palyov* családnevek birtokviszonyra utaló, –ov képzővel ellátott családnevek, jelentésük Paľoé / Pálé, „Pál nevű személy fia”. További megjegyzést igényel a Palicska alak. Helyesen Palícska vagy inkább Palícsko (ejtésük Palícska, Palícsko, szlovák betűkkel Palíčka, Palíčko). Ha kis betűvel és rövid i-vel írjuk, akkor a palička jelentése „kis bot“.
376. **Pálinkás** – foglalkozára vagy tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapszava a szlovák *pálenka,* „olyan alkoholos ital, amit desztillációval, lepárlással állítanak elő.” A folyamat szlovák elnevezése *páliť,* „pálinkát égetni, lepárlani”. Pálinkás főnevesült melléknév arra a személyre vonatkozik, aki a pálinkát előállítja, árusítja vagy (nagy mennyiségben) fogyasztja.
377. **Pap, Papp** – foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló magyar családnevek. Alapjuk a görög származású *pap, pop* jelentésű, délszláv nyelvek valamelyikéből a magyar nyelvbe került pravoszláv *pap, pop, pópa* hangalak. A családnevek egyik része foglalkozásra utalhat, a másik inkább metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló, „hasonlóság útján”, külső-belső tulajdonság alapján keletkezett. Olyanok kapták, akiknek ruhája, viselkedése, életmódja, szokása, vallási, erkölcsi magatartása paphoz hasonló volt” (Hajdú, 2010, 369. o.).
378. **Paraszt** – foglalkozásra, ill. társadalmi helyzetre utaló családnév „föld-műves” jelentéssel, személy, aki vidéken él, a mezőgazdaságban dolgozik, és állatokat nevel. Szláv *prost* alapból keletkezett, aminek a szlovák *prostý, jednoduchý* melléknév felel meg. (Ejtése prosztí, jelentése egyszerű, ill. jednoduchí, egyszerű.) Nem tévesztendő össze a *sprostý* (szprosztí), „buta“ jelentésű szóval!). Magyar paraszt szónak szlovák „sedliak” felel meg.
379. **Pásztor** – foglalkozásra utaló magyar családnév. „Az indoeurópai nyelvek nagy részében megtalálható az »állatok őrzője« jelentésű *pastor-pastur* szó. A magyarba valószínűleg valamely szomszédos szláv nyelvből került be. Már a 16. század folyamán kialakult a szónak átvitt értelmű használata »vezető személy, lelkek őrzője, gondviselője« *pap* jelentéssel” (Hajdú, 2010, 370). Gyakori családnév, mivel a földdel való intenzív gazdálkodás helyett az extenzív állattartás volt az elsődleges megélhetési forrása az Alföldön érkezésük után még évtizedekig a szlovák telepeseknek. Lásd még a Gulyás és a Rideg címszavakat is.
380. **Patkó, Patkós** – Patkós, foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló magyar

családnév. Alap – *patkó* – szláv eredetű szó (szlovák nyelven *podkova*). Állatok patájára erősített vas volt a jelentése, később emberi lábbelire is feltették. Patkós -*s* képzős szó (patkó-s), jelentése „valamivel ellátott” vagy „valamivel foglalkozó” személy.

381. **Paulik, Paulovics, Paulus, Pável, Pavlovics** – Paulust kivéve, amely német eredetű, mind apanévi eredetű szláv/szlovák családnevek, azzal a különbséggel, hogy vagy a Pavel alapból keletkeztek (Pavlík), vagy a latin Paulus az alapjuk (Paulík). Ez utóbbi állítás egybeesik azzal a véleménnyel, mely szerint a családnevet kiejtés alapján rögzítették. *Paulus* latin keresztnév, melyből a magyar Pál és a szlovák Pavol/Pavel származik. Utóbbiból keletkezett az -ík kicsinyítő képzős Pavl-ík (kicsi Pál) és az -*ovič* képzős Pavl-ovič alak. Az -ov birtokjel családhoz való tartozásra, az -ič képző apa –fiú viszonyra utal. A Pável családnév orosz eredetre utalhat.
382. **Pavuk** – ragadványnév, metaforikus jellegű szlovák családnév, amely tulajdonságra utal. Ezt metafora eszközével fejezi ki. Jelen esetben *pavúk,* „pók” nevű élőlény megnevezésével, annak tulajdonságaival. Szlovák nyelven Pavúknak nevezik a magas, vékony, hosszú lábú embereket is.
383. **Pecznik, Pecznyik** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Alapszavuk a szlovák *pec* „kemence”, melyhez -*(n)ík* (ejtése -nyík) képző járul (pec-ník). A kifejezés eszköze a pecník, jelentése „egy egész kenyér, kerek cipó”. Mai szóhasználat szerint peceň (ejtése peceny) „cipó”. Az idézett két családnév alakja közti különbség magyarázata az, hogy a Pecznik alakot szlovák nyelvben bizonyos nyelvi szabályok alapján Pecznyiknek kell ejteni.
384. **Pecsenya, Pecsenye** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák családneveknek tűnnek, de valójában helynévi eredetű családnevek, amelyek szlovákiai településekhez köthetők. Ezek: *Pečeňany* (Trencsén vármegye, Báni járás), *Pečeňady* (Nyitra vármegye, Pöstyéni járás) és *Pečenice* (Hont vármegye, Lévai járás). Elnevezésük népcsoportnévhez kapcsolódik, ugyanis a múltban ezeknek a falvaknak őrzését besenyők (besenyők/Pečenehovia) látták el.
385. **Pék, Pekár, Pekárik** – foglalkozásra utaló családnevek, magyar megfelelőjük: pék, ill. kis pék (egyben pék fia). Hajdú M. (2010, 374. o.) A pék szót bajor-osztrák *beck*, „sütő” szóból eredezteti. (A szókezdő zöngés b hang zöngétlen p-vé, a rövid e é-vé változott.) De keletkezhettek inkább a szláv *pek*- alakból is. M. Majtán (2005, 160. o.) is foglalkozásnevek közt tartja számon a fogalmat, amely *pek*- alapból és -*ár* képzőből keletkezett (pek-ár). Szlovák nyelvben rokon fogalma *pec* köznév, jelentése „kemence”, ill. a piecť igealak, jelentése *„sütni”*. Pekár –ík kicsinyítős alakja Pekár-ik, magyar megfelelője kis pék, ugyanakkor „Pekár nevű személy fia, Pekár-ik”.
386. **Pesztránszki** – szlovák helynévi eredetű, -*sky* képzős szlovák családnévnek tűnik, mivel alapja *pesztra* jelentésű szó, amely foglalkozásra utal, jelentése

a szlovák alapú „*pesztonka*”, „idegen gyermek gondozója, nevelője”. Mindenesetre különleges szóképzés példája, amely értelmezési gondot takarhat (foglalkozásnévhez nem járulhat *-sky* szlovák helység-névképző). Elfogadható magyarázat lehetne az is, hogy a nevet bejegyző személy nem volt tisztában a pesztra szó jelentésével.

387. **Pető** – apanévi eredetű magyar családnév. Görög *petrosz* az alapja, jelentése „kő, kőszikla”. A keresztény világban a latin *Petrus* (ejtése Petrusz) alakja terjedt el, ebből keletkezett a magyar Péter keresztnév és szlovák megfelelője, Peter. Az idézett alak rövidüléssel és *-ő* kicsinyítő képző hozzájárulásával keletkezett, Pet-ő. (Hajdú, 2010, 377. o.).

388. **Petrás, Petrov, Petrovics, Petrovszki, Petykó** – Peter szlovák keresztnévből képzett családnevek (kivétel Petrovszki, amely helynévi eredetű családnév). Alapjuk a görög *Petrosz*, jelentése „kő”, „kőszikla”. Petrás / Petráš Péterhez / Peterhez való tartoztásra utaló családnév, Petrov birtokviszonyra utaló, -ov képzős név, jelentése Péteré. Petrovics/Petrovič vagy szlovák vagy délszláv eredetű családnév, amely két képzővel ellátott, az -ov birtokviszonyra, az -ics/-ič apa-fiú viszonyra utaló képző. Petykó/Peťko becéző alak, amely -ko kicsinyítő képzővel ellátott. Petrovszki/Petrovský -ský képzős főnevesült melléknév, valamely *Petrov–* alapú településnévből keletkezett. Ilyenek: Petrovo (Gömör vármegye, Pozsonyi járás), *Petrová* (Sáros vármegye, Trencséni járás), *Petrova Lehota* (Trencsén vármegye, Trencséni járás), *Petrovec nad Laborcom* (Ung vármegye, Nagymihályi járás) és mások. Ezek valamelyikéből származhat a szarvasi *Petrovszki* család.

389. **Pintér** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 380. o.) alapja a német *binden* „körülköt, átköt, körülvesz” jelentésű szó. Ezek a cselekvést kifejező szavak a dongákat összetartó, vasból készült *abroncsokra* utalnak. Az abroncs szláv eredetű szó, jelentése megegyezik a német szó tartalmával. Szlovák megfelelője „obruč”. A *Pintér* foglalkozásnév, jelentése „hordókészítő, kádár”. Hordókon, kádakon kívül kocsikerekeket és más fából készült kocsi alkatrészeket is gyártott, ugyanis mindegyiknek anyaga a fa.

390. **Plachi** – belső, lelki tulajdonságra utaló szlovák családnév. Jelentése „félénk, bátortalan” ember, állatokat illetően „ijedős” természetű. A név szlovák nyelvű alakja Plachý.

391. **Plástyik** – tulajdonságra utaló ragadványnév vagy helynévi eredetű szlovák családnév. *Plášť* magyar jelentése „köpeny, köpönyeg, kabát”, melynek *-ik* kicsinyítő képzős alakja pláštik (ejtése plástyik). Mint metafora ruhadarabra utal. Szarvason van magyar „párja” is, a Kepenyes családnév (plášť magyar jelentése köpeny). Szlovákiában Hont megye Lévai járásában létezik Plášťovce nevű település (ejtése Plástyovce). Innen származhatott az a szlovák telepes, aki Szarvason kapta előző a lakóhelyére utaló Pláštik / Plástyik ragadványnevét.

392. **Pleskó** – külső, testi tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Hvozdik szerint (1937, 843. o.) *pleš* (ejtése ples) magyar jelentése „kopaszság”, *plešivý (plesiví)* melléknév magyar megfelelője „kopasz, kopasz-, tar fejű”. Az idézett családnév alapjához (Ples-) járult hozzá *-ko* kicsinyítő képző, Pleško, mely ragadvány-, majd idővel kötelezően örökölhető családnév. Jelentése „kopasz, tar fejű személy”. Pleskó, mint slang-kifejezés, ma is létező alak, de az a Plejosvszki családnévhez kapcsolódó.
393. **Pliesovszki, Pliesovszky** – helynévi eredetű, *-ský* képzős szlovák családnevek. Alap, amelyből keletkeztek, *Pliešovce* szlovák településnév (Zólyom vármegye, Zólyomi járás). Ennek alakjához járul az „onnan vagy oda való” jelentésű szlovák *-ský* képző (Pliešov-ský, nyelvileg ez a helyes alak).
394. **Podani, Podany** – foglalkozásra, ill. társadalmi helyzetre utaló szlovák családnevek. Alapjelentésük „a feudális társadalom alárendelt, kiszolgáltatott rétege, amely függött földesurától”, röghöz kötött és különböző szolgáltatásokra kötelezett. Szlovák nyelvben másodlagos jelentése „engedelmes, alázatos”. Helyes szlovák nyelvi alakja poddaný (ejtése poddaní), magyar jelentése „jobbágy”.
395. **Podmanyiczky** – helynévi eredetű, *-(c)ký* képzős szlovák családnév. Alapszava *Podmanín* településnév, ma Považská Bystrica része (Trencsén vármegye, Vágbesztercei járás). Mivel a településnév, melyből a családnév keletkezett, Podmanín (nem Podmanice), helyes szlovák nyelvi alakja Podmanínsky, de ha Podmaniczky alakban jegyezték be, akkor az a hivatalos verziója.
396. **Poják**, **Poljak**, **Polják**, **Polyák** – eredetre utaló, népnévi jellegű nevek. Alapjelentésük „lengyel, lengyel nemzethez tartozó egyén, lengyel nemzet tagja”. Lengyel elnevezés a lengyelek külső, magyar nyelvi elnevezése, belső, lengyel nevük *poliak*. „A népnyelv eredetileg a több szláv nyelven is megtalálható *pole* „mező, szántóföld” jelentésű főnévből származik, amelyhez a szintén szláv „valahonnan való” jelentésű *-ák* képző kapcso-lódott. Tehát a polák lengyelben való jelentése „mezei, mezőn, szántón dolgozó földműves, parasztember.” (Hajdú M. 2010, 382. o.). Az ősszláv nyelvben a *„polie”* jelentése növényzettel benőtt, kiterjedt, használaton kívüli térség. Vele rokon kifejezés a planý, „rossz, haszon nélküli”. Idézett családnevek egyike sem irodalmi, de mindegyik a lengyelekre vonatkozik. Az idézett családnevek közül a Poljak helynévi eredetű családnevek közé is sorolható, ugyanis Szepes vármegye Bártfai járásában található Poliakovce nevű település. Az onnan származó szarvasi telepes megkaphatta a Poljak ragadványnevet.
397. **Poljovka** – ragadványnév, tulajdonságra utaló metaforikus jellegű szlovák családnév. A kifejezés eszköze a *polievka*, „leves” irodalmi alak (*poljovka* középszlovák nyelvjárási szó). Hogy milyen körülmények között született meg ez a ragadványnév, ma már nem állapítható meg, csak azt lehet tudni róla, hogy levessel kapcsolatos.

398. **Polonszki**, **Polonszky**, **Polónyi** – helynévi eredetű családnevek. Keletkezésük alapszava településnév. Ezek *Polom / Polóny,* ma Hnúšťa része (ejtése Hnústya, Gömör vármegye, Rimaszombati járás), *Malá, Veľká Poloma*, ma Gemerská Poloma (Gömör vármegye, Rozsnyói járás). Ezek szerint a szlovák családnevek alapja *Polom,* és ehhez járul a *-ský* szlovák képző (Polom-ský) ill. a magyar *Polóny* alakhoz a magyar *-i* képző (Polóny-i). Az idézett szlovák családnevek esetében a képzés helye szerinti hasonulás miatt a nevek rögzítése kiejtés szerint történt (Polonszky).
399. **Ponyiczky** – helynévi, *-(*c)*ký* képzős szlovák családnév. Alap, melyből keletkezett, *Poniky* településnév (ejtése Ponyiki), ehhez járult a *-(*c)*ký* melléknévkéző (Poni-(c)ký). A település Zólyom vármegye Besztercebányai járásában található.
400. **Porubcsánszki** – szlovák eredetű, többszörösen képzett szlovák családnév. Alapszava *Poruba* településnév (Nyitra vármegye Privigyei járás), ehhez járul az „onnan vagy oda való" jelentésű *-(*č)*an* szlovák képző. Így keletkezik az úgynevezett lakosságnév, Porub-(č)-an. Magyar jelentése poruba-i. Ha ezt az alakot további, *-sky* képzővel látjuk el, megkapjuk az idézett családnév végleges szlovák formáját (*Porub-čan-ský*). A rövid -(č)an szótagot azonban a magyar nyelv megnyújtja, és a családnév magyaros jelleget kap. (A név nyelvi jellegét mindig a képző dönti el. Mivel a -ský képző szlovák, ezt a családnevet szlovák eredetűnek kell tekinteni.) A Poruba szót sok szlovákiai település tartalmazza. Ez arra utal, hogy a települések alapítását erdőkivágás előzte meg (rúbať, „vágni", vyrúbať „kivágni"). Lehetséges településnevek ezek lehetnek: *Dolná, Horná, Kamenná, Oravská, Ruská, Šarišská* (Alsó, Felső, Kő-, Árvai, Orosz, Sárosi) *Poruba*, amelyek Liptó, Sáros, Trencsén, Ung, Zemplén vármegyékben találhatók.
401. **Potoczki**, **Potoczky** – helynévi eredetű, *-(c)ký* képzős szlovák családnevek. Szlovákia területén számos *potok,* „patak" szót tartalmazó település létezik. Ezek valamelyikéből keletkeztek az idézett településnevek: *Čierny Potok* (Gömör vármegye, Rimaszombati járás), *Oravský Čierny Potok* (Liptó vármegye, Rózsahegyi járás, valamint Gömör vármegye, Rimaszombati járás), stb. Az idézett családnevek a *potok* alapból és *-(*c)*ký* szlovák képzőből keletkeztek (Poto-(c)ký).
402. **Povázsay** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja *Považie* (ejtése Povazsie), „Vágmente" szlovákiai földrajzi tájegység. *Považ-* alaphoz az „onnan vagy oda való" jelentésű magyar *-i, (-y)* képző járult (Považ-(a)y, (Ováž-(a)y). Považan lakosságnév, de szlovák családnévként Považaj, Povážay alakként is szerepel.
403. **Pozderka** – bizonytalan jelentésű, *-ka* kicsinyítő képzős szlovák családnév. Nagy valószínűséggel *pazder,* „pozdorja" szóból ered, amely kenderfeldolgozás melléktermékе. Valószínű, hogy a név rögzítésekor elírás vagy elhal-

lás történt. Az első szótag leírásánál vagy olvasásakor *a* helyett *–o-* magánhangzót rögzíthettek. Pazder szó rokon oddeľovať, „elválasztani”, igealakkal. Ez történik, amikor bizonyos folyamat során elválasztják egymástól a rostot és a pozdorját.

404. **Prasz** – bizonytalan jelentésű és eredetű családnév. Szarvason szlovák gyökerekkel rendelkező család viseli. A szlovák nyelv ismer egy *prask* (ejtése praszk), „reccs”, „puff” hangutánzó indulatszót, amely eséssel, ütéssel, töréssel, lövéssel, mennydörgéssel okozott hang. Az alföldi szlovákok a szót *pras* (ejtése prasz) alakban is használják. Lehetséges, hogy a ragadványnév viselője ebben a formájában sokszor használta ezt a szót, és ennek „köszönheti” nevét.
405. **Pribela**, **Pribelszki**, **Pribelszky**, **Pribelya** – helynévi eredetű szlovák családnevek, amelyek *Príbelce* településnévből *-ský és -an* képzők hozzájárulásával keletkeztek (Hont vármegye, Nagykürt járás). Az egyik -ský képzős melléknévi alak, *Príbelský* a másik -an képzős, *Príbelan*, úgynevezett lakosságnév. Az utóbbi rövidüléssel (-an végződés elvesztésével) keletkezett (Príbel-a, Príbeľ-a). Mind a két szlovák alak magyar megfelelője Príbela-i, mint családnév.
406. **Prievara**, **Prjevara**, **Prjevara-Kondacs** – metaforikus jellegű szlovák ragadványnevek, melyek főzéssel kapcsolatosak. Jelkép a *prievar*, „főzet, cefre”, amely sörkészítéssel függ össze (Hvozdik, 1937, 1031. o.). Kételemű Prievara-Kondacs vagy rokoni kapcsolatra vagy foglalkozásra utal. Nyelv-helyesség szempontjából a Prievara az irodalmi, a Prjevara nyelvjárási alak, amely megegyezik az alföldi szlovákok által használt szóval.
407. **Pusztai**, **Pusztai-Sznyida** – helynévi eredetű, *-i* képzős magyar család-nevek, melyeket szlovák családok is viselnek. Alap a magyar *puszta* szó, amely szláv eredetű. *Pustý* (ejtése pusztí) szlovák melléknév, jelentése „puszta, kopár, sivár, rideg, elhagyatott, kietlen, lakatlan, üres”. Az *-i* képző jelentése „onnan vagy oda való.” Szarvasiak közül sokan letelepedésük utáni évtizedekben pásztorokként pusztai életet folytattak, extenzív állattartással foglalkoztak. Valószínű innen ered ragadványnevük. Lásd még a Rideg címszót!
408. **Rác**, **Rácz** – szerb népre utaló elavult magyar családnevek. Hajdú M. szerint (2010, 390. o.) a *rác* népnevet Novi Pazar dél-szerbiai város régi nevéből, a *Rasb* városnévből származtatják. Más vélemény szerint a görög *thrách,* „trákiai ember” szóból eredeztetik. Ez a magyar nyelvben „délszláv ember” jelentést, majd Racy alakot kapott. Magyar alakja rác, szlovák nyelven Rác, jelentése ortodox szerb, ellentétben a katolikus bunyeváccal és sokáccal.
409. **Radics** – apanévi eredetű szláv családnév. Hajdú M. szerint (2010, 391. o.) alapszava *Rad* személy- és keresztnév, jelentése „öröm, boldogság”. Ehhez járul az *-ics,* „fia” jelentésű apanévképző (Rad-ics), jelentése „Rad nevű

személy fia". Az -ics képző nem csupán szerb és horvát, ismeri a régebbi szlovák nyelv is (-ič), tehát a Radics családnév lehet szlovák eredetű is (Radič).

410. **Rafael**, **Rafaj**, **Raffai** – apanévi eredetű szlovák és magyar családnevek. Hajdú M. (2010, 393. o.) a héber *Reh fah ehl* alakból eredezteti őket. Jelentésük „az Úr meggyógyít". A keresztnév görög és latin közvetítéssel került a keresztény világba, a szlovák és a magyar nyelvbe azonos, Rafael alakban. Rafaj és Raffai *Raf-* rövidített alakból keletkezett, először az *-a* kicsinyítő képző járult hozzá, majd a „Rafa nevű személy fia" jelentésű *-i* képző, amely ezúttal birtokviszonyt fejez ki (Rafáé Rafai alakban). A magyar Rafael a szlovák Rafaj névnek felel meg. A Raffai hosszú f (ff) mássalhangzója nem módosítja az eredeti jelentéstartalmat.

411. **Rágyanszki**, **Rágyanszky** – helynévi eredetű, szlovák családnevek. Alap, amelyből keletkeztek, *Rad* településnév (Zemplén vármegye, Terebesi járás). A település nevéhez először *-an* lakosságnév képző járult (Rad-an, Raď-an), majd a *-ský* képző (Raď-an-ský, Ráď-an-sky, Rágyanszky).

412. **Raj** – helynévi eredetű vagy tulajdonságra utaló metaforikus jellegű szlovák családnév. Magyar jelentése „paradicsom", „éden". A Biblia szerint az a hely, ahol az első emberek éltek, ill. az örök boldogság, megelégedettség, szerencse helye (KSSJ, 1987, 366. o). Szlovákiában létezik egy konkrét hely, *Rajec* nevű település (Trencsén vármegye, Zsolnai járás), nevéből eredhet a Raj nevű családnév, csupán az *-ec* szlovák kicsinyítő képzőt kellett leválasztani a település elnevezéséről.

413. **Rakonczai** – helynévi eredetű, *-i* képzős magyar családnév. Alapszava a szlovákiai *Rakonca / Rykynčice* településnév (Hont vármegye, Korponai járás). Rakonczai családnév nem tévesztendő össze a Rakonczás névvel. Egyrészt, mert az tulajdonságra utaló, a lovak kocsi elé való befogásával kapcsolatos. Köztudott, hogy az igavonó állatok rakoncák segítségével húzzák a kocsit. A szoktató, fiatal harmadik lovat melléjük szokás fogni, de annak nincs rakoncája, ezért szabadabban mozog, időnként *rakoncátlanul* viselkedik. Eredetileg a rakoncátlan fogalom szállítmányozással, lótartással volt kapcsolatos, idővel a viselkedési formát, annak a fogalmát emberekre is kezdték alkalmazni. Mára az eredeti értelmezés az idő homályába kezd veszni.

414. ***Rapkovszki, Rapkovszky*** – szlovák -ský képző okán helynévi eredetű szlovák családneveknek tekinthetők, de ilyen (Rapkovce) nevű település nem létezik Szlovákiában. Rapovce igen, de elnevezéséből csak rapovský melléknév képezhető. Az idézett családnevek inkább magyarázhatók szlovák igealakkal, ez a *rapkať*, „kerepel". Átvitt értelemben ez a tulajdonság olyan emberre vonatkozik, akinek állandóan jár a szája. Ezek alapján Rapkovszki ragadványnév viselője az a személy, aki kerepel, állandóan beszél.

415. **Repka** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák családnév. Alap-

szava a *repa*, „répa”, annak kicsinyítő képzős alakja (rep-ka, „kicsi répa”), vagy a szlovák *repka* elnevezésű, káposztafélék csoportjába tartozó olajos növény, a *repce* (Brassica napus). Ezt az alföldi szlovák *repica* alakkal fejezi ki. Repka ragadványnevet az a személy kaphatta, aki ezt a növényt termeszthette.

416. **Ribárszki**, **Ribárszky** – helynévi eredetű, *-sky* képzős szlovák családnevek. Alap, melyből keletkeztek, *Rybáre* településnév, ma Sliač része, amely termálfürdőiről híres (Zólyom vármegye, Zólyomi járás). Ehhez járult az „onnan vagy oda való” jelentésű –sky szlovák képző (Rybár-sky).
417. **Rideg** – társadalmi helyzetre, életkörülményekre utaló magyar családnév. Hajdú M. írja: „Ismeretlen eredetű rideg szavunk először csak a télen-nyáron legelőn élő lábasjószágra vonatkozott, majd a 16. századtól alkalmazták emberre is. Ekkortól „magányos, egyedülálló, nem házas” személyekre, első sorban férfiakra vonatkozott. Előbb ragadványnévként is ekkortól jelenik meg.” (2010, 399. o.) Később családnévként is kezdték használni.
418. **Rimavec** – hely- vagy tájnévi eredetű, *-ec* képzős szlovák családnév. Alapja *Rimava* folyó neve, folyó menti vidék, azon települések elnevezése, melyek Rimava folyó vízgyűjtő medencéjében találhatók. Ugyanis sokuknak a nevében szerepel a folyó nevét is tartalmazó jelzős szerkezet, pl. Rimavská Sobota / Rimaszombat, Rimavská Baňa / Rimabánya, Rimavaské Brezovo /Rimóca (Gömör vármegye).
419. **Rohony** – ragadványnév jellegű, -oň képzős szlovák családnév, amely tulajdonságra utal. Ezt a *roh,* „szarv” jelkép fejezi ki. Mivel az említett képző jelentése „valamivel ellátott”, a név tulajdonosa valamilyen szarv-szerű dologgal rendelkezik. Majtán szerint (2006, 158. o.) az *-oň* képzős családnevek Szlovákia északi részén fordulnak előbb gyakrabban, ebből következően a név mostani viselőinek ősei Felső-Magyarország északi megyéiből jöhettek Szarvasra. Újabban a rohoň szót a *rohál'* váltotta fel.
420. **Rohoska** – ragadványnév jellegű szlovák családnév, amely tulajdonságra utal. Ennek eszköze a metafora, egy fonat neve, rohož. *Rohožka*, „kis gyékény(fonat)”, ajtó vagy fürdőkád elé leterített gyékény. Említett tárgy irodalmi elnevezése *rohožka* (ejtése viszont *rohoška)*. Rohoska családnév lehet helynévi eredetű ragadványnév is, mivel Pozsony vármegyében Malackai járásban, valamint Zemplén vármegyében Homonnai járásban létezik *Rohožník* nevű település. Ebben az esetben idézett családnév a település rövidült nevéből (Rohož-) és -ka képzőből keletkezett (Rohož-ka).
421. **Rojkó** – belső, lelki tulajdonságot kifejező *–ko* képzős szlovák családnév. Alapja *rojčiť* igealak, jelentése „ábrándozni, álmodozni”, ill. „rajongani” valamiért, valakiért (sztárokért, labdarugókért). De keletkezhet közvetlenül Rojko köznévből is. Magyar megfelelője „rajongó”.
422. **Román** – apanévi vagy népnévi eredetű magyar családnév. „A latin eredetű *Romanus* keresztnév Róma város nevéből származik, jelentése „római”. A

latin -us végződés elhagyásával kereszt- és családnév lesz belőle, *Roman (*Hajdú, 2010, 401. o.). Román népnévből még nem eredhet a régi családnév, mert az népnévként csak a 18. századtól fordul elő a magyar nyelvben, addig kizárólag az *oláh* volt használatos. A román szó jelentése „a román nemzet tagja". Az oláh népnév elavult, használata kerülendő. Lásd az Oláh címszót is.

423. **Romhányi** – helynévi eredetű magyar családnév (Romhány, Nógrád megye). Német „*hruod*" „dicsőség, hírnév" és *mann* „férfi" szavakból keletkezett, jelentése „híres ember". Magyar nyelvbe *Ruhmann* alakban mint keresztnév került be, majd személynévként településnév lett belőle. Mai alakját könnyebb kiejtés miatt kapta. A magyar *-i* képző hozzájárulásával helynévi jellegű családnév.

424. **Rostás** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a szláv eredetű *„rešeto"* (ejtése reseto) *rosta.* Békéscsabán ebből keletkezett a Resetár családnévek. Tótkomlóson részben ennek felel meg a Rječica alak (ejtése Rjecsica), amely nem foglalkozásnév, hanem tulajdonságra utaló fogalom, jelentése ügyetlen, lyukas markú, mint a rosta. Rostás foglalkozásnév *rosta* alapból és „valamivel foglalkozó" jelentésű *-s* magyar képző hozzájárulásával keletkezett, rost-(á)s mint foglalkozás, Rostás mint családnév.

425. **Roszik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló, *-ík* kicsinyítő képzős apanévi eredetű szlovák ragadványnév. Alapja *rosa* (ejtése rosza), magyar jelentése „harmat", természeti jelenség, „apró vízcseppek", melyek a pára lecsapódásából keletkeznek valaminek a felszínén. Ebben az értelemben és ilyen tartalommal Tótkomlóson fordul elő *Rosza* családnév. Ebből keletkezhetett *-ík* kicsinyítő képző hozzájárulásával a szarvasi Roszik név, jelentése „Rosza nevű személy fia". Az idézett családnévvel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy Szarvason létezik *Harmati* név is.

426. **Rózsa**, **Ruzicska** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű családnevek. *Rózsa* latin eredetű szó, melyből előbb keresztnév született, és külső tulajdonságra utalt, majd családnév is lett belőle. A *rózsa* szlovák megfelelője „*ruža*", ennek kicsinyítő képzős alakja *ružička* (ejtése ruzsicska), amely ruža alapból és -ička (ejtése -icska) szlovák képzőből keletkezett (ružič-ka, ejtése ruzsicska). Ružička / Ruzsicska név magyar alakjának rögzítése hibásan történt, a magyar zs helyett z-vel rögzítették: *Ruzicska*.

427. **Ruzsinszki**, **Ruzsinszki-Major** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alapjuk *Ružín* szlovák település neve, ma Košická Belá része (Szepes vármegye, Kassai járás). *Ružín* alaphoz szlovák *-sky* képző járult (Ružín-sky). Jelentése „onnan való" szarvasi telepes. Az idézett kételemű családnév rokonsági kapcsolatra utal (a másik a házastárs családneve Major lehetett), vagy helynévi: a család majorban élt.

428. **Samu** – apanévi eredetű magyar családnév. A héber *Smuél* az alapja. Jelen-

tése „Isten a neve”, „Isten meghallgatott”, esetleg „(a) Nap az Isten”. Magyar alakja Sámuel, szlovák megfelelője Samuel (ejtése Szamuel). A magyar *Samu* becenév (melyből családnév lett) úgy keletkezett, hogy a *Sámuel* alak két szótagra rövidült (Hajdú, 2010, 410. o.).

429. **Sándor** – apanévi eredetű magyar családnév, melynek a görög *Alekszandrosz* az alapja, jelentése „embereket oltalmazó”. Magyar nyelvbe az olasz *Sandro* becealak került (Hajdú, 2010, 412. o.). Az olasz keresztnévből hangátvetéssel (a szóvégi *-dro*-ból *-dor* lett) Sándor keletkezett. Szlovák megfelelje Alexander.
430. **Sánta** – külső (testi) tulajdonságra utaló ószláv eredetű magyar családnév. Régi magyar alakja a *sántál* ige, jelentése „sántít”. Ebből *-ál* végződés elvonásával és *-ó* képző hozzájárulásával keletkezett a régi *sántó,* abból az újabb, *sánta* alak „sántító” jelentéssel (Hajdú, 2010, 413. o.).
431. **Sápi**, **Sápszki**, **Sápszky** – helynévi eredetű családnevek. Alapjuk a *sáp* szó, melynek egyik jelentése külső tulajdonságra utaló, „halvány, sárgás színű, beteges, sovány”. Másik jelentése hangutánzó jellegű, és benne van a „sápítozik, sopánkodik” igékben. A sáp szó vonatkoztatható még sárgás, világosabb színű talajra is. Mindegyik sáp jelentés lehet személynévi vagy településnévi vonatkozású, mindegyikhez járulhat az „onnan vagy odavaló” jelentésű *-i* képző. A magyar *Sápi* alak jelentése megegyezik a szlovák *Šápsky / Sápszky* jelentéstartalmával, képzésük is hasonlóan történik, csak más végződésekkel.
432. **Sárkány** – tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű magyar családnév. Jelentése „valamiféle furcsa élőlény”, melytől félni kell. Külső és belső, valós és metaforikus tulajdonságra egyaránt utalhat. Ugyanakkor Esztergom vármegye Érsekújvári járásában létező *Šarkan / Sárkány* nevű település neve is. Az onnan származó szarvasi telepes ugyanúgy megkaphatta a Sárkány, végződés nélküli településnévből keletkezett ragadványnevet.
433. **Schlindler** – német eredetű, foglalkozásra utaló családnév. Jelentése „zsindelyt készítő vagy azt árusító” személy. A z*sindely* fából faragott, keskeny, lapos kis deszkadarab, melyekkel a múltban házakat fedtek. Szlovák alakja *Šindliar*, egyben településnév is (Sáros vármegye, Eperjesi járás).
434. **Schuszter** – német eredetű, foglalkozásra utaló magyar és szlovák családnév. Jelentése (ejtése *suszter)*, „lábbeliket készítő vagy javító mester”, a mai nevén cipész. A mesterség megszűnésével a fogalom is kiszorult a magyar és a szlovák nyelv alapszókincséből. Lassan csak a családnevek őrzik a suszter mesterség nevét.
435. **Sebestyén**, **Sebjan**, **Sebjan-Farkas** – apanévi eredetű családnevek. Alapjuk a görög *szebasztósz,* jelentése „tisztelt, fennséges, szent”. Latin megfelelője *Sebastos*, egyben városnév is. Az „onnan vagy oda való” személyt *Sebastianus* névvel illették. Ebből formálódott a magyar Sebestyén név (Hajdú, 2010, 419. o.). Görög névből vezethető le Sebastian (ejtése

Szebasztian) szlovák alak is. Ha egy szótagra rövidülve megkapja *-ian* lakosságnévképzőt, *Šeb-ian, Šeb-jan* alak keletkezik. A kételemű Sebjan-Farkas családnév rokonsági viszonyra vagy tulajdonságra utalhat.

436. **Sebő**, **Sebők** – apanévi eredetű magyar családnevek. *Szebasztósz* görög névből keletkeztek, jelentése „tisztelt, fennséges, szent". Latin alakja Sebastos, amely városnév is. Amennyiben valaki „onnan vagy oda való", megkaphatta Sebastianus ragadványnevet. Ebből keletkezett a Sebő, Sebők magyar családnév is, mégpedig egy szótagra történő rövidüléssel *(Seb-)*, és ehhez járult az *-ő, -ők* kicsinyítő képző (Seb-ő, Seb-ők) (Hajdú, 2010, 419., 420. o.).

437. **Sechna** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja a *Sechna* lengyel településnév (ejtése ebben az esetben Szechna). Az Árva folyó vízgyűjtő medencéje; vegyes lakosságú, szlovákok és lengyelek lakják. Területének egyik része Szlovákiához, a másik Lengyelországhoz tartozik. A törökök kiűzése után Észak-Magyarországról megindult a lakosság tömeges migrációja déli irányba, útnak indultak a jobbágyok a régió szlovák és lengyel részéből egyaránt. Így juthatott Szarvasra a lengyel Sechna település egyik lakosa, akit itt Sechna ragadványnévvel jegyezték be az anyakönyvbe.

438. **Simkó, Simkovicz, Simon, Sinkovicz, Simkovics** – apanévi eredetű szlovák és magyar családnevek. A héber Shiem ohn (*Simchón*) „hallani" vagy „jó hírnév" jelentésű alakból keletkeztek. Végső formája a magyar és a szlovák nyelvben egyaránt *Simon/Šimon* lett. Gyakori keresztnév volt, melyből családnév lett. Az idézett családnevek közül a Simon a magyar, a többi szlovák vagy délszláv (szerb és/vagy horvát). Ugyanis mind a három szláv nyelvben ismert és alkalmazott az *-ovicz, -ovics* képző (törökök elől menekülve jelentős számú horvát került a történelmi Magyarország területére). *Simkó* keresztnév *Simon* egy szótagra rövidült alakjából és *-ko* szlovák kicsinyítő képzőből keletkezett (a -ko képzőt a magyar hosszan ejti). *Simko* továbbképzett alakjai pedig a *Simkovicz* és a *Sinkovicz*, amikor a Simk- / Sink- alapokhoz előbb *-ov* birtokviszonyt kifejező, majd a fiú viszonyára utaló -icz/-ics képző járul. Az idézett nevek kapcsán említést érdemel még egy hangtani jellegű jelenség (hasonulás), amikor kiejtés során találkozik egymással a zöngés *-m* és a zöngétlen *k*, akkor *m*-ből *-n* szerű hang keletkezikí: Simko / Sinko. (Majtán, 2005, 281., 353. o.).

439. **Sindel, Sindely** – ragadványnév jellegű, tulajdonságra és foglalkozásra utaló szlovák családnevek. Eszköz a szlovák *šindeľ*, magyar megfelelője „zsindely", jelentése: „keskenyre és vékonyra faragott kis deszkalap, amit tetőfedésre használtak a múltban." A nevek viselőinek őse olyan lehetett, mint a zsindely (vékony), de lehetett az a személy is, aki ezeket a tárgyakat készítette (zsindelyt faragó ember).

440. **Sípos** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava a hangutánzó *sí* szó. Ha ehhez hozzájárul a magyar *-p* képző, *síp* közszó keletkezik belőle.

Újabb -*s* képzővel *síp*-(o)s főnevesült melléknév, családnév keletkezik belőle (Hajdú, 2010, 423, 424).

441. **Skita** – jellegzetes szarvasi szlovák családnév. Eredete és jelentése még nem tisztázott. Hvozdik J. (1937, 1301. o.) a *škyntať* szót kelet-szlovák nyelvjárásúnak tartja, jelentése *krivkať, pokuľkávať*, azaz „sántikál, biceg". Az adott címszó tartalmaz egy megjegyzést is: *škyt* (cseh szó). Szlovák megfelelője *čkanie,* „csuklás" (ugyanott, 111. o.). Idézettekből az következik, hogyha a škyntať igealakot némileg módosítjuk, *škint-a* szót kapunk, akkor a szlovák jelentése „sántikáló" személy. Amennyiben viszont az alap a cseh škyt, akkor a *škyt-a* cseh fogalom jelentése: az az ember, „aki csuklik".

442. **Skorka** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja *škorec,* „seregély" (zool. Sturnus) madárnév kicsinyítő képzős nőnemű alakja, a *škorka* (skor-ka). Az említett madárnév különböző tulajdonságokkal rendelkezik, melyek emberekre is átvihetők. Jelentése: olyan, mint a seregély. A szarvasi családnevek egyik egyedi vonása, hogy bizonyos élőlények meg-nevezésének lehet hím- és nőnemű alakja. Ilyen a mravec/mravka is (Jancsovics, 1848, 143. o.).

443. **Skulec** – valós külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák családnév. Alapja a *škúliť*, „kancsalít, bandzsít" szlovák szó, jelentése „kancsal ember" (Hvozdik, 1937, 1301. o.). A fogalom *Škul*-alapból és -*ec* képzőből keletkezett, Škulec. Bizonyos szemhibára utaló tulajdonságot fejez ki (amikor a két szem tengelye nem párhuzamos), ez az úgynevezett strabizmus.

444. **Skultéti** – társadalmi helyzetre, tisztségre utaló szlovák családnév. Majtán szerint (2006, 35. o.) jelentése „községi előljáró, bíró". A tisztség kezdetben öröklődött, később e tisztségre a bírót választották. Latin nyelven *scultetus*, németben *Schultheis* volt az alakja, ezekből alakult ki a szlovák škultét. Szinonímái: szlovák šoltýs vagy fojt, ill. a magyar soltész. Szlovák -i képző az apa-fiú viszonyra utal. Jelentése „Škultét/bíró nevű személy fia Škultéti".

445. **Slajchó** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Alapja a régies, németből átvett *šlajfiar*, ma brusič (KSSJ, 1987, 53), „köszörűs", mester, aki szakszerűen élez késeket, ollókat és más hasonló eszközöket. Régen vándorköszörűsök járták a falvakat, hasonlóan üvegesekhez, drótosokhoz és más vándorfoglalkozásokhoz. Az idézett családnév *šlajfiar* egy szótagra rövidült alakjából és -*cho* szlovák képzőből keletkezett *(šlaj-cho)*.

446. **Snajder, Sneider** – német eredetű, foglalkozásra utaló családnevek. Alapjuk a német *snidaere*, jelentése „vág", „szab". Ez utóbbiból alakult a *Schneider, „szabó"* foglalkozásnév. Az idézett családnevek az eredeti német alak szlovák és német változatai. Lásd még a Szabó címszót.

447. **Sólyom, Solymosi** – metaforikus tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, ill. helynévi eredetű magyar családnevek. Alapjuk *sólyom*, török eredetű madárnév (zool. Falco), amely köztudottan éles szemű, horgas orrú és igen

gyorsröptű ragadozó madár. Ezen a tulajdonságok valamelyike akár emberre is átvihető. A Sólyom nevű személy attól is kaphatta ragadványnevét, hogy sólyommal vadászott. *Solymosi* családnév többszöri képzés eredménye. Első lépésben *sólyom* alaphoz a „valamiben bővelkedő" vagy „valamivel foglalkozó" *-s* képző járult. „Olyan helynévvé vált, ahol tömegesen fészkelnek a sólymok, vagy pedig sólymot tartó, sólyommal vadászó emberek, esetleg királyi solymászok éltek".(Hajdú, 2010, 426. o.). Ilyen lehetett Solymár település (Pest megye). Ha a solymos helynévhez *-i* képző járul, az abból keletkezett családnévnek helynévi jellege lesz (Solymos-i). Solymosi ragadványnevet kaphattak azok a szarvasi telepesek, akik *Iňačovce/Solymos* (Ung vármegye, Nagymihályi járás) vagy *Nová Dedina (Gondovo / Solymos)* (Bars vármegye, Lévai járás) nevű településekről érkeztek, és valódi nevük helyett településnéven jegyezték be őket.

448. **Sonkoly** – tulajdonságra utaló, ragadványnév jellegű magyar családnév. Alapja a *sonkoly* elnevezésű anyag, jelentése „viasz, lép", a méz mellett a méhészkedés másik terméke. Az idézett családnév foglalkozásra is utalhat, amennyiben valaki sonkoly kereskedésével foglalkozik (Sonkoly, Sonkolyos).

449. **Sovány** – külső (testi) tulajdonságra utaló magyar ragadványnév. Ennek ellenére számos szlovák család is viseli. Jelentése „vézna, cingár, vékony", nem kövér, vagy valami fontos dologból keveset tartalmazó. Pl. sovány, tápanyagban szegény föld. Átvitt értelemben szegény embert is jelent.

450. **Steczina, Styecz** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Elemzésüknél a KSSJ (1987 448., 449. o.) következő címszavaiból indultunk ki: 1. *štet* (ejtése styet), „zúzalék", útépítés legalsó rétegébe tartozó anyag neve, 2. *štetina* (ejtése styetyina), „sertés sörtéje". Ezen kívül szóba jöhet még *štet'* (ejtése styety), gereben nevű eszköz, mellyel len és kender szálaiból fésülik ki maradék pozdorja darabokat. Figyelembe véve az úgynevezett asszibilációs törvényt, mely szerint az egyes szlovák nyelvjárásokban a *d'* (gy) dz-vé, a *t'* (ty) c-vé változik, *Styeczina* családnév *šťetina* alakból, *Styecz* pedig *šťet'* szóból származik.

451. **Stefancsik, Stefanik, Stepan, Stephan, Styevák** – apanévi eredetű családnevek. *Sztefanosz* görög szóból keletkeztek, a keresztnév jelentése „korona, koszorú". Görögből a név latin nyelvbe került, alakja *Stephanus* lett, és ebből származik a szlovák *Štefan* (ejtése Styefan), ill. a magyar István. Az előbbi alapjából keletkeztek az idézett szlovák családnevek: a Štefan-*čík,* Stefán-*ik,* Stefan-*ík* és Štev-*ák.* Mindegyik apa-fiú viszonyra utal, első három kicsinyítő képzős, az *-ák* képzős pedig expresszív jellegű. A két idegennyelvű keresztnév besorolása bizonytalan.

452. **Sulyan, Sulyán** – helynévi eredetű szlovák családnevek, melyek *Šuľa* település nevéből keletkeztek (Nógrád vármegye, Nagykürtösi járás) *-an* szlovák lakosságnév képző hozzájárulásával. Nógrád vármegyei Šuľa (ejtése

Suľa, palatalizált ľ-lel) nem tévesztendő össze a Šuja nevű településsel, amely Rajec része (Trencsén vármegye, Zsolnai járás).

453. **Sulyok –** Hajdú (2010, 431., 432. o.) szerint tulajdonságra és foglalkozásra utaló *magyar családnév*. Alapja lehet a súly, *sulyok* szó, jelentése „valaminek a földbe verésére használt nehéz eszköz". Ha metaforaként értelmezzük, akkor „erős, nehéz, testes" emberre vonatkozhat, ill. arra a személyre, „aki ezzel az eszközzel dolgozik". *Szlovák nyelven a Šúľok* (ejtése Súľok, palatalizált ľ) metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnév. *Šúľok, kukuričný šúľok*, „kukoricacső" nem más, mint a kukoricának henger alakú kalásza és termése. A szó šúľať, „sodorni, hengeríteni" igealakból keletkezett (KSSJ, 1987, 452. o.). Ezek után felvetődhet a kérdés, szlovák vagy magyar közösségben született meg a tulajdonságra utaló metaforikus jellegű ragadványnév. Jelentésüket tekintve a Sulyok magyar, a Súlyok pedig szlovák környezetben keletkezett. Alapvetően két azonos alakú szóról van szó, melyek tartalma eltér egymástól.

454. **Sutyinszki, Sutyinszky** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Erre utal az „onnan vagy oda való" *-ský* szlovák képző. Szlovákiában nincs olyan nevű település, melynek a nevéből szabályszerűen képezhető az idézett két családnév. Létezik Horné és Dolné Šutovce (Nyitra vármegye, Privigyei járás) vagy a Túróc vármegyei Šútovo (Túrócszentmártoni járás), de ezekből šutovský / šútovský, és nem šutinský, a szabályosan képzett melléknév. Lehetséges, hogy szabálytalan képzéssel keletkezett az idézett két családnév. Szlovák nyelvben ugyan létezik olyan szó, mellyel képezhető hasonló alakú családnév, ez a *sutiny* (ejtése szutyini), jelentése „rom", de ezt a magyarázatot sem tartjuk elfogadhatónak.

455. **Szabados, Szabados-Tóth** – társadalmi helyzetre utaló magyar családnevek. Alapjuk a szláv/szlovák *szabad, „slobodný", oslobodený"* melléknév (szabad, felszabadított). Amennyiben ehhez az alaphoz „valamivel bíró, rendelkező" jelentésű -s képző járul, olyan emberekre vonatkozik, akik valami alól mentesültek. Megváltották magukat bizonyos kötelezettségeiktől (pl. jobbágyi terhek viselése alól). A kéttagú Szabados-Tóth családnévnek két jelentése lehet, vagy rokoni kapcsolatra, vagy nemzeti hovatartozásra utalhat.

456. **Szabó, Szabolcsik, Szabó-Mravik, Szabovik** – foglalkozásra utaló családnevek. Alap, amelyből keletkeztek, *szabó* szó, jelentése „anyagot méretre *vág, szab*", majd feldolgoz, ruhát varr belőle. A *szab-* alaphoz *-ó* magyar képző járul (szab-ó, mint családnév *Szabó*), magyar családnév. Szabolcsik és Szabovik képzőik révén szlovák családnevek. *Szabol* szlovák alak magyar megfelelője Szabó, ehhez járul *-(cs)ík* kicsinyítő képző, Szabolcsík. *Szabovik -ov* birtokviszonyt kifejező és ugyancsak *-ík* kicsinyítő képzővel ellátott szlovák családnév, Szabovík. Jelentése „szabó foglalkozású személy

fia" (Majtán, 2005, 235-236. o.). Szabó-Mravik jelentése kettős: Szabó család ősei között lehettek Mravikok, vagy Szabó felesége lánykori neve volt Mravik.

457. **Szakács, Székács** – foglalkozásra utaló, szláv eredetű magyar családnevek. Alapjuk a szlovák *sek* (ejtése szek), „vágás" szó, melyből *sekať* (ejtése szekaty) „vág", „metsz" igealakok keletkeztek. Köztudott, hogy ez a tevékenység szorosan összefügg a konyhai munkákkal. Szakács köznév eredetileg a szlovák *sek-* alapból és az *-áč* (ejtése -ács) szlovák képzőből keletkezett (sek-áč / szekács). Ez az alak a magyar nyelvben magánhangzó illeszkedés (harmónia) miatt sakáč (szakács) lett. Ugyanakkor Székács név esetén az alakváltozás más irányban fejlődött, az első szótag nyiltabbá vált.

458. **Szalai, Szalay** – helynévi eredetű magyar családnevek. Hajdú M. szerint (2010, 438. o.) Zala folyó neve indoeurópai eredetű, régi alakja *Sala* volt. Jelentése „patak, folyóvíz, áramlás". Folyó nevéből ered Zalavár településnév, valamint a régió, Zala megye elnevezése is. Ha a *Sala* alaphoz *-i* képző járul, „onnan vagy oda való" személy lesz a jelentése (Szalai-Zalai, Zalay). Zalavár (Blatnohrad, Moseburg) egykor a szláv Kocel fejedelemség központja volt (830 – 876). Cyril és Metod, a szláv írásbeliség megteremtői annak idején mintegy fél évet Kocel vendégei voltak.

459. **Szalkai** – helynévi eredetű, *-i* képzős magyar családnév. Alapja *Szalka* településnév, melyből több is létezik. Az egyik Hont vármegyei Érsekújvári járásban található Salka / Szalka elnevezéssel. A többi inkább Magyarország területén található, több esetben összetett szó tagjaként. Ilyen például Mátészalka.

460. **Szalóki** – helynévi eredetű magyar családnév. Hajdú M. szerint (2010, 439) településnévnek két magyarázata is lehetséges. Az egyik szerint szláv eredetű keresztnév az alapja (Sláva, ejtése Szláva, „dicsőség" jelentéssel). Példa rá *Slavkov / Szalók* település (Szepes vármegye, Poprádi járás) vagy *Slavkovce / Szalók* (Zemplén vármegye, Nagymihályi járás). Másik értelmezés szerint a török Solaq (ejtése Szolak), „balkezes" jelentésű szó az alapja.

461. **Szappanos** – tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapszava *szappan*, azaz lúgsóval kifőzött zsiradék, melyet mosásra használnak. A szappan alaphoz *-s* melléknévképző járul (szappan-(o)s), szakember, aki szappant készít, esetleg árusít. Szappanos melléknév főnevesült, a tulajdonnév alakja Szappanos.

462. **Szarka, Szarka-Kovács** – metaforikus jellegű, külső és belső tulajdonságra egyaránt utaló, szlovák eredetű magyar családnevek. A kifejezés eszköze madárnév, a *szarka,* szlovák megfelelője *straka* (ejtése sztraka). Tulajdonságai emberekre is átvihetők (tarka külsejű, cserregő hangú, csillogó tárgyakat kedvelő és azokat gyűjtő, stb), Szarka-Kovács családnév második tagja rokoni kapcsolatra vagy foglalkozásra utal.

463. **Szarvák** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Rohovce* település neve, magyarul *Nagy-Szarva* (Pozsony vármegye, Dunaszerdahelyi járás). Szarvák szó szlovák *-ák* képzővel ellátott (Szarv-ák). Jelentése „onnan vagy oda való", ezt fejezi ki a szlovák -ák képző. Magyar jelentése nagyszarvai.
464. **Szász, Szaszák** – népnévi jellegű családnevek. *Szász* jelentése „szepességi vagy erdélyi német". Elnevezésük ellenére nem Szász tartományból kivándorolt németség. Rajnavidék nyugati és déli területeiről származnak, erre utalnak nyelvjárásaik. Németség a 12. századtól van jelent Magyarországon, de nagyobb tömegekben a tatárdúlás és törökök kiűzése után kerültek be az országba. Čabianske priezviská c. kiadvány (2015, 145. o.) szász népnév mellé sorolja a *Szaszák* szlovák családnevet. Analóg a párosítás Kun és Kunos szavakkal. A kunos melléknév jelentése kunszerű. Ebből következően Szaszák jelentése szászos, szász-szerű. Ennek ellenére Szaszák névnek lehet más értelmezése is. Szlovák nyelv ismer egy régies *sosák* szót (ejtése szoszák), alapjelentése rovarfélék szívószerve, másik jelentése *ciciak*, „szopó". Szopó, többnyire kicsinyekre vonatkozóan szopó, mint malac. Harmadik, átvitt értelmű jelentése: „fiatal, tapasztalatlan, éretlen legény", azaz *sosák*, mely magánhangzó harmónia miatt *sasák* (ejtése szaszák) is lehet.
465. **Szebegyinszky, Szebegyinszki** – helynévi eredetű szlovák családnevek. *Sebedín* (ejtése Szebegyín) településnévből (Zólyom vármegye, Besztercebányai járás) és *-sky* képzőből alkotott családnevek (Sebedín-sky). Ma a település neve Sebedín-Bečov.
466. **Szécsi** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja a szláv / szlovák *seč* (ejtése szecs) szó. Ma is sok olyan település létezik, amely szecs- szótaggal kezdődik, jelentése „*vágás*", *„kaszálás", „sarjerdő", „erdővágás", „irtás"* (Hvozdik, 1937, 1174. o.). Ezek közül számunkra az „erdővágás", „irtás" szavak a lényegesek. Ugyanis sok helyen, ahol a település alapjait kellett lerakni, előbb erdőt kellett irtani. *Szécs-* alaphoz aztán különböző végződések, elő- és utótagok kerültek (Szécs-*ény,* Nógrád megye, Divék*szécs, Nyitra vármegye*), majd az *-i* képző, melynek jelentése „onnan vagy oda való", *szécs-i.* Pl. *Szécskeresztúr /* Zemplínska Teplica (Zemplén vármegye, Terebesi járás), *Divékszécs /* Seč (Nyitra vármegye, Privigyei járás), valamint *Szécsény /* Sečany (ejtése Szecsani).
467. **Szedlák, Szedljak, Szeljak** – társadalmi helyzetre és foglalkozásra utaló szlovák családnevek. Alapjuk *sedliak* (ejtése szedliak), „paraszt, földműves, mezőgazdaságban dolgozó, általában vidéken élő" személy. Idézett családnevek nyelvjárási variánsai az irodalmi szónak, Sedlák nyugatszlovák nyelvjárási alak, Seljak középszlovák, egyben alföldi szlovák, tehát szarvasi is, Sedljak pedig a legközelebb áll az irodalmihoz, amely kettőshangzóval irandó (Sedliak).

468. **Szekera, Szekerczés, Szekerka** – szláv / szlovák *sek-* (ejtése szek-), „vágás” alapból képzett vágóeszközök elnevezései, tulajdonságra utaló szlovák és magyar családnevek. Szlovák *sekera* (ejtése szekera), „fejsze”, „balta”, sekerka, „szekerce” (újabban tešla, tešlica) köznevek a tulajdonságot metafora eszközével, egy bizonyos tárgy elnevezésével fejezik ki. *Szekerczés* magyar családnév, „valamivel ellátott” jelentésű *-s* képzővel tulajdonságra utal (olyan emberre, akinek szekercéje van). *Szekerka Szekera* alapból *-ka* kicsinyítő képzős alakja, jelentése Szekera nevű személy Szekerka nevű fia.
469. **Szekeres** – Alapja *szekér* szó, melyhez „valamivel rendelkező”, „valamivel ellátott” jelentésű *-s* képző járul. Ezen kívül az *-s* képző „valamivel foglalkozó” jelentésű tartalommal is bír. Ezek szerint a Szekeres családnév tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló magyar családnév is lehet.
470. **Szekretár** – foglalkozásra utaló latin eredetű szlovák családnév, magyar jelentése *„titkár”*. Szlovák nyelvben a szekretár (*sekretár)* fogalomnak van másik jelentése is, „szekreter”, klasszikus bútordarab. Kevésbé valószínű, hogy egy bútordarab lenne motivációs alapja egy név keletkezésének.
471. **Szeleczki** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Selec* településnév, melyhez *-(c)ký* szlovák képző járul (Sel-e(c)ký (Trencsén vármegye, Trencséni járás). Nem tévesztendő össze Selce településnévvel, melyből több is létezik Szlovákiában, és az abból képzett melléknév selčiansky (ejtése szelcsianszki)/szelcsányi.
472. **Szénási, Szénászki** – azonos jelentésű helynévi eredetű magyar és szlovák családnév. Alapjuk a szláv eredetű „*széna”* jelentésű magyar szó, szlovák alakja *seno* (ejtése szeno). A szénával bővelkedő hely neve *szénás* (képzője *-s*). Ha mellette település keletkezik, az megkaphatja a Szénás elnevezést. Ilyenek a Szarvashoz közeli *Kis- és Nagyszénás.* (Békés megye). Az „onnan vagy oda való” ember jelzője az *-i* képzős *szénási* melléknév, mely családnévvé is válhat. Ha a szénás jelzőhöz magyar -i képző helyett a szlovák *-sky* kerül, abból szlovák melléknév, ill. családnév keletkezik (sénáš-sky, Sénášsky, ejtése Szénásszky).
473. **Szenteczki, Szentesi, Szentesi-Nagy** – azonos jelentésű helynévi eredetű családnevek. Alapjuk a latin sanctus lehet, mely a szláv nyelvekbe svet / „szent”. jelentéssel került. Ehhez járult a „valamivel ellátott” jelentésű -s magyar képző (szent-(e)s), melyből személynév, majd településnév keletkezett (Szentes, Csongrád megye). Szenteczki szlovák alak elírás eredménye lehet, Senteš-ský az irodalmi (de elfogadott a kiejtés szerinti Senteský is, amikor az š + s (s + sz) párosból szlovák sz lesz). Szentes és Csongrád városnevek, mivel szláv eredetűek, nagyon fontos történelmi tényre utalnak. Mégpedig arra, hogy a magyar honfoglalás előtt itt szláv lakosság is élt. Ugyanis Csongrád magyar jelentése Fekete vár (Belgrád pedig Fehér várat jelent). A kételemű Szentesi-Nagy családnév tulajdonságra utal, de utalhat rokoni kapcsolatra is.

474. **Szepesi** – helynévi eredetű magyar családnév, amely nagyobb tájegység elnevezésére utal. A *szepes-* alaphoz járul az „onnan vagy oda való” jelentésű magyar *-i* képző, szepes-i, mint családnév Szepesi. Szlovák megfelelője spiš-ský (ejtése szpisszkí) mint melléknév, mint családnevek Spišský és mint lakosságnév Spišiak (ejtése Szpisiak).
475. **Szerb** – népnévi eredetű magyar családnév. Jelentése szerb nemzet tagja, szláv népek déli csoportjába tartozó egyén. Tágabb értelemben szerbnek szokás nevezni azokat az embereket is, akik a szerbségnek valamilyen vonását képviselik, szerb nyelven beszélnek, szerb népviseletben járnak, stb. Legközelebbi nyelvi rokonaik a horvátok, szlovének és a Balkán-félsziget más szláv népei. Régebbi elnevezésük *Rácz* volt. Lásd ott.
476. **Szigeti, Szigetvári** – helynévi eredetű magyar családnevek. Hajdú Mihály szerint (2010, 454-455. o.) alapszavuk a finnugor eredetű *szeg-szig* ige, melynek jelentése „tör, vág”. Ennek módosult alakja a *szeget-sziget.* Jelentése előbb „elvágott, körülvett”, majd „vízzel körülvett hely”. Ebben a jelentésben sok helynévbe belekerült. Majd a sziget településnévhez *-i* képző járult, és származási helyre utaló családnév is keletkezhetett belőle. A Szigetvári családnév második tagja „erőd, megerősített hely” jelentésű. A sziget szlovák megfelelője „ostrov” (ejtése osztrov). Hvozdik, J. szótárában (1933, 803. o.) a sziget szónak két magyarázata van, ostrov és *sihoť* (ejtése sihoty). A szótár másik kötetében (1937, 1184. o.) a sihoť jelentése „folyami sziget”. A szlovák nyelvnek ezek szerint a sziget szóra két fogalma is van, az ostrov és a régies szláv eredetű sihoť, amely, figyelembe véve h / g hangtani változást, akár alapja is lehet a magyar sziget szónak.
477. **Szijártó, Szijjártó** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Mind a két név nyelvjárási alak, és összetett szó (irodalmi a Szíjgyártó). A szíj egy „bőrből készült erős szalag”, a gyártó a szíj „készítője”, „gyártója”. Szíjgyártó néven belül az összetétel határán a *j* + *gy* vagy *j* + *j*-vé változik, vagy *jé*-vé rövidül: Szí-jártó. (Hajdú, 2010, 455-456. o.).
478. **Szikora** – tulajdonságra utaló metaforikus szlovák ragadványnév. Alapja a *sýkora*, sýkorka, „cinege” madárnév (zool. Parus). Apró, színes tollazatú énekes madár. A ragadványnév első viselője nagy valószínűséggel apró, sovány, madárcsontú, vagy mozgékony, magashangú, csivitelő, stb. személy lehetett.
479. **Szilágyi** – helynévi eredetű magyar családnév. Alapja szilágy, szilfával benőtt hely, amely „névadója” sok településnek, tájnak (Szilágy megye). Keletkezésének menete: először a *szil* alaphoz *-d,* vagy *-gy* helynévképző járul (szil-(á)-d, *szil-(á)-gy*, majd az „onnan vagy oda való” jelentésű *-i* képző járul hozzájuk. Ezek egyik alakja a Szilágyi családnév (Szil-(á)-gy-i. (Hajdú, 2010, 457. o.).
480. **Szirony** – tulajdonságra vagy társadalmi helyzetre utaló szlovák családnév. Ragadványnév, alapja *sirý,* opustený szlovák melléknév, magyar jelentése „árva, elárvult”, „magára maradt, elhagyott”. *Sirý* alapból és *-oň* (ejtése-ony)

szlovák képzőből keletkezett *(Sir-oň)*. Szirony elnevezés alatt olyan gyerek értendő, akinek a szülők egyike vagy mind a két szülő meghalt. A múltban a település vezetésében volt olyan személy, aki az ilyen árvákról gondoskodott.

481. **Szklenár** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Magyar megfelelője „üveges", „ablakos". Alapja a *sklený*, sklenný, „üveg-, üveges" melléknév. Ezek *sklen-* alapjához járul az *-ár* foglalkozásra utaló szlovák képző (sklenár, Sklenár).
482. **Szloszjar, Szloszjár** – foglalkozásra utaló, német eredetű szlovák családnevek. Alapjuk a régies szlovák *šlosiar* (ejtése slosziar), mai elnevezése zámočník, „lakatos", aki fémtárgyakat készít vagy javításukkal foglalkozik (2015, 147. o.).
483. **Szlovák** – népnévi eredetű szlovák családnév. Alapjelentése: „a szlovák nemzethez tartozó egyén". Szlovákoknak – és nem tótoknak – kell tekinteni a határon túli, tehát magyarországi szlovák származású embereket is. A múltban használt *tót* elnevezés mára gúnynévnek tekinthető. Lásd még a Tót címszót.
484. **Sznyida, Sznyida-Simkó** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák családnevek. Szlovák nyelvjárási alakja Snida (ejtése Sznyida). KSSJ szerint (1987, 408. o.) *smida, smitka* (ejtése szmida, szmitka), „vékony szelet, vékony darab kenyér". Ilyen értelemben magyarázza Hvozdik, J. is (1937, 1211. o.), csak nyelvjárási alaknak tekinti. Hasonló tartalommal közli Synčok, J. is (2000, 234. o.): „vékony kenyérszeletke". Az alföldi szlovákok általában savanyú levesekhez adják, esetenként pirítva. A Sznyida-Simkó családnév rokoni kapcsolatra utal.
485. **Szopka, Szopka-Janecskó** – ragadványnév jellegű szlovák családnevek, melyek metaforikus tulajdonságra utalnak. A tulajdonság kifejezésének eszköze a *sopka* (ejtése szopka) „tűzhányó", vulkán. Alapjelentése: gúla formájú hegy, amely kitörésekor tüzes lávát, füstöt és gázokat lövell. Átvitt értelemben tomboló, dühöngő, mérgelődő, háborgó, lázongó embert jelent (KSSJ, 1987, 411). Ugyanakkor az idézett családnév helynévi eredetű is lehet, amennyiben első viselője *Sopkovce* nevű településről származott (Sáros vármegye, Homonnai járás), és Szarvason az eredeti neve helyett Szopka ragadványnéven regisztrálták.
486. **Szpisjak, Szpisják** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Alapszavuk nagyobb földrajzi egység (Szepes vármegye „Spišská stolica", *„Spiš"*/Szepesség) elnevezése, melyhez *-jak,/-ják* középszlovák nyelvjárási képzők járulnak (Szpis-jak, Szpis-ják). Szpisják alak magyar nyelvi hatást mutat. Irodalmi alakja a Spišiak.
487. **Szrnka** – tulajdonságra utaló szlovák családnév, melynek eszköze metafora, egy állatnév, srna, *srnka*, „őz, őzike" (zool Capreolus), kedves, félénk, stb. erdei állat. Ezek a tulajdonságok jellemezhették a név első viselőjét is. Az idézett név „névadója" lehet a *Horné* és *Dolné Srnie* is (Trencsén vármegye, Trencséni, ill. Vágújhelyi járás). Ebben az esetben a ragadványnevet

az a szarvasi telepes kaphatta, aki az említett települések valamelyikéből származott.

488. **Sztancsik, Sztankovics** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Alapszavuk a szláv *Stanislav*/*Sztaniszlav*, magyar megfelelője Szaniszló. Jelentése „légy dicsőséges". Az idézett családnevek Stanislav egy szótagra rövidült alakjából és a -*(čí)k* /-csík kicsinyítő, ill. -ov birtokjeles és -ič (-ics) apa-fiú viszonyra utaló képzőből keletkeztek (*Stan-čík,* ill. *Stank-ov-ič)*. Családnév, lehet szlovák és délszláv eredetű is.

489. **Sztrehovszki** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alapja *Dolná* vagy *Horná Strehová* településnév (Nógrád vármegye, Nagykürtösi járás). *Sztrehov*-tőből és származási helyre utaló -*ský* képzőből keletkezett (Strehov-ský).

490. **Sztrepka** – szlovák családnév, amely *strepať*, ill. *strepať sa* igealakokból keletkezett. Első jelentésük: összedobálni, valamibe belegyűrni, ill. lelökni, ledönteni. Második jelentésük: leesni, ledőlni, ill. összegyűlni, összeverődni (KSSJ, 1987, 427. o.). Jancsovics szótárában (1848, 306) a sztrepka szó jelentése „személy, aki pl. esés következtében összeverte, összetörte magát". Ez a valószínűbb magyarázat, és részben egybeesik KSSJ egyik értelmezésével is.

491. **Sztricskó, Sztrícskó, Sztricskó-Medgyesi** – rokonsági kapcsolatra utaló szlovák családnevek. Alapszavuk *strýc,* „nagybácsi, nagybátya", az apa fiútestvére, ill. felnőtt férfi megszólítása (strýko, ejtése sztríko). Az anyai nagybácsi megszólítása ujo. Strýčko a *strýc* alak -*ko* kicsinyítő képzős alakja (Strýč-ko). Sztricskó (amint Jankó is) magyar nyelvi hatást mutat, a Sztrícskó pedig nem követi az ún. ritmustörvényt, mely szerint a szlovák nyelvben nem állhat egymás után két hosszú szótag. A Sztricskó-Medgyesi családnév rokoni kapcsolatra, ill. származásra is utal, a házaspár egyik tagja Medgyesi illetőségű is lehet, de származhatott Medgyesről is.

492. **Sztruhár** – foglalkozásra, kedvtelésre utaló szlovák családnév. Régies alak, magyar megfelelője „faragó". Jelenleg a sústružnik, „esztergályos", „faesztergályos" az elfogadott. Jelentése fa megmunkálásával foglalkozó szakember.

493. **Sztvorecz** – kettős jelentésű szlovák családnév. Alapszava *tvor* „teremtvény, lény" főnév, ill. *tvoriteľ, stvoriteľ, „*alkotó, teremtő" melléknévi igenév. Ezek alapján a stvorec szó jelentése teremtő / Teremtő, ill. teremtő, alkotó ember (Jancsovics, 1848, 309. o.).

494. **Szuhaj** – bizonytalan eredetű és jelentésű szlovák családnév. Csupán feltételezni tudjuk, hogy a név alapja *šuhaj* szlovák köznév (ejtése suhaj), jelentése „ifjú legény", „független férfi". Ha igen, akkor a šuhaj mint metafora tulajdonságra utaló. Kevésbé valószínű, de lehetséges, hogy az idézett családnév -*i* képzős helynévi eredetű. Több szlovák település nevében van benne a suchá (ejtése szuchá), „száraz" szó, pl. *Suchá, Suchá nad Parnou, Suchá Hora* (sorrendben Zemplén vármegye, Nagymihályi járás, Pozsony

vármegye, Nagyszombati járás, Árva vármegye, Turdossini járás). Szuchá településnévnek magyar megfelelője általában *Szuha*. Amennyiben Szuha alaphoz az „onnan vagy oda való” jelentésű *-i* magyar képző járul, belőlük Szuha-i (vagy Szuhaj) családnév keletkezik.

495. **Szurovecz** – lelki és testi tulajdonságra egyaránt utaló szlovák családnév. *Surový* jelentése „nyers” melléknév. Ha a surov- alaphoz *-ec* képző járul, surovec alak keletkezik, jelentése „durva, nyers ember”(KSSJ, 1987 433. o.). Az idézett ragadványnév első viselőjét ezen kívül számos további tulajdonság jellemezhette, a legenyhébbtől a legdurvábbig. A most élő utódai ettől függetlenül egészen más emberek lehetnek.

496. **Szücs, Szűcs** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Jelentésük „kikészített bőröket feldolgozó, azokból ruhát, bundát varró iparos” (Hajdú 2010, 464. o.). A Szücs-alak vagy elírás, de inkább mint a megkülönböztetés egyik eszköze.

497. **Szvák** – rokoni kapcsolatra utaló szlovák családnév. Jelentése „nagynéni férje”, ill. felnőtt férfi megnevezése vagy megszólítása, svák, sváko (ejtése szvák, szváko). Az alföldi szlovákok használatából ez a fogalom mára teljesen kiveszett, értelme elhomályosodott.

498. **Szvet, Szvetkovics** – apanévi eredetű szláv / szlovák családnevek. Szvet név képzésének két módja létezik. Az egyik: olyan szláv keresztnevek első tagjából áll, mint *Svät*opluk, *Svät*oslav, melyek alapja svät/”szent”. A másik: alapjuk *Svet*oslav, *Svet*ozár típusú szláv családnevek, melyeknek első tagja svet/„világ” jelentésű. Szvetkovics szlovák vagy délszláv családnév *szvet-/svät-* alapból és *-ov* és *-ics* képzőkből keletkezett. Az - ov birtokviszonyra, az -ics apa-fiú viszonyra utal.

499. **Szvitán** – délszláv férfi kerestnév, mely a *svit* vagy *úsvit* (ejtésük szvit, úszvit ”világosság, virradat” jelentésű természeti jelenséget jelölő két szó valamelyikéből és *–an* (magyar nyelvben -án) képzőből keletkezett. Ezen kívül Stanislav (1948, 432. o.) megemlít egy *Svitajka* nevű tanyarendszerű házcsoportot Nógrád vármegyéven „Felső-Petény mellett”, amelyből *-ajka* végződős leválasztásával megkaphatjuk a *Svit* településnevet. Ehhez már csak hozzá kell tenni az *-an* lakosságnévképzőt, Svit-an, Svi-(ť)an.

500. **Szvoboda** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű cseh családnév, jelentése *szabadság*. Mástól független, szabad emberről van szó, aki szabadon mozoghatott, nem kötötték kötelességei. Ezzel összefüggésben lásd a Szabados címszót.

501. **Takács** – foglalkozásra utaló, szláv eredetű magyar családnév. Szlovák alakja *tkáč* (ejtése tkács), jelentése „takács, szövő”, aki a múltban textíliák szövésével foglalkozott. Magyar és a szlovák alak közti különbség csupán az, hogy a magyar nyelv a kiejtés megkönnyítése érdekében a szókezdő mássalhangzó-torlódást úgy oldotta fel, hogy a mássalhangzók közé *kötőhang*ot illesztett (tkács, t-*a*-kács, Takács).

502. **Tálas** – foglalkozásra utaló magyar családnév. Alapja *tál* köznév, melyhez „valamivel foglalkozó” jelentésű *-s* képző járult (tál-(a)-s). Így tálkészítő, fazekasmester jelentést kapott. Az alföldi szlovákság körében *tálaš* mint konyhai bútordarab ismert, melyen vagy melyben különböző konyhai edényeket, tálakat és más eszközöket tartottak (Synčok, 2000, 261. o.).
503. **Tamás** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a héber *teóma* közszó, jelentése „iker, ikrek egyike” (Majtán, 2005, 281. o.). A keresztény világ *Tomas* (ejtése Tomasz) alakban vette át. Ebből keletkezett a magyar *Tamás* és a szlovák *Tomáš* (ejtése Tomás).
504. **Terényi, Terjanszky, Tyerjanszki** – azonos jelentésű helynévi eredetű magyar és szlovák családnevek, amelyek *Terény* településnévből keletkeztek (Pest megye). Képzőjük a magyar *-i* (Terény-i), valamint a szlovák *-sky.* Mivel szlovákok telepítették, szlovák elnevezése is van (*Terany*, ejtése Tyerani). Terany település Szlovákia területén is létezik (Hont vármegye, Korponai járás). Nevük onnan ered, hogy Tarján törzs felügyelete alatt álltak (https//www.rtvs.sk./radio/archiv/11290/686185). Érdekes a kérdés: Honnan érkeztek a Terjanskyak Szarvasra? Érkezhettek közvetlenül Hont vármegyéből, és ideiglenes lakóhelyük a magyarországi település lehetett, de érkezhettek ideiglenes szálláshelyükről, Pest megyéből is.
505. **Terhes** – ragadványnév jellegű magyar családnév, mely tulajdonságra utal. A szónak számos jelentése van. Mivel a név vélhetően régebbi keletkezésű, érdemes a magyarázatot régebbi szótárakban keresni. Hvozdik, J. szótára (1933, 852. o.) a terhes címszó alatt két magyarázatot kínál: 1. *ťažký* (ejtése hasonulás miatt tyaskí) „nehéz”, „terhes” és *obťažný* (ejtése hasonulás miatt optyazsní) „kellemetlen”, „nehéz”, „nehézkes” 2. *tehotná* (tyehotná) „várandós” (nő) vagy samodruhá (szamodruhá), „állapotos” és hrubá „vastag”. A magyar–szlovák kéziszótár (1992. 805. o.) értelmezései: súlyos, várandós és fárasztó. Fentiek alapján a ragadványnév első viselője *nehéz*, termetes, vagy *nehézkes*, kellemetlen, esetleg *fárasztó* személy lehetett. Nő esetében *várandós* kifejezés is szóba jöhet.
506. **Timár, Timár, Timár-Nagy** – foglalkozásra utaló magyar családnevek. Tímár jelentése nyers bőröket felhasználhatóvá tevő, *bőrcserző mester*. A Tímár-Nagy külső (testi) tulajdonságra utaló családnév. (Esetleg rokonsági kapcsolatra is utalhat, amennyiben a házastárs másik tagjának családneve Nagy.)
507. **Tisljár** – német eredetű, foglalkozásra utaló szlovák családnév. A német Tischler magyar jelentése „asztalos”. A német -er képzőnek a szlovák nyelvben a -iar felel meg. Ehelyett nyelvjárási alak került az alaphoz *(Tisljar)*, amely a magyar nyelvben megnyúlt, hosszan ejtendő (Tisl-jár).
508. **Tomasovszki** – helynévi eredetű szlovák családnév. Négy településnévből is keletkezhetett. 1. *Tomášová,* Rimavská Sobota része (Gömör vármegye, Rimaszombati járás) 2. *Tomášovce* (Gömör vármegye, Rimaszombati és Losonci járás) és Spišské Tomášovce (Szepes vármegye, Iglói járás). Az

idézett családnév a *Tomášov* alapból és *-ský* képzőből keletkezett (Tomášov-ský).

509. **Tomka** – apanévi eredetű szlovák családnév. Alapja a héber *teóma* „iker” köznév. A germán nyelv közvetítésével került a keresztény világba *Thomás* alakban. Ebből alakult a *Tamás* magyar és a *Tomas* (Tomasz) szlovák kereszt-, majd családnév. A szlovák Tomas rövidült alakjából és *–ka* kicsinyítő képzőből keletkezett az idézett Tomka alak (*Tom-ka*).

510. **Tót, Tóta, Tóth, Tóth Czifra, Tóth Galu, Tóth-Rigler** – népre utaló, külső, magyarok által szlovákok megnevezésére szolgáló elnevezés. Leggyakoribb családnevek egyike. Ennek magyarázata a régmúltba vezet. Alapja indoeurópai *„tauta-tauti”* szó, amely óiráni eredetű, jelentése *„a nép”* (Hajdú 2010, 477. o.). Később germán és szláv törzsekre, népekre, majd csak a szlávokra vonatkozott. A 18. századtól tovább szűkült tartalma, csak a szlovákokra alkalmazták. Végül felváltotta a ma érvényes, hivatalos szlovák megnevezés. A tót kifejezés mintegy száz éve már dehonesztáló, gúnynév még akkor is, ha Magyarországon a két világháború közti időszakban még hivatalosnak tekintették. Ma is használatos bizonyos értelemben. Tótnak, tót embernek szokás nevezni azt a személyt, aki szlovák nyelvében magyar kifejezéseket használ. Az alföldi szlovákok hosszú ideig el voltak szakítva anyanemzetüktől, nem fejlődött nyelvük, ezért kellett az új fogalmakra magyar szavakat kölcsönözni. (A határon túli magyarok is alkalmaznak olyan szlovák, román, délszláv stb. szavakat, kifejezéseket, melyekre nem ismernek magyar megfelelőt. Ettől függetlenül magyaroknak tekintendők.) Ugyanez a norma vonatkozhat szlovákokra is. Az idézett kételemű nevek jelentése: Tóth Czifra ragadványnév, valószínű cifra ruházatára vonatkozott az elnevezés, Tóth Galu (Galu jelentése egyelőre tisztázatlan), Tóth Rigler családnév tulajdonságra utalhat (a német *rigler* jelentése: szigorral kapcsolatos).

511. **Török** – eredetileg nem a török népre utaló a magyar családnév. Alapja ugyan a *türk* szó volt, de jelentése „erő”. Egyes ótörök népek nevezték így magukat. A magyar nyelv csak a 14. századtól kezdte használni mai értemében a török elnevezést. Attól kezdve a török név népre utaló, majd apanévi eredetű is lett. Jelentése „Török nevű személy fia” (Hajdú 2010, 480. o.).

512. **Trenyik, Trnyik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló ragadványnevek. Tulajdonságot a *tŕň* (tŕny), „tövis, tüske” szó *-ik* kicsinyítő képzős alakja fejezi ki (tŕnyik). Meglehet, hogy a ragadványnév első tulajdonosa olyan volt, mint a tüske; szúrós, kellemetlen. E név kapcsán meg kell jegyezni, hogy a szlovák nyelv egyik különleges mássalhangzója a hosszú r, jelölése ŕ. (Másik: hosszú l, jelölése Í. Nem ľ (ly), mert az lágyítójeles.) A Trnyik szlovák családnév, ami nem mondható egyértelműen a *Trenyik* alakról. A magyar nyelv a *Trnik* szlovák alak esetében a kiejtés megkönnyítése érdekében szünteti meg a mássalhangzó-torlódást, alkalmanként a

Tárnyik alak formájában.

513. **Trnovszki** – helynévi eredetű, *-ský* képzős szlovák családnév. Alapja a *Trnovo* településnév (Túróc vármegye, Túrócszentmártoni járás – nem Trnava/Nagyszombat!) Kapcsolatba hozható *trň* – tüske szóval. Az idézett -ský képző járulhat további településnevekhez is, mint *Trnové* (Žilina város Trnové része, Trencsén vármegye, Zsolnai járás), *Trnovec* (Nyitra vármegye, Szakolcai járás), *Trnovec nad Váhom* (Nyitra vármegye, Sellyei járás), *Liptovský Trnovec* (Liptó vármegye, Liptószentmiklósi járás).
514. **Turóczi** – helynévi eredetű, -i képzős magyar családnév. Alapja nagyobb földrajzi egység, *Turócz* vármegye neve. Ehhez járul az „onnan vagy odavaló“ jelentésű *-i* magyar képző (Turóc-i). Szlovák megfelelője Turčan (ejtése Turcsan) szlovák lakosságnév.
515. **Tusjak, Tusják** – Tusjak (Tušiak) jellegzetes szarvasi szlovák családnevek egyike, mely tulajdonságra utaló ragadványnév. A szarvasi telepesek egy része olyan nyelvjárási területről érkezett, ahol a *nuž* (nuzs, ejtése nus, jelentése nos)/hát szócska helyett *tuš*-t (*tus*) mondanak. Ők a településen az úgynevezett *tusiaki* részen telepedtek le, ellentétben a Pest megyei Aszódról érkező csoporttól, akik az *aszódi* részen foglaltak helyett (Zsilinszky M. 1872, 29. o.). Čabianske priezviská című kiadvány 2015,(149.o.) a Tusiak családnevet *tušiť* (sejteni) szlovák igealakkal, (Matúš/-*Tušo* (kiejtése Tuso) becéző alakkal és *Tušice* településnévvel hozza összefüggésbe (Zemplén vármegye, Nagymihályi járás). Lásd még az Aszódi címszót.
516. **Uhljar, Uhljár** – foglalkozásra utaló ragadványnév jellegű szlovák családnevek. Alapszavuk *uhlie* „szén” köznév, és ehhez járult az *-iar* foglalkozásra utaló képző (Uhl-iar, Uhljar). Magyar jelentése: „szénégető”, „szénkihordó, szénmunkás” és „szeneslegény” (a fűtő segítője).
517. **Uhrin** – magyar népre utaló szlovák családnév. Régen a szláv népek a magyar embert Uhor, *Uhrín*, Ugrín stb. szóval illették. A Maďar (magyar) elnevezés későbbi. Az Uhrín kiveszett a szóhasználatból, már csak családnévként vagy földrajzi elnevezésekben szerepel. A név alapja a szlovák *Uhor,* magyar megfelelője az *ugor,* melyhez a szlovák *-ín* képző járult (*Uhrín*). Mára mindenki rövid i-vel ejti és írja a családnevet.
518. **Unatyinszki** – helynévi eredetű, –sky képzős szlovák családnév. Alapja *Uňatín* (ejtése Unyatyín) településnév (Hont vármegye, Korponai járás), melyhez az „onnan vagy oda való” jelentésű *-sky* szlovák képző járult (Uňatín-sky). Hivatalos rögzítése pontatlan volt, helyesen: Unyatyinszki.
519. **Urbán, Urbancsek, Urbancsok** – apanévi eredetű családnevek. A latin *urbanus* az alapja, jelentése „városi” lakos, „polgár”. Az *Urbán* magyar keresztnév, szlovák megfelelője: *Urban*. Ez utóbbiból keletkezett a két szlovák alak, az *Urban-ček* (az irodalmi), az *Urban-čok* (alföldi és középszlovák nyelvjárási forma). Mind a két képző kicsinyítő képző.
520. **Vajgel, Vajgely** – német eredetű magyar és szlovák családnevek. A Wei-

gant, „harcos”, ill. Wigbert (wig, „harc” és berant, „dicső”) német szavakból keletkeztek (Komlóšske priezviská, 2017, 133. o.). Sem a szlovák, sem a magyar nyelvben nincs külön jelentése.

521. **Valach** – leginkább *foglalkozásra utaló* szlovák családnév. Jelentése birkapásztor, „juhász, juhászbojtár”. Az Alföldre települt szlovák jobbágyok a mai Szlovákia olyan vidékeiről jöttek, ahol a juhászat volt a meghatározó foglalkozás. A Valach név utalhat származási helyre is, amennyiben a név viselője romániai *(Valachia)*, csehországi illetőségű *(Valašsko*, vidék Morva keleti részén). Az idézett névvel kapcsolatban tudni kell még azt is, hogy *Vlach* megnevezés alapja az *oláh* népnévi elneve-zésnek. Továbbá csupán megjegyezzük, hogy valach a neve a kasztrált lónak is, de akkor a családnév metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló.

522. **Valastyán** – Valašťan származási helyre utaló szlovák családnév. Alapja *Valaská* településnév (Zólyom vármegye, Breznói járás) vagy *Valaská Belá* (Nyitra vármegye, Privigyei járás). Az úgynevezett lakosságnév *Valas-* alapból és *-(ť)an* képzőből keletkezett (Valas-(ť)an, Valašťan. Magyar megfelelője az „onnan vagy oda való” *-i* képzős alak (Valastyáni).

523. **Valencsik, Valent, Valentyik** – apanévi eredetű szlovák családnevek. Alapjuk a latin *valens*, „erős, egészséges” jelentésű szó. Ebből keletkezett a szlovák *Valent* és a magyar *Bálint* keresztnév. A szlovák alakból keletkeztek a kicsinyítő képzős Valen-*(č)ík* és a *Valen-(t)ík* szlovák alakok. Valent családnév lehet még helynévi eredetű is, amennyiben a ragadványnév viselője: Valentovce nevű településről való (Sáros vármegye, Mezőlaborci járás), Laskár, Valentová (Turóc vármegye, Turócszentmártoni járás), Staré Hory, Valentová (Zólyom vármegye, Besztercebányai járás). Lásd még a Bálint címszót is!

524. **Valicska** – helynévi eredetű szlovák családnév. A „névadó” települések *Vyšné* és *Nižné Valice* lehetnek (Gömör vármegye, Rimaszombati járás). Az idézett családnév *Val-* alapból és *-ička* (-icska) képzőből keletkezett (Val-ička). Az idézett településnevek összefüggést mutatnak olyan fogalmakkal, mint sánc, védőgát, földsánc köznevekkel, valamint gördül, zúdul, fenyegetően közelít igealakokkal.

525. **Valkovszki, Vajkó** – helynévi eredetű szlovák családnevek, melyek *Vaľkovo* településnévből keletkeztek (České Brezovo része, Nógrád vármegye, Poltári járás). Alapja *Vaľkov* szlovák alak, ehhez járul a *–ský* képző (Vaľkov-ský). Kissé bonyolultabb a *Vajkó* alak keletkezése, melynél kiindulási alap ugyancsak *Valkov*. Első lépésben az -ov végződésből hosszú o (-ó) keletkezik (Valyk-ó), Valykó pedig magyar kiejtés szerinti alakja Vajkó. (Nem tévesztendő össze a szlovák vajko köznévvel, az a vajce, „tojás” *-ko* kicsinyítő képzős alakja.)

526. **Vantruba** – metaforikus jellegű szlovák családnév, ragadványnév, amely külső, testi tulajdonságra utal. Magyar jelentése „nagy has”. Ezt az állítást erősíti Jancsovics is (1848, 357. o.): *Vanťech* címszó jelentése „has”,

„böndő”. Idézett családnév *vantrub* nyelvjárási alapból és *-a* szlovák képzőből keletkezett (vantrub-a, Vantruba).

527. **Varga, Varga-Galambos, Varga-Héczei, Varga-Molnár** – régi foglalkozásra utaló magyar családnevek. A Varga eredetileg „lábbelikészítő mester” volt, aki *varrta* azokat. Ezért a foglalkozásnév *varr* igéből és *-g* köznévképzőből származik (varr-g), amely a varga alakként állandósult. A varga foglalkozásnév szlovák megfelelője az ugyancsak régies švec (ejtése svec), amely šiť (ejtése sity) ugyancsak „varr” igealakból keletkezett. Švec is varrta a lábbeliket. A kételemű családnevek jelentései: tulajdonságra utaló (Galambos), helynévi eredetű (Héczei) és foglalkozást jelölő (Molnár).
528. **Varjú, Varnyu, Varnyú, Varnyu-Bencsik** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar ragadványnevek. Metafora, eszköze madárnév, a magyar *varjú*, szlovák megfelelője *„vrana”*. Jelentésük, tulajdonságuk: fekete, károgó hangú, lármázó, madár, ill. ember. Ugyanis a megnevezett külső és belső tulajdonságok emberekre is átvihetők (Hajdú M., 2010, 497. o.).
529. **Vaskor** – jellegzetes szarvasi szlovák családnév, melynek eredete és jelentése ismeretlen. Társíthatjuk Václav, „Vencel”, Vaš-(e)k, *Vaš-ko* kicsinyítő képzős alakjával, de nincs magyarázatunk a szóvégi r mássalhangzóra. A magyar nyelvben van ugyan az idézett családnévvel megegyező alak, a vaskor, *vas korszak*, de képtelenségnek tűnik ezekből levezetni az idézett családnevet. Jancsovics István szótárában (1848, 357. o.) szerepeltet bizonyos Bereg vármegyei települést, Ivaskófalvát *Vaskovica* szlovák elnevezéssel, melynek *-ica* végződéstől megfosztott rövidült alakja összefüggésbe hozható az idézett családnévvel. A hatóságok sok esetben az új telepeseket nem valódi nevükön, hanem településnéven jegyezték be, így előfordulhatott, hogy az illető személy *Vaskov* alakban került névjegyzékbe, amely bizonyos olvasatban (hanyag írásmód szerint) akár *Vaskor* is lehetett.
530. **Vavrek** – helynévi eredetű szlovák családnév. Alap, amelyből keletkezett, *Vavrečka* településnév (Árva vármegye, Námesztói járás). Végződése alapján nőnemű alak, vavrín / babér jelentéssel, és ebből keletkezett a hímnemű *Vavrek* ragadványnév.
531. **Velki, Velky** – többnyire külső/testi tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Elfogadott melléknévi alakja *veľký* (ejtése: nem jés ejtés!), magyar megfelelője „nagy”. Jelentéstartalma: más dologgal összehasonlítva az átlagosnál nagyobb terjedelmű, nagyobb magasságú, nagyobb számú, átlagon felüli, nagyobb hatékonyságú, jelentősebb, fontosabb, stb.
532. **Vereb, Veréb** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló magyar családnevek. Hajdú M. (2010, 504. o.) szláv eredetűnek tartja a veréb madárnevet. Szlovák megfelelője *„vrabec”*. A magyar alak kialakulása azzal kezdődött, hogy a szó eleji mássalhangzótorlódás *e* hang betoldásával megszűnt (verabec), majd a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából a hang

helyébe e került (verebec) , majd lemaradt a szlovák -ec képző (vereb, veréb).

533. **Veres** – tulajdonságra utaló magyar családnév. Alapszava *vér* lehetett, és mivel az piros, vörös, veres volt, ilyen színnek a neve is lett. Ennek alapján ragadványneve lehetett annak az embernek, akinek ilyen színű haja, arca, szakálla volt. A ragadványnév aztán állandósult, és örökölhető családnévvé vált.

534. **Vida** – apanévi eredetű magyar családnév. Hajdú szerint (2010, 505. o.) a név a latin *Vitus* keresztnévből keletkezett, jelentése „élet". Az -us végződés elvesztése után a zöngétlen t hang zöngés párjává vált (*Vit* helyett *Vid)*, és az alakból szláv keresztnév lett. Majd a Vid alak -a magyar kicsinyítő képző hozzájárulásával mint Vida keresztnév véglegesült, amely idővel családnévvé vált (Čabianske priezviská, 2015, 151. o.). (Megjegyzendő, hogy a családnév magyar vagy szlovák voltát mindig a végződés határozza meg.)

535. **Vig, Vigh** – Hajdú szerint (2010, 505. o.) apanévi, vagy tulajdonságra, esetleg lakóhelyre utaló magyar családnevek. A „vidám, jókedvű" jelentésű *víg* szó egyben személynév is lehet, melyből apanévi családnév is lett. Mint ragadványnév tulajdonságra utaló családnév is. Hasonló hangzás miatt érthető Vég-nek is, és ha valaki az utca, inkább a település végén lakik, a Vég helynévi családnévvé válik.

536. **Vincze** – apanévi eredetű magyar családnév. Alapja a latin *vincens,* magyar jelentése „győző", „győztes". Ebből keletkezett a *Vincentius* keresztnév, majd a magyarban előbb lemaradt róla az -ius latin végződés, majd a szóvégi -nt is (Vincentius,Vincent, Vince, *Vincze)* (Hajdú, 2010, 505-506. o.). Szlovák megfelelője *Vincent.*

537. **Virág** – finnugor eredetű szó. Alapja a *vil-/vir-* szótő, amely a magyar nyelvben elkülönült egymástól. A névszóképző -g hozzájárulásával *vil(á)g/vir(á)g* szavak *jöttek* létre. Együttes jelentésük „fényesség, ragyogás, csillogó szín, virágzó fa, növény, rét". Amikor a jelentésük ketté vált, a virág kapta a „valaminek legértékesebb, legszebb része", a virágzó fa, növény, rét jelentését (Hajdú, 2010, 506. o.).

538. **Viszkok, Vyszkok** – ragadványnév jellegű, külső (testi) tulajdonságra utaló szlovák családnevek. Elfogadott nyelvi alak a *Výskok,* magyar jelentése „felugrás, kiugrás". A ragadványnév első viselője nagy valószínűséggel ugráló, ugrándozó, mozgékony ember lehetett.

539. **Vityaz** (ejtése Vityaz) – szlovák apanévi eredetű családnév, melyből a magyar „vitéz" közszót származtatják. Magyar megfelelője Győző, amely a 19. századi törekvéseknek az eredménye. A magyar nyelvújítók célja az volt, hogy az idegen, latin eredetű neveket magyarosítsák. Egyik ilyen a *Viktor* volt, melynek magyarosított alakja a *Győző* lett. Idézett *Vityaz* családnév nemcsak apanévi eredetű, hanem helynévi vonatkozása is van. Ugyanis a Sáros vármegyei Terebesi járásban létezik *Víťaz* nevű település,

melyből ragadványnév jellegű, végződés nélküli családnév keletkezett (a családnév alakja megegyezik a településnév alakjával).

540. **Vozár** – foglalkozásra utaló szlovák családnév. Alapja a *voz*, „szekér”, melyhez *-ár* foglalkozásra utaló szlovák képző járul, Voz-ár. A szó nyelvjárási jellegű, az alföldi szlovákok használják. Szlovák irodalmi alakja *voziar* vagy *povozník*, magyar jelentése „fuvaros, fuvarozó”.

541. **Vrana** – metaforikus jellegű, külső és belső tulajdonságra egyaránt utaló szlovák családnév. Vrana magyar megfelelője *„varjú”* madárnév. Ezt az élőlényt sok tulajdonság jellemzi, melyekből több emberekre is átvihető. A ragadványnév viselője például fekete, sötét ruhában járt, haja, szeme fekete volt, stb. Lásd még a Varjú címszót is.

542. **Vrbovszki** – helynévi eredetű, -ský képzős szlovák családnév, amely a *vŕba*, „fűzfa” (lat. Salix) szavakhoz köthető, amely kedveli a nedves talajú helyeket. Szlovákia területén sok a füzes, fűzfaerdő. Ezek közelében felépült települések neveiben is belekerült a fűz, „vŕba” szó. Ilyenek: *Vrbov* (Szepes vármegye, Késmárki járás), *Vrbová nad Váhom* (Komárom vármegye, Komáromi járás), *Vrbovce* (Nyitra vármegye, Miavai járás), *Vrbové* (Nyitra vármegye, Pöstyéni járás) és mások. Ezek alapján csak komoly kutatások után lehetne megállapítani, hogy mely vidékről származhatott a szarvasi Vrbovszki-család.

543. **Zahorecz, Zohorák** – két *-ec* és *-ák* képzős szlovák családnév, melyeknek azonos a szótöve, de különbözőek előtagjaik és képzőik, ezért különbözik jelentésük is. Eredetileg a *zo-* előtag is *za-* alknak felelt meg. Ezért a Zahorec és Zohorec is *hegyen túl* lakott, jelentésük hegyen túl lakó személyek. Zahorecz alapja *Záhorce* szlovák településnév (Hont vármegye, Nagykürtösi járás) vagy *Záhorie*, régió Szlovákia nyugati részén. Zohorák jelentése személy, aki *Zohor* nevű településre való (Pozsony vármegye, Malackai járás).

544. **Zajacz** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák ragadványnév. A tulajdonság kifejezésének eszköze a zajac, *„nyúl”* állatnév. Tulajdonságai, félénk, gyors, nagy a füle, stb., emberekre is átvihetők. Szarvason létezik magyar megfelelője is, Nyúl családnév. Kérdéses, hogy egymástól függetlenül keletkeztek-e; szlovák környezetben, magyar környezetben, esetleg egyik alak a másiknak fordítása.

545. **Zana** – helynévi eredetű szlovák családnév. Középkorban a mai *Zsana* helyén (Bács-Kiskun megye) létezett egy Zana navű település, amit a törökök elpusztítottak, lakossága, hogy megmeneküljön, szétszóródott. Napjainkban is élő ez a családnév, amely megtalálható például a Békés megyei Nagybánhegyesen is. Kérdés, hogy utódai-e a középkori Zana lakosainak. Čabianske priezviská (2015, 152. o.) szerint az idézett Zana családnevet *Zuzana* vagy *Szana* szlovák keresztnévből vezeti le. Stanislav, J. (1948, 588. o.) a Veszprém megyei Zánkán kívül említ egy Szana nevű települést is.

Békéscsabához közel pedig létezik egy Szanazug nevű üdülőhely. Véleményünk szerint az említett földrajzi elnevezések között valamilyen összefüggés létezhet. Ahogy létezik a Szala - Zala folyó (Zala megye) hangtani összefüggés, ugyanez mutatkozhat a Szana – Zana – Szanazug – Zánka vonatkozásában is. Zánka nem más, mint Szana/Zana szláv kicsinyítő képzős alakja. Kérdés, hogy Szana / Zana jelentése vízparti hely-e, zug vagy valami más.

546. **Závoda, Závogyan, Závogyán** – helynévi eredetű szlovák családnevek. Jelentésük alapja *za vodou* kifejezés, „vizen túl". Ebből településnevek keletkeztek (pl. Závodie), azokból pedig lakosságnevek, mint Závoda, Závoďan, Závoďán, „onnan vagy oda való", vízen túli településről való. Ezek úgynevezett lakosságnevek, képzőik *-a, -an, -án* (utóbbin magyar hatás érződik). Ilyen például Žilina (Závodie) (Trencsén vármegye, Zsolnai járás). A *Závoda* nem tévesztendő össze a *Závada* településnévvel, melynek alapjelentése „akadály", de hiba, hiányosság is.

547. **Zelenák, Zelenák-Oros** – tulajdonságra utaló szlovák családnevek, ugyanolyanok, mint Bielik, Čiernik, Červen, Cservenák, stb. Alapszavuk *zelený,* „zöld" melléknév, amiből ragadványnév keletkezhetett (zelen-ák, Zelenák). Az idézett családnevek származhatnak településnévből is. Ilyen *Zelené,* Poltár része (Nógrád vármegye, Poltári járás). Valószínűbb azonban, hogy a Zelené településről valók inkább a *Zeleňanský* (Zelenyanszky) nevűek.

548. **Zima** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák ragadványnév. Jelentéstartalma: *„tél mint évszak"*, vagy *„hűvösség, hideg"* mint természeti jelenség. Átvitt értelemben mint mentalitás, hűvös, rideg, kimért ember.

549. **Zolvan, Zolván** – folalkozásra utaló szlovák családnév. Olyan emberre utal, aki *„zola"* nevű anyaggal dolgozik, azt állít elő, *zol-(v)an,* mint családnév Zolvan. Ez az anyag hamu és mész keveréke, amit a tímárok használnak. Ezzel távolítják el bőrről a szőrt.

550. **Zrak** – metaforikus tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Magyar jelentése „látás". Élő szervezet egyik képessége, amellyel jól vagy rosszul érzékeli a létező valóságot. A *zrak* „látás" (mint képesség) jó látással rendelkező emberekre vonatkozik. Az ilyen jól látó ember kaphatta az idézett ragadványnevet közösségétől vagy annak egyik tagjától.

551. **Zrena** – mint Zrak családnév, a Zrena is látással kapcsolatos, metaforikus jellegű ragadványnév. *Zrenica,* „pupilla" kerek nyílás a szivárványhártyán, melyen keresztül fény jut a szembe (KSSJ, 1987, 574. o.) Zrenica mint főnév kicsinyítő képzős köznév, ha leválasztjuk róla az *-ica* képzőt, megkapjuk a *zren-* alapot, melyhez *-a* képző kerül (zren-a). Ez lehetne a Zrena családnév egyik magyarázata. A másikat Jancsovics I. szótára adja (1848, 413. o.) *Zreňja* címszó alatt (ejtése Zrenyja), magyar megfelelője a „tekintet". Ezek alapján a ragadványnév tulajdonosa jellegzetes tekintettel rendelkezett, azért kaphatta ragadványnevét.

552. **Zuba** – tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű metaforikus jellegű szlovák családnév. Tulajdonságot kifejező szó *zub*, „fog”, melyhez *-a* szlovák képző járult. A ragadványnevet olyan személy kaphatta, akinek jellegzetes fogai voltak. Az idézett családnév helynévi eredetű is lehet, amennyiben viselője *Zubák* (Trencsén vármegye, Púhói járás) vagy a *Zubné* településről való (Zemplén vármegye, Homonnai járás).
553. **Zuberecz** – végződés nélküli, helynévi eredetű szlovák ragadványnév. Ugyanis az idézett családnév alakja (Zuberec) megegyezik a *Zuberec* nevű település alakjával (Árva vármegye, Turdossini járás). Jelentése „onnan vagy oda való” személy. Zuberecz család tehát Árva megyei telepes, és Szarvason kapta ragadványnevét.
554. **Zubor** – metaforikus jellegű, tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Magyar megfelelője „bölény” (zool. Bison), tulokkal rokon hatalmas állat, nagy sörénnyel. Zubor nevű személy is erős testalkatú ember lehetett, vagy más módon kapcsolódott a bölényhez (KSSJ 1987, 576. o.).
555. **Zvada** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák családnév. A tulajdonság kifejezője *zvada*, „veszekedés” elvont szó, amely viszálykodásra, civakodásra utal. Ennek alapja az lehetett, hogy az egykori Zvada veszekedős ember lehetett. Nem törvényszerű, hogy utódai is ilyenek legyenek. Szlovákiában 1995-ben 99 személy viselte ezt a ragadványnevet.
556. **Zvara** – tulajdonságra utaló, metaforikus jellegű szlovák ragadványnév. Alap, amelyből keletkezett, főzéssel kapcsolatos *zvar* szó (pl. variť, „főzni”). Hvozdik, J. szótárában (1937, 1623. o.) zvara jelentése „főzet, párlat” vagy „tejleves” (egyszerű savanyúleves forralt tejből). Zvara további jelentése a „nagyon forró időjárás”. A zvar/zvara alapnak általánosan két jelentése van: az egyik forralással, kifőzéssel kapcsolatos, a másik összefőzéssel függ össze. (Zvara lehet az az étel, amit különböző alapanyagokból összefőznek.) Zvara ragadványnév első viselője például olyan ember lehetett, aki szerette a savanyú tejlevest.
557. **Zvonár** – foglalkozásra utaló szlovák ragadványnév vagy mesterségnév (harangöntő jelentéssel). *Zvon* „harang” alapból és *-ár* szlovák képzőből keletkezett. A zvonár, „harangozó” egyházi alkalmazott, hivatali szolga volt a múltban. Az egyháznál mindenesként szolgált. Ő jelezte többek között a torony karzatáról az idő múlását, a negyedeket, feleket, háromnegyedeket és egész órákat – még éjszaka is. Ez utóbbinak nagyon jelentős gyakorlati haszna volt, ugyanis tűz esetén harangokkal jelezhette a tűzeset keletkezését és a helyét.
558. **Zsabka, Zsapka** – tulajdonságra utaló szlovák ragadványnevek. Alap a *žaba* (ejtése zsaba), „béka” köznév, melyhez *-ka* szlovák kicsinyítő képző járult (žab-ka). Helyes kiejtése: zsapka! Az idézett családnevek átvitt értelmű jelentése „csitri, bakfis”. További jelentései: egyfajta gyulladásos be-

tegség, melynek neve žaba volt; žaba ragadványnévvel illették azt a személyt is, aki nagy szemeket meresztett.

559. **Zsibrita, Zsibrita Fecske, Zsibrita-Fecske** – apanévi és helynévi eredetű családnevek. Alapjuk lehet a német eredetű keresztnév, mely sigu „győzelem" és fridu, „béke" szavak összetételéből keletkezett *(Siegfried).* Keletkezhetett *Žibritov* településnévből is (Hont vármegye, Korponai járás) (Čabianske priezviská, 2015.153. o.). A kételemű családnevek rokoni kapcsolatra utalnak: a Fecske előnév szerepe az, hogy megkülönböztesse egymástól az egyik Zsibrita családot a másiktól. Ebben az esetben az előnév szlovák alakja Fečkeje nyelvjárási alak, annak *-(j)e* képzője utal a rokoni kapcsolatra (hogy Fecskéékhez tartoznak, hogy Fecskééktől valók).

560. **Zsigmond** – apanévi eredetű, német származású magyar családnév. Összetett szó, sige, „győzelem" és mund, „védelem" szavakból keletkezhetett a keresztnév (*Sigismund*). Ebből alakult ki a magyar *Zsigmond* kereszt- majd családnév (Hajdú 2010, 514. o.). Szlovák alakja *Žigmund.*

561. **Zsilák** – külső, testi tulajdonságra utaló szlovák ragadványnév. Alapja žila szó (ejtése zsila), „ér" közszó, melyben a vér áramlik. Duzzadt erek, eres kéz vagy láb, stb., ezek a testi jellegű tulajdonságok. Idézett ragadványnév žila alapból és tulajdonságra utaló -ák szlovák képzőből keletkezett (Žil-ák, Zsilák). Szlovákiában 1995-ben 116 személy viselte a Žilák családnevet.

Kis körkép a szarvasi tanyavilágról

Mótyán Tibor

A „sorok”-ról és a „dűlők”-ről

Szarvas tanyavilágának képe igazán a 19. század második felében kezdett kialakulni, amikor az örökváltság bevezetése után megkezdődtek a parcellázások, és a jobbágyság a földesúrtól, bizonyos összegért termőföldet válthatott meg. A kitáblázott földekre merőlegesen utakat alakítottak ki, melyek mellett sorra épültek a tanyák. Így alakultak ki az ún. „dűlők” vagy „sorok”.

Lassan elkezdődött az immáron paraszti tulajdonban lévő földeken a gazdálkodás. Az ügyesen gazdálkodó parasztok lelkében szorgosan munkálkodott a csábítás ördöge, mely egyre több föld megszerzésére ösztönözte őket. A módos parasztgazdák béreseket, cselédlányokat alkalmaztak meghatározott évi juttatásért, ruházatért, terményért, kosztért vagy készpénzért, de olyan is előfordult, hogy a sok évi szolgálatért a nemesebb lelkű gazda földterülettel ajándékozta meg a cselédet. Voltak, akik hálával emlékeztek gazdáikra, de voltak, akik csak keserű panaszáradattal tették.

A módosabb gazdák a városban is vásároltak vagy építtettek házat, ahová hétvégeken beköltöztek, hogy a vásárlást lebonyolítsák, és az Isten házába is betérhessenek vasárnaponként. Ilyenkor a tanyát a cselédség őrizte. Ezeken a tanyasorokon éltek szegényebb sorban élő paraszt családok és módosabb gazdák egyaránt. A föld tulajdonosa a tanyáját – tetszése szerint – földjének bármely részére építhette. Volt, aki közvetlenül az út mellett építkezett, volt, aki a termőföld beljebb eső részében, mondván, hogy így kevésbé lesz veszélyeztetve a betyároktól. Emiatt aztán nem volt egységes a tanyavilág képe. Egy-egy tanyasoron iskola is épült, melyhez a berendezést a gazdák adományaiból biztosították.

Minden tanyának sajátos hangulata volt. Hajnalban megszólalt a kakas, nyerítettek egyet a lovak, a tehén is elbőgte magát, lassan benépesült a tanyaudvar kapirgáló csirkékkel, kacsákkal, libákkal vagy rikácsoló gyöngytyúkokkal, ugrándozó kis gidákkal és bárányokkal. Délidőben már jókat dagonyáztak a disznók a „bányában”, melyből egykoron kihúzták a tanyához szükséges vályogot. Az asszonyok, lányok a tanyában szorgoskodtak, a férfiak a mezőn dolgoztak, s figyelték, hogy az ásott kút gémje mikor emelkedik fel a magasba, mert az asszonyok ezzel jelezték, hogy készen van az ebéd.

Öröm volt rápillantani a tavaszi, hullámzó búzamezőre, aratáskor a gabonakeresztekre, vagy a hatalmas gabonaasztagokra, és kellemes érzés volt elsétálni szeptemberben az illatozó, már sárguló kukoricatábla mellett.

A dűlőutakat, a sorokat általában valamelyik ott lakó gazdáról nevezték el: *Bakulya-sor, Szakács-sor, Csipkár-sor, Bohnyat-dűlő, Peres-dűlő* stb., vagy pedig valamilyen minőségbéli jelzőt kaptak, pl.: *Hosszú-sor, Kurta-sor, Gimnázium-sor, Kórház-dűlő, Kolerás-dűlő, Szentandrási út vagy Klebeta-sor.*

A tanyasorokat járva azt tapasztaljuk, hogy a tanyák száma alaposan megcsappant. Az iskolák egy részének már hírehamva sincs. Ki tudja manapság, hol állott az egykori *Maginyecz-iskola, Kita-iskola,* vagy a *Szentandrási úti iskola?* Folytathatnánk tovább a sort. Egy-egy tanya vagy teljesen eltűnt, vagy némelyiknek már csak a romjai néznek felénk keserű tekintettel.

Ennek okai között ott találjuk egyrészt az idős generáció kihalását, az 1946-48-as szlovák-magyar „lakosságcserét", a kulákság üldözését és az urbanizálódás igényét. A Gimnázium-sorról és a Kurta-sorról a lakók jelentős része beköltözött az infrastruktúrával rendelkező faluba, Kardosra. A Hosszú- sori, Szakács-, Csipkár-, Bakulya-sori, vagy éppen az örményzugi lakosság viszont a fejlődő Örménykútra vagy Kondorosra költözött, a kákaiak nagy része szarvasi lakos lett. Így halványult el a szarvasi tanyavilág fénye.

A szőlőkről

Mielőtt néhány szarvasi *szőlő*ről említést tennénk, érdemes visszatekinteni településünk újra ébredésének kezdeti szakaszára. *Markovitz Mátyás* evangélikus lelkész már 1742-ben ír a szarvasi szőlőművelésről, a határban több helyen telepített szőlőskertekről. *Tessedik Sámuel*, Szarvas emblematikus alakja, aki lelkészi szolgálata mellett behatóan foglalkozott a termőföld megművelésének lehetőségeivel, miután 1767-ben Szarvasra érkezett, látta, hogy a településen lakó szlovák ajkú parasztemberek a telekjárandóságként kapott keskeny földparcelláikon, ún. láncokon („retiazke") szőlőt is termesztenek. Ezért elkezdte tanulmányozni a szőlő- és bortermelés fortélyait. 1774-ben – a szerény ismeretekkel bíró tulajdonosokat segítendő – nemesített szőlőfajtákat hozatott részükre Pozsonyból. A gazdák örömüket lelték az újfajta egyedekben, melyek kitűnően fejlődtek, ugyanakkor a szőlőtőkék között egyre jobban szaporodtak a gyümölcsfák is.

A dűlőutak melletti parcellákon (láncokon) egymás után nőttek ki a földből az egyszerű fakunyhók, présházak, sárból (vertfalból) vagy vályogból felhúzott kisebb-nagyobb építmények, melyek a kertben folyó munkához elengedhetetlenek voltak.

Az örökváltság bevezetése után, az addig csupán telekjárandóságot képező szántóföldi parcellák használóik birtokába kerültek. Az új tulajdonosok, mivel féltették megtermelt javaikat, elkezdtek kiköltözni földjeikre, és az ottani kunyhóikat, borházaikat lakássá alakították. Minden ilyen lakóháznak volt egy kis kamrája, lesüllyesztve 20-25 centiméterre a felszíntől, ahol az élelmet és a bort tárolták. Ezeknek a sajátos szálláshelyeknek az összessége tanyaközponttá nőtte ki magát, mely kisebb falu látszatát keltette.

A különböző *szőlők* lakosainak száma a 19. század végére nagy mértékben megnőtt, ezért a Szarvasi Evangélikus Egyház, felismerve az ügy fontosságát, mindegyikben iskolát építtetett. Ezzel megoldódott a tanyavilágban élő gyermekek oktatása, de az iskola a felnőttek számára is biztosította a szükséges ismeretek megszerzésének lehetőségét.

Az 1800-as évek végére már virágzott a szőlő- és gyümölcstermesztés valamennyi *szőlő*ben, de a pusztító filoxéra, mely egész Európában tarolt, nem volt kíméletes a szarvasiakkal szemben sem. A szőlő kipusztult, de a *szőlők* neve megmaradt. A népes tanyabokroknak, vagy soroknak elnevezése a szőlőhöz kötődik, így legtöbbjük a *Szőlők* nevet kapta egy-egy rájuk ragadt, találó jelzővel.
A teljesség igénye nélkül szolgáljon néhány tanyasorról a rövid leírás!

Ószőlők, Rózsási-szőlők

A két tanyavonulat Szarvastól néhány km-re terül el Endrőd irányában, keletre. Itt homokos talajú halmokat találunk, pontosabban három halmot Ezek háromszöget képeznek. Egyik oldaluk a „Kutyaszorító" /Középhalom/, másik az Ószőlők, a harmadik, a legrövidebb oldal, a Rózsási szőlők.

Legjobb fekvése az Ószőlőknek van, védett a széltől és a víztől. A farmezsgyében hosszant, mindkét irányban kocsiút vezet. Az ún. láncok határát, a mezsgyéket ökrökkel vontatott eszközzel jelölték meg, így azok sok esetben görbére sikerültek. A szorgalmas munka az évek során meghozta gyümölcsét, és a kunyhók, présházak mellé egyre nagyobb tanyák épültek, melyeknek tulajdonosai már azt is megengedhették maguknak, hogy cselédet tartsanak. Bizonyos gazdák udvarán pálinkafőzde is működött. Az Ószőlők lehetett a három tanyasorból az első, így kaphatta a későbbiekben az *„öreg",* vagy *„ó"* jelzőt.

Érparti-szőlők

Az Érparti szőlők, vagy *Újszőlők* az Endrődi út nyugati oldalán képeznek egy sor házat. A Körös folyó egy erének keleti lejtőjét nevezzük *Cigányér*nek, ahol a szarvasi cigányság lakott valamikor. A lejtő alján sokáig csak a fűz vagy a kökény nőtt meg, de a múlt század végén keserves munkával felszántották az egykori mederben lévő iszapot, majd a barázdák fenekére beszúrkálták a szőlővesszőket és a gyümölcsfa surjánokat. Ezekre az időkre már csak néhány kivénhedt gyümölcsfatörzs emlékeztet. Mára sok rendezett telek árulkodik az ott lakók szorgalmáról és fantáziájáról. Az Érparti szőlők agyagos földje alkalmavolt téglaégetésre, így ott egy téglagyár is létesült. Sok szőlősi lakos ott kapott munkát.

Ezüstszőlők

Szarvasról Békéscsaba felé haladva, a 44-es főút bal oldalán helyezkedik el Ezüstszőlők a maga enyhe lejtőivel és emelkedőivel. Három dűlőútból áll, ezek a keskeny, főként csak tragacsra vagy lovaskocsira méretezett utak az országútra merőlegesek. A terület talaja kissé homokos, így könnyen művelhető. A dűlőutak melletti láncföldeken ma már rendezett lakóházak állnak, melyek egykori vertfalú, náddal borított présházakból, borházakból, vagy egyszerű kunyhókból lettek átalakítva.

Mindhárom sornak volt egy közös tulajdonú gémeskútja, melyet a dűlőút és a helyet felajánló telektulajdonos mezsgyéjén ástak ki a kerítésbe foglalva, hogy a tulajdonos belülről, a soron lakók kívülről használhassák.

Az Ezüstszőlők nevének eredete vitatott. Kétféle magyarázat él a köztudatban. *Haán Lajos* evangélikus lelkész és történetíró *Békés vármegye hajdana c.* művében arról ír, hogy a tanyabokor a parcellázásnál eljáró uradalmi tiszt megvesztegetésére használt ezüstpénzekről kapta a nevét, mások szerint pedig az ezüstösen csillogó boráról.

(A szerző megjegyzése: az első változat tűnik elfogadhatóbbnak.

Szappanosi és Mótyói szőlők

A város délnyugati szárnyának utolsó utcáján dél felé haladva kijutunk a *Körös* mótyói gátjára, mely 1846-ban épült. Ezen a gáton haladva eljutunk a két, egymással határos szőlőterületre, melyen már a gát megépítése előtt is éltek szlovák telepesek. Ezt a vidéket ugyanis, magas fekvése miatt, ritkábban fenyegette az árvíz. A szappanosi rész a szőlőbeli ***Szappanos*** *Péter* nevét őrzi, aki egy kinemesített almafajtája (Szappanos-alma) által vált ismertté, míg az attól délre eső Mótyói-szőlők (Motyova) az 1700-as években, a Zólyom melletti ***Mot'ová*** településről ideérkezőkre emlékeztet bennünket.

A szappanosi rész a szőlőbeli ***Szappanos*** *Péter* nevét őrzi, aki egy kinemesített almafajtája (Szappanos-alma) által vált ismertté, míg az attól délre eső Mótyói-szőlők (Motyova) az 1700-as években, a Zólyom melletti ***Mot'ová*** településről ideérkezőkre emlékeztet bennünket. Több helyen van példa arra, hogy a telepesek megőrizték annak a településnek a nevét, ahonnan jöttek. A szappanosiak és a mótyóiak, kihasználva a Körös vizének közelségét lóvontatású szerkezeteket állítottak be az öntözéshez. Kedvelt terület volt ez a bolgár kertészek számára is, akik folyamatosan érkeztek Szarvasra.

Sirató – Bezinai szőlők

Szarvasról Orosháza felé haladva, az országút bal oldalán találjuk a Sirató-Bezinai szőlőket. A két tanyasor egy tojásdad alakú patkót ír le, melynek közepén egy lapos húzódik végig, ami valamikor egy folyómeder lehetett. Talaja változó, itt-ott ingoványos, iszapos, másutt homokos vagy szikes volt.

Az első telepesek, akik városiak voltak, bérlőként művelték ezt a földet, és a bérelt területre kis kunyhókat, boroskamrákat építettek. A viszonylag könnyen művelhető talajba szőlőt, gyümölcsfákat telepítettek. A két tanyasor földjei összeérnek, s a farmezsgye mentén húzódik végig a *lapos*, melyben régen, a belvíz miatt kialakult vizesárok volt. Voltak abban halak is, melyekre kasokkal halásztak, s a víz partján zöldségeket termesztettek.

Mint ahogy már korábban is említettem, *Markovitz Mátyás* evangélikus lelkész már az 1740-es években ír a Szarvas környéki szőlőskertekről. Ezek egy

része lehetett a Sirató-Bezina is. A patkó északi oldala a Sirató, a déli oldal a Bezina. A Sirató elnevezés az idősebb lakók elbeszélése szerint a sok nyomorra, bánatra, a belvizek okozta sikertelenségre, elesettségre és könnyekre utal, míg a bezinai rész egy ***Bezina*** *Gáspár* nevű első telepesről kapta nevét.

Itt kell megjegyeznem, hogy a tanyasor névadója, minden valószínűség szerint, eredetileg ***Brezina*** *Gáspár* lehetett, aki egy Zólyom megyei Breziny (Zólyomberezna) nevű faluból érkezett Szarvasra. Az ide települők nagy része ugyanis szökött jobbágy volt, és ezek az emberek az eredeti nevüket nem akarták elárulni, azért, hogy ne találja meg őket a földesur, akitől megszöktek. Így hát a családnév helyett legtöbbjük a saját, korábbi településének nevét mondta be az itteni földesuri megbízottnak, aki őt nyilvántartásba vette. Mivel mindez csak bemondás alapján történt, sok volt az elírás. Erre számos példa található.

Felhasznált irodalom

Dr. Domán Imre: Az én szarvasi tanyavilágom
Lelkes Pál: A szarvasi tanyarendszer
Dr. Molitorisz Pál: Agrártörténelem

A Roszkos-család vázlatos története
(17-18. század)

Gombos János

A valamikori nagyszámú és szerteágazó Roszkos-család egyike volt Tótkomlós újratelepítőinek. Családnevük és saját származásuk gyökerei egészen a 17. század kezdetéig nyúlnak vissza.

A szlovák családok – a későbbi komlósiak – egy adott, eddig még pontosan nem meghatározott részét eredeti lakhelyükről a törökök még a 17. század harmincas éveiben elűzték. „A török szomszédság" a jobbágy lakosság részére folyamatos nyugtalanságot jelentett. Az elfoglalt várakból kitörő törökök, jóval a „frontvonal", a határok mögött megtámadták és kifosztották a védtelen embereket. Feltehetőleg egy ilyen rajtaütés során semmisítették meg a Roszkosok eredeti lakhelyét, Rozkoš falut Bars megyében, a mai Aranyosmarót (Zlaté Moravce) közelében az 1630-as években. Azok, akik életben maradtak, szétszéledtek. A menekültek nagyobb része – ahogy a későbbi Roszkosok is – északi irányba indultak el. Családnevüket, melyben megőrződött falujuk neve, már az új helyen kapták, ahol olyan emberek közé kerültek, akik más nyelvjárást beszéltek, más népviseletet hordtak, és más volt az életvitelük.

A háborúk elől menekülve a Roszkosok eljutottak egészen Liptó és Árva vármegyéig. Ottani letelepedésükről a liptói Jakubovany/Jakabfalva 1747-es anyakönyvének házasságkötésekről szóló bejegyzései tanúskodnak, melyekből megtudjuk, hogy Sedlák Ondrej megkérte az (árvai) Ondrej Roszkos Dorotea nevű lányának kezét, akik akkoriban ugyancsak a liptói Konská / Konszka nevű településen laktak. Árvában és Liptón, ahol a középnagyságú és kisebb uradalmak, földesúri birtokok voltak többségben, ún. kuriális telkeken éltek. Az ún. kuriális községekben, ahol csak a szegényebb nemesek éltek, illetve azokon a telkeken, melyek az ő birtokukban voltak, a letelepedett jobbágy nem fizetett állami és megyei adót. A kuriális telkeken élő jobbágyok csak részben voltak felmentve az adófizetés alól. A földesúrnak „szabad keze" volt, kedve szerint megadóztathatta és robot formájában munkaerőként is használta őket. Jakubovany, ahol a Ján és Matej Roszkos nevű fivérek még 1753-ban is éltek, szintén ilyen kuriális község volt. A feljegyzésekből kitűnik, hogy Pongrácz Mátyás földesúr kuriális telkét a község vette bérbe.

A törökök kiűzése után Felső-Magyarországon kezdtek visszatérni a szétszéledt lakosok. A dél felé vándorlók csak kivételes esetben tértek vissza a valamikori szülőfalujukba, mert ott újra csak röghöz kötöttség várta őket. A Roszkosok szintén más utakon indultak el délkeleti irányba.

Elsőként Árva és Liptó vármegye északi járásaiból vándoroltak el a jobbágyok, délnek vették útjukat. A 17. század utolsó évtizedében Árva megye a

beköltözött szökevények miatt relatívan túlnépesedett volt. A föld nem tudott eltartani ennyi embert. Még a megye délibb, termékenyebb tájain is csak az elvetett vetőmag két-háromszorosát nyerték vissza az emberek. Fent, északon ez legfeljebb a másfélszerese volt. Ezen a környéken, ahol nem volt elegendő termőföld, felvirágzott a háziipar. Helyben termesztett lenből posztót szőttek, a közeli erdőkben kivágott fából különböző eszközöket készítettek, melyeket eladtak, vagy élelemre cseréltek a délebbre eső megyék piacain. Az árvai jobbágyok szökéseiről már a 17. század végéből vannak adataink, azonban tömeges elvándorlásukra csak a 18. század húszas éveiben kerül sor. Ennek közvetlen indoka a katasztrofálisan gyenge termés volt az 1715 és 1716-os években, valamint az azt követő éhinség és járványok.

Az emberek feljegyezték azokról az évekről, hogy az időjárás nagyon mostoha volt: nyár nagyon hideg, gyakran még júniusban is fagyott. 1716 szeptemberében egy jégeső leverte a még éretlen termést. Ezek következtében az emberek az egész megyében mély nyomorba süllyedtek. Sok helyütt az előző évi árpa és zab szalmájából őröltek lisztet. A terjedő éhínség és az azt követő járvány elől a lakosok elmenekültek.

1715-ben körülbelül 4000 jobbágy- és zsellércsaládot regisztráltak Árvában, melyek közül 1720-ig hivatalosan minden harmadik család elszökött, pontosan 1385. A menekültek valós száma jóval magasabb lehetett, mert az említett összeírás csupán az árvai közbirtokosság menekültjeinek számát rögzítette. Nagyjából a 17. és 18. század fordulóján indult útnak a Roszkosok azon két családja, melyek a későbbi komlósi Roszkosok egyenesági elődei voltak.

Az egyik család alapítója Pavol Roszkos (néhai Lipták vagy Lupták) 1698 körül szökött el a honti Alsó-Palojtháról (Dolné Plachtince) Beniczký László birtokáról a nógrádi Bágyonra (Kisbágyon/Dolný Badín). A Lipták ragadványnév az Alsó-Palojthát megelőző lakhelyére utal. Bágyonon a 17. század végén Pavol az első lakosok egyike lehetett, hiszen a falu abban az időben lett újra telepítve. Az 1724-es és 1725-ös összeírások tanúsága szerint a falu bírója volt. Ezekben az években két munkaképes gyermeke volt, szintén az összeírások alapján. Az 1745-ös összeírás lapjain már csak Ján nevű fiát találjuk itt, mert Pavol nevű apa feltehetőleg ekkor már nem élt, az ő neve már többé nem is szerepel sem az összeírásokban, sem az érintett anyakönyvekben. Ján Roszkos 1748-ban elhagyta Bágyont 2 ökörrel, 2 lóval, 2 tehénnel, valamint 14 sertéssel, és útnak indult Tótkomlós irányába.

A másik, későbbi komlósi Roszkos-család alapítója Juraj Roszkos volt. Neve először 1719-ben bukkant fel az észak-nógrádi Lentvora község adó-összeírásában. Nős volt, volt egy 16 éves fia, 2 ökre, 1 tehene, 1 üszője. Lentvoráról 1723 körül ment el fiával, Ondrejjal Vanyarcra, mely Nógrád megye déli részén fekszik. Vanyarcon Ondrej Roszkosnak már saját gazdasága és telke volt. Apja itt lett a helyi, Egri nevű földesúr gazdasági intézője.

A 18. század 40-es éveiben két másik Roszkos, Matej és Michal található a

Békés megyei Békésszentandráson (valószínűleg a család tagjai voltak). Mint evangélikusok a szomszédos Szarvasra jártak istentiszteletekre, mert állandó ellentéteik voltak a helyi katolikusokkal és reformátusokkal a templom használatát illetően. Így történhetett, hogy neveik a szarvasi ótemplomi evangélikus gyülekezet anyakönyveinek oldalain maradtak fenn, szülőkként, illetve keresztszülőkként is. Így például Juraj Roszkos 1742. június 11-én már keresztapa volt. A következő évben (október 25-én) pedig ugyanott keresztelték Markát, Michal Roszkos leányát. Matej Roszkos pedig keresztapa lett Szarvason 1744. július 25-én.

Árva és Liptó felől Roszkosék – útban az Alföldre – több irányba is kirajzottak. Ütközben hol itt, hol másutt a Roszkos-család fiatal tagjai lemaradtak, és saját családot alapítottak. Megtaláljuk őket Dolné Príbelce/Alsó-Pribély községben, Hont megyében 1742-ben. Ez Alsó-Palojtha szomszédos faluja volt. Nyilvánvalóan Pavol Roszkos, másképp Lipták utódai voltak, aki 1698 körül lakott Alsó-Palojthán. Roszkosokat találunk még Rimafűrészen (Rimavská Píla, 1781), Cserencsényben (Čerenčany, 1822), Rimakokován (Kokava nad Rimavicou, 1848), Kishontban és Selmecbányán (1766) és Hontban.

Ez az utolsó bejegyzés Ján Roszkos, 75 éves bányász halálának dátuma. Abban a korban sorsa tipikusnak volt mondható, hiszen akkor éledt fel a bányászat Közép-Szlovákia területén, és újabb munkaerőre volt szüksége. Mindez együtt vonzóerőként hatott az árvai szökevényekre, akik nagy számban telepedtek itt le.

Miután tudomást szereztek Rudnyánszky József elhatározásáról, Békésszentandrás és a későbbi Komlós-puszta benépesítéséről, először a már említett Juraj, utána Ondrej és Matej Roszkos elhagyták vanyarci otthonaikat. Kisbágyonról 1745-ben Pavol Roszkos, 1748-ban pedig Ján Roszkos kerekedett fel feleségével Evával, 22 éves Katarína nevű lányával, 16 éves Ján fiával és az alig kétéves fiával, Ondrejjal.

Felső-Magyarország vármegyéi

Stolice Horného Uhorska

Felső-Magyarország nyugati része

Západná časť Horného Uhorska

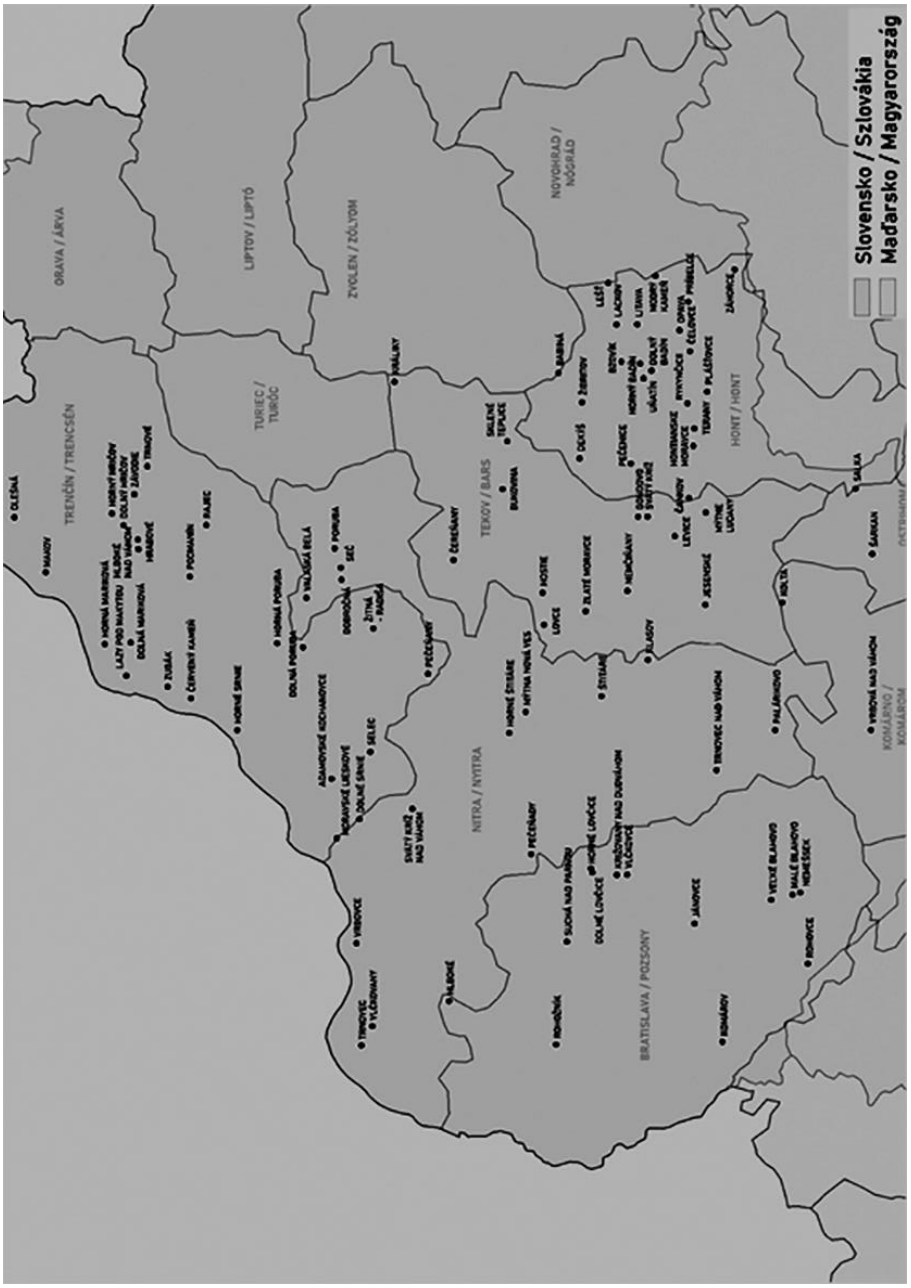

Felső-Magyarország középső része

Stredná časť Horného Uhorska

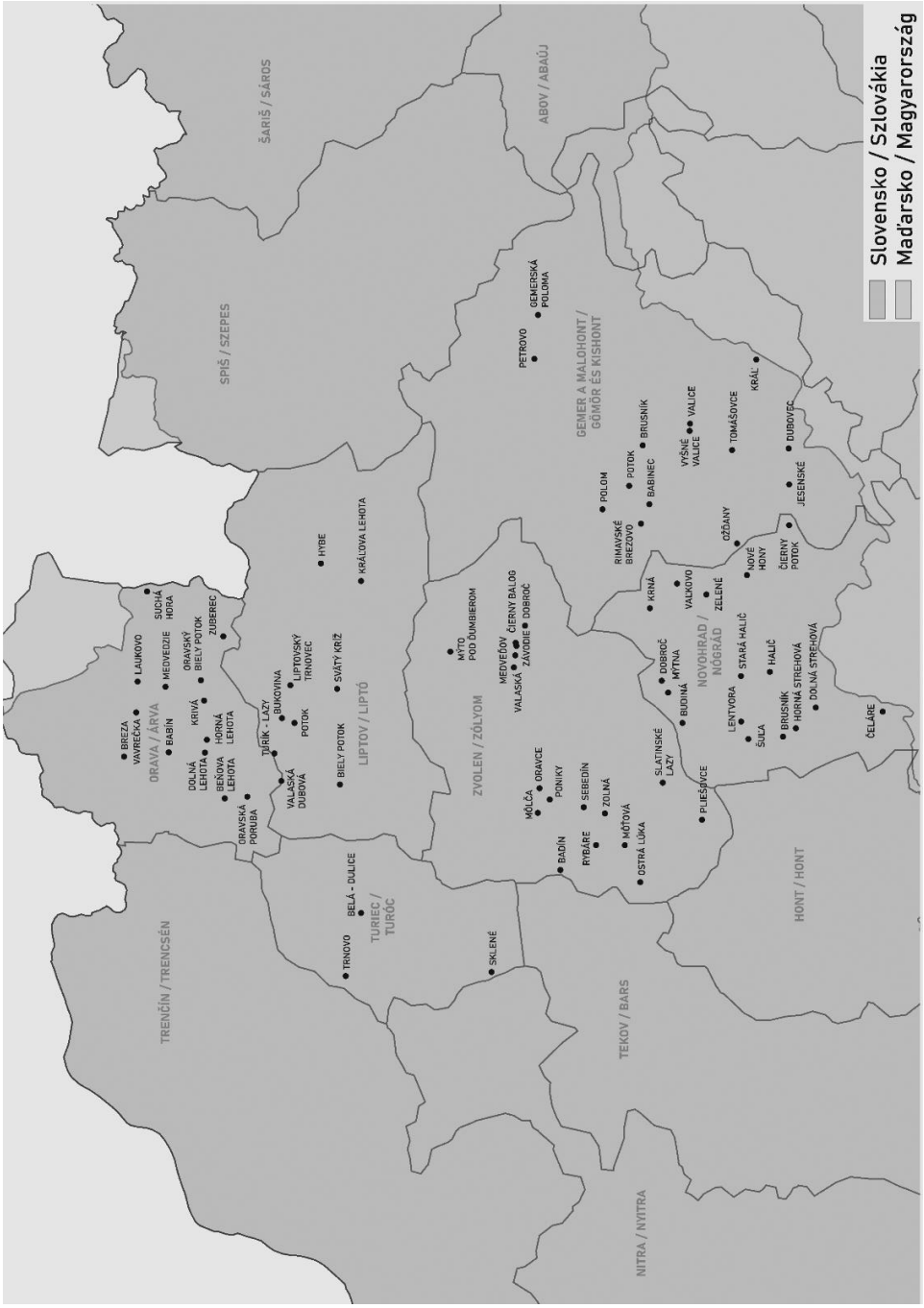

Felső-Magyarország keleti része

Východná časť Horného Uhorska

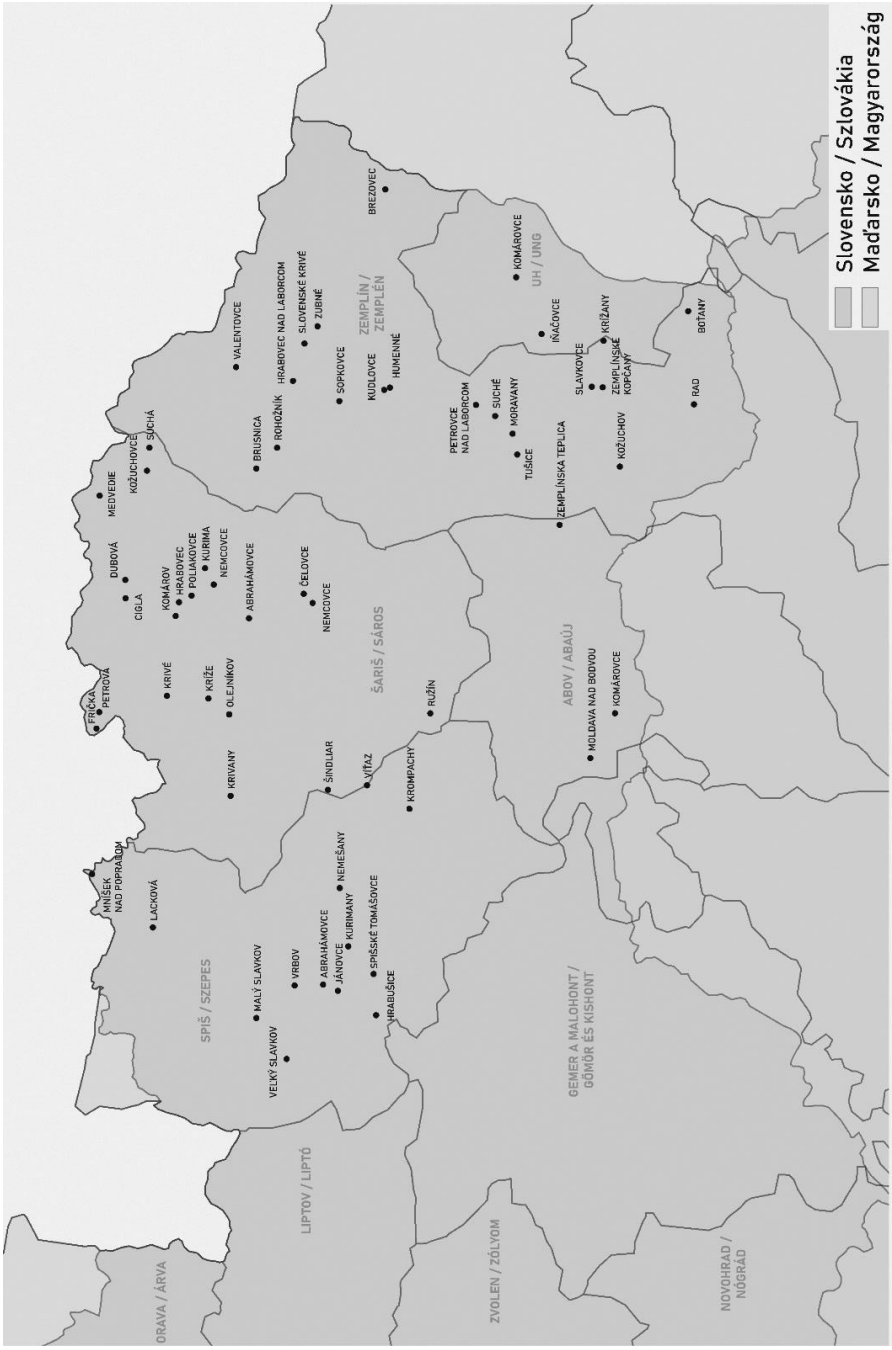

Magyarország

Maďarsko

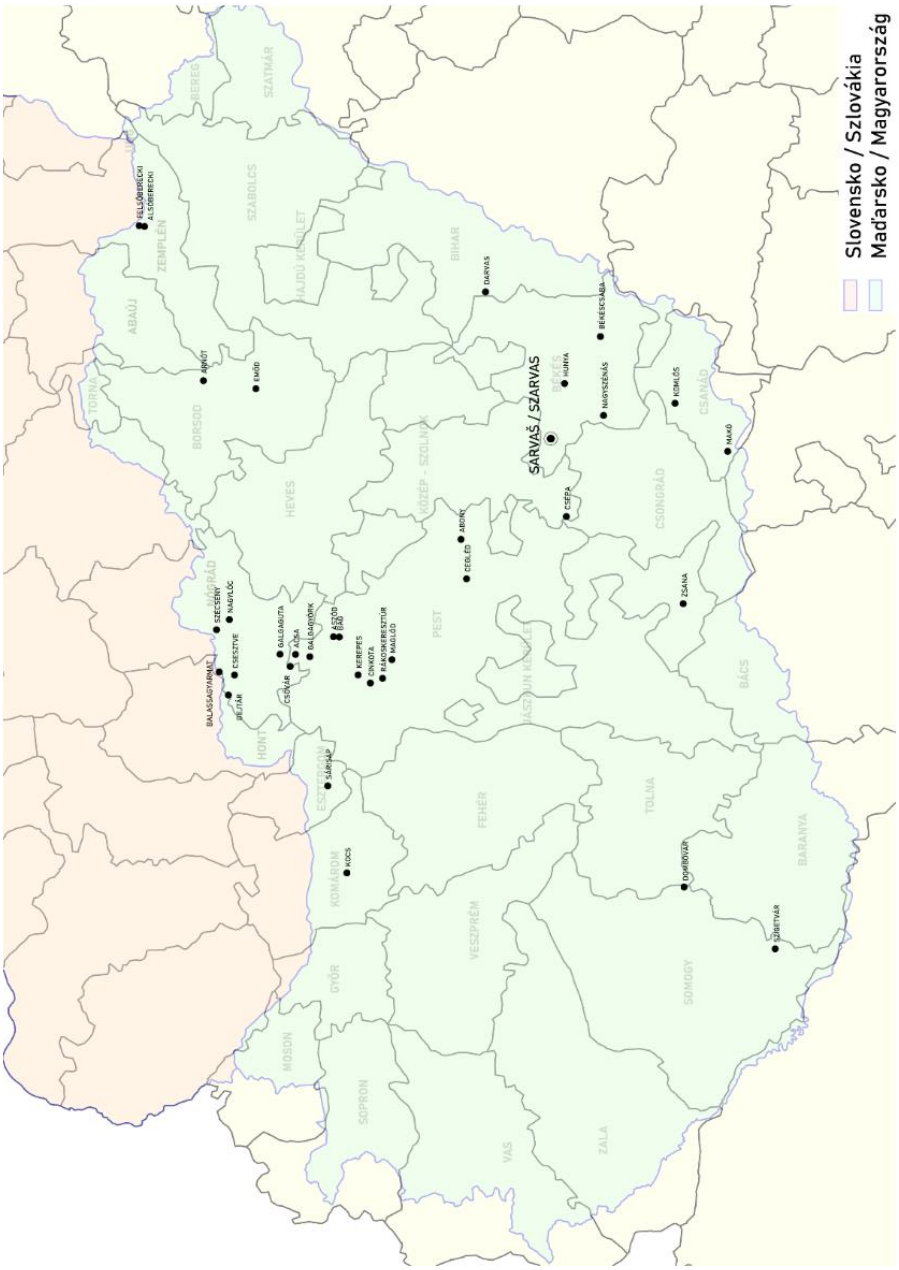

Összegző térkép

Súhrnná mapa

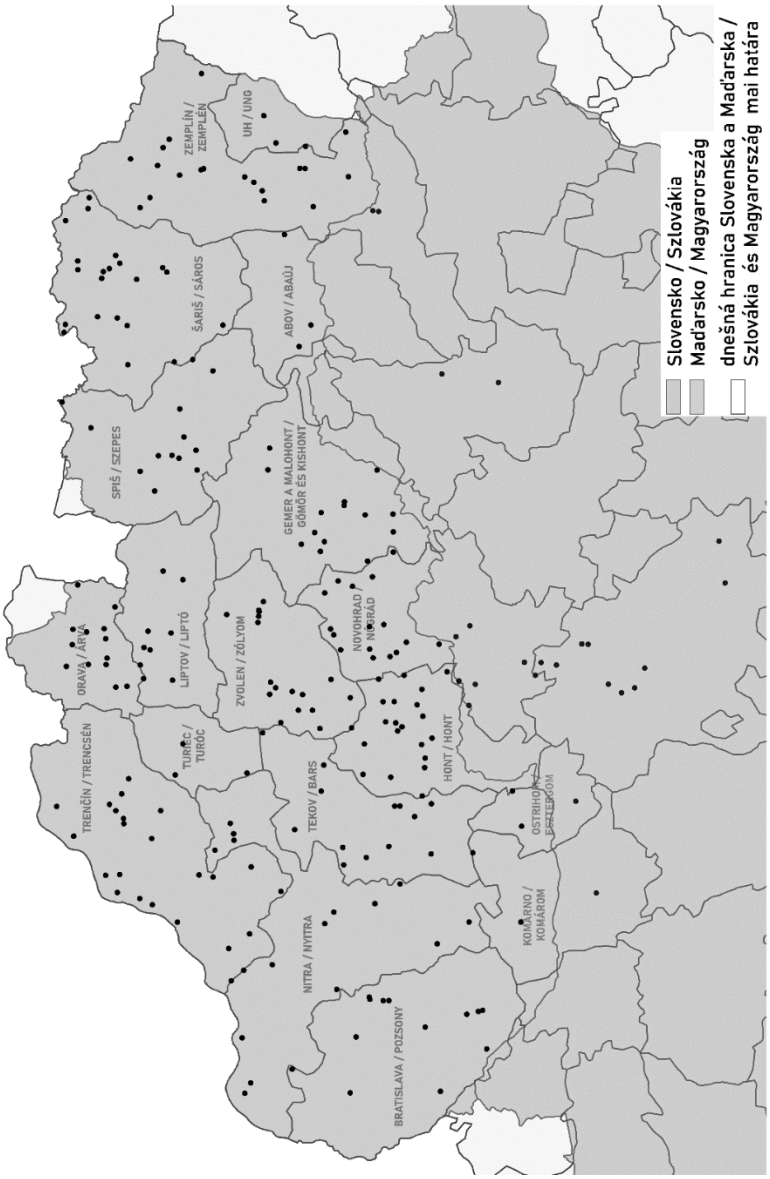

Utószó

Krško Jaromír

Újabb, ezúttal a szarvasi családneveket feltáró ismeretterjesztő jellegű kollektív monográfia kapcsolódik a két meglévő sikeres kiadványhoz, a Čabianske priezviská / Csabai családnevek (2015) és a Kolmóšske priezviská /Komlósi családnevek (2017) című könyvekhez, amelyek a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete munkatársai és a pozsonyi Ľ. Štúr Nyelvtudományi Intézet együttműködése eredményeként jelentek meg.

Szarvas történelme és fejlődése mindenek előtt a törökök Magyarországról való kiűzése és itteni pusztítás utáni időszakhoz kapcsolódik. A tönkretett országnak fejlődése érdekében új indítékokra volt szüksége. Ehhez kapcsolódott a lakosság nagy migrációja az elpusztított vidékek felé. Szarvas esetében Harruckern báró több kedvezményével csábította a jövevényeket -- az első telepesek 1722-ben érkeztek Nógrád, Gömör, Hont, Zólyom és Pest megyéből. Szlovákokon kívül németek, magyarok, romák és zsidók jöttek erre a tájra. Azok a telepesek, akik Szarvason szálltak meg, a szabadság és a szabad élet reményében érkeztek, mert az eredeti haza földesurai ezeket nem biztosították számukra. Ezért egy részük a szabad élet reményében az ország olyan más vidékeire szökött, amely termékenységével, és a jobb és szabadabb élet illúziójával csábította őket.

A tulajdonnevek olyanok, mint egy könyv, benne a múlt, beleírva az egyes emberek sorsa, és ezeknek a történeteknek olvasása, az élet gyötrelmeinek a feltárása nagyon tanulságos. Sok szarvasi lakos családneve kapcsolódik eredeti szlovák hazájához, ahhoz a helyhez, ahonnan elszármazott. Sokan eredeti nevük helyett földesuruktól való szökésük után álnevet választottak, mások az új hazában új élet jegyeként változtatták meg nevüket, megint mások az eredeti hazára emlékeztető, ahhoz kötődő nevet vettek fel -- így értelmezhetők a *Babinszky, Lahoczky, Lentvorszky, Opavszki, Pliesovszky, Podmaniczky, Pribelszki, Szebedinszky, Tomasovszki, Vrbovszki* típusú családnevek. Hasonló motivációs alapként szolgáltak nagyobb közigazgatási egységek is – mint *Árvai, Oravecz, Gömöri, Kiszuczky, Lipták, Povázsay, Rimavecz, Szpisjak, Turóczi* és hasonlók. A családnevek tartalmi jegyeire utaló pontos helyek, települések csak egy család következetes genealógiai kutatása után válnának bizonyítottan igazolhatóknak. A toponímia[6] ilyen kutatás hiányában csak bizonyos motívumok általánosítását kínálja, amit a szlovák antroponímia[7] bizonyít.

A bemutatott monográfia, mindenekelőtt a családnevek szótára tartalmazza a szarvasi családnevek motivációjának elemzését, utal az alapvető motivációs alap sokszínűségére. A családnevek formális felépítéséből következően ezek

[6] Toponímia – földrajzi nevek tanulmányozásával foglalkozó tudományág.
[7] Antroponímia – a nyelvtannak a személynevekkel foglalkozó ága.

fokozatosan hozzáidomulnak a magyar helyesíráshoz. Ezekből nem kevés az új környezetben a hivatalnokok számára ismeretlen, homályos, így rögzítésüknél gyakran deformálódáshoz vezetett, ami megnehezíti elemzésüket és azt a törekvést, hogy megmagyarázzuk eredetüket. A családnevek leltárát a származásra utaló nevek, jellegzetes foglalkozásnevek, családi kapcsolatokra, társadalmi helyzetre, etnikai származásra utaló nevek, keresztnevek, jellegzetes tulajdonságokra utaló elnevezések és ragadványnevek alkotják. Több családnév utal valamelyik migrációs hullámra, egyes településekre, ahonnan az ősök származtak.

A szarvasi lakosság családneveinek feltérképezése és elemzése a szlovák onomasztika jelentős eredménye, mert új, eddig anyagokkal nem bizonyított ismereteket nyújt a szlovák toponímiák fejlődéséről a szlovák-magyar kétnyelvű környezetben. Együtt azokkal a monográfiákkal, melyek a békéscsabai és a tótkomlósi családneveket dolgozták fel, értékes anyagot képviselnek nem csupán az onomasztika, de a nyelvészet számára is, de a feldolgozás eredményeit bizonyára szívesen fogadják az etnográfusok, a kulturális élet képviselői és a történészek is. A szarvasi családnevek című monográfia egyben bizonyítéka a szarvasi szlovákok kulturális öröksége gyarapításának és kapcsolataiknak őseik eredeti hazájához.

Irodalom – Literatúra

Válogatás – Výber

Farkas Tamás és Kozma István: *A családnév-változtatások történeti időben, térben, társadalomban*. Eds. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest, 2009. 412 s.

Bernolák, Anton: *Slowár Slovenskí, Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskí*. Budae: 1825-1827.

Ján Chlebnický: *275 rokov v Sarvaši. Sympózium o Slovákoch v Maďarsku.* Red. Sarvaš, 1997. Békešská Čaba, Slovenský výskumný ústav, 2000. 186 s.

Divičanová, Anna – Chlebnický, Ján – Tušková, Tünde – Uhrinová, Alžbeta – Valentová, Iveta: *Čabianske priezviská*. Ed. T. Tušková. Békešská Čaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2015. 260 s.

Divičanová, Anna – Chlebnický, Ján – Tušková, Tünde – Valentová, Iveta: *Komlóšske priezviská.* Ed. T. Tušková. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak, 2017. 184 s.

Divičanová, Anna: *Migrácia a pomenovanie (Slovenské priezviská v Malom Kereši a Čemeri).* In. Národopis Slovákov v Maďarsku. 2009. s. 33-45.

Divičanová, Anna: Niekoľko myšlienok o priezviskách Slovákov žijúcich v Maďarsku. In. *Dimenzie národnostného bytia a kultúry.* Red. A. Divičanová. Békešská Čaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2002. s. 455-459.

Dudok, Daniel: *Priezviská Slovákov v Juhoslávii.* Nový Sad, Spolok vojvodinských slova-kistov, 1999. s. 220.

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit: *Keresztnevek enciklopédiája.* Tinta Kiadó. Budapest, 2009. s. 440.

Gomboš, Ján: Náčrt dejín Roskošovcov. In. *V službách etnografie*. Eds. Divičanová, Anna –Krekovičová, Eva – Uhrinová, Anna. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku a Ústav etnológie SAV v Bratislave. Békešská Čaba, 2004. s. 478-483.

Gomboš, Ján: Prípady útekov poddaných v zrkadle prameňov zo 17. a 18. storočia. I-III. in. *Národopis Slovákov v Maďarsku 18.* (2002) s. 67-85; 19. (2003) s. 29-48; 20. (2004) s. 169-188.

Gomboš, Ján (Red.): *Slováci v južnej časti Dolnej zeme.* Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba, 2008. s. 153+168.

Hajdú, Mihály: *Általános és magyar névtan. Személynevek.* Osiris Kiadó. Budapest, 2003. s. 955.

Hajdú, Mihály: *Családnevek enciklopédiája.* Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2010. s. 552.

Hvozdzik, Ján: *Zovrubný slovník I., časť slovensko-maďarská.* Praha-Prešov, 1937. s. 1638.

Hvozdzik, Ján: *Zovrubný slovník II., časť maďarsko-slovenská.* Nákladom vlastným. Bratislava, 1933. s. 980.

Chlebnický, Ján: Slovenské priezviská troch dolnozemských osád. In. *Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí.* Eds. A. Kováčová - A. Uhrinová. Békešská Čaba, VÚ CSSM, 2003. s. 141-156.

Chlebnický, Ján: O priezviskách Čabanov a o ich predošlých bydliskách. In. *Kontexty identity.* Eds. E. Krekovičová - A. Uhrinová - M. Žiláková. Békešská Čaba, 2010. s. 277-283.

Chrenková, Edita – Hanzová Valéria – Štelcer, Árpád – Tankó, László: *Magyar-szlovák kéziszótár.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992. s. 928.

Jancsovics, István a Jančovič, Štefan: *Noví maďarsko slovenskí a slovensko maďarskí slovňík.* Na Sarvaši, 1848. s. 436; Új magyar-szláv és szláv-magyar szótár. Szarvason, 1848. s. 418.

Kotík, Antonín: *Naše příjmení.* V Praze, 1897. Nákladem Jana Kotíka knihkupce na Smíchově. s. 172.

Králik, Ľubor: 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny.* Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2015. 704 s.

Krško, Jaromír: 2001. Frekvencia rodných mien na Slovensku. In. *Slovenská reč*, roč. 66, 2001, č. 1, s. 14-25.

Krško, Jaromír: 2004. Vplyv pohanstva a kresťanstva na formovanie vlastných mien našich predkov. In. *Pohanstvo a kresťanstvo.* Zborník z konferencie usporiadanej 5.-6. 2. 2003 v Banskej Bystrici. Bratislava: Chronos, 2004, s. 211-216.

Krško, Jaromír: 2006. Slovenské priezviská Kapec, Okapec, Sára, Podrážka. In. *Kultúra slova,* roč. 40, 2006, č. 3, s. 141-144.

Krško, Jaromír: 2014. *Úvod do toponomastiky.* Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta, 2014. 176 s. ISBN 978-80-557-0729-7.

Krško, Jaromír: 2016. *Všeobecnolingvistické aspekty onymie. (Z problematiky onymického komunikačného registra).* Banská Bystrica: vydavateľstvo Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta, 2016. 146 s. ISBN 978-80-557-1123-2.

Krško, Jaromír – Maliniak, Pavol: *Medzi zmenou a kontinuitou. Mená poddaných hradu Čabraď v neskorom stredoveku.* In. Konvergencie a divergencie v propriálnej sfére. 20. onomastická konferencia (Banská Bystrica 26.-28. júna 2017). Zborník referátov. 2019. Chomová, Alexandra – Krško, Jaromír – Valentová, Iveta (eds.) Banská Bystrica: Filozofická fakulta UMB; Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Veda,vydavateľstvo SAV, 2019, s. 343-351. ISBN 978-80-224-1732-7.

Krško, Jaromír 2020. Reflexia historických faktov v procese formovania stredovekej antroponýmie (na príklade Hontu). In. *Ze studium nad nazwami wlastnymi. Terminologia. Teoria i metodologia badań.* Zagadnienia nazwotwórstwa, red. A. Siwiec, I. Domaciuk, M. Kojder, Wid. UMCS: Lublin 2020, s. 229-237.

Krátky slovník slovenského jazyka. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 1987. s. 590.

Madai, Pál: *Szarvas története.* Szarvas, 1962.

Majtán, Milan: *Názvy obcí Slovenskej republiky* (vývin v rokoch 1773-1997). Bratislava. Veda 1998. s. 600.

Majtán, Milan: O slovenských priezviskách. In. *Kultúra slova*, 2005, roč. 39 č. 3 – 2006. roč. 40 č. 4.

Majtán, Milan – Považaj, Matej: *Vyberte si meno pre svoje dieťa.* Bratislava: ART AREA, 1998. 344 s. ISBN 80-88879-48-5.

Majtán, Milan: *Naše priezviská.* Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2014. 196 s.

Marek, Miloš: 2006. *Cudzie etniká na slovenskom stredoveku.* Martin: Matica slovenská, 2006, 519 s.

Marek, Miloš: *Románske obyvateľstvo na Slovensku.* Historický časopis, roč. 52, 2004. č. 4.

Neumann, Jenő: *Szarvas nagyközség története.* Szarvas, 1922.

Rožaj, Gabriel: Sonda do problematiky transonymizácie v speleonymii Slovenského krasu. In. *Ukrajinske movoznavstvo: Mižvidomšyj naukovyj zbirnyk,* 2017, roč. 47, č. 2, s. 118-125. 2017.

Rožaj, Gabriel 2018: Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medzipropriálnych vzťahov. In. *Actoonomastica,* 2018, roč. LIX, s. 184-196. ISSN 1211-4413

Sarvašská čítanka – Szarvasi olvasókönyv. Békešská Čaba, 2002. Zodp. red. J. Chlebnický. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku. s. 294

Sirácky, Ján: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí.* Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 1966. s. 300

Sincsok, Juraj – Szincsok György: *Nepravidelný slovník komlóšskeho nárečia. – Rendhagyó komlósi tájszótár.* Slovenský Komlóš -- Tótkomlós, 216. s. 606

Stanislav, Ján: Slovenský juh v stredoveku. II. diel Turčiansky Svätý Martin. Matica slovenská. 1948. s.776.

Stelczer, Árpád – Vendégh, Imre: *Szlovák-mgyar kéziszótár.* Akadémia Kiadó. Budapest, 1992.

Valentová, Iveta: *O priezviskách z Békešskej Čaby.* In. Kultúra slova, 2016 s. 141-151.

Zsilinszky Mihály – Žilinsky, Michal: *Szarvas város történelme és jelen viszonyainak leírása.* Pest, 1872. s. 176. Hasonmás kiadás. – *Dějepis městečka Sarvaš a opis nýnejších jeho poměrů.* Pešť, 1872. s. 156. Faksimile. – *Dejepis mestečka Sarvaš a opis jeho súčasných pomerov v preklade Miroslava Kmeťa*. s. 156. Miroslav Kmeť: *Magyarázatok és megjegyzések.* Utószó. – Vysvetlivky a poznámky. Doslov. Red./Szerk.: J. Chlebnický. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba, 2004.

Na publikácii spolupracovali/ A kiadvány munkáiban részt vettek

doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.
Ústav maďarskej jazykovedy a literárnej vedy
Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Riaditeľ Ústavu maďarskej jazykovedy a literárnej vedy
jbauko@ukf.sk

Mgr. Ján Chlebnický / Chlebniczki János
Vedecký tajomník VÚSM na dôchodku
jchlebniczki@freemail.hu

prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.
Katedra histórie
Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Centrum pre výchovu dejín a kultúry dolnozemských Slovákov
miroslav.kmet@umb.sk

prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
jaromir.krsko@umb.sk

Dr. Kutas Ferenc, nyugalm. középiskolai tanár
kutasferenc@kutasferenc.hu

Lampert Csaba, prekladateľ, tlmočník
csablamp@hotmail.com

Mgr. Juraj Majo, PhD.
Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Geografická sekcia Katedry ekonomiky a sociálnej geografie a územného rozvoja
juraj.majo@uniba.sk

Mótyán Tibor, népművelő
tibormo50@gmail.com